

Inhoudsopgave

Aanbiedingsnota	3
Begroting 2025 - 2028.....	4
Leeswijzer.....	7
Financieel meerjarenperspectief	9
Programma's	19
Programma 1.....	20
Programma 2.....	25
Programma 3.....	31
Programma 4.....	49
Programma 5.....	52
Programma 6.....	60
Programma 7.....	66
Overzicht algemene dekkingsmiddelen.....	74
Overzicht overhead.....	80
Paragrafen.....	84
Bedrijfsvoering.....	85
Financiering.....	89
Grondbeleid	99
Lokale heffingen.....	103
Onderhoud kapitaalgoederen.....	113
Verbonden partijen.....	119
Weerstandvermogen en risicobeheersing.....	144
Wet open overheid	152
Recapitulatie	153
Financiële begroting.....	156
Bijlagen.....	196
Missie	197
Staat van reserves en voorzieningen	198
Prognose verloop reserves en voorzieningen.....	204
Meerjarig investeringsoverzicht	209
Begroting 2025 - 2028 op taakveld.....	215
Beleidsindicatoren	227

Aanbiedingsnota

Begroting 2025 - 2028

Inleiding

Hierbij ontvangt u de Begroting 2025 en het Meerjarenperspectief (MJP) 2026-2028. Deze begroting is gebaseerd op de Kadernota 2025-2028 die u op 3 juli 2024 heeft vastgesteld.

De Kadernota liet een fors negatief saldo zien voor 2025-2028. U heeft ons kaders meegegeven en de opdracht om de begroting 2025 reëel sluitend te maken, uiteraard met oog voor het meerjarenperspectief. Hoewel we graag de focus zouden leggen op onze ambities en de zaken die we willen bereiken, dwingt het huidige financiële perspectief ons, net zoals veel andere gemeenten, om vooral met geld bezig te zijn. We willen een gezonde financiële basis behouden juist om dat te kunnen blijven doen wat we moeten en willen doen.

In deze inleiding leest u daarom vooral over de gemaakte (financiële) keuzes en de gevolgen daarvan. In de programma's leest u wat we willen bereiken en hoe we dat gaan doen.

Sluitende begroting 2025

Het is ons gelukt om een sluitende begroting te presenteren en door (structurele) maatregelen te nemen ook een minder negatief meerjarenperspectief.

Hoewel het niet eenvoudig was, blijft het vooralsnog mogelijk om onze dienstverlening te continueren en om de voorgestelde plannen uit de kadernota, het coalitieakkoord, inclusief addendum en het hernieuwde collegewerkprogramma grotendeels te realiseren. Er resteert echter nog steeds een forse opgave.

Van Kadernota tot begroting

In de Kadernota presenteerden wij het beeld zoals dat op dat moment bekend was. U ontving daarbij een overzicht met zogenaamde autonome (A) mutaties en u kreeg inzicht in welke ontwikkelingen nog op ons pad komen die financiële impact hebben. Deze ontwikkelingen stonden op de B lijst. Deze lijst bevatte zowel zaken die wettelijk verplicht zijn, maar waar in zekere mate nog over besloten kon worden, als zaken waarvan op dat moment de financiële effecten nog niet duidelijk waren.

Het tekort dat ontstond voor 2025 was (afgerond) € 2 miljoen als gevolg van alleen A-mutaties en € 3,8 miljoen met ook de B-mutaties. Ook na de behandeling van de Kadernota en voor 'het sluiten van de aanlevering voor de begroting' zijn er mutaties ontstaan.

En ook nu, op het moment van aanbieden van de begroting, zien we al weer enkele flinke uitgaven aankomen. Zo zijn we bezig met de afronding van de beheerplannen en het Integraal Huisvestingsprogramma en zien we in het lopende jaar de jeugdkosten toenemen. Voor dit laatste wordt gewerkt aan een regionale aanpak voor kostenbeheersing en aan een lokaal beleidskader jeugd en actieplan waarvan we de uitkomsten/effecten nog niet kennen.

De gevolgen in beeld

We hebben de cijfers van de begroting zorgvuldig bekeken en rekening gehouden met de realisatiecijfers van de afgelopen jaren. Op basis hiervan hebben we verschillende maatregelen genomen die voor de hele begroting en dus voor alle programma's gelden. We hebben geen

uitzonderingen gemaakt. We hebben gekeken wat op korte termijn haalbaar is en nagedacht over wat er op langere termijn nog mogelijk is.

De lucht is eruit

We hebben de weinige ruimte die nog in budgetten zat om tegenvallers op te vangen er uit geperst. We hebben nog nadrukkelijker naar de planning van de investeringskredieten gekeken. Veel investeringskredieten zijn daardoor verplaatst naar latere jaren. We hebben hiervoor de realisatiecijfers van afgelopen jaren als basis gebruikt en scherper gekeken naar wat we gemiddeld gezien ‘weg kunnen zetten’ aan investeringen. Hierbij hebben we uiteraard een zorgvuldige afweging gemaakt zodat veiligheid niet in het geding komt en ook de normale onderhoudsniveaus gewaarborgd blijven.

Incidenteel investeren

Daarnaast hebben we ook gekeken wat naar aard incidenteel kan, ook al is de wens structureel. Of waar we met een incidentele impuls tóch een ambitie kunnen vormgeven. Dit geldt bijvoorbeeld binnen de bedrijfsvoering. Dit zorgt voor ruimte in de structurele begroting, terwijl we wel ambities kunnen invullen. Dit geeft ons tijd om later keuzes te maken over of we na de impuls iets moeten blijven doen.

Slim kiezen

We hebben ook gekeken hoe we in de bestaande begroting andere keuzes konden maken om daarmee ruimte te creëren voor bijvoorbeeld zaken die op de B-lijst stonden. Een voorbeeld hiervan is om te kijken binnen gemeenschappelijke regelingen of reductie mogelijk is door terug te gaan naar ‘slechts’ het wettelijk verplichte. Of te kijken naar waar kosten met partners gedeeld kunnen worden of zogenaamd ‘werk met werk maken’. We stellen echter ook zaken uit, bijvoorbeeld op thema’s waar we het eigenlijk beter zouden willen doen, maar waar we accepteren dat voldoende goed genoeg is.

...en aframesen

Soms hebben we eenvoudigweg afgeraamd. Zo hebben we 10% afgeraamd op alle zogenaamde open einde regelingen. Dit zijn wettelijk verplichte taken waarbij ‘veilig of ruim begroten’ niet nodig is. Voor eventuele tegenvallers, beschikken we over voldoende middelen om dit op te vangen.

Bij de programma’s leest u meer over de gemaakte keuzes en gevolgen per programma. Ook leest u daar welke ambities we wél kunnen vormgeven. Het financiële beeld is somber, maar dat laat onverlet dat we onze schouders zetten onder de plannen en afspraken die we hebben gemaakt om onze dienstverlening in de breedste zin van het woord op peil te houden en verder te ontwikkelen.

Strak monitoren en realistisch omgaan met tegenvallers

Bovenstaande acties zijn in lijn met wat met u is afgesproken en doen eveneens recht aan uw herhaalde oproep om realistischer om te gaan met investeringen en om wel uitvoering te (blijven) geven aan onze ambities.

Het zorgt er echter ook voor dat er geen ruimte meer is om binnen een programma tegenvallers op te vangen. Het vraagt doordachte en zorgvuldige keuzes die in samenhang worden beoordeeld. Het vraagt ook scherpe monitoring van de ontwikkeling van de budgetten. Ondanks dat we de maatregelen zo veel mogelijk in onderlinge samenhang hebben bekeken, blijft het onzeker hoe 2025

gaat verlopen. Het kan betekenen dat er in 2025, eerder dan voorheen, noodzaak is bepaalde budgetten bij te ramen. Uiteraard verloopt dit via de reguliere planning-en-controlcyclus.

Samen verantwoordelijk

We voeren een verantwoord financieel beleid en presenteren u een begroting die sluitend is met transparante voorbehouden over de onzekerheden en risico's die we onderkennen. Het meerjarenbeeld is nog steeds negatief, wat betekent dat we nog verdere maatregelen moeten nemen. We rekenen er niet meer op dat het rijk nog over de brug komt. We hopen slechts dat het beeld niet verder verslechtert.

We zijn ons bewust van de urgentie om meteen door te pakken om ook een positiever meerjarenperspectief te realiseren. Op diverse terreinen zijn we aan het zoeken naar structurele besparingen. Daar gaan we uiteraard mee door, de noodzaak hiervoor is duidelijk.

We hebben een solide financiële buffer, een gezond weerstandsvermogen en een ruime algemene reserve. Dit stelt ons in staat om tegenvallers op te vangen, te voldoen aan wettelijke verplichtingen en vorm te blijven geven aan ambities. Het positieve saldo dat wij nu presenteren zetten we als eerste buffer hier voor in. Wij zien dus geen ruimte voor extra uitgaven in de begroting 2025 ten laste van dit saldo.

Wij willen samen met u het komende jaar werken aan het realiseren van de begroting en onze gezamenlijke ambities. Tegelijkertijd richten we ons op duurzame oplossingen voor de financiële uitdagingen in de komende jaren, zodat we blijvend van waarde zijn voor onze inwoners.

Met elkaar werken we door!

Leeswijzer

Inleiding

De programmabegroting bestaat uit de beleidsbegroting (het programmaplan en de paragrafen), de financiële begroting en de ramingen en realisatiecijfers geclusterd naar taakvelden. Deze indeling is conform de wettelijke eisen die zijn vastgelegd in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Voorafgaand aan de programma's geven we de uitgangspunten voor deze begroting en het samenvattend financieel overzicht begroting 2025 – 2028 (inclusief financieel perspectief tot en met 2033). Dit staat in het Financieel meerjarenperspectief. Direct daarna volgt een toelichting op de zeven programma's en de paragrafen. We hebben extra aandacht gegeven aan de keuzes die we hebben gemaakt voor een reëel sluitende begroting en de gevolgen en mogelijke risico's hiervan. Dit leest u zowel in de inleiding als bij de betreffende programma's of paragrafen.

In de programma's zijn alle kosten opgenomen die direct verbonden zijn aan de gemeentelijke taken en activiteiten (het primaire proces). De baten en lasten van de overhead worden niet onder de afzonderlijke beleidsprogramma's geregistreerd en verantwoord, maar centraal gepresenteerd in een overzicht overhead.

Programma's

De begroting bestaat uit zeven programma's en twee overzichten, de indeling is als volgt:

- Programma 1: Vitale dorpen in Midden-Delfland® 2025
- Programma 2: Bestuur en dienstverlening
- Programma 3: Beheer, verkeer en milieu
- Programma 4: Onderwijs
- Programma 5: Sociaal Domein en Welzijn
- Programma 6: Economische en sociale zaken
- Programma 7: Ruimtelijke ordening, ontwikkeling en volkshuisvesting
- Overzicht Algemene dekkingsmiddelen
- Overzicht Overhead

Per programma leest u het maatschappelijk doel en de koppeling met de 3 W-vragen; 'Wat willen we bereiken?', 'Wat gaan we ervoor doen?' en 'Wat mag dat kosten?'. Ook benoemen we per programma de verbinding met Cittaslow.

De indeling van de programma's is als volgt:

- Beleidsdoel (het gewenste maatschappelijke effect waar het programma als geheel zich op richt)
- Wat willen we bereiken? (Speerpunten en doelen binnen het programma)
- Wat is de relatie tussen Cittaslow en het beleidsveld?
- Wat gaan we daarvoor doen? (Concrete activiteiten voor 2025 om het beoogde maatschappelijk effect te bereiken. Hierin staan ook de instrumenten en kader stellende documenten)
- Wat is de betrokkenheid van de verbonden partijen?
- Wat mag het kosten? Hier leest u de financiële vertaling per programma.

Paragrafen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op een aantal financiële en bedrijfsmatige zaken, die dwars door het beleid uit de programma's heen lopen. Deze zaken zijn:

- Lokale heffingen
- Verbonden partijen
- Grondbeleid
- Onderhoud kapitaalgoederen
- Bedrijfsvoering
- Weerstandsvermogen en risicobeheersing
- Financiering
- Wet open overheid

Met de genoemde onderwerpen is een groot (financieel) belang gediend. De paragrafen geven daardoor extra informatie voor de beoordeling van de financiële positie op de korte en langere termijn.

Financiële begroting

Op grond van het BBV is de gemeente verplicht een overzicht van de financiële begroting (overzicht van baten en lasten) samen te stellen. De uiteenzetting van de financiële positie en het overzicht van baten en lasten vormen samen de financiële begroting. Verder wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de Financiële structuur. Aansluitend is een toelichting op het resultaat van de primitieve begroting opgenomen.

Financieel meerjarenperspectief

In het Financieel meerjarenperspectief geven wij de uitgangspunten voor deze begroting weer. Daarnaast staan onder de kop 'Samenvattend financieel overzicht Begroting 2025-2028' de financiële resultaten van deze begroting. Hierin geven wij onder meer kort de mutaties weer die de grootste invloed hebben op het resultaat van de primitieve begroting. De laatste paragraaf van dit hoofdstuk bevat het financieel perspectief tot en met 2033.

In de Financiële begroting gaan wij uitgebreid in op het resultaat van de primitieve begroting en de financiële structuur.

Uitgangspunten begroting

Zoals vermeld in het Coalitieakkoord op hoofdlijnen 2022-2026, streven wij naar een financieel duurzaam beleid met een begroting die op lange termijn in evenwicht is. We zorgen ervoor dat structurele uitgaven worden gedekt door structurele inkomsten. Hierbij staat het principe centraal dat de gemeente het geld beheert namens de samenleving. Daarom streven we ernaar om de belastingdruk voor onze inwoners, verenigingen en bedrijven beperkt te houden. Middelen die het weerstandsvermogen en de budgetbehoefte overstijgen kunnen ingezet worden voor de samenleving. We behouden daarbij het streven naar een weerstandsvermogen met een ratio dat zich minimaal tussen de 1,0 en 1,4 (dit kwalificeert als 'voldoende') bevindt.

Deze begroting is de uitwerking van de Kadernota 2025-2028 die u op 3 juli 2024 heeft vastgesteld. De kadernota gaf u een doorkijk naar de Begroting 2025 en MJP 2026-2028 en bevat zowel de kaders voor het verder uitwerken van de begroting als een vooruitblik voor de komende jaren. De Kadernota liet voor alle jaren 2025-2028 een fors negatief begrotingssaldo zien. Door een kritische beoordeling van de begrotingscijfers, daarbij sterk rekening houdend met de realisatiecijfers van afgelopen jaren, zijn we erin geslaagd de negatieve saldi terug te dringen. Dit heeft geleid tot een sluitende Begroting 2025. Hoewel de saldi in de jaren 2026-2028 minder negatief zijn geworden dan in de Kadernota 2025-2028 schrijven we hier nog altijd rode cijfers.

De sluitende Begroting 2025 maakt het (vooralsnog) mogelijk om onze dienstverlening te continueren en om de voorgestelde plannen uit de kadernota en het collegewerkprogramma te realiseren. Dit wordt echter geen sinecure, omdat de lucht uit veel budgetten is geperst en nog nadrukkelijker naar de planning van de investeringskredieten is gekeken. Veel investeringskredieten zijn daardoor doorgeschoven naar latere jaren. Het kan betekenen dat er in 2025, eerder dan voorheen, noodzaak is bepaalde budgetten bij te ramen. Uiteraard zal dit via de reguliere planning-en-controlcyclus verlopen.

Op basis van de huidige saldi voor de jaren 2026-2028 resteert een onveranderd forse opgave. Deze opgave kan nog groter worden door onzekerheden als de economische ontwikkelingen (zoals de inflatie) en het rijksbeleid (algemene uitkering).

Begrotingsadvies 2025-2028 VNG

Tijdens de Algemene Ledenvergadering 2023 van de VNG is de resolutie 'Naar een rechtvaardig, duurzaam en solide meerjarig financieel perspectief' aangenomen. Aansluitend heeft de VNG - voor het eerst in haar bestaan - een begrotingsadvies uitgebracht voor de gemeentelijke meerjarenbegroting 2024-2027. Op aanraden van de VNG-commissie Financiën heeft het VNG-bestuur besloten ook voor de meerjarenbegroting 2025-2028 een begrotingsadvies uit te brengen. Deze bestond uit 2 delen: een eerste deel in maart 2024 en een tweede deel volgend op

het verschijnen van de meicirculaire.

Kortweg was het advies in deel 1:

- Bereid ombuigingen voor waartoe in uw gemeente besloten zal worden indien de korting van € 3 miljard vanaf 2026 niet wordt teruggedraaid of verzacht. Breng deze zo goed mogelijk in kaart, maar zet ze nog niet in gang.
- Presenteer deze gevolgen financieel én inhoudelijk zo scherp mogelijk.
- Betrek daarbij het advies van de Taskforce Taken en Middelen, die aangeven vooral te focussen op taken in medebewind. We realiseren ons dat dit voor elke gemeente een eigen afweging vraagt, die tot andere keuzes kan leiden.
- Beschrijf in ieder geval de 5 meest significante ombuigingsmaatregelen, hun consequenties en het taakveld dat daarmee geraakt wordt.

Deel 2 van het advies betrof in het kort:

- Benoem de financiële en inhoudelijke consequenties van noodzakelijke bezuinigingen en/of lastenverzwaring, ook van ombuigingen die eerder zijn ingezet.
- Maak boekjaar 2025 sluitend, rekening houdend met de wijze waarop de financiële toezichthouders omgaan met de incidentele korting van 2025.
- Voer geen bezuinigingen door op andere beleidsterreinen vanwege de groei van de kosten voor jeugdzorg.
- Overweeg rekening te houden met toekomstige ontwikkelingen rondom het Btw Compensatiefonds (BCF) en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).

De begrotingsadviezen hebben we ter harte genomen en voor een deel, maar niet volledig opgevolgd. Op hoofdlijnen kunnen we stellen dat we inderdaad het boekjaar 2025 sluitend hebben gemaakt en de financiële en inhoudelijke consequenties van budgetaanpassingen hebben benoemd. De andere adviezen hebben we deels opgevolgd of terzijde geschoven. Zo hebben wij geen rekening gehouden met de toekomstige ontwikkelingen rondom het Btw Compensatiefonds (BCF) en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Althans, we houden uiteraard rekening met de ontwikkelingen, maar ramen op dit punt geen (mogelijke) baten (of lagere lasten). Dit strookt naar ons inzicht namelijk niet met onze kaders van realistisch en behoudend begroten. Onze toezichthouder, de Provincie Zuid-Holland, onderschrijft ons standpunt.

Financiële kaders

Voor de Begroting 2025 en MJP 2026-2028 hanteren wij de kaders zoals voorgesteld in de Kadernota 2025-2028:

a) De Begroting 2025 is materieel in evenwicht (ofwel: reëel sluitend); structurele lasten worden gedekt door structurele baten.

b) Wanneer de Begroting 2025 niet sluitend kan worden, is in elk geval het begrotingsjaar 2028 materieel in evenwicht.

c) Hoewel ons dit tijdelijk, vanuit het Bestuurlijk Overleg Financiële Verhoudingen (BOFv), is toegestaan zien we in principe af van het structureel inzetten van reserves voor een sluitende begroting.

d) Incidentele lasten kunnen gedekt worden door incidentele baten (veelal door onttrekking aan de algemene reserve).

e) Wij baseren ons in de Begroting 2025 en MJP 2026-2028 op de indices uit de meicirculaire.

f) De Begroting 2025 en MJP 2026-2028 bevat geen taakstellingen of stelposten.

g) De Begroting 2025 en MJP 2026-2028 bevat in beginsel voortzetting van bestaand beleid en projecten en werkzaamheden opgenomen in het collegewerkprogramma.

h) Uitgangspunt voor de OZB is een structurele opbrengststijging van 3% per jaar.

i) Voor de afvalstoffenheffing en rioolheffing stijgen de tarieven niet meer dan voor kostendekkendheid noodzakelijk.

j) Voor de toeristenbelasting stijgen de tarieven in 2025:

- van € 0,85 naar € 1,00 per overnachting per persoon in een kampeermiddel.

- van € 1,25 naar € 1,50 per overnachting per persoon voor een overnachting in een inrichting niet zijnde een kampeermiddel.

Verder hebben wij in de Begroting 2025-2028 de volgende algemene uitgangspunten gehanteerd:

Inwoner- en woningprognose:

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Bevolkingsprognose	19.484	19.472	19.377	19.608	19.683	19.743	19.823
Aantal woningen	8.052	8.058	8.103	8.253	8.328	8.405	8.480
Gem. bezetting	2,42	2,42	2,39	2,38	2,36	2,35	2.34
Toename woningen		6	45	150	75	77	75

Loonindexering personeelskosten

De huidige cao voor gemeenteambtenaren loopt tot en met 31 maart 2025. Vanaf 1 april 2025 moet een nieuwe afgesloten worden. In deze Begroting 2025-2028 zijn we uitgegaan van de meerjarige loonindex die is opgenomen in de Meicirculaire 2024. Die index is 3.8% voor 2026, 4.8% voor 2027 en 4% voor 2028. Wij gaan ervanuit dat deze indexatie volstaat.

Prijsontwikkeling

Voor de prijsontwikkeling hanteren wij, indien van toepassing, de Nationale consumentenprijsindex (CPI). In de Meicirculaire 2024 is de CPI geraamd op 2,8% voor 2025. Voor 2026, 2027 en 2028 is het respectievelijk 2,4%, 2,3% en 2,3%. Deze percentages passen wij (in basis) toe in de Begroting 2024-2027. Hierop zijn twee uitzonderingen: als op basis van individuele afspraken een andere (of geen) index wordt afgesproken, wordt die gevolgd. Daarnaast kan het zijn dat voor specifieke taakvelden door de aanhoudende inflatie hogere indexeringen verwacht worden. In dat geval zijn de ramingen daarop gebaseerd. Op deze manier proberen we zuinig, maar reële ramingen op te nemen.

Algemene uitkering

In de Kadernota 2025-2028 hebben we de gevolgen van de Meicirculaire gemeentefonds 2024 opgenomen. De voornaamste onderwerpen die geleid hebben tot de financiële bijraming geven we hieronder weer voor een volledig beeld.

Fysiek domein (infrastructuur, natuur en openbaar vervoer)

Op het fysiek terrein spelen een aantal fundamentele ontwikkelingen die veel van overheden vragen en financieel grote gevolgen kunnen hebben. Het openbaar vervoer staat voor meerdere

uitdagingen: verduurzamen van de exploitatie, onzekerheid op de aanbestedingsmarkt, behoud van sociale veiligheid, innoveren voor een betere aansluiting op de mobiliteitsbehoeften. Het is van belang een volledig beeld te hebben op de impact van deze vraagstukken op de exploitatie van het openbaar vervoer.

Vervangingsinvesteringen en onderhoud van bestaande infrastructuur vormen naast de grote opgaven voor nieuwe aanleg van infrastructuur een aanzienlijke uitdaging voor gemeenten, provincies en het Rijk.

De natuuropgave van de provincies is groot en uitdagend. Daarbij spelen onder andere vragen rondom structurele beheertaken.

Kabinet en het IPO erkennen dat er onderzoek nodig is naar de vraag of de bbpsystematiek evenredig meebeweegt met de ontwikkeling van de kosten op deze drie beleidsterreinen openbaar vervoer, infrastructuur en natuur. Daarbij dient goed gekeken te worden naar uitvoeringscapaciteit, trends, ontwikkelingen en prognoses, juridische en financiële obstakels. Waarbij dit ook in het licht van de gehele overheidsfinanciën wordt bekeken. Streven is om door de verdere uitwerking, indien mogelijk, zo snel mogelijk een meer compleet beeld te hebben van aard en omvang en mogelijke maatregelen. Daarbij zal zowel gekeken worden naar de financiële aspecten, de inhoudelijke sturing als de rolneming door zowel Rijk als medeoverheden.

Inzet specifieke uitkeringen

De afgelopen jaren is het aantal specifieke uitkeringen (Spuks) en de daaraan verbonden uitgaven sterk gestegen (realisatie 2023: 153 Spuks, totaalbedrag € 18,3 miljard). Dit is onwenselijk vanwege het uitgangspunt dat financiële middelen vanuit het Rijk aan medeoverheden bij voorkeur bestedingsvrij en zonder oormerk ter beschikking gesteld worden. Bovendien zijn aan specifieke uitkeringen hoge verantwoordings- en controlelasten verbonden. De gezamenlijke inzet van Rijk, VNG en IPO is daarom gericht op een beperking van het aantal specifieke uitkeringen en het verminderen van de verantwoordingslasten.

Besparingsverlies Jeugd

In het coalitieakkoord Rutte IV is een aanvullende besparing in het kader van Jeugdzorg (wat zowel jeugdhulp als jeugdbescherming en jeugdreclassering omvat) oplopend naar structureel € 511 miljoen vanaf 2027 opgenomen. De geraamde besparing van € 500 miljoen in 2025 kan nog niet gerealiseerd worden, omdat de maatregelen die tot besparing moeten leiden nog niet zijn gerealiseerd. Om die reden wordt in 2025 incidenteel € 500 miljoen toegevoegd aan de algemene uitkering van het gemeentefonds. Voor onze gemeente betekent dat een bedrag van € 304.919.

Reserves en voorzieningen

De provinciaal toezichthouder hanteert strikte regels ten aanzien van de inzet reserves. Dit om te voorkomen dat gemeenten in (te) hoge mate afhankelijk zijn van structurele bijdragen vanuit hun reserves om structureel en reëel evenwicht te realiseren. Conform de regels die hiervoor gelden, dekken wij in principe alleen incidentele lasten vanuit reserves. In dit kader dekken wij onderhoudslasten alleen vanuit een reserve voor zover deze incidenteel van aard zijn. Voor de dekking van enkele investeringskredieten dekken wij de kapitaallasten vanuit een zogenaamde dekkingsreserve. Dit is toegestaan zolang de volledige boekwaarde in de dekkingsreserve aanwezig is. Aan deze voorwaarde voldoen wij. Het egaliseren van tarieven is alleen mogelijk via voorzieningen. Voor de afvalstoffen- en rioolheffing volgen wij daarom deze lijn.

Samenvattend financieel overzicht begroting 2025 – 2028

De Kadernota 2025-2028 en de raadsinformatiebrief Meicirculaire gemeentefonds 2024 vormen het financiële uitgangspunt voor de Begroting 2025-2028. De Kadernota 2025-2028 bevatte de mutaties op basis van besluiten met financiële consequenties die verwerkt moesten worden, alsmede te verwachten exogene (niet-beïnvloedbare) mutaties (zoals de structurele doorwerkingen van mutaties uit de jaarrekening 2023). Deze mutaties zijn opgenomen in de bijlage bij de Kadernota 2025-2028. Voor 2028 was er nog geen raming, derhalve is voor het jaar 2028 geen beginstand genoteerd.

	(bedragen x € 1.000)	2025	2026	2027	2028
I)	Beginstand begroting 2025-2028	694	-1.299	-403	
II)	Mutaties Begroting 2025-2028 (Cat. A en B, Meicirculaire en 'lucht uit budgetten')	406	-140	-972	-1.180
III)	Resultaat begroting 2025-2028	1.100	-1.439	-1.375	-1.180

Om in aanmerking te komen voor repressief toezicht door de provincie moet de Begroting 2025 structureel en reëel in evenwicht zijn. Als dit niet het geval is, dient in de meerjarenbegroting (2026-2028) aannemelijk te worden gemaakt dat dit evenwicht alsnog tot stand wordt gebracht. Na verwerking van de mutaties resulteert een positief begrotingssaldo voor 2025. Hiermee voldoen we aan de begrotingsvoorwaarden van de provincie. In de jaren 2026 t/m 2028 sluit de begroting echter fors negatief.

II. Mutaties begroting

De 'Mutaties begroting' betreffen de mutaties van de Kadernota 2025-2028, Meicirculaire gemeentefonds 2024 en opgave 'lucht uit de budgetten'. De voornaamste oorzaken van de 'Mutaties begroting' zijn:

	Mutatie (bedragen x € 1.000)	2025	2026	2027	2028
1	Kapitaallasten	-657	-488	-175	-135
2	Leges bouwvergunningen	-646	-150	-10	87
3	Sociaal domein	-764	-781	-826	-826
4	Prijsstijgingen openbare ruimte	215	215	215	215
5	Meicirculaire 2024	-243	-802	-793	-1.900
6	Herziening salarisbegroting	983	1.608	2.398	3.056

	Mutatie (bedragen x € 1.000)	2025	2026	2027	2028
7	Informatiebeveiliging en digitale transitie	221	221	221	125
8	Vitaliteitsbeleid	100	100	100	0

Een positief bedrag is negatief voor het saldo en vice versa.

In de Financiële begroting is een nadere toelichting op de oorzaken van het saldo van de primitieve begroting 2025 opgenomen. De afzonderlijke mutaties zijn hieronder kort omschreven en worden nader toegelicht in de verschillende programma's.

1. De mutatie op de kapitaallasten betreft voornamelijk de structurele doorwerking van het doorschuiven, af-/bijramen en afsluiten van investeringskredieten vanuit de Jaarrekening 2023, de 2e Periodieke Begrotingswijziging 2024 (beiden vastgesteld op 3 juli 2024) en vanuit de opdracht '*weg met planningsoptimisme*' voor met name de openbare ruimte.
2. Herziene raming inkomsten uit leges bouwvergunningen.
3. Betreft voornamelijk effecten van de stappen die we gezet hebben om tot een sluitende begroting te komen.
4. Betreft prijsstijgingen op energie openbare verlichting en indexatie aannemers binnen de openbare ruimte.
5. Doorrekening van de meicirculaire 2024
6. Salarisbegroting doorrekening van de huidige CAO-gemeenten
7. Informatiebeveiliging en digitale transitie
8. Implementeren van het vitaliteitsbeleid (verplichting CAO).

Salariskosten/werkgeverslasten

In het Begroting en Verantwoording (BBV) wordt een algemene definitie van overhead voorgeschreven: *Alle bedrijfskosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.* Uitgangspunt van deze definitie is dat kosten, dus ook salariskosten, zoveel mogelijk direct worden toegerekend aan de betreffende taken/activiteiten. Voor de verdeling van de salariskosten (ook wel werkgeverslasten genoemd) over alle takenvelden in de begroting hanteren wij een verdeelmethode op basis van uren schrijven.

Aan de afdelingen wordt bij het opstellen van de begroting gevraagd voor welke taken de medewerkers hun uren zullen inzetten voor het komende jaar. De totale kosten uit de salarisbegroting worden dan gedeeld door het aantal productieve uren. De salariskosten worden op deze manier verdeeld over alle taakvelden in de begroting. Per jaar kan deze verdeling verschillen doordat er bijvoorbeeld extra inzet gepleegd wordt op een taakveld. Dit is terug te zien in de toelichting als verschuiving van werkgeverslasten. Maar heeft dus per saldo geen budgettair effect.

Algemene reserve

Met ingang van de Begroting 2023-2026 presenteren we, conform het voorstel van de Commissie BBV, in de begroting de werkelijke begrotingssaldi. Dus de werkelijke saldi van lasten en baten. Deze saldi worden niet meer, zoals voor die tijd te doen gebruikelijk, geëgaliseerd naar € 0 door een storting in of onttrekking aan de algemene reserve.

De mutaties op de algemene reserve blijven in deze begroting daarom beperkt tot incidentele uitgaven.

Het geraamde saldo van de algemene reserve op 31-12-2025 bedraagt € 6,1 miljoen. Hierbij dient te worden aangetekend dat:

- Zoals hierboven benoemd, wordt het begrotingssaldo 2024 niet tussentijds onttrokken/toegevoegd aan de algemene reserve. Dit gebeurt pas in de Jaarrekening 2024. Het

begrotingssaldo 2024 bedraagt na vaststelling van de 3e Periodieke Begrotingswijziging 2024 € 1,0 miljoen.

- De onzekerheden ten aanzien van de structurele dekking van kosten voor onder meer jeugdzorg en de omgevingswet vangen wij nog altijd (grotendeels) zelf op in deze begroting.
- De algemene reserve laten wij buiten beschouwing bij het bepalen van de ratio weerstandsvermogen (zie Paragraaf Weerstandsvermogen). Daarvoor zetten wij de reserve Weerstandsvermogen (saldo € 4 mln.) in. Fluctuaties in de algemene reserve hebben zodoende geen invloed op de ratio, die nog altijd de aanduiding 'uitstekend' heeft (ratio > 2,0).

III. Financieel perspectief tot en met 2033

Deze meerjarenbegroting beslaat de periode tot en met 2028. Naarmate we verder verwijderd zijn van het eerste jaar van de begroting, neemt de betrouwbaarheid van de schattingen af. Het verminderen van het aantal variabele kostenposten beperkt de mate van onzekerheid. Deze onzekerheidsbeperking is gebaseerd op de volgende factoren:

- een goede financiële structuur, zie de Financiële begroting;
- verwerking van het verloop van de afschrijvingen;
- verwerking van de verwachte ontwikkeling van de OZB-inkomsten.

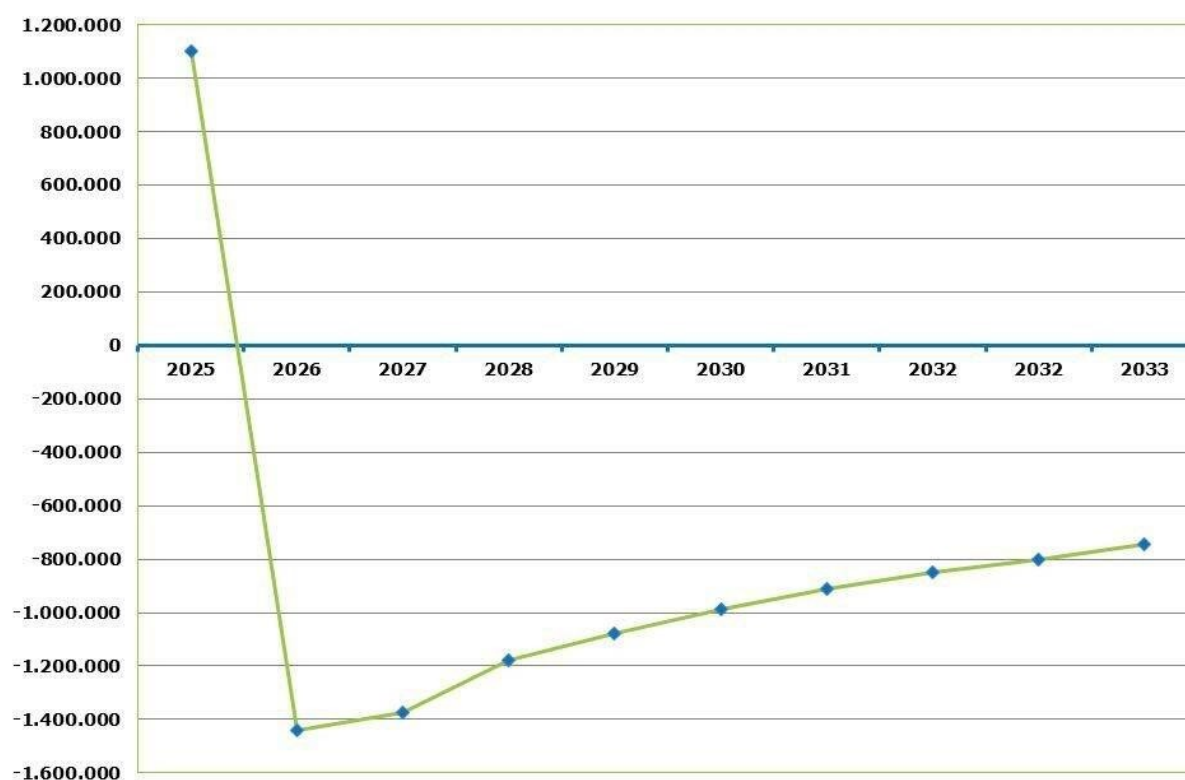
De informatie over het Gemeentefonds is beschikbaar tot 2028 en is gebaseerd op de meicirculaire van 2024 en de meest recente berekeningsgrondslagen. Voor de periode tot 2033 zijn we ervan uitgegaan dat de jaarlijkse correcties voor prijsstijgingen en salarissen gecompenseerd zullen worden door een verhoging van de uitkering uit het Gemeentefonds. Daarnaast blijft het onzeker of het Rijk de daling in de algemene uitkering vanaf 2026 in het Gemeentefonds zal compenseren.

Wat betreft de kosten met betrekking tot jeugdzorg en de omgevingswet, hanteren we in de meerjarige prognose vanaf 2028 een voortzetting van het niveau van 2027. Op de lange termijn is er ook sprake van het wegvallen van overige inkomsten, met name de opbrengsten uit langlopende leningen tegen relatief hoge rentetarieven. Bovendien zal op een gegeven moment de reserve ter dekking van de kapitaallasten van het gemeentehuis uitgeput raken, wat de noodzaak voor nieuwe manieren van dekking van kapitaallasten met zich meebrengt. Ook bestaat er onzekerheid over de ontwikkeling van de dividendopbrengsten, waarbij momenteel al rekening is gehouden met een afname bij Juva.

Gebaseerd op deze uitgangspunten en zonder rekening te houden met mogelijke beleidsuitbreidingen of nieuw beleid, ziet het financiële vooruitzicht (het begrotingsresultaat voor de komende jaren) er als volgt uit tot en met 2033:

Financieel perspectief

Het perspectief vanaf 2026, zoals dat blijkt uit bovenstaande grafiek, is grotendeels te verklaren door de verlaging van de algemene uitkering. Onze grootste inkomstenbron en daarmee voor een groot deel bepalend voor het meerjarig perspectief.

Hoewel de gemeente een stevige financiële buffer in de vorm van reserves heeft, is de inzet ervan punt van aandacht. Deze financiële buffer kan namelijk niet worden ingezet voor het realiseren van een structureel sluitende exploitatie. Overeenkomstig de uitgangspunten is aanwending van algemene reserve slechts mogelijk voor de dekking van incidentele uitgaven. Dit is voor 2025-2028 toegepast.

Overzicht structureel/incidenteel begrotingssaldo	2025	2026	2027	2028
Saldo baten en lasten	-383.409	-2.698.498	-2.450.004	-2.186.129
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	1.483.621	1.260.054	1.075.100	1.005.659
Geraamd resultaat	1.100.211	-1.438.444	-1.374.904	-1.180.470
Saldo incidentele baten en lasten	-116.000	0	0	0
Structureel begrotingssaldo	1.216.211	-1.438.444	-1.374.904	-1.180.470

Overzicht begrotingsresultaat	2025	2026	2027	2028
<u>Saldo lasten -/- baten per programma</u>				
Programma 1	705.951	573.251	575.551	577.851
Programma 2	4.114.577	4.091.487	4.066.850	4.068.339
Programma 3	5.923.580	6.249.169	6.533.153	6.929.744
Programma 4	1.864.984	1.760.383	1.758.416	1.768.600
Programma 5	12.500.376	12.647.416	12.657.338	12.785.855
Programma 6	2.735.344	2.668.484	2.685.052	2.699.800
Programma 7	153.786	849.265	959.704	1.002.937
Totaal van de programma's	27.998.599	28.839.456	29.236.063	29.833.125
Algemene dekkingsmiddelen	-39.049.574	-38.435.125	-39.846.001	-41.143.856
Overzicht overhead	11.434.384	12.294.617	13.059.941	13.496.860
Bedrag heffing Vpb	0	0	0	0
Bedrag voor onvoorzien	0	0	0	0
Subtotaal programma's (Incl. algemene dekkingsmiddelen, Overhead, Vpb en onvoorzien)	383.409	2.698.948	2.450.004	2.186.129
<u>Reservemutaties:</u>				
Onttrekking	1.661.507	1.430.586	1.243.220	1.173.848
Stortingen	177.887	170.532	168.120	168.189
Saldo reservemutaties	-1.483.621	-1.260.054	-1.075.100	-1.005.659
Begrotingsresultaat	-1.100.211	1.438.894	1.374.904	1.180.470

Conclusie

Omdat het begrotingsjaar 2025 met de genomen maatregelen, waarvan de risico's benoemd zijn, structureel en reëel in evenwicht is, komen wij voor dat jaar in aanmerking voor repressief toezicht door de provincie. Het meerjarenperspectief is echter een stuk minder rooskleurig. De begrotingsjaren 2026, 2027 en 2028 sluiten met stevige tekorten. Zoals wij schreven in Kadernota 2025-2028 streven wij weliswaar naar een structureel sluitende meerjarenbegroting, maar hebben nu ingezet op een sluitend begrotingsjaar 2025. Voor een sluitende begroting vanaf 2026 gaan we vanaf nu aan de slag waarbij we de gemeenteraad zullen betrekken.

Overigens heeft het Rijk van een structurele oplossing vanaf 2026 nog altijd geen blijk gegeven. Om het structurele tekort vanaf 2026 niet nog verder op te laten lopen, bevat deze begroting geen ruimte voor nieuw of intensivering van beleid. Het positieve saldo dat wij u nu presenteren voor 2025 zetten we als eerste buffer in voor risico's en onzekerheden. Wij zien dus geen ruimte voor extra uitgaven in de begroting 2025 ten laste van dit saldo.

De Begroting 2025-2028 is gebaseerd op en bevat daarmee alle lasten en baten die onontkoombaar zijn en/ of redelijkerwijs te verwachten. Dit betekent dat de begroting reëel en volledig is. We werken daarbij niet met stelposten. Dit neemt niet weg dat we adequaat kunnen en zullen reageren als dat nodig is. Een beroep op bijvoorbeeld bijstand, kwijtschelding of jeugdzorg is niet gebonden aan een budgettair plafond, het zijn zogenaamde openeinderegelingen. Zij die hier recht op hebben, kunnen hier hoe dan ook een beroep op doen. Ook zetten wij er actief op in om vroegtijdig passend hulp te verlenen door middel van vroegsignalering en schuldpreventie.

Aan de inkomstenkant begroten we niet op basis van aannames, maar van reële verwachtingen. Al met al betekent deze Begroting 2025-2028:

- Positief saldo voor 2025;
- Stevige begrotingstekorten vanaf 2026;
- Een beperkte opbrengststijging voor de OZB met 3%;
- Tariefstijging van 8% voor afvalstoffenheffing;
- Voldoende middelen om de voorzieningen in deze gemeente in stand te houden en te investeren in onze organisatie en het onderhoud van onze kapitaalgoederen;
- Geen ruimte voor structureel nieuw of intensivering van beleid, wel incidenteel;
- Een solide financiële positie met onze solvabiliteit en ons weerstandsvermogen.

Hoewel onze begroting in lijn is met het begrotingsadvies van de VNG zijn de begrotingsjaren vanaf 2026 zorgwekkend. Dit is een beeld dat door veel gemeenten gedeeld wordt. Mede daarom beseffen we dat we er rekening mee moeten houden dat er onvoldoende financiën zijn voor het uitvoeren van het huidige takenpakket. We zullen zelf onze verantwoordelijkheid moeten nemen om te zorgen voor een verbetering van ons financieel perspectief van 2026.

Programma's

Programma 1

Beleidsdoel

Versterken en behouden van de kwaliteit van

1. het open agrarisch cultuurlandschap van Midden-Delfland en
2. de vitale dorpen in Midden-Delfland.

Wat willen we bereiken?

Hernieuwde focus en energie

Midden-Delfland is een groene gemeente met een unieke positie als groen gebied in een stedelijke omgeving. In de afgelopen twintig jaar is gekoesterd en ontwikkeld wat Midden-Delfland uniek maakt. Het landschap, de fijnchaligheid en de prettige manier van leven.

De bevestiging van het belang van deze eigenschappen vinden wij in het Cittaslow-lidmaatschap en de toekenning van de status 'Bijzonder Provinciaal Landschap'. De kwaliteiten komen ook terug in de speerpunten van de gebiedsvisie Midden-Delfland 2025. Onze insteek is om met hernieuwde focus en energie ons samen met onze inwoners, ondernemers en verenigingen in te zetten voor onze dorpen, en ook met onze regionale partners voor ons bijzonder provinciaal landschap Midden-Delfland.

Behouden en versterken van het waardevolle agrarische cultuurlandschap

Het landschap van Midden-Delfland is belangrijk voor de leefomgeving van onze eigen inwoners en ook voor de regio. Midden-Delfland heeft recreatiegebieden aan de randen van steden, natuurgebieden in het zuidelijke deel en een agrarisch kerngebied. Het behoud en versterking van de kwaliteiten die hiermee samenhangen vereisen een gevarieerde aanpak waarbij de gemeente en partners van de Landschapstafel samenwerken. Er worden verschillende programma's, projecten en initiatieven ontwikkeld om de doelen te bereiken. Het Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland blijft een levendig landschap waar mensen kunnen recreëren. Het benadrukt de waarde van het open cultuurlandschap met erfgoed en landbouwactiviteiten. Gebiedsmarketing wordt gebruikt om het landschap en de streekproducten bekend te maken en het voortbestaan van Midden-Delfland te bevorderen.

Het duurzame economische verdienmodel voor de landbouw, voornamelijk melkveehouders, in het agrarisch kerngebied is erg belangrijk. Het programma Duurzaam Boer Blijven stimuleert kringlooplandbouw en betaalde landschapsdiensten om de landbouwsector duurzaam te maken en beter aan te laten sluiten bij de stedelijke omgeving. Financiële middelen en de groei van de productie en afzet van lokaal voedsel zijn essentieel om de boeren in staat te stellen goed voor het landschap te zorgen en er meerwaarde uit te halen.

Wij dragen samen met onze partners van de Landschapstafel actief bij aan het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Dit programma richt zich op waterbeheer, het versterken van de natuur en biodiversiteit, en het verminderen van broeikasgassen. Het toekomstperspectief van de landbouw speelt een belangrijke rol bij het realiseren van deze maatschappelijke uitdagingen. De gemeente heeft al veel bijdragen geleverd en zal dit ook in de komende jaren blijven doen.

Vitale dorpen

Midden-Delfland heeft levendige dorpen waar men zich jong kan voelen en oud kan worden. Als Cittaslow streven we ernaar dat onze dorpen bloeiende, veilige en sociale dorpen blijven om in te leven, wonen en werken. Ons doel is om de leefbaarheid van de dorpen te stimuleren door te zorgen voor een goede balans in voorzieningen en woningen enerzijds en het behoud van het karakter van het dorp anderzijds. Dit vereist maatwerk. Den Hoorn, Maasland en Schipluiden hebben een eigen identiteit en de inwoners voelen zich verbonden met hun dorp. De uitdaging is om de identiteit en het karakter van de dorpen in het landschap te behouden voor toekomstige generaties. Dit stelt evenwel voorwaarden voor de toekomst. De visie hierop zal voor elk dorp opgesteld worden samen met inwoners, ondernemers en organisaties die een betrokkenheid hebben bij een dorp. De dorpsvisies zullen bouwstenen vormen voor de Omgevingsvisie 2.0.

Een aantal doelstellingen is op voorhand van toepassing op elke dorpsvisie:

- *Wonen*; behoud van jongeren door voldoende woonruimte voor jongeren, en bouwen van woningen voor ouderen zodat betere doorstroming komt en meer passende woonruimte beschikbaar komt voor jongeren en gezinnen. Er is behoefte aan meer appartementen, sociale huurwoningen, vrije sector huurwoningen en betaalbare koopwoningen, zoals ook blijkt uit de Woonvisie 2024-2030.
- *Voorzieningen*; behoud en versterken van voorzieningenniveau voor behoud van een goede woonomgeving;
- *Dorpse sfeer*; de identiteit en verbondenheid met het dorp wordt gekoesterd. Dit wordt bekrachtigd door het karakter van elk afzonderlijk dorp te behouden, realisatie van meer ontmoetingsplekken en bevordering van sociale cohesie. Daarbij krijgen de inwoners meer ruimte om bij te dragen aan hun eigen leefomgeving.
- *Bereikbaarheid*; behoud van het karakter van elk dorp en ons landschap betekent dat niet elke functie in de betreffende kern behouden of gerealiseerd kan worden. We zorgen hierom voor goede onderlinge verbindingen tussen de dorpen en met de omliggende steden. Hiertoe stimuleren wij betere wandel- en fietsverbindingen en openbaar vervoerverbindingen.
- *Duurzaamheid*; bij herstructurering van bestaande buurten en bij nieuwbouw zijn duurzame en klimaatadaptieve maatregelen vanzelfsprekend.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

Midden-Delfland is lid van de internationale beweging Cittaslow die nadruk legt op de authentieke waarden van gemeenten, op aandacht voor de kwaliteit van leven en voor eerlijk en gezond voedsel. Lid zijn van Cittaslow betekent voor Midden-Delfland een bewuste oriëntatie op de lokale kracht van de samenleving, fijnschaligheid, duurzaamheid vanuit een optimaal evenwicht tussen economische, ecologische en sociale aspecten en de eigen authentieke waarden. De komende jaren wordt door samenwerking met het Cittaslow-netwerk ingezet op de 'branding' van Midden-Delfland als 'Bijzonder Provinciaal Landschap' met vitale dorpen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bijzonder provinciaal Landschap

We gaan door met de ingezette lijn zoals destijds omschreven in de Gebiedsvisie 2025 en nu in de visie voor het Bijzonder Provinciaal Landschap:

1. **Duurzame Landbouw:** We zetten maximaal in op verdere ontwikkeling van het duurzame economische verdienmodel voor de landbouw van Midden-Delfland als drager van het waardevolle agrarische cultuurlandschap. We stimuleren en belonen kringlooplandbouw op

bedrijfsniveau, we investeren in de nieuw generatie jonge boeren, we bevorderen de toekomstbestendige verkaveling van het agrarisch kerngebied, we bouwen korte ketens van duurzaam lokaal voedsel verder uit, we bevorderen het opwekken van duurzame energie op boerenerven en versterken waterkwaliteit, bodemkwaliteit en biodiversiteit in relatie tot het agrarisch bedrijf. Dit doen wij door middel van het programma Duurzaam Boer Blijven en het Grondinstrument (IODS).

2. Ruimtelijke kwaliteit: We beschermen en versterken de ruimtelijke kwaliteit van het open polderlandschap samen met betrokken partijen. Bij ruimtelijke kwaliteit gaat het om het evenwicht tussen gebruiks-, belevings-, toekomst- en herkomstwaarde. Wij betrekken deze doelstelling bij het opstellen van ruimtelijke plannen en bij de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving.
3. Bekendheid en Recreatie: Samen met betrokken partijen zorgen we ervoor dat recreatie waarde toevoegt aan het landschap, de natuur en het cultureel erfgoed in Midden-Delfland. Gezamenlijk zetten deze partijen zich in voor voldoende beheer- en ontwikkelbudget, waarmee de kwaliteit van het landschap gegarandeerd kan worden. De bekendheid van Midden-Delfland verbetert door als gemeente bij te dragen aan gebiedsmarketing. Tevens stellen we in 2025 beleid op voor versterking van toerisme en recreatie in Midden-Delfland en het Bijzonder Provinciaal landschap. (zie ook Programma 6, beleidsveld Economie; en programma 7, beleidsveld Ruimtelijke Ordening).
4. Biodiversiteit: We zetten in op verbetering van de weidevogelstand, de insectenstand en versterking van kruidenrijkdom. Op verschillende manieren geven we hier vorm aan. Bijvoorbeeld door het programma Duurzaam Boer Blijven (kringlooplandbouw), de deelname aan de Stichting Groenfonds Midden-Delfland en door het uitvoeringsplan voor het Bijzonder Provinciaal Landschap (bijvoorbeeld Aanvalsplan Grutto).
5. Water en Klimaat: We zetten in op waterkwaliteit en op water vasthouden in relatie tot droogte, veenoxidatie, bodemdaling en wateroverlast. De instrumenten die hiervoor worden ingezet zijn onder andere het uitvoeringsplan Bijzonder Provinciaal Landschap en het programma Duurzaam Boer Blijven. Tevens wordt in beeld gebracht wat de impact is van de grondwaterstand in de veenweidegebieden.
6. Energie: Wij faciliteren naast het opwekken van duurzame energie op boerenerven ook het kleinschalig opwekken van zonne-energie voor eigen gebruik op de erven van burgerwoningen en niet-agrarische bedrijven in het buitengebied met opstellingen met zonnepanelen op het maaiveld, mits er geen of onvoldoende mogelijkheden zijn voor het plaatsen van zonnepanelen op daken van gebouwen en de opstelling ruimtelijk en landschappelijk goed kan worden ingepast.

Vitale dorpen

1. Binnen deze begroting zijn er diverse maatregelen, projecten en initiatieven die bijdragen aan het versterken van vitale dorpen. Wij werken verder aan de centrumplannen en woningbouwprojecten om de dorpen vitaal te houden. Daarnaast dragen we bij aan een rijk verenigingsleven en goede sportvoorzieningen voor een gezond en vitaal Midden-Delfland.
2. Wij faciliteren ondernemers, organisaties en verenigingen die door hun activiteiten bijdragen aan de identiteit, het voorzieningenniveau, de onderlinge saamhorigheid, de levendigheid en de leefbaarheid van de dorpen. Onder met name programma 7 vertalen we deze ambitie naar concrete doelen.
3. We stellen in 2025 samen met belanghebbenden dorpsvisies op voor: Den Hoorn, Maasland en Schipluiden.

Wat is de betrokkenheid van de verbonden partijen?

De Stichting Groenfonds Midden-Delfland ondersteunt de agrarische sector door te werken aan:

- instandhouding van het open agrarisch cultuurlandschap;
- verbetering van de relatie stad en platteland.

Bij de Coöperatie Coöperatief beheer groengebieden Midden-Delfland U.A. (CBG) werken zes gemeentelijke overheden samen om te komen tot een goed beheer van groengebieden in het Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland. Staatsbosbeheer is de uitvoeringsorganisatie.

De Stichting Landschapsfonds Hof van Delfland ondersteunt het behoud, versterking en verdere ontwikkelingen van het landschap door financiële doorsluiting van subsidies.

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Rekening 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 2.537.051	€ 1.569.898	€ 1.370.338	€ 1.238.038	€ 1.240.738	€ 1.243.438
Midden-Delfland en Vitale dorpen	€ 2.537.051	€ 1.569.898	€ 1.370.338	€ 1.238.038	€ 1.240.738	€ 1.243.438
I	- € 2.277.592	- € 891.262	- € 664.387	- € 664.787	- € 665.187	- € 665.587
Midden-Delfland en Vitale dorpen	- € 2.277.592	- € 891.262	- € 664.387	- € 664.787	- € 665.187	- € 665.587
	€ 259.459	€ 678.636	€ 705.951	€ 573.251	€ 575.551	€ 577.851

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Midden-Delfland en Vitale Dorpen (€ -199.560)

De afname van de lasten op dit taakveld is met name het gevolg van in 2024 opgenomen incidentele kosten (zie ook baten) voor de lening coöperatie Delflandshof vanuit IODS middelen (€ -293.000). Over de looptijd betreft het een budgetneutrale mutatie op IODS vanwege de jaarlijkse aflossing. Hiernaast is het budget Midden-Delfland®2025 in 2024 hoger geweest vanwege uit 2023 doorgeschoven budgetten (€ -34.700). Het overige deel betreft een verschuiving van werkgeverslasten (€ 104.105) zie ook baten voor de gedeeltelijke dekking vanuit IODS middelen.

Baten

Midden-Delfland en Vitale Dorpen (€ -206.875)

De afname van de baten op dit taakveld is met name het gevolg van in 2024 opgenomen incidentele inkomst (zie ook lasten) voor de lening coöperatie Delflandshof vanuit IODS middelen (€ -293.000). Jaarlijks wordt de aflossing in mindering gebracht, waardoor einde looptijd neutraal. Het overige deel betreft een verschuiving van werkgeverslasten (€ 65.725) met als dekking de IODS middelen.

Mutaties reserve

Mutaties reserve	Rekening 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 152.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
I	- € 20.780	- € 152.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Totaal	€ 131.220	- € 152.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0

Wijzigingen reserve 2025 ten opzichte van 2024

Baten - € 152.000

Uit de algemene reserve worden in 2024 de volgende incidentele onttrekkingen gedaan:

- Doorschuiven vervolgopdracht gebiedsmarkering € 20.000
- Doorschuiven opstellen landschapsbiografie € 23.000
- Doorschuiven trekvaart € 10.000
- Doorschuiven Muural € 15.000
- Doorschuiven sluipverkeer A4 € 84.000

Programma 2

Beleidsveld bestuurlijke organisatie

Beleidsdoel

Het hebben van een herkenbaar en toegankelijk bestuur, dat aanspreekbaar is op de kwaliteit van dienstverlening aan onze inwoners.

Wat willen we bereiken?

Ons doel is het hebben van een herkenbaar en toegankelijk bestuur, dat aanspreekbaar is op de kwaliteit van dienstverlening aan onze inwoners. Iedereen telt daarbij mee. Onze belofte is dat iedereen zich begrepen, geholpen, betrokken en thuis voelt. Dat bereiken we door belangstelling te tonen, deskundig en gedreven te werken en altijd naar de bedoeling te handelen. Deze belofte is de toetssteen van de manier waarop wij ons werk doen. We behandelen iedereen gelijk en met respect. Transparantie en duidelijkheid zijn daarbij essentieel, zodat we een gemeente zijn die staat en gaat voor haar inwoners, ondernemers en bezoekers.

De gemeenteraad heeft hierin een belangrijke rol. Zij is de vertegenwoordiging van onze samenleving. De gemeenteraad komt maandelijks bij elkaar. Daar worden financiële kaderstellende onderwerpen besproken.

Inwoners en ondernemers kunnen de collegeleden aanspreken. Het college luistert naar de belangen die onder de aandacht gebracht worden vanuit de samenleving en reageren daar adequaat op. Ons doel hierbij is dat er effectieve aandacht is voor het behoud en de versterking van de identiteit van de gemeente Midden-Delfland, haar dorpen en gemeenschappen.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

Kenmerkende elementen die voortvloeien uit Cittaslow zijn kwaliteit, sociale cohesie, duurzaamheid, cultuurhistorie, gastvrijheid en ondernemerschap. Deze elementen passen bij onze identiteit. Deze onderwerpen beïnvloeden in belangrijke mate de keuzes binnen de andere beleidsvelden van deze programmabegroting.

De lokale samenleving vormt de identiteit van gemeenschappen. Het authentieke veenweidelandschap bepaalt de identiteit van de gemeente Midden-Delfland. Behouden en versterken van de kwaliteit van het landschap is voor ons een belangrijke taak. De identiteit van de dorpen is zeer waardevol. Onze gemeenschappen zijn Cittaslow, zonder dit altijd bewust te beseffen. Doel van Cittaslow is het als bestuur en organisatie verbeteren van de kwaliteit van leven om te voldoen aan de behoeften van de mensen en hun leefomgeving.

Bewuste gemeenschappen houdt voor de gemeente in eerst nadenken over het maatschappelijk probleem en de daarbij doeltreffende oplossing. Vervolgens daarna handelen om gezamenlijk een optimaal resultaat voor de langere termijn te bereiken. Bij de oplossingsrichting wordt gekeken naar de mogelijkheden van innovatie en participatie, waarbij gestreefd wordt naar een optimaal evenwicht tussen sociale en ecologische opgaven mede vanuit een economisch-financieel perspectief. Hierbij werkt de gemeente in gezamenlijkheid vanuit de identiteit van de gemeenschappen, die is ontstaan vanuit het landschap en (cultuur)historie. Gaat om bewust zijn waar je vandaan komt, thuis voelen en het handelen niet alleen vanuit financiën benaderen maar ook baseren op (maatschappelijke) waarden en opbrengsten. Het lidmaatschap van Cittaslow is voor

de gemeente het vaandel waarbinnen deze waarden richting geven aan het eigen handelingsperspectief.

Wat gaan we daarvoor doen?

Operationeel doel om het beoogde maatschappelijk effect te bereiken

We zijn een aansprekende en aanspreekbare gemeente voor inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties. We streven vanuit een herkenbare identiteit en continuïteit naar een sterke positie voor onze gemeente op regionaal en ook landelijk niveau. Wij doen dit vanuit de regionale samenwerking (o.a. Gebiedstafel Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland, MRDH), Cittaslow en samenwerking met de provincie Zuid-Holland.

De relatie met inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties gaan we in samenwerking met de gemeenteraad verstevigen vanuit een vernieuwend kader voor overheids- en inwonersparticipatie. De uitwerking van de Toekomstvisie Midden-Delfland 2050 en de invoering van de Wet versterking participatie op decentraal niveau zijn daarbij kaderstellend.

Concrete doelen/acties voor 2025

Dit doen we door aanspreekbaar te zijn:

- actualisatie kaders voor inwoners- en overheidsparticipatie
- Vertegenwoordiging van de samenleving door de raad.
- We zijn zichtbaar en aanspreekbaar voor de inwoners in de gemeente
- Mogelijkheid om afspraken te maken
- Uitvoering geven aan de dienstverleningsvisie

Dit doen we door duidelijk te zijn:

- We geven invulling aan onze wettelijke taken
- We werken op basis van vastgesteld beleid
- We zetten in 2025 extra in op de dienstverlening

Specifiek inhoudelijke doelen voor de uitvoering van dit programma zijn opgenomen in de beleidsprogramma's van deze begroting. Rode draad hierbij vanuit de bestuurlijke organisatie is de aanpak van maatschappelijke vraagstukken vanuit het belang van de inwoners in een regionale context. De komende periode is de inzet gericht op het versterken van onze regionale positie. Hierbij moet de regionale samenwerking een meerwaarde opleveren voor de aanpak van maatschappelijke doelen en lokale opgaven.

Instrumenten

- Inspraakverordening (wordt participatieverordening)
- Klachtenverordening
- Reglement van orde voor de raadsvergaderingen (spreekrecht)
- Verordening op de commissies (spreekrecht)
- Beleidskader communicatie
- Nota burgerparticipatie (wordt geactualiseerd met inwoners- en overheidsparticipatie)
- Social Media
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten
- Cittaslow (VITA=Verbinding, Identiteit, Toekomstbestendigheid en Ambitie)
- Fonds GGU

- Verbonden partijen (paragraaf 3.2) en informele regionale afspraken (o.a. Landschapstafel Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland, Bestuurlijk overleg ruimte Haagse regio, Bestuurlijke Tafel Wonen en Regionale Regietafel Opvang Asielzoekers Haaglanden)

Wat is de betrokkenheid van de verbonden partijen?

De Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) werkt met de 21 deelnemende gemeenten aan het verbeteren van de mobiliteit en het versterken van het economisch vestigingsklimaat van de regio Rotterdam Den Haag. Naast deze formele taken vervult de MRDH ook een regionale netwerkfunctie richting provincie en Rijk.

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 2.162.382	€ 2.265.044	€ 2.481.012	€ 2.550.135	€ 2.558.598	€ 2.559.187
Bestuurlijke samenwerking	€ 75.000	€ 112.224	€ 240.997	€ 243.395	€ 245.695	€ 248.095
Bestuursondersteuning raad	€ 215.678	€ 235.097	€ 254.293	€ 256.893	€ 259.393	€ 261.993
Bestuursorganen	€ 633.791	€ 618.309	€ 647.046	€ 657.974	€ 656.614	€ 655.530
Burgerzaken	€ 885.667	€ 966.208	€ 981.599	€ 1.013.896	€ 1.036.019	€ 1.030.792
Raad en raadcommissie	€ 352.245	€ 333.206	€ 357.077	€ 377.977	€ 360.877	€ 362.777
I	- € 275.647	- € 394.490	- € 414.523	- € 470.636	- € 495.636	- € 497.736
Bestuurlijke samenwerking	- € 303	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Bestuursondersteuning raad	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Bestuursorganen	€ 0	- € 19.400	- € 19.400	- € 19.400	- € 19.400	- € 19.400
Burgerzaken	- € 275.343	- € 375.090	- € 395.123	- € 451.236	- € 476.236	- € 478.336
Raad en raadcommissie	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Totaal	€ 1.886.735	€ 1.870.554	€ 2.066.489	€ 2.079.499	€ 2.062.962	€ 2.061.451

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Bestuurlijke samenwerking (€ 215.968)

De toename van de lasten op dit taakveld is met name het gevolg van het verplaatsen/overhevelen van de jaarlijkse bijdrage inzake de VNG naar programma 2 onderdeel 'bestuurlijke samenwerking' ad € 37.985. Dit is tevens gebeurt met de jaarbijdrage inzake GGU VNG ter hoogte van € 91.480. Naast de overhevelingen van voorgaande mutaties (samen groot € 129.465) zijn de lopende kosten geïndexeerd zo ook voor burgerzaken. De kosten burgerzaken stijgen bijvoorbeeld met ca € 20.000.

Baten

Burgerzaken (€ -20.033)

De inkomsten burgerzaken zijn tevens geïndexeerd. Jaarlijkse inkomsten stijgen met ca € 20.000.

Beleidsveld openbare orde en veiligheid

Beleidsdoel

Dat de gemeente Midden-Delfland een veilige gemeente is om in te wonen, werken en recreëren.

Wat willen wij bereiken?

Gewenst maatschappelijk effect

Dat inwoners, ondernemers en bezoekers zich veilig voelen in Midden-Delfland. Wanneer er een incident, ramp of crisis is of deze zich dreigt voor te doen, merken inwoners dat de gemeente dit adequaat oppakt.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

Een goede en veilige leefomgeving is een basisvoorwaarde bij de beleving van de kwaliteit van leven in een gemeente. Cittaslow besteedt bij de fysieke leefomgeving aandacht aan herstel en herbesteding van vervallen locaties en leegstaande panden. De aandacht voor de fysieke leefomgeving draagt bij aan de leefbaarheid en veiligheid in een gemeente.

Wat gaan we daarvoor doen?

Operationeel doel om het beoogde maatschappelijk effect te bereiken

We zetten in op het continueren van ons veiligheidsniveau. We zetten lopende activiteiten voort. De meeste aandacht gaat uit naar de veiligheidsaspecten die we noemen in het geldende actieprogramma veiligheid. Ons operationele doel staat eveneens in dit actieprogramma.

Concrete doelen/acties

Veiligheid waarborgen is een steeds complexer wordende kerntaak van de overheid.

Veiligheidsproblemen worden groter en dringender. Zo nemen criminaliteit, zoals ondermijning en cybercriminaliteit, en fysieke veiligheidsrisico's, toe. De effectieve aanpak van de veiligheidsvraagstukken vraagt bovendien steeds vaker integrale samenwerking, bijvoorbeeld tussen zorg en veiligheid en tussen private en publieke partijen.

Zo zullen er continu Beleids- en programmaontwikkelingen rond integrale veiligheid (zoals het IVP/Integraal Veiligheidsbeleid) plaatsvinden en rond specifieke veiligheidsthema's zoals Ondermijning, Cybercrime en Informatiebeveiliging.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Het maken van (risico-)analyses, evaluatie en benchmarks van veiligheidsvraagstukken en de aanpak daarvan (met o.a. ondersteuning van het RIEC), zoals enquêtes veiligheid en leefbaarheid, de benchmark integrale veiligheid.
- Ontwikkeling en implementatie van instrumenten, interventies en onderdelen van een veiligheidsaanpak zoals Toezicht en handhaving Openbare Ruimte;
- Het Integraal Veiligheidsbeleid 2024 - 2027 uitvoeren met de bijbehorende uitvoeringsplannen;
- We gaan specifiek inzetten op ondermijning om daarover onze kennis te vergroten en een goed beeld te krijgen van eventuele ondermijning in onze gemeente;
- Organisatie- en netwerkontwikkeling van actoren in het veiligheidsdomein.

Daarnaast willen we een Bibob-coördinator aanwijzen die verantwoordelijk is voor de coördinatie en uitvoering van de Bibob-toetsen zodat dit organisatiebreed opgepakt kan worden. De Wet Bibob geeft de gemeente de mogelijkheid de achtergrond van een aanvrager van bijvoorbeeld een vergunning, subsidie of vastgoedtransactie met de gemeente te onderzoeken. Door toepassing van deze wet kan de gemeente voorkomen dat ze criminele activiteiten faciliteert door bijvoorbeeld het verlenen van een vergunning. Dit is een volledig nieuwe rol die veel Bibob kennis en ervaring vraagt. Wij kunnen deze rol niet intern invullen en heb daarom onderzocht wat de mogelijkheden zijn om het extern uit te besteden. Hierover volgt nog een advies.

Instrumenten

- IVB (integraal veiligheidsbeleid)
- Uitvoeringsprogramma IVB
- Algemene Plaatselijke Verordening Midden-Delfland (en bijzondere wetten)
- Evenementenbeleid
- Horecabeleid
- Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Haaglanden
- Regionaal Crisisplan Haaglanden
- Onze handhavers/BOA's
- Veiligheidshuis- en kamer
- VTH beleid (vergunning-, toezicht- en handhavingsbeleid)
- Het RIEC en Bibob (van de Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur)
- Bemiddeling & Mediation

Wat is de betrokkenheid van de verbonden partijen?

De Veiligheidsregio Haaglanden (VRH) is ontstaan op basis van de Wet veiligheidsregio's die gemeenten verplicht een gemeenschappelijke regeling aan te gaan voor het organiseren van de samenwerking op het gebied van brandweerbijstand, rampenbestrijding en crisisbeheersing en geneeskundige hulpverlening.

De integrale aanpak van gebiedsgebonden overlastgevend thema's ontwikkelen we in samenwerking met politie, zorg en het Veiligheidshuis Haaglanden.

Wat mag het kosten?

Begroting 2025-2028

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 1.819.654	€ 2.087.872	€ 2.070.888	€ 2.035.388	€ 2.027.888	€ 2.031.488
Brandweer en rampenbestrijding	€ 1.282.675	€ 1.329.028	€ 1.389.979	€ 1.351.779	€ 1.391.579	€ 1.392.379
Overige openbare orde	€ 536.979	€ 758.844	€ 680.909	€ 683.609	€ 636.309	€ 639.109
I	- € 43.344	- € 22.200	- € 22.800	- € 23.400	- € 24.000	- € 24.600
Brandweer en rampenbestrijding	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Overige openbare orde	- € 43.344	- € 22.200	- € 22.800	- € 23.400	- € 24.000	- € 24.600
Totaal	€ 1.776.310	€ 2.065.672	€ 2.048.088	€ 2.011.988	€ 2.003.888	€ 2.006.888

Lasten

Brandweer en rampenbestrijding (€ 60.951)

De toename van de lasten op dit taakveld is met name het gevolg van de bijdrage aan Veiligheidsregio Haaglanden (VRH). De bijdrage is verhoogd met € 76.000.

Overige openbare orde (€ -77.935)

Betreft een verschuiving van werkgeverslasten (€ -74.535).

Mutaties reserve

Mutaties reserve	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
I	€ 0	- € 10.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Totaal	€ 0	- € 10.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0

Programma 3

Beleidsveld beheer openbare ruimte

Beleidsdoel

Het leveren van een kwalitatieve bijdrage aan de aanleg, de verbetering en de instandhouding van de boven- en ondergrondse infrastructuur, de leefbaarheid van de woonomgeving en de natuur-ontwikkeling.

Wat willen we bereiken?

Gewenst maatschappelijk effect

Binnen de kaders van wat financieel mogelijk is handhaven van een onderhoudsniveau van de openbare ruimte waarbij inwoners zich prettig voelen.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

De inrichting van de openbare ruimte draagt bij aan de beleving van de kwaliteit van de dorpen en het landschap. Cittaslow ondersteunt bewustwording van de inrichting van die ruimte, waarbij rekening wordt gehouden met de directe omgeving. Een historische omgeving vraagt om een ander bestratingsmateriaal en om andere inrichtingselementen dan een nieuwbouwwijk. In het open veenweidegebied wordt rekening gehouden met zichtlijnen en het voorkomen van lichtvervuiling door bijvoorbeeld groene ledverlichting toe te passen. Aandacht voor duurzaamheid door bijvoorbeeld het gebruik van milieuvriendelijke materialen, hergebruik van bestratingsmateriaal en relinen van riolering is bij de inrichting van de openbare ruimte een belangrijk aspect. Ook wordt er bij vervanging van voertuigen voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte zoveel mogelijk ingezet op elektrische voertuigen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Wegen

Concrete acties voor 2025

- De wegen binnen enkele jaren op het gewenste niveau brengen en houden.
- Klimaatadaptief inrichten van wegen bij nieuwbouw en reconstructies.
- Benutten van meekoppelkansen bij infrastructurele projecten van andere overheden zoals de N468 en de A4.
- Intensiveren van afstemming en samenwerking met het Hoogheemraadschap van Delfland voor wegen op kades.
- Intensiveren van integrale aanpak wegen en nutsvoorzieningen.
- Optimaliseren van wegen en onkruidbestrijding in afstemming met groenbeheer.
- Beheer van wegmeubilair, markering en bebording volgens het nieuwe beheerplan.
- Opstellen van beheernotitie onkruidbestrijding en wegen.
- Opstellen van beheernotitie halfverharding.
- Actualiseren van gemeentelijke regelgeving kabels en leidingen.
- Vaststellen geactualiseerde en gedigitaliseerde wegenlegger.

Instrumenten

- Wegenbeheerplan 2025-2029. Vaststelling staat gepland in 2024.
- Gladheidsbestrijdingsplan

Begroting 2025-2028

- Wegenlegger
- Beheerplan wegmeubilair 2024-2028 (inclusief bebording en markering). Vaststelling staat gepland in 2024.

Civiele kunstwerken

Concrete acties voor 2025

- Preventief onderhoud aan beweegbare bruggen.
- Correctief onderhoud civiele kunstwerken.
- Benutten van meekoppelkansen bij infrastructurele projecten van andere overheden, zoals de N468.

Instrumenten

- Beheerplan bruggen 2024-2028. Vaststelling staat gepland in 2024.

Openbare verlichting

Concrete acties voor 2025

- Vervangen van afgeschreven armaturen en verbeteren van de lichttechnische kwaliteit.
- Gebruik maken van dimmers, Telemangement units en (groene) ledverlichting.
- Verlichten van achterpaden (sociale veiligheid).

Instrumenten

- Keuzenotitie openbare verlichting 2025-2029. Vaststelling staat gepland eind 2024/begin 2025.

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 3.540.146	€ 5.388.883	€ 4.034.309	€ 4.339.410	€ 4.645.545	€ 4.791.509
Binnenhavens en waterwegen	€ 418.781	€ 658.973	€ 497.702	€ 506.302	€ 526.369	€ 546.736
Waterkering, afwateringen en landaanwinning	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Wegen	€ 3.121.365	€ 4.729.910	€ 3.536.607	€ 3.833.108	€ 4.119.176	€ 4.244.773
I	- € 386.289	- € 73.300	- € 144.500	- € 76.500	- € 78.100	- € 79.800
Binnenhavens en waterwegen	- € 8.403	- € 5.000	- € 5.000	- € 5.000	- € 5.000	- € 5.000
Waterkering, g,	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
afwatering en landaanwinning						
Wegen	- € 377.886	- € 68.300	- € 139.500	- € 71.500	- € 73.100	- € 74.800
Totaal	€ 3.153.857	€ 5.315.583	€ 3.889.809	€ 4.262.910	€ 4.567.445	€ 4.711.709

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Wegen, kunstwerken en openbare verlichting (€ -1.193.303)

Er zijn doorgeschoven budgetten van 2023 naar 2024, betreft de 0-beurt meubilair (€ -500.000), asfalteringswerkzaamheden (€ -227.562), ingroeivariant kwaliteitsimpuls (€ -150.000) en het opstellen beheerplannen (€ -15.000). Hiernaast is er in 2024 budget opgenomen voor het centrumplan Den Hoorn (€ -159.000). Het restant zit in lagere kapitaallasten.

Binnenhavens en waterwegen (€ -161.271)

De afname ontstaat hoofdzakelijk vanwege een in 2023 naar 2024 doorgeschoven budget voor het beheerplan baggerwerkzaamheden (€ -100.000). Hiernaast is er een daling van de kapitaallasten (€ -70.964).

Baten

Wegen, kunstwerken en openbare verlichting (€ 71.200)

De toename aan inkomsten is vanwege een incidentele bijdrage van de Provincie voor de N468 (€ -69.700) in 2025.

Investeringsoverzicht

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
Reconstructie en dijkverzwaring Dijkshoornsekade	€ 0	€ 270.000	€ 400.000	€ 0	M
Reconstructie verharding deel Westlander, Schou, Aak en Praam	€ 75.000	€ 870.000	€ 0	€ 0	M
Reconstructie Hoornseweg	€ 0	€ 600.000	€ 0	€ 0	M

Begroting 2025-2028

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
(metropolitane fietsroute)					
Woudselaan	€ 100.000	€ 250.000	€ 0	€ 0	M
Reconstructie wegen Woudselaan & Lookwatering Den Hoorn	€ 200.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen lichtmasten 2025	€ 123.667	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen lichtmasten armaturen 2025	€ 61.833	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen lichtmasten 2026	€ 0	€ 123.667	€ 0	€ 0	M
Vervangen lichtmasten armaturen 2026	€ 0	€ 61.833	€ 0	€ 0	M
Vervangen lichtmasten 2027	€ 0	€ 0	€ 123.667	€ 0	M
Vervangen lichtmasten armaturen 2027	€ 0	€ 0	€ 61.833	€ 0	M
Vervangen brug S019 Zouteveense weg	€ 0	€ 277.100	€ 0	€ 0	M
Vervangen brug Zuidkade-Zouteveenseweg (S022)	€ 192.100	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen brug S020 Zouteveense weg	€ 0	€ 202.300	€ 0	€ 0	M
Vervangen brug S021 Zouteveense weg	€ 0	€ 267.700	€ 0	€ 0	M
Vervangen brug	€ 0	€ 0	€ 320.066	€ 0	M

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
Hoornseweg DH 003					
Vervangen burg DH019 Woudseweg thv Lookwatering	€ 41.740	€ 200.000	€ 0	€ 0	M
Vervangen burg DH010 Noordelijke brug Looksingel	€ 93.024	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen burg DH009 Zuidelijke brug Looksingel	€ 103.224	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen beschoeiingen/damwanden 2026	€ 0	€ 350.000	€ 0	€ 0	M
Vervangen beschoeiingen/damwanden 2027	€ 0	€ 0	€ 350.000	€ 0	M
Vervangen Schout-Jansheulbrug (S027)	€ 0	€ 25.000	€ 25.000	€ 510.000	M
Reconstructie Lijsterbesstraat (2017)	€ 0	€ 111.325	€ 100.000	€ 0	M
Opwaarderen fietsstraat en asfalteren Westgaag (2019)	€ 0	€ 150.000	€ 400.000	€ 0	M
Reconstructie deel Kluisgade en Trekkade	€ 0	€ 90.211	€ 0	€ 0	M
Reconstructie en verbetering Fietspad Rotterdamse weg	€ 100.000	€ 350.000	€ 0	€ 0	M
Reconstructie Slot de Houvelaan	€ 155.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Reconstructie	€ 355.000	€ 300.000	€ 0	€ 0	M

Begroting 2025-2028

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
Maassluisseweg/Oude Veiling 2021					
Aanleg parkeerverharding	€ 0	€ 280.000	€ 0	€ 0	M
Project Centrumplan Schipluiden (2021)	€ 155.100	€ 200.000	€ 0	€ 0	M
Wegreconstructie Vlaardingsekade/Willemsoordseweg (2025)	€ 100.000	€ 300.000	€ 0	€ 0	M
Wegreconstructie Ommedijk Schipluiden (2025)	€ 100.000	€ 400.000	€ 0	€ 0	M
Verangen halfverhardingspaden begraafplaats Schipluiden (2024)	€ 60.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen vrachtwagen DAF 97-BHS-9	€ 0	€ 250.000	€ 0	€ 0	E
Vervangen kunststof 1,1m3 Syntos B11-24 strooier	€ 0	€ 32.000	€ 0	€ 0	E
Vervangen brug Trekkade/Kerkweg M004	€ 100.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen Sionsbrug DH021	€ 100.000	€ 250.000	€ 0	€ 0	M
Vervangen bruggen Willemsoordseweg S032 en S042 (2018)	€ 20.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen ophaalbrug	€ 50.000	€ 0	€ 0	€ 0	M

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
Gaagweg S024					
Verkeersmaatregelen Zouteveense weg (2018)	€ 40.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen gevelbekleding Brandweer Den Hoorn (2021)	€ 50.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Parkeerplaats Tiendweg	€ 130.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen pompunits electromechanisch 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 205.000	M
Vervangen hoofdgemalen 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 88.000	M
Vervangen vrijvervalriole ring 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 460.000	M
Vervangen persleidingen 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 539.000	M
Beschoeiingen 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 350.000	M
Totaal	€ 2.505.688	€ 6.211.136	€ 1.780.566	€ 2.152.000	

Wat gaan we daarvoor doen?

Groen

Concrete acties voor 2025

- Ondersteunen van bewonersinitiatieven voor vergroening van de wijken.
- Klimaatadaptieve inrichting realiseren met meer groen.
- Uitvoeren van ecologisch plus groenbeheer met eigen groendienst.
- Uitbreiden van ecologisch bermbeheer.
- Kwaliteitsimpuls groen Harnaschpolder.
- Actualiseren van groenbeleidsplan.
- Optimaliseren van afstemming groenbeheer en onkruidbestrijding op verharding en vegen.

Instrumenten

- Groenbeleidsplan Midden-Delfland

Begraafplaatsen

Concrete acties voor 2025

- Actualiseren van beheersverordening gemeentelijke begraafplaatsen.

Begroting 2025-2028

- Opstellen van beheerplan begraafplaatsen.
- In stand houden van het huidige kwaliteitsniveau van de begraafplaatsen

Instrumenten

- Beheersverordening gemeentelijke begraafplaatsen 2009

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 1.651.571	€ 1.720.840	€ 1.677.045	€ 1.693.579	€ 1.710.163	€ 1.722.474
Begraafplaatsen	€ 228.614	€ 273.306	€ 227.310	€ 226.907	€ 227.663	€ 228.391
Openbaar groen	€ 1.422.957	€ 1.447.535	€ 1.449.735	€ 1.466.671	€ 1.482.500	€ 1.494.083
I	- € 235.692	- € 171.000	- € 174.800	- € 178.500	- € 182.200	- € 185.900
Begraafplaatsen	- € 108.170	- € 147.800	- € 151.500	- € 155.100	- € 158.700	- € 162.300
Openbaar groen	- € 127.522	- € 23.200	- € 23.300	- € 23.400	- € 23.500	- € 23.600
Totaal	€ 1.415.879	€ 1.549.840	€ 1.502.245	€ 1.515.079	€ 1.527.963	€ 1.536.574

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Begraafplaatsen (€ -45.996)

Budget voor begraafplaatsen is in 2025 naar werkelijke benutting afgeraamd (€ -28.200). Hiernaast was er in 2024 een incidenteel hoger budget voor het onderhoud van de begraafplaats (€ -20.000).

Investeringsoverzicht

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ecnut
Herinrichting openbaar groen 2024	€ 10.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Herinrichting openbaar groen 2025	€ 50.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Herinrichting openbaar groen 2026	€ 0	€ 50.000	€ 0	€ 0	M

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
Herinrichting openbaar groen 2027	€ 0	€ 0	€ 50.000	€ 0	M
	€ 60.000	€ 50.000	€ 50.000	€ 0	

Wat mag het kosten?

Speelplaatsen

Concrete acties voor 2025

- Meer aandacht voor natuurlijk spelen en spelen in het groen bij herinrichting van speelplaatsen;
- Vergroenen van verharde (grijze) speelplaatsen;
- Bij speelplaatsen die weinig gebruikt worden niet opnieuw speeltoestellen plaatsen, maar wel de speelruimte behouden en speelaanleidingen toevoegen;
- Actualiseren Nota spelen.

Instrumenten

- Nota spelen

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 175.485	€ 224.899	€ 251.117	€ 261.841	€ 272.206	€ 280.745
Speelvoorzieningen	€ 175.485	€ 224.899	€ 251.117	€ 261.841	€ 272.206	€ 280.745
I	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Speelvoorzieningen	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Totaal	€ 175.485	€ 224.899	€ 251.117	€ 261.841	€ 272.206	€ 280.745

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Speelvoorzieningen (€ 26.218)

De toename op dit taakveld komt met name door een verschuiving van werkgeverslasten (€ 53.110) en lagere kapitaallasten (€ -28.577).

Investeringsoverzicht

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
Speelvoorzieningen 2025	€ 130.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Speelvoorzieningen 2026	€ 0	€ 100.000	€ 0	€ 0	M
Speelvoorzieningen 2027	€ 0	€ 0	€ 110.000	€ 0	M
	€ 130.000	€ 100.000	€ 110.000	€ 0	

Beleidsveld verkeer

Beleidsdoel

Het hoofddoel van het verkeersbeleid blijft het terugdringen van de overlast van het gemotoriseerde verkeer in de dorpen. Dit doen we via drie routes:

- het actief ontmoedigen van het gebruik van de wegen in Midden-Delfland voor doorgaand verkeer;
- het verbeteren van de alternatieve vervoersmogelijkheden, zoals openbaar vervoer, fiets en wandelen;
- verduurzamen van het wagenpark door het aanleggen en faciliteren van oplaadpunten voor elektrische voertuigen.

Verder blijft het verkeersbeleid van de gemeente erop gericht om:

- de veiligheid voor alle verkeersdeelnemers te verbeteren, met een extra prioriteit voor schoolroutes;
- de recreatiemogelijkheden in Midden-Delfland te vergroten door het verbeteren van fiets- en wandelverbindingen.

Wat willen we bereiken?

Gewenst maatschappelijk effect

Het verbeteren van de verkeersveiligheid en het optimaliseren van de verkeersafwikkeling.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

Het stimuleren van alternatieve vervoersmethoden vloeit voort uit de uitgangspunten van Cittaslow. Binnen de dorpen wordt rekening gehouden met veilige routes voor fietsers en voetgangers. Fietsroutes zijn beschikbaar voor recreatie en woon-werkverkeer. Binnen de MRDH is een actieve inzet om voor fietsverkeer metropolitane fietsroutes te creëren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Concrete acties voor 2025

- In stand houden van het huidige niveau van het openbaar vervoer in Midden-Delfland.
- Belang van onze gemeente inbrengen in infrastructurele projecten van het rijk en de provincie.
- Aanpassen van de parkeersituatie en verkeerscirculatie in het centrum van Den Hoorn.
- Terugdringen van doorgaand verkeer door de dorpen.
- Mobiliseren van bedrijven tot duurzame mobiliteit.

- Opstellen van de visie verkeersveiligheid.
- Vergroten van de verkeersveiligheid bij herinrichting van wegen.
- Veilig inrichten van schoolzones.

Instrumenten

- Verkeersplan Den Hoorn 2016
- Nota parkeernormen Midden-Delfland 2020
- Beleid laadinfrastructuur 2022
- Routestructuurplan (Recreatieschap Midden-Delfland)
- Structuurschets Harnaschpolder e.o. 2002
- Bestuurlijke overeenkomst IODS
- Uitvoeringsagenda Bereikbaarheid MRDH 2016-2025
- Regionaal Investeringsprogramma
- Regionale aanbesteding laadinfrastructuur
- Strategisch Plan Verkeersveiligheid

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 383.643	€ 398.690	€ 296.398	€ 304.139	€ 306.181	€ 308.211
Parkeren	€ 20.064	€ 12.782	€ 13.014	€ 13.214	€ 13.396	€ 13.596
Verkeer en vervoer	€ 363.578	€ 385.908	€ 283.384	€ 290.925	€ 292.785	€ 294.615
I	- € 102.601	- € 31.500	- € 32.300	- € 33.000	- € 33.700	- € 34.400
Parkeren	- € 11.832	- € 11.000	- € 11.100	- € 11.200	- € 11.300	- € 11.400
Verkeer en vervoer	- € 90.769	- € 20.500	- € 21.200	- € 21.800	- € 22.400	- € 23.000
Totaal	€ 281.042	€ 367.190	€ 264.098	€ 271.139	€ 272.481	€ 273.811

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Verkeer en vervoer (€ -102.524)

In 2024 is er vanuit 2023 een doorgeschoven budget geweest voor verkeersmaatregelen (€ -35.000). Daarnaast is er een afname van de kapitaallasten (€ -21.000). Het restant is een verschuiving van werkgeverslasten (€ -48.982)

Beleidsveld milieu

Beleidsdoel

Het versterken en behouden van een duurzame, veilige, gezonde en aangename leefomgeving voor inwoners en bezoekers gebaseerd op de uitvoering van de Wet milieubeheer, de waarden van Cittaslow en de *Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties (Global Goals)*.

Wat willen we bereiken?

Het realiseren en in stand houden van een veilige, gezonde en aangename leefomgeving en bijdragen aan een duurzaam Midden-Delfland, door duurzame ontwikkeling. Een duurzame ontwikkeling van de fysieke leefomgeving is een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van huidige generaties zonder daarmee de mogelijkheden voor de toekomstige generaties in gevaar te brengen ook in hun behoeften te voorzien (VN-commissie Brundtland, 1987).

- *Bodem*: Met het vaststellen van de bodemfunctiekaart is gekozen voor het principe dat de bodem in Midden-Delfland niet vuiler mag worden.
- *Geluid*: Voldoen aan de wettelijke verplichtingen voor omgevingslawaai en geluid belaste bedrijven, en voorkomen van nieuwe overlast gevende activiteiten.
- *Omgevingsveiligheid* : Binnen de mogelijkheden, situaties voorkomen die kunnen leiden tot een verhoogd veiligheidsrisico. Risicovolle bedrijven en activiteiten weren uit woonomgeving en waar nodig verplaatsten. Voorbereid blijven op risico's. Structurele borging van omgevingsveiligheid in beleid ruimtelijke ordening en milieu.
- *Klimaatadaptatie*: De doelstelling is een klimaatbestendige en water robuuste inrichting van de leefomgeving in 2050. Daarvoor zijn maatregelen nodig om nadelige gevolgen van wateroverlast, droogte (met kans op versnelde bodemdaling), overstromingen en hittestress tegen te gaan.
- *Klimaatmitigatie*: In de Transitievisie warmte (2021) is als doel gesteld om in 2050 een Co2-neutrale gemeente te zijn. Ons streven is om in 2030 de transitie naar definitieve fossielvrije alternatieven mogelijk te maken. Het meerjarig uitvoeringsprogramma verduurzaming koopwoningen Midden-Delfland 2023 -2026 draagt bij aan de doelstelling van het Nationaal Isolatieprogramma om slecht geïsoleerde woningen versneld te isoleren en daarbij ondersteuning te bieden aan de doelgroepen die dat het hardst nodig hebben. Het programma draagt direct bij aan de gemeentelijke doelstelling om inwoners te helpen met energiebesparing, energiearmoede te bestrijden en energie- en CO2-neutraal te zijn in 2050.
- *Water en bodem: Voorkomen* van emissies van bestrijdingsmiddelen en meststoffen vanuit de glastuinbouw naar het oppervlaktewater. Kwaliteiten van bodem, ondergrond en grondwater beter meewegen en richtinggevend laten zijn bij het oplossen van maatschappelijke opgaven en keuzes in de ruimtelijke ordening, in samenwerking met relevante partijen.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

Duurzaamheid is één van de basisprincipes van Cittaslow. Hierbij gaat het om de regelgeving op deze terreinen en zorgen voor bewustwording, zodat inwoners en bedrijven meer maatregelen treffen dan wettelijk voorgeschreven. Hierdoor zijn inwoners en bezoekers zich er meer bewust van dat zij zich bevinden in een groen landschap van hoge kwaliteit.

Maatregelen om minder energie te gebruiken en meer duurzame energiebronnen te gebruiken sluiten nauw aan bij Cittaslow. Bijvoorbeeld de onderdelen die betrekking hebben op klimaatadaptatie en klimaatmitigatie.

Afvalbeleid is een ander onderdeel dat binnen dit beleidsveld en Cittaslow belangrijk is. Cittaslow roept op tot voorkomen van verspilling, preventie op het ontstaan van afval en bij het ontstaan van afval dit zoveel mogelijk gescheiden te verwerken.

Wat gaan we daarvoor doen?

De gemeentelijke verplichtingen (en daarmee onze doelen) die voortkomen uit wet- en regelgeving en beleid zijn uitgewerkt in operationele plannen en (toetsings)kaarten. Per beleidsveld zijn operationele doelen vastgesteld en kosten inzichtelijk gemaakt. De bestaande plannen en kaarten hebben betrekking op de volgende milieu gerelateerde thema's:

- Riolering
- Afval en circulaire economie
- Handhaving, toezicht en vergunningverlening
- Bodem
- Geluid (Geluidsactieplan/Geluidkaart) en stiltebeleid
- Luchtkwaliteit
- Externe Veiligheid
- Klimaat, energie en warmte
- Water
- Groen en natuur

Concrete acties voor 2025

Handhaving en vergunningverlening

De milieubelastende activiteiten worden door Omgevingsdienst Haaglanden (ODH) getoetst aan en gecontroleerd op de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. De ODH doet dit vooral op basis van een jaarlijks door het college vast te stellen uitvoeringsplan.

Bodem

Per 2024 is met de inwerkingtreding van de Omgevingswet een deel van de bodemtaken van de provincie overgedragen aan gemeenten. De ODH voert deze taken namens de gemeente uit .

Geluid

Ondersteunen van het provinciale beleid voor stiltegebieden en hier rekening mee houden in de vergunningverlening. Uitvoeren van Actieplan Geluid 2024-2029 en Saneringsprogramma Geluid.

Luchtkwaliteit

Onder de Omgevingswet wordt de luchtkwaliteit jaarlijks gemonitord in aandachtsgebieden van stikstofoxide en fijnstof. Omdat de gemeente Midden-Delfland in een aandachtsgebied ligt, monitoren wij jaarlijks de luchtkwaliteit langs relevante gemeentelijke wegen. Bij nieuwe planontwikkelingen nemen wij het aspect luchtkwaliteit mee. Wij ondersteunen regionale plannen die de luchtkwaliteit verbeteren.

Externe Veiligheid/Omgevingsveiligheid

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet is het begrip Externe Veiligheid vervangen door het begrip Omgevingsveiligheid.

Bij omgevingsveiligheid gaat het onder meer om risico's van het gebruik en transport van gevaarlijke stoffen, veiligheid van milieubelastende activiteiten en veiligheid van zich snel ontwikkelende technieken. Daarnaast worden aandachtsgebieden en voorschriftgebieden geïntroduceerd om de omgevingsveiligheid te beheersen.

Klimaatadaptatie

Maatregelen om nadelige gevolgen van wateroverlast, droogte (met kans op versnelde bodemdaling), overstromingen en hittestress tegen te gaan, die voortkomen uit de Strategie Klimaatadaptatie Midden-Delfland 2021-2026 en de uitwerking ervan in een uitvoeringsprogramma.

Klimaatmitigatie

Het Warmteprogramma (voorheen Transitievisie Warmte) wordt elke 5 jaar herzien. Dit programma omvat een plan voor verduurzaming van wijken, inclusief duurzame warmte-alternatieven voor prioritaire gebieden. Eind 2025 wordt de geactualiseerde versie aangeboden aan de raad. Uitvoering geven aan het meerjarig uitvoeringsprogramma (MJUP) verduurzaming koopwoningen Midden-Delfland 2023 -2026.

Toezicht energie label C kantoren

Uitvoering geven aan toezicht op de energielabel C verplichting bij kantoren. Deze taak is als 'plustaak' ondergebracht bij de ODH.

Water:

In het kader van het afsprakenkader Emissieloze Kas 2027 wordt samen met andere glastuinbouwgemeenten, waterschappen en de glastuinbouwsector gewerkt aan het voorkomen van emissies van bestrijdingsmiddelen en meststoffen vanuit de glastuinbouw naar het oppervlaktewater.

Onder leiding van het Hoogheemraadschap van Delfland wordt samen met ODH en andere gemeenten gewerkt aan de maatregelen ten behoeve van de (chemische en ecologische) doelstellingen van de Europese Kaderrichtlijn Water in 2027. Betreft tevens verbeteren biodiversiteit op kades en langs oevers.

Groen/natuur

Waar mogelijk ecologisch beheer van wegkanten en oevers vanuit het gemeentelijk beheer en in samenwerking met de Coöperatie Coöperatief Beheer Groengebieden Midden-Delfland u.a.. Tevens wordt fasegewijs op basis van inventarisaties ecologisch beleid voor Midden-Delfland vorm gegeven aan de hand van zgn. soortenmanagementplannen (zie ook: programma 7, beleidsveld ruimtelijke ordening).

Instrumenten

- Wet Milieubeheer
- Omgevingswet
- Regionaal bodembeleid Zuid-Holland (tot gedeeltelijke taakoverheveling naar gemeente)
- Omgevingsvisie Provincie Zuid-Holland
- Stiltebeleid Provincie Zuid-Holland
- Actieplan Geluid 2024-2029
- Saneringsprogramma Geluid
- Bodemkwaliteitskaart bedrijfsterrein Harnaschpolder
- Bodemfunctiekaart gemeente Midden-Delfland
- Strategie Klimaatadaptatie Midden-Delfland 2021-2026
- Regionale Energiestrategie MRDH (RES)
- Regionale energieloket
- Uitvoeringsplan Transitievisie Warmte
- Omgevingsvisie 1.0
- Regelgeving bruidsschat Omgevingswet
- Geurverordening Midden-Delfland 2009/geurhinderbeleid
- Gebiedsvisie Midden-Delfland®2025 en visie Behoud door Ontwikkeling (Vitale Dorpen in Midden-Delfland 2025)
- LOP Midden-Delfland®2025

- Toekomstvisie 2050

Wat is de betrokkenheid van de verbonden partijen?

Met de deelname aan Regionaal Reinigingsbedrijf Avalex wordt beoogd op een efficiënte en doelmatige wijze invulling te geven aan de wettelijke verplichtingen op het gebied van afvalinzameling.

Het doel van de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH) is het uitvoeren van de wettelijke milieutaken. Hierbij wordt voldaan aan landelijke kwaliteitscriteria, wordt gezorgd voor specialismevorming op inhoud en wordt een bijdrage geleverd aan een constante en eenduidige taakuitvoering in de regio. Deelname aan deze gemeenschappelijke regeling is opgelegd vanuit de Wet milieubeheer.

De gemeente neemt deel aan de Coöperatie coöperatief Beheer Groengebieden Midden-Delfland U.A. Primaire doelstelling van deelname aan de coöperatieve vereniging is het creëren van een efficiënte en beleidsarme organisatie voor het beheer van recreatieve groengebieden.

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 5.004.599	€ 5.852.197	€ 6.009.833	€ 6.140.935	€ 6.263.356	€ 6.441.337
Afvalverzamelings- en -verwerking	€ 2.260.357	€ 2.285.421	€ 2.597.485	€ 2.669.840	€ 2.769.408	€ 2.871.186
Milieubeheer	€ 1.232.860	€ 1.492.425	€ 1.376.527	€ 1.394.201	€ 1.366.733	€ 1.383.982
Riolering	€ 1.511.382	€ 2.074.352	€ 2.035.821	€ 2.076.894	€ 2.127.215	€ 2.186.169
I	- € 5.003.244	- € 5.588.575	- € 5.993.523	- € 6.202.734	- € 6.370.297	- € 6.314.431
Afvalverzamelings- en -verwerking	- € 2.734.580	- € 2.795.422	- € 3.090.665	- € 3.257.102	- € 3.377.221	- € 3.500.373
Milieubeheer	- € 357.224	- € 361.315	- € 364.564	- € 364.564	- € 364.564	- € 364.564
Riolering	- € 1.911.440	- € 2.431.838	- € 2.538.294	- € 2.581.068	- € 2.628.512	- € 2.449.494
Totaal	€ 1.355	€ 263.622	€ 16.310	- € 61.799	- € 106.941	€ 126.906

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Afvalinzameling en verwerking (€ 308.861)

De toename komt voornamelijk vanwege de stijging van de inzamelingskosten (€ 236.225). Hiernaast was er in 2024 voor het laatst een bijdrage aan de sportvereniging begroot opgenomen (€ -25.000). In 2025 is een storting in de egalisatievoorziening benodigd (€ 65.000) Het restant betreft een verschuiving van werkgeverslasten (€ 27.690).

Riolering (€ -38.531)

Deze afname heeft verschillende oorzaken: Er zijn hogere kapitaallasten begroot in 2025 (€ 98.964). Vanuit 2023 is er bij de jaarrekening een restantbudget voor klimaatadaptatie doorgeschoven (€ -168.000). Het restant betreft een verschuiving van werkgeverslasten (€ 40.529).

Milieubeheer (€ -70.897)

Deze afname heeft eveneens verschillende oorzaken: een incidenteel extra budget in 2024 voor actualisering van het warmte programma (€ - 50.000) en een bij de jaarrekening doorgeschoven budget voor het actieplan geluid (€ -30.000) Daarnaast is er in 2025 extra budget opgenomen voor een soortenmanagementplan ecologiebeleid (€ 45.000). Het restant betreft een verschuiving van werkgeverslasten (€ -25.074).

Baten

Afvalinzameling en verwerking (€ 295.243)

Een stijging van de inzamelingskosten is de voornaamste oorzaak van de benodigde stijging afvalstoffenheffing (€ 182.473). Hiernaast een onttrekking aan de egalisatievoorziening (€ 104.827).

Riolering (€ 106.456)

Deze toename van de baten betreft voornamelijk een stijging van de onttrekking aan de voorziening (€ 94.750).

Investeringsoverzicht

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
Vervangen pompunits electromechanisch 2025	€ 205.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Vervangen pompunits electromechanisch 2026	€ 0	€ 205.000	€ 0	€ 0	E
Vervangen pompunits electromechanisch 2027	€ 0	€ 0	€ 205.000	€ 0	E
Vervangen pompen hoofdgemaal (GRP) 2025	€ 124.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Vervangen vrijverriolering 2025	€ 400.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Vervangen pompen hoofdgemaal	€ 0	€ 124.000	€ 0	€ 0	E

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ecnut
n (GRP) 2026					
Vervangen vrijvervalriole ring 2026	€ 0	€ 460.000	€ 0	€ 0	E
Vervangen pompen hoofdgemaal n (GRP) 2027	€ 0	€ 0	€ 88.000	€ 0	E
Vervangen vrijvervalriole ring 2027	€ 0	€ 0	€ 460.000	€ 0	E
Vervangen persleidingen 2025	€ 403.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Vervangen persleidingen 2026	€ 0	€ 403.000	€ 0	€ 0	E
Vervangen persleidingen 2027	€ 0	€ 0	€ 403.000	€ 0	E
	€ 1.132.000	€ 1.192.000	€ 1.156.000	€ 0	

Mutaties reserve

Mutaties reserve	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 884.584	€ 29.955	€ 30.332	€ 25.864	€ 26.252	€ 26.646
I	- € 667.053	- € 1.523.661	- € 290.987	- € 205.987	- € 185.987	- € 185.987
Totaal	€ 217.531	- € 1.493.706	- € 260.655	- € 180.123	- € 159.735	- € 159.341

Wijzigingen reserves 2025 ten opzichte van 2024

Baten - € 1.232.674

Uit de algemene reserve worden in 2024 de volgende incidentele onttrekkingen gedaan:

- Instandhouding skateroutenetwerk (10 jr t/m 2024) € 10.665
- Compensatieregeling verenigingen € 25.000
- Doorschuiven thema geluid € 30.000
- Doorschuiven Label C € 25.000
- Doorschuiven 0-beurt meubilair € 150.000
- Doorschuiven 0-beurt borden € 300.000
- Doorschuiven 0-beurt markeringen € 50.000
- Doorschuiven Ingroeivariant kwaliteitsimpuls onderhoud kapitaalgoederen € 150.000
- Doorschuiven Budget voor opstellen beheerplannen doorschuiven 2024 € 15.000

Begroting 2025-2028

- Doorschuiven Diverse verkeersmaatregelen vindt plaats in 2024. € 35.000
- Doorschuiven de baggerwerkzaamheden planmatig uitgevoerd. € 100.000
- Asfalteringswerkzaamheden. € 227.562

Uit de reserve investeringsprogramma wordt in 2024 de volgende incidentele onttrekking gedaan:

- Herinrichting centrum Den Hoorn € 159.000

Uit de reserve onderhoud kapitaalgoederen wordt in 2024 de volgende incidentele onttrekking gedaan:

- Kapitaalgoederen kwaliteitsimpuls € 180.000

Uit de algemene reserve worden in 2025 de volgende incidentele onttrekkingen gedaan:

- Storting in de voorziening afvalstoffenheffing € 65.000

Uit de reserve onderhoud kapitaalgoederen wordt in 2025 de volgende incidentele onttrekking gedaan:

- Kapitaalgoederen kwaliteitsimpuls € 160.000

Programma 4

Beleidsveld Onderwijs

Beleidsdoel

Inclusief onderwijs voor alle jeugdigen. Dat streven wij na in Midden-Delfland. Zo dichtbij mogelijk, maar indien nodig in de regio. Zo ondersteunen wij de optimale ontwikkeling van jeugdigen.

De gemeente zet zich ervoor in dat alle jongeren een startkwalificatie behalen. En de gemeente spant zich in om kinderen met een onderwijsachterstand of een risico daarop extra (taal)ondersteuning te bieden. Zodat zij het onderwijs kunnen volgen dat het best aansluit op hun ontwikkelingsmogelijkheden. We streven naar een goede aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp. Waar nodig krijgen kinderen op hun eigen school extra aandacht en ondersteuning, zodat leerbelemmeringen worden verminderd en ieder kind zo goed mogelijk mee kan doen.

De gemeente zorgt voor goede huisvesting voor de basisscholen.

Wat willen we bereiken?

Gewenst maatschappelijk effect

Iedere jeugdige komt zo goed mogelijk tot ontwikkeling. Iedere jongere behaalt een startkwalificatie voor een optimale deelname aan de maatschappij en de arbeidsmarkt.

We bieden jongeren een geschikte leeromgeving door goede onderwijshuisvesting.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

De mogelijkheid om onderwijs te volgen en daarmee kansen op de arbeidsmarkt te vergroten is een toetsingscriterium van Cittaslow. De percentages kinderen met een (onderwijs)achterstand en jeugdwerkloosheid zijn in Midden-Delfland lager dan het landelijke en regionale gemiddelde. Niet het bepalen van de keuzes van mensen, maar mensen bewust maken van de gevolgen van hun eigen keuzes is onderdeel van de filosofie van Cittaslow.

Wat gaan we daarvoor doen?

Operationeel doel om het beoogde maatschappelijk effect te bereiken

De gemeente, kinderopvang en scholen zorgen voor Voor- en Vroegschoolse Educatie. We zetten ons in voor een goede aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp. Waar nodig zorgen scholen of gemeente voor extra zorg of ondersteuning op school voor jeugdigen. Dit doen we door inzet van schoolcontactpersonen, maatschappelijk werk, trainingen of maatregelen binnen het budget Lokaal Onderwijsbeleid. Met de basisscholen verkennen we de optie voor een taalklas voor nieuwkomersonderwijs binnen onze eigen gemeente. De gemeente en de scholen zorgen voor extra ondersteuning van kinderen van inburgeraars en statushouders. De gemeente biedt leerlingenvervoer aan kinderen die daarop aangewezen zijn. Alle jongeren die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten, krijgen een oproep voor een gesprek. Dit gesprek moet leiden tot een passend traject naar scholing of werk.

Concrete doelen/acties voor 2025

- Actualisering van de Verordening Leerlingenvervoer

Begroting 2025-2028

- Uitvoering van het regionale programma ter voorkoming en bestrijding van voortijdig schoolverlaten van jongeren. Een nieuw regioplan wordt opgewerkt.
- Uitvoering van het Lokaal Onderwijsbeleid
- Uitvoering van het Convenant LEA
- Acties voortvloeiend uit het IHP
- Realiseren nieuwkomersonderwijs

Instrumenten

- Integraal Huisvestingsplan
- Huisvestingsverordening onderwijs
- Leerlingenprognose
- Verordening leerlingenvervoer
- Bestuurlijke afspraken LEA
- Wet passend onderwijs
- Wet Educatie en Beroepsonderwijs
- Beleidskader Voor- en Vroegschoolse Educatie
- Kader en subsidieregeling Lokaal Onderwijsbeleid

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 2.119.736	€ 2.264.739	€ 2.196.179	€ 2.091.978	€ 2.090.411	€ 2.100.995
Gemeenschappelijke baten/lasten onderwijs	€ 1.000.554	€ 1.167.198	€ 1.167.355	€ 1.179.124	€ 1.190.236	€ 1.201.773
Huisvesting onderwijs	€ 1.119.183	€ 1.097.541	€ 1.028.824	€ 912.854	€ 900.175	€ 899.222
I	- € 398.750	- € 330.795	- € 331.195	- € 331.595	- € 331.995	- € 332.395
Gemeenschappelijke baten/lasten onderwijs	- € 189.353	- € 144.068	- € 144.168	- € 144.268	- € 144.368	- € 144.468
Huisvesting onderwijs	- € 209.398	- € 186.727	- € 187.027	- € 187.327	- € 187.627	- € 187.927
Totaal	€ 1.720.986	€ 1.933.944	€ 1.864.984	€ 1.760.383	€ 1.758.416	€ 1.768.600

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Huisvesting basisonderwijs (€ -68.717)

De afname op dit taakveld komt hoofdzakelijk vanwege uit 2023 naar 2024 doorgeschoven budgetten voor IHP (€ -33.000) en huisvesting basisonderwijs (€ -45.000). Het restant betreft een verschuiving werkgeverslasten (€ 9.949).

Mutaties reserve

Mutaties reserve	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 84.014	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
I	- € 325.820	- € 337.874	- € 252.374	- € 252.374	- € 252.374	- € 252.374
Totaal	- € 241.806	- € 337.874	- € 252.374	- € 252.374	- € 252.374	- € 252.374

Wijzigingen reserves 2025 ten opzichte van 2024

Baten - € 85.500

Uit de algemene reserve worden in 2024 de volgende incidentele onttrekkingen gedaan:

- Doorschuiven budg (IHP) voor onderwijs en kinderopvang. € 33.000
- Huisvesting basisonderwijs/Huisvestingsprogramma onderwijs € 7.500
- Huisvesting basisonderwijs/ bijdragen aan derden € 45.000

Programma 5

Beleidsveld Sociaal Domein

Het programma 5 is onderverdeeld in een onderdeel Sociaal Domein en een onderdeel Welzijn. Het Sociaal Domein bevat onze ambities op het gebied van zorg en ondersteuning, zoals is vastgelegd in de Wmo, de Jeugdwet en de Wet Publieke Gezondheid. Onder het programmadeel Welzijn valt het brede lokale welzijnsbeleid op gebieden als preventie, cultuur, sport, verenigingsleven en bibliotheken.

Beleidsdoel

Met dit programma laten we iedere inwoner zoveel mogelijk -zelfstandig- participeren in de maatschappij. Hierbij gebruik makend van eigen kracht en netwerk. Centrale notie hierin is het faciliteren, versterken en benutten van de eigen kracht van zowel individuele inwoners, als de netwerken en sociale verbanden in de gemeente. Daarnaast is een belangrijk doel het stabiliseren en terugdringen van de kosten in met name de jeugdzorg.

Wat willen we bereiken?

- Iedereen neemt deel aan de samenleving.
- Jeugdigen groeien gezond, veilig en kansrijk op en ontwikkelen zich tot veerkrachtige (jong)volwassenen.
- Inwoners wonen zo lang als mogelijk zelfstandig thuis.
- Maximale zelfredzaamheid en participatie van onze inwoners.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

Midden-Delflanders zijn gewend om binnen hun eigen omgeving naar oplossingen te zoeken. Zij maken daarbij veelal gebruik van de algemene maatschappelijke voorzieningen die aanwezig zijn. Deze houding is de identiteit van de inwoners en past goed in de beleidsdoelen binnen het sociaal domein. We willen dat inwoners vanuit hun eigen kracht handelen. Wanneer inwoners daar ondersteuning bij kunnen gebruiken, organiseren wij met één plan maatwerk dichtbij de (sociale) omgeving van de inwoners. De inwoner houdt daarbij zelf de regie in handen en zet in op de aanwezige kwaliteiten. Op deze manier maken wij gebruik van de ondernemende identiteit van de inwoners.

Wat gaan we daarvoor doen?

Operationeel doel om het beoogde maatschappelijk effect te bereiken

De zorg dicht bij de inwoners organiseren. In partnerschap en co-creatie hierbij een schakel vormen tussen burgers en zorgaanbieders. Daarbij inzetten op preventie en kwalitatief goede zorg wanneer dat nodig is.

Concrete doelen/acties voor 2025

- Realiseren ontwikkelpleinen, waar inwoners met hun vragen over Wmo, Jeugd en Schuldhulpverlening terecht kunnen.
- Uitvoering geven aan onze wettelijke taken op het gebied van de Wmo voor inwoners die daarop aangewezen zijn. In concreto: het bieden van hulp bij het huishouden, Woonaanpassingen, Begeleiding en overige dienstverlening.

- Voortzetten traject decentralisatie van de beleidstaken Beschermd Wonen/Beschermd Thuis en Maatschappelijke opvang.
Uitvoering geven aan de uitvoeringsagenda Beschermd wonen en maatschappelijke opvang.
  - Voortzetten toezicht WMO GGD.
  - Uitvoering geven aan het jaarlijks cliëntervaringsonderzoek Wmo.
  - Uitvoering geven aan gezamenlijk ambities in het kader van GALA en IZA/RIGA met ketenpartners waaronder DSW.
  - We werken integraal vanuit diverse teams (sociaal en fysiek domein) aan het onderwerp gezonde leefomgeving.
  - Doorontwikkeling regionale informatievoorziening (regionale dashboard).
  - Implementatie en uitvoering van het nieuwe beleidskader jeugd dat eind 2024 is/wordt vastgesteld.
  - Implementeren hervormingsagenda via regionale aanpak kostenbeheersing en via beleidskader jeugd.
  - Doorontwikkeling van de lokale informatievoorziening (dashboard).
  - Regionale voorbereidingen voor de nieuwe inkoopperiode specialistische jeugdhulp.
- Voortzetten professionalisering en doorontwikkeling Maatschappelijk Team.

Instrumenten

- Algemene Subsidieverordening (ASV)
- Calamiteitenprotocol Sociaal Domein Midden-Delfland
- Verordening en beleidsregels Wmo-Jeugd
- Beleidskader Jeugd 2024-2028
- Beleidskader VVE Midden-Delfland Subsidieregeling Kwaliteit Peuteropvang en Voor- en Vroegschoolse Educatie
- Cliëntervaringsonderzoek
- Regiovisie Jeugdzorg Haaglanden 2021-2026
- Toekomstvisie 2050
- Kader financiële ondersteuning welzijnsorganisaties

Wat is de betrokkenheid van de verbonden partijen?

Het Servicebureau Jeugdhulp Haaglanden (SbJH) sluit in opdracht van de negen gemeenten in de regio Haaglanden onder meer de contracten met de aanbieders van specialistische jeugdhulp die medeverantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het door de raad vastgestelde inkoopplan Jeugd. Inzet van het servicebureau beperkt de administratieve last van partners en gemeenten en werkt daardoor efficiënt en kostenbesparend. Gezamenlijk inkopen ondersteunt de kwaliteit en het behoud van de zorginfrastructuur en de borging van kennis binnen onze regio (adviesrol). Daarnaast verzorgt het SbJH de eenduidige afwikkeling van de ingediende declaraties en de verantwoording van de betaalde Jeugdzorg.

GR GGD en VT Haaglanden.

De GGD bewaakt en monitort de publieke gezondheid in de regio Haaglanden. Zij bevordert de gezondheid en beschermt door toezicht of actief ingrijpen tegen natuurlijke en/of opzettelijke bedreigingen van de volksgezondheid. Veilig Thuis Haaglanden draagt bij aan het voorkomen en bestrijden van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 11.761.482	€ 14.374.446	€ 12.763.949	€ 12.840.162	€ 12.751.711	€ 12.866.735
Jeugd	€ 4.804.212	€ 5.055.521	€ 4.726.777	€ 4.731.892	€ 4.680.614	€ 4.688.138
Jeugdgezondheidszorg (uniform)	€ 674.199	€ 765.698	€ 743.308	€ 760.218	€ 777.518	€ 795.218
Kinderopvang	€ 156.338	€ 198.136	€ 170.340	€ 171.840	€ 173.240	€ 174.740
Maatschappelijk team	€ 761.516	€ 996.661	€ 555.552	€ 562.713	€ 569.813	€ 577.113
Openbare gezondheidszorg	€ 286.194	€ 375.234	€ 321.785	€ 320.533	€ 326.233	€ 332.133
Overig sociaal-cultureel werk	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Vreemdelingen	€ 527.827	€ 1.593.662	€ 1.522.824	€ 1.523.524	€ 1.524.224	€ 1.524.924
WMO	€ 3.962.334	€ 4.635.627	€ 4.047.490	€ 4.079.663	€ 4.047.790	€ 4.109.490
WMO en jeugd	€ 588.863	€ 753.907	€ 675.873	€ 689.779	€ 652.279	€ 664.979
I	- € 949.214	- € 1.662.849	- € 1.640.168	- € 1.593.313	- € 1.475.693	- € 1.475.993
Jeugd	- € 206.904	- € 101.600	- € 83.730	- € 58.747	€ 0	€ 0
Jeugdgezondheidszorg (uniform)	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Kinderopvang	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Maatschappelijk team	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Openbare gezondheidszorg	- € 34.500	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Overig sociaal-cultureel werk	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Vreemdelingen	- € 337.267	- € 1.361.068	- € 1.361.068	- € 1.361.068	- € 1.361.068	- € 1.361.068
WMO	- € 370.543	- € 200.181	- € 195.370	- € 173.498	- € 114.625	- € 114.925
WMO en jeugd	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Totaal	€ 10.812.268	€ 12.711.597	€ 11.123.781	€ 11.246.849	€ 11.276.018	€ 11.390.742

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Maatschappelijke team (€ -465.209)

Deze afname heeft verschillende oorzaken. Vanuit 2023 zijn er budgetten naar 2024 doorgeschoven voor inhuur maatschappelijk team (€ -100.000) en POK (€ -95.294). Het restant betreft een verschuiving van werkgeverslasten (€ -248.438).

WMO (€ -582.526)

Vanuit 2023 zijn er budgetten naar 2024 doorgeschoven voor de uitvoeringsagenda MOBWB (€ -311.449). Hiernaast zijn enkele budgetten afgeraamd; WMO rolstoelvoorzieningen (€ -100.000), PGB WMO (€ -95.000), WMO begeleiding (€ -55.030) naar verwachte benutting. Het restant zit in doorgeschoven werkgeverslasten (€ -29.206).

Jeugd (€ -310.875)

Deze afname heeft meerdere oorzaken. Te beginnen met lagere budgetten in 2025 voor jeugd, met name PGB (€ -250.000) en enkele posten op jeugd tezamen (€ -209.712). Het restant zit in doorgeschoven werkgeverslasten (€ 173.786).

WMO en jeugd (€ -78.034)

De afname heeft meerdere oorzaken. Het algemeen preventiebudget (€ -16.900), de inkomensoverdracht welzijn subsidies (€ -11.400), CAO verhogingen diverse posten (€ -34.816) en de post overige kosten welzijn ouderen (€ -34.400) is afgenomen. Het restant betreft een verschuiving van werkgeverslasten (€ 6.482)

Kinderopvang (€ -27.796)

Deze aframing is hoofdzakelijk vanwege een verschuiving van werkgeverslasten (€ -26.920).

Openbare gezondheidszorg (€ -68.765)

Deze aframing is hoofdzakelijk vanwege een verschuiving van werkgeverslasten (€ -64.314).

Beleidsveld Welzijn

Beleidsdoel

Het doel is dat iedere inwoner de kans krijgt zichzelf optimaal te ontwikkelen en te ontplooien, zodat hij volwaardig aan de maatschappij kan deelnemen. Het behoud van ons erfgoed draagt bij aan het behoud van de eigen identiteit en de beleving van de dorpen en het buitengebied en daarmee ook aan het welzijn van de inwoners. Het culturele- en verenigingsleven in Midden-Delfland draagt in belangrijke mate bij aan de leefbaarheid in de dorpen in onze gemeente. De gemeente ondersteunt organisaties zodat zij in staat zijn hun activiteiten zo goed mogelijk uit te voeren.

Wat willen we bereiken?

Gewenst maatschappelijk effect

Om iedere inwoner mee te kunnen laten doen in de maatschappij is het belangrijk als gemeente te beschikken over goede basisvoorzieningen, een vitaal verenigingsleven. Daarnaast is het belangrijk dat er aandacht is voor sport en cultuur. Het lokaal welzijnswerk is hierin een belangrijke partner.

Een onderdeel van het cultuurbeleid is het erfgoedbeleid. Op het gebied van erfgoed willen we de cultuurhistorische kwaliteiten van het landschap en de dorpen en buurtschappen behouden,

versterken en beleefbaar maken. Dit is onderdeel van diverse beleidsvelden in het fysieke domein. Behoud, bescherming en de verbetering van de kwaliteit van Rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten, archeologische vindplaatsen, cultuurhistorische elementen in het landschap, het trekvaartverleden en het veenweidelandschap zelf behoren tot het gemeentelijk erfgoed en dragen bij aan de gemeentelijke identiteit. Deze elementen zijn onderdeel van de Omgevingsvisie 1.0 en worden integraal betrokken bij het landschappelijk en ruimtelijk beleid uit de programma's 1 en 7.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

Cittaslow vraagt specifiek aandacht voor toegang tot maatschappelijke voorzieningen en het behoud van culturele, lokale evenementen (het immateriële erfgoed). De identiteit van het landschap van Midden-Delfland en de dorpen Den Hoorn, Maasland en Schipluiden wordt medebepaald door cultuurhistorie en sterke maatschappelijke verbinding. Erfgoed en beleefbaarheid zijn belangrijke waarden van Cittaslow om vanuit de eigen identiteit te werken aan ruimtelijke kwaliteit binnen de lokale gemeenschappen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Operationeel doel om het beoogde maatschappelijk effect te bereiken

We stimuleren vrijwilligerswerk en sociale verbinding door goede voorzieningen voor sport, bewegen, cultuur en ontmoeten te faciliteren. Erfgoed (rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten, kerkgebouwen, cultuurhistorie en het landschap) willen we behouden en beleefbaar maken en waar mogelijk de kwaliteiten versterken.

Concrete doelen/acties voor 2025

- Voorbereiding van de herontwikkeling Hoornbloem waaronder alternatieven voor huidige gebruikers Hoornbloem. De herontwikkeling behelst ten minste het bouwen van zorgwoningen en een sociaal-maatschappelijke ruimte.
- Uitvoering geven aan het lokaal sportakkoord, waarbij we bewegen voor jong en oud stimuleren.
- Doorzetten van het Cultuurmenu voor scholen in het kader van Cultuureducatie met Kwaliteit.
- Uitvoering geven aan beleidskader VVE.
- Uitvoering geven aan GALA.
- Vervolg uitvoering van projecten die kwaliteit en beleving van het trekvaartverleden Check voor erfgoed versterken en waarvoor de provincie in 2020 een subsidie heeft toegekend.
- Het actualiseren van de beleidsregels voor subsidie voor het onderhoud van gemeentelijke monumenten.
- Het uitvoeren van de aanbevelingen uit de kerkvisie over de toekomst van de monumentale kerkgebouwen in onze gemeente. Hiervoor hebben wij subsidie ontvangen van de rijksoverheid.

Instrumenten

- Gala inclusief Lokaal Sport- en preventieakkoord
- Algemene Subsidieverordening ASV
- Diverse subsidieregelingen, zie link: [Subsidies | Gemeente Midden-Delfland \(middendelfland.nl\)](https://www.middendelfland.nl/subsidies)
- Beleidskader VVE

- Erfgoedverordening
- Handboek Erfgoed
- Open monumentendag en Kindermonumentendag
- Notitie Delflandse Trekvaarten
- Gemeentelijke Kerkenvisie
- De visie over het Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland
- Verordening Omgevingskwaliteit

Wat is de betrokkenheid van de verbonden partijen?

Met de deelname aan de gemeenschappelijke regeling archeologie Midden-Delfland wordt beoogd op een efficiënte en doelmatige wijze invulling te geven aan de gemeentelijke wettelijke verplichtingen op het gebied van archeologisch onderzoek en het scheppen van de mogelijkheid om vondsten uit opgravingen in een eigen depot onder te brengen. Dit is een zogenaamde 'lichte' gemeenschappelijke regeling tussen de gemeenten Delft en Midden-Delfland op basis waarvan de stadsarcheoloog Delft tegen vergoeding de wettelijke taken van een archeoloog in Midden-Delfland mag verrichten.

Vanuit de gemeenschappelijke regeling GGD en Veilig Thuis Haaglanden biedt de afdeling gezondheidsbevordering ondersteuning bij de uitvoering van het lokale sport- en preventieakkoord.

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 1.634.095	€ 2.437.359	€ 1.692.149	€ 1.717.168	€ 1.616.529	€ 1.633.022
Kunst	€ 86.751	€ 151.835	€ 114.212	€ 115.424	€ 116.724	€ 118.024
Openbaar bibliotheek werk	€ 422.549	€ 399.800	€ 417.126	€ 426.926	€ 436.526	€ 446.326
Oudheidkunde/monumenten	€ 170.105	€ 311.589	€ 165.895	€ 167.095	€ 169.595	€ 167.195
Sport	€ 930.325	€ 1.547.805	€ 960.459	€ 972.866	€ 858.518	€ 865.890
Volksfeesten	€ 24.365	€ 26.330	€ 34.457	€ 34.857	€ 35.166	€ 35.587
I	- € 317.003	- € 371.484	- € 315.553	- € 316.601	- € 235.209	- € 237.909
Kunst	- € 18.894	- € 21.200	- € 21.700	- € 22.200	- € 22.700	- € 23.200
Openbaar bibliotheek werk	- € 18.272	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Oudheidkunde/monumenten	- € 5.953	- € 1.400	- € 1.400	- € 1.400	- € 1.400	- € 1.400
Sport	- € 273.885	- € 348.884	- € 292.453	- € 293.001	- € 211.109	- € 213.309
Volksfeesten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0

Begroting 2025-2028

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
n						
Totaal	€	€	€	€	€	€
	1.317.092	2.065.875	1.376.596	1.400.567	1.381.320	1.395.113

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Sport (€ -589.049)

Vanwege in 2024 incidenteel extra opgenomen budget (€ -542.500) projectsubsidies (DIOS) en subsidie dak scouting Schipluiden (€ -23.110) ontstaat deze afname voornamelijk in 2025. Het restant zit in een verschuiving van werkgeverslasten (€ -4.592) en lagere kapitaallasten (€ -10.732).

Oudheidkunde/monumenten (€ -145.694)

Deze afname heeft een tweetal oorzaken; ten eerste vanwege incidenteel extra budget voor bouwkundig onderhoud in 2024 (€ -80.000) en ten tweede een verschuiving van werkgeverslasten (€ -51.033).

Kunst (€ -37.623)

Deze afname ontstaat vanwege het naar 2024 doorgeschoven budget voor cultuureducatie (€ -19.728) en kunst/inkomenoverdrachten (€ -9.200). Het restant betreft een verschuiving van werkgeverslasten (€ -9.816).

Baten

Sport (€ -58.134)

Deze afname komt voornamelijk door de in 2024 opgenomen SPUK-sport groene sportvelden (€ -37.507). Het restant zit in lagere baten (én lasten) voor combinatiefuncties (€ -15.248).

Investeringsoverzicht

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
Onderhoud Tavenu	€ 25.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Onderhoud Kerktoren	€ 43.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
	€ 68.000	€ 0	€ 0	€ 0	

Mutaties reserve

Mutaties reserves	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 1.124.178	€ 12.287	€ 8.346	€ 5.171	€ 2.079	€ 1.457

Mutaties reserves	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
I	- € 570.800	- € 1.720.714	- € 340.345	- € 331.626	- € 163.858	- € 140.345
Totaal	€ 553.378	- € 1.708.427	- € 331.999	- € 326.455	- € 161.779	- € 138.888

Wijzigingen reserves 2025 ten opzichte van 2024

Baten - € 1.380.369

Uit de algemene reserve worden in 2024 de volgende incidentele onttrekkingen gedaan:

- Regionale aanpak ouderenzorg € 14.890
- Doorschuiven restant op bouwkundig onderhoud. € 10.000
- Doorschuiven POK naar 2024 € 95.294
- Doorschuiven Het opstellen van de kerkenvisie wordt gefaseerd uitgevoerd. € 10.000
- Doorschuiven cultuureducatie op basis van cofinanciering. € 19.728
- Doorschuiven Budg inzake Welzijnsorganisatie SWMD. € 34.400
- Doorschuiven Budg inzake Uitvoeringsagenda MOBWB € 311.449
- Doorschuiven maatwerkbudget statushouders € 48.000
- Kunst/inkomstenoverdrachten overige instellingen € 9.200
- Wet Inburgering/Uitvoeringskosten € 46.000
- Maatschappelijk team/inhuur personeel € 100.000
- Subsidie DIOS € 387.500

Uit de reserve sociaal domein wordt in 2024 de volgende incidentele onttrekking gedaan:

- Opvangen budgettaire fluctuaties en onvoorziene uitgaven lange termijn. € 55.000

Uit de reserve investeringsprogramma worden in 2024 de volgende incidentele onttrekkingen gedaan:

- Dak scouting Schipluiden € 23.110
- Aanvullende subsidie DIOS sporthallen € 155.000

Uit de reserve investeringsprogramma wordt in 2024 de volgende incidentele onttrekking gedaan:

- Onderhoudsbudget de Schilpen € 50.000

Het overige verschil wordt verklaard door diverse kleine bedragen.

Programma 6

Beleidsdoel

Versterking en behoud van de gemeentelijke economische infrastructuur op basis van een actieve bijdrage aan het regionaal economisch vestigingsklimaat en lokaal maatwerk.

Wat willen we bereiken?

De beschikbare ruimte is beperkt en de algemene welvaart in Zuid-Holland blijft achter ten opzichte van andere provincies. Daarom zal ondersteuning van economische initiatieven in de toekomst selectiever zijn. Bedrijfsinitiatieven moeten passen bij het lokale en regionale economische profiel, bijdragen aan brede welvaart en aan een duurzame economie in 2050.

We willen een toekomstbestendige economie om te kunnen meebewegen met (inter)nationale ontwikkelingen, technische mogelijkheden en de kansen die al dan niet latent aanwezig zijn in Midden-Delfland. Een positieve grondhouding ten opzichte van innovatie, met behoud van de identiteit van onze dorpen en kwaliteit van het landschap, is een belangrijke voorwaarde.

Behoud en versterking van de vitaliteit van de dorpen door middel van een goed voorzieningenaanbod. Om als gemeente kansen te benutten en goede condities voor vitale dorpen en een gunstig ondernemersklimaat te creëren is samenwerking tussen overheden, onderwijs, organisaties en ondernemers van groot belang. We willen hiertoe extra investeren in externe relaties en samenwerkingsvormen, waarbij diverse domeinen, zoals het ruimtelijke en sociale, met elkaar in verbinding worden gebracht. We willen een bereikbare en betrouwbare partner zijn voor in Midden-Delfland gevestigde ondernemers.

We willen het bieden van laagdrempelige dagrecreatie in het landschap aan de regio verbeteren. De naamsbekendheid van Midden-Delfland is een belangrijke pijler onder het bestaansrecht van het landschap, en versterkt de agrarische - en recreatieve activiteiten die ontplooid worden. Gebiedsmarketing kan bijdragen aan onder meer de vrijetijdseconomie.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

Het gemeentelijk lidmaatschap van Cittaslow biedt lokale ondernemers een instrument om zich te onderscheiden op duurzaamheid vanuit een innovatieve en maatschappelijk verantwoorde ontwikkeling. Bedrijven en organisaties die werken volgens deze principes en daarmee bijdragen aan de doelstellingen van Cittaslow en de Sustainable Development Goals, kunnen zich als 'Supporter Cittaslow Midden-Delfland' aanmelden en vanuit de gemeente het daarbij behorende certificaat ontvangen. Medio 2022 waren er 58 supporters en het aantal groeit gestaag.

Wat gaan we daarvoor doen?

Economisch beleid; Om voor Midden-Delfland te bepalen welk economisch profiel wij voorstaan en welk profiel toekomstbestendig is binnen de regionale context is het wenselijk om een economisch beleid op te stellen. Op basis van dit beleid kan vervolgens een strategie uitgevoerd worden die op een duurzame wijze bijdraagt aan de beleidsdoelstellingen van Midden-Delfland.

Gebiedsmarketing In 2024 is een evaluatie over de uitvoering van gebiedsmarketing in Midden-Delfland afgerond. Op basis van deze resultaten wordt vorm gegeven aan een strategie voor de uitvoering van gebiedsmarketing na 2025. Tevens stellen we in 2025 beleid op voor versterking

van toerisme en recreatie in Midden-Delfland. (zie ook Programma 7, beleidsveld ruimtelijke ordening)

Detailhandelsbeleid: Opstellen detailhandelsbeleid ten behoeve van vitale dorpen.

Glastuinbouw: Verkennen toekomstvastheid en opstellen ontwikkelperspectief glastuinbouwclusters.

Harnaschpolder: We overleggen met gemeente Den Haag en Bedrijvenschap HarnaschPolder over het beëindigen van de Gemeenschappelijke regeling HarnaschPolder, die op basis van de huidige inzichten eind 2024 of begin 2025 geformaliseerd zal worden.

Wat is de betrokkenheid van de verbonden partijen?

Zie voor nadere toelichting paragraaf # Verbonden partijen

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 582.925	€ 629.895	€ 748.521	€ 735.495	€ 744.920	€ 754.431
Economie	€ 582.925	€ 629.895	€ 748.521	€ 735.495	€ 744.920	€ 754.431
I	- € 791.392	- € 419.816	- € 448.929	- € 456.340	- € 462.840	- € 469.540
Economie	- € 791.392	- € 419.816	- € 448.929	- € 456.340	- € 462.840	- € 469.540
Totaal	- € 208.467	€ 210.079	€ 299.592	€ 279.155	€ 282.080	€ 284.891

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Economie (€ 118.626)

De toename komt voornamelijk vanwege een verschuiving aan werkgeverslasten (€ -28.388). Ook is er in 2024 budget voor bouwkundig onderhoud verschoven tussen de verschillende gebouwen (€ 168.155). Hiernaast incidenteel budget voor het opstellen van beleid recreatie en toerisme (€ 30.000) in 2025 en eerder voor economisch beleid (€ -30.000) en ondernemersmanifestatie in 2024 (€ -12.500).

Beleidsveld participatiewet en minimabeleid

Beleidsdoel

Iedereen doet mee in Midden-Delfland. De inwoner die in staat is om betaalde arbeid te verrichten, stimuleren en ondersteunen wij zo snel mogelijk richting de reguliere arbeidsmarkt. De inwoner die (nog) niet in staat is om te werken, participeert naar vermogen in de samenleving. Wij ondersteunen de inwoner die tijdelijk niet in staat is om zelfstandig in het inkomen te voorzien, en voorkomen en/of bestrijden armoede en schulden onder onze inwoners. Belangrijke ambitie is het aantal mensen dat afhankelijk is van een gemeentelijke uitkering terug te dringen. Hiertoe voeren wij een actief en effectief re-integratiebeleid in combinatie met het handhaven van de wet- en regelgeving.

Binnen de gemeente Midden-Delfland heten wij inburgeraars welkom. Wij streven ernaar dat inburgeraars zich thuis voelen in onze gemeente, de weg leren kennen en de taal leren spreken. Met als doel dat de inwoner gaat participeren binnen onze maatschappij, met als uitgangspunt middels betaalde arbeid.

Wat willen we bereiken?

- Iedereen in Midden-Delfland werkt, werkt aan of werkt mee! Zoveel mogelijk inwoners van Midden-Delfland werken om te voorzien in hun eigen onderhoud.
- De inwoner die (nog) niet in staat is om te werken, werkt aan het vergroten van zijn/haar mogelijkheden en participeert naar vermogen in de maatschappij.
- Zo min mogelijk inwoners van Midden-Delfland leven in armoede. We werken eraan het bereik van onze minimaregelingen te verhogen onder de doelgroep.
- Door vroegsignalering van schulden voorkomen dat deze oplopen tot problematische schulden.
- De stijgende lijn van het uitkeringsbestand willen we doorbreken.
- Zoveel mogelijk van onze statushouder sronden het inburgeringstraject af binnen de daarvoor gestelde termijn van drie jaren.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

Bestrijding van de sociale armoede is een belangrijk uitgangspunt van de filosofie van Cittaslow. Een eigen inkomen en maatschappelijke participatie dragen bij aan het vergroten van de kwaliteit van leven en de sociale cohesie. Het percentage uitkeringen en kinderen die leven in een 'uitkeringsgezin' is in Midden-Delfland lager dan het landelijke en regionaal gemiddelde. Tegelijkertijd is sprake van een hoger besteedbaar inkomen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Operationeel doel om het beoogde maatschappelijk effect te bereiken

Ons motto is: Iedereen in Midden-Delfland werkt, werkt aan of werkt mee! Door extra inzet op bemiddeling naar werk, het ondersteunen bij re-integratie en het handhaven van wet- en regelgeving streven we naar daling van het bijstandsbestand. We zetten door het uitvoeren van het in 2024 vastgestelde participatie en re-integratieplan, extra in op het vergroten van de uitstroom naar (vervangend) werk en het vergroten van de participatie van inwoners met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Meer mensen aan het werk, minder in de uitkering en het voorkomen van armoede en schulden.

Concrete doelen/acties voor 2025

- We geven uitvoering aan het in 2024 vastgestelde participatie en re-integratiebeleid, door het versterken van de regie van klantmanagers, het samenwerken met meerdere aanbieders, het inzetten van een mee-doen coach en een werkgeversconsulent.
- We geven uitvoering aan het in 2024 vastgestelde programma armoede en schulden, waaronder het vormgeven van de ontwikkelpleinen.
- Wij geven invulling aan onze wettelijke taken op het gebied van re-integratie. Hiermee leiden we inwoners met een uitkering toe naar werk, parttime werk of participatie.
- We zetten in op scholing en deskundigheidsbevordering van de klantmanagers in navolging van het nieuw vastgestelde re-integratie beleid.

- Wij werken samen binnen de arbeidsmarktregio aan het verkleinen van de afstand tot de arbeidsmarkt voor inwoners van de arbeidsmarktregio. Hierbij verkennen we in 2025 de mogelijkheid voor werken in regionale werkcentra.
- Wij bieden de wettelijke dienstverlening aan zelfstandigen via inzet van het expertise centrum Regionaal Bureau Zelfstandigen.
- Voor de doelgroep jongeren zetten wij onze aanpak voort met de inzet van onze klantmanager Jongeren.
- Dienstverlening voor onze inburgeraars voeren wij uit conform het vastgestelde uitvoeringsplan inburgering. Alle statushouders die zich huisvesten in onze gemeente, worden in begeleiding genomen door de klantmanager.
- We zetten het kwaliteitsbeleid voort, gericht op het in stand houden en verhogen van de kwaliteit van de uitvoer van onze publieke taak.
- Invoering Participatiewet in Balans (besluitvorming van de wet wordt medio 2025 verwacht).

Instrumenten

- Beleidskader participatie en re-integratie Midden-Delfland
- Beleidsplan geldzorgen, armoede en schulden
- Handhavingsplan Sociale Zaken
- Re-integratieverordening en beleidsregels re-integratie
- Verordening tegenprestatie
- Handhavingsverordening
- Verordening cliëntenparticipatie
- Verordening individuele inkomenstoeslag
- Verordening individuele studietoelage
- Maatregelverordening
- Beleidsregels beschut werk
- Beleidsregels bestuurlijke boete
- Beleidsregels terugvordering en verhaal
- Beleidsregels vrijlating inkomsten en giften
- Beleidsregels bijzondere bijstand
- Beleidsregels Collectieve Aanvullende Verzekering (1 januari 2018)
- Beleidsregels krediethypotheek en -pand
- Beleidsregels schuldhelpverlening
- Beleidsregels bijstandsverlening zelfstandigen
- Beleidsregels tegemoetkoming kosten kinderopvang SMI (sinds 1 maart 2021)
- Beleidsregelwoonsituatie en commerciële verhuur
- Jeugdsportfonds/ Jeugdcultuurfonds
- stichting leergeld
- Beleidsregels Tozo terug- en invordering gemeente Midden-Delfland 2022
- Instrumentenbox DENNIS en EVA

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€	€	€	€	€	€
	5.737.045	5.815.587	5.046.109	5.060.454	5.074.997	5.089.634

Begroting 2025-2028

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Bijstand	€ 4.289.723	€ 4.002.713	€ 3.538.679	€ 3.546.986	€ 3.554.898	€ 3.562.935
Minimabeleid	€ 877.239	€ 1.053.149	€ 865.563	€ 870.901	€ 876.301	€ 881.601
Participatiefonds	€ 338.716	€ 444.300	€ 351.242	€ 351.742	€ 352.773	€ 353.873
Sociale werkvoorziening	€ 188.030	€ 245.425	€ 220.625	€ 220.825	€ 221.025	€ 221.225
Vreemdelingen	€ 43.338	€ 70.000	€ 70.000	€ 70.000	€ 70.000	€ 70.000
I	- €	- €	- €	- €	- €	- €
	3.082.826	3.049.347	2.628.357	2.731.125	2.733.825	2.736.525
Bijstand	- €	- €	- €	- €	- €	- €
	2.911.714	2.896.115	2.480.125	2.582.825	2.585.425	2.588.125
Minimabeleid	- € 105.093	- € 83.232	- € 78.232	- € 78.300	- € 78.400	- € 78.400
Participatiefonds	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Sociale werkvoorziening	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Vreemdelingen	- € 66.018	- € 70.000	- € 70.000	- € 70.000	- € 70.000	- € 70.000
Totaal	€	€	€	€	€	€
	2.654.219	2.766.240	2.417.752	2.329.329	2.341.172	2.353.109

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Bijstand (€ -479.034)

Deze aframing heeft verschillende oorzaken. Als eerste het vanuit 2023 doorgeschoven restantbudget Energietoeslag (€ -169.823) en de incidentele bijraming van het budget participatiewetuitkeringen en loonkostensubsidie (€ -420.459). Het restant betreft een verschuiving aan werkgeverslasten (€ 109.108).

Vreemdelingen (€ -70.838)

De aframing komt voornamelijk door de uit 2023 naar 2024 doorgeschoven restantbudgetten; Maatwerkbudget statushouders (€ -48.000) en wet inburgering uitvoeringskosten (€ -46.000) waarvan dit budget in 2024 verlaagd is (€ -20.000). Het restant betreft een verschuiving aan werkgeverslasten (€ 42.510).

Minimabeleid (€ -167.586)

Deze aframing vanwege in 2024 incidenteel geraamde budget beleids capaciteit geldzorgen armoede en schulden (€ -90.000) en een in 2025 hoger budget aan overige kosten (€ 37.000). Betreft een verschuiving aan werkgeverslasten (€ -102.634).

Participatiefonds (€ -93.058)

Deze aframing ontstaat na het uit 2023 naar 2024 doorgeschoven restantbudget voor het participatiefonds/werkgeversdienstverlening H5 (€ -100.000).

Baten

Bijstand (€ -415.990)

Deze aframing heeft hoofdzakelijk te maken met de bijraming in 2024 van de rijksbijdrage BUIG (€ -412.716).

Mutaties reserve

Mutaties reserves	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 473.888	€ 345.000	€ 120.000	€ 120.000	€ 120.000	€ 120.000
I	- € 444.434	- € 868.919	- € 379.317	- € 263.500	- € 263.500	- € 263.500
Totaal	€ 29.454	- € 523.919	- € 259.317	- € 143.500	- € 143.500	- € 143.500

Wijzigingen reserves 2025 ten opzichte van 2024

Lasten - € 225.000

In de reserve BUIG wordt in 2024 de volgende incidentele storting gedaan:

- Toevoeging aan de reserve ter opvang van fluctuaties € 345.000

In de reserve gebiedsmarketing wordt in 2025 de volgende incidentele storting gedaan:

- Storting opbrengst toeristenbelasting € 120.000

Baten - € 489.602

Uit de algemene reserve worden in 2024 de volgende incidentele onttrekkingen gedaan:

- Doorschuiven energietoeslag 2023 verwachte aanvragen in 2024 € 59.823
- Doorschuiven energietoeslag 2023 uitvoeringskosten € 10.000
- Doorschuiven budg. beleidsplan 'Geldzorgen, armoede en schulden'. € 62.713
- Wijziging Uitvoeringsplan geldzorgen, armoede en schulden cfm Rdsbesl 23/01/'24 € 173.787
- Energietoeslag/Vergoeding energietoeslag € 110.000
- Participatiefonds/werkgeversdienstverlening H5 € 100.000

Uit de reserve BUIG wordt in 2024 de volgende incidentele onttrekking gedaan:

- Onttrekking aan de reserve ter opvang van fluctuaties € 345.000

Uit de reserve BUIG wordt in 2025 de volgende incidentele onttrekking gedaan:

- Onttrekking aan de reserve ter opvang van fluctuaties € 200.000

Uit de reserve gebiedsmarketing wordt in 2025 de volgende incidentele onttrekking gedaan:

- Onttrekking PUUUR € 100.000

Het overige verschil wordt verklaard door diverse kleine bedragen.

Programma 7

Beleidsveld ruimtelijke ordening

Beleidsdoel

In de ruimtelijke ordening hebben diverse belangen en ontwikkelingen invloed op de bestaande en toekomstige leefomgeving van inwoners van onze gemeente. Wij willen mede door participatie van onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties ruimtelijke projecten tot ontwikkeling brengen. Op deze manier werken wij aan een groter maatschappelijk draagvlak voor ontwikkelingen van bijvoorbeeld woningbouwlocaties en bedrijfsterreinen. Daarnaast biedt het ruimtelijk beleid, dat met name is vastgelegd in de Omgevingsvisie 1.0, handvatten om tot goede belangenafweging te komen. Hierbij gaat het enerzijds om het bereiken en behouden van een veilige, gezonde en duurzame fysieke leefomgeving met omgevingskwaliteit, en anderzijds om het doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften.

Wat willen we bereiken?

Per 1 januari 2024 is de Omgevingswet van kracht geworden, en eveneens de Wet kwaliteitsborging. Het doel van de Omgevingswet is om een goede balans te vinden tussen een veilige en gezonde leefomgeving en een goede kwaliteit van de omgeving. Dit wordt gedaan door de fysieke leefomgeving goed te beheren, te gebruiken en te ontwikkelen om aan maatschappelijke behoeften te voldoen.

De huidige Wet natuurbescherming (Wnb) is opgegaan in de Omgevingswet. Belangrijk doel ervan is bescherming van de soortenrijkdom van planten en dieren, maar ook behoud en beheer van waardevolle landschappen en gebieden. Het instrument Soortenmanagementplan (SMP) is een instrument dat dient als ecologische onderbouwing bij verlenen van een gebiedsgerichte/generieke ontheffing door de provincie. In het SMP worden voorwaarden en maatregelen opgenomen waarmee de staat van instandhouding van (beschermd) soorten wordt geborgd tijdens de uitvoering van eventuele activiteiten gedurende een langere periode, en hoe met de aanwezige (beschermd) soorten en hun leefgebied wordt omgegaan. Een generieke of gebiedsontheffing bespaart op den duur tijd en geld bij eventuele ontwikkelingen, zoals bij verduurzaming van gebouwen. Het SMP ondersteunt en versnelt onder andere het realiseren van de doelstellingen uit het vastgestelde uitvoeringsprogramma Energietransitie.

Water en bodem zijn de komende jaren een belangrijk thema. 'Water en Bodem Sturend' is door het Rijk en de provincie omarmd als ordeningsprincipe in de ruimtelijke ordening. Aspecten die aandacht zullen moeten krijgen in onze Omgevingsvisie 2.0 zijn onder meer: tegengaan wateroverlast (inclusief waterberging), verhogen grondwaterpeil in veenweidegebieden en tegengaan oxidatie van veen door het scheuren van grasland, mogelijke bescherming nieuwe drinkwaterbronnen, en klimaatbestendigheid van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Het landschap van Midden-Delfland levert een waardevolle bijdrage voor onze gemeente en de regio aan het vasthouden van water in relatie tot bodemdaling, en het voorkomen van wateroverlast in bebouwd gebied. De gemeente Midden-Delfland heeft een belangrijke rol om dit thema samen met regionale partners gestalte te geven in het zogenaamde Verstedelijkingsgebied Zuidelijke Randstad binnen het nationale omgevingsbeleid, en de aanstaande Omgevingsvisie van de provincie.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

Cittaslow richt zich op behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit van de (fysieke) leefomgeving. De Omgevingsvisie 1.0 is hierbij een belangrijk instrument. De visies Midden-Delfland®2025 en Behoud door ontwikkeling kennen eveneens een belangrijke ruimtelijke component. Deze bestaat uit bescherming via het bestemmingsplan, herontwikkeling via een grondexploitatie en aanpak van vervallen of leegstaande locaties.

Wat gaan we daarvoor doen?

Concrete acties voor 2025

Evaluatie implementatie Omgevingswet: De verwachting is dat eind 2024 voldoende ervaring opgedaan is om een goede inschatting te kunnen maken van de structurele implicaties die de Omgevingswet heeft op de organisatie, de financiën en personele formatie. Tevens kan besluitvorming over het in 2024 geactualiseerde beleid voor Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) in 2025 invloed hebben op de vereiste personele formatie.

Kostendekkendheid leges: Op basis van een in 2024 uitgevoerd onderzoek naar de kostendekkendheid van de leges onder de Omgevingswet, worden de resultaten van 2025 afgezet tegen de uitkomsten van het onderzoek. Ook binnen de VNG is kostendekkendheid van VTH-taken onderwerp van gesprek, dat samen met diverse belangenpartijen en op interbestuurlijk niveau gevoerd wordt onder meer ten aanzien van mogelijke compensatie vanuit het Rijk voor de nadelige effecten van de Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging voor gemeenten. Monitoring blijft belangrijk voor eventuele verdere compensatie. Daarom roept de VNG alle gemeenten op om deel te nemen aan de Financiële Monitor Omgevingswet. Midden-Delfland heeft zich aangemeld.

Omgevingsvisie 2.0: in de loop van 2025 wordt gestart met het proces om te komen tot de Omgevingsvisie 2.0. De Toekomstvisie 2050 is een belangrijke basis. De dorpsvisies, en het in 2025 op te stellen nieuwe beleid voor economie en toerisme/recreatie vormen bouwstenen voor de Omgevingsvisie 2.0.

Erfgoedbeleid: We ontwikkelen actueel beleid om de cultuurhistorie te handhaven en beleefbaar te maken, dusdanig dat we voldoen aan de aangescherpte criteria van het Interbestuurlijke toezicht van de provincie.

Ruimtelijke omgevingskwaliteit : herzien Welstandsnota Midden-Delfland 2018.

Recreatie: We stellen beleid op voor versterking van toerisme en recreatie in Midden-Delfland en het Bijzonder Provinciaal landschap in het bijzonder. We toetsen initiatieven en ontwikkelingen aan de vraag of deze de toegankelijkheid van het landschap of de functie als groen recreatiegebied bevorderen. Ook toetsen we aan het behoud van historische elementen en gebouwen.

Ecologie en biodiversiteit: Om te voldoen aan de wet en er voor te zorgen dat ontwikkelingen en initiatieven voortvarend en met de juiste maatregelen ter hand genomen kunnen worden, wordt fasegewijs ecologisch beleid voor Midden-Delfland vorm gegeven aan de hand van soortenmanagementplannen per nader af te bakenen gebied, zoals de dorpen en het landelijk gebied.

Water en bodem . De kwaliteiten van bodem, ondergrond en waterstructuur worden meer als sturende principes ingezet bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Het gaat hier om het benutten, beschermen en beheren van het bodem- en grondwatersysteem in relatie tot het verantwoord aanbrenge, beheren en afbouwen van functies in de ondergrond. De opgaven met betrekking tot water en bodem vragen samenwerking met alle gebiedspartijen, met name het Hoogheemraadschap.

Spoorverdubbeling: Voor de spoorverdubbeling in ons landschap tussen Schiedam en Delft blijven we ons inzetten voor een vruchtbare samenwerking met betrokken partijen, waaronder Prorail, om uiteindelijk voldoende financiële dragers vanuit Rijk, provincie of regio te genereren om de kwaliteiten van het Bijzonder Provinciaal Landschap te behouden of te versterken. Dit door niet alleen de schade aan het landschap en de barrière werking van het spoor te beperken, maar juist ook een meerwaarde; een ‘plus’ voor het landschap, te creëren.

Instrumenten

- Omgevingsvisie 1.0
- Toekomstvisie 2050
- Midden-Delfland® 2025
- Landschapsontwikkelingsperspectief
- Structuurvisie Midden-Delfland 2025 (5 juli 2011)
- Omgevingsbeleidsplan Midden-Delfland (2017)
- Bouwverordening Midden-Delfland 2007
- Welstandsnota Midden-Delfland 2018
- Erfgoedverordening Midden-Delfland 2024 (besluitvorming moet nog plaatsvinden)
- Handleiding Beeldkwaliteit Buitengebied 2016/Beeldkwaliteitsplannen
- Handboek Erfgoed Midden-Delfland
- Verordening kwaliteit vergunningverlening, toezicht en handhaving omgevingsrecht gemeente Midden-Delfland
- Grondbeleid inclusief grondexploitaties
- Aanwijzing Bijzonder Provinciaal Landschap (inclusief visie en uitvoeringsprogramma Gebiedstafel BPL)
- Grondinstrument (onderdeel Duurzaam Boer Blijven)

Wat is de betrokkenheid van de verbonden partijen?

Het doel van de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH) is het uitvoeren van de wettelijke milieutaken. Hierbij wordt voldaan aan landelijke kwaliteitscriteria, wordt gezorgd voor specialisatievorming op inhoud en wordt een bijdrage geleverd aan een constante en eenduidige taakuitvoering in de regio. Deelname aan deze gemeenschappelijke regeling is opgelegd vanuit de Wet milieubeheer.

Met de deelname aan de gemeenschappelijke regeling archeologie Midden-Delfland heeft als doel op een efficiënte en doelmatige wijze invulling te geven aan de gemeentelijke wettelijke verplichtingen op het gebied van archeologisch onderzoek en het scheppen van de mogelijkheid om vondsten uit opgravingen in een eigen depot onder te brengen. Dit is een zogenaamde ‘lichte’ gemeenschappelijke regeling tussen de gemeenten Delft en Midden-Delfland op basis waarvan de stadsarcheoloog Delft tegen vergoeding de wettelijke taken van een archeoloog in Midden-Delfland mag verrichten.

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€	€	€	€	€	€
	1.736.391	1.987.868	1.391.085	1.031.885	1.033.885	1.035.885

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ruimtelijke ordening	€ 1.736.391	€ 1.987.868	€ 1.391.085	€ 1.031.885	€ 1.033.885	€ 1.035.885
I	- € 203.756	- € 422.251	- € 417.549	- € 116.683	- € 116.783	- € 116.883
Ruimtelijke ordening	- € 203.756	- € 422.251	- € 417.549	- € 116.683	- € 116.783	- € 116.883
Totaal	€ 1.532.635	€ 1.565.617	€ 973.536	€ 915.202	€ 917.102	€ 919.002

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Ruimtelijke ordening (€ -596.783)

De afname van de lasten op dit taakveld heeft meerdere oorzaken:

Vanuit 2023 zijn restantbudgetten doorgeschoven naar 2024, het betreft centrumplan Schipluiden (€ -100.000), herontwikkeling Hoornbloem (€ -71.800) Euterpe Maasland (€ -22.000) en implementatie Omgevingswet (€ -275.625). Het restant betreft een verschuiving van werkgeverslasten (€ -160.178).

Beleidsveld volkshuisvesting

Beleidsdoel

Wij streven naar een evenwichtige woningvoorraad, waarbij het accent per dorp verschilt. Dit beleidsveld heeft een sterke relatie met het sociaal domein (onder andere Wet maatschappelijke ondersteuning, stathouders, voorrangverklaringen, langer zelfstandig wonen, sociale cohesie en veilige woonomgeving), locatieontwikkeling en ruimtelijke ordening (randvoorwaarden en planning nieuwe woningbouwlocaties).

Wat willen we bereiken?

Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen volgen we de uitgangspunten en doelstellingen van de Woonvisie 2024-2030. Voor nieuwe projecten geldt dat minimaal 60% van de woningen sociaal en betaalbaar moet zijn, waarvan tenminste 30% sociale woningen zijn. We werken ook aan woningen die geschikt zijn voor ouderen en bijpassende voorzieningen, zoals huisartsenzorg. De verwachte toename van het aantal ouderen maakt dit noodzakelijk. Voor het realiseren van deze woningen werken we samen met zorginstellingen en Wonen Midden-Delfland. We streven ernaar om gemiddeld 50-70 woningen per jaar te realiseren.

Wij nemen onze verantwoordelijkheid voor de opvang en huisvesting van asielzoekers, stathouders en Oekraïense vluchtelingen. De aantallen worden bepaald op regionaal niveau.

Voor het in stand houden van de voorzieningen en daarmee de leefbaarheid in de dorpen in Midden-Delfland is woningbouw van groot belang. De nieuwe potentiële locaties komen aan de orde bij de op te stellen dorpsvisies. Zodoende is er ruimte voor een integrale politiek-bestuurlijke afweging omtrent potentiële woningbouwlocaties, ook voor na 2030.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

Kwaliteit van leven en wonen liggen in elkaars verlengde. Vanuit Cittaslow gaat het bij dit beleidsveld om een kwalitatieve inrichting van de woon- en leefomgeving. Het lokale beleid is gericht op de

persoonlijke omstandigheden van inwoners en verschillende doelgroepen in de gemeente. Bij de planvorming voor woningbouw zijn duurzaamheid, veiligheid en de bijdrage aan de vitaliteit van de dorpen belangrijke beleidsonderdelen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Concrete acties voor 2025

Uitvoering geven aan Woonvisie

Wij realiseren gemiddeld 50-70 woningen per jaar en creëren meer betaalbare woningen voor mensen uit onze dorpen.

Samenwerking met Wonen Midden-Delfland

Wij blijven intensief samenwerken met de woningcorporatie Wonen Midden-Delfland en straks (2025) de gefuseerde corporatie. Jaarlijks maken we prestatieafspraken met de corporatie en huurdersverenigingen.

Uitvoering Woningbouwprogramma

In alle drie de dorpen worden woningen aan de voorraad toegevoegd. Ons woningbouwprogramma is vastgelegd in de Regionale Realisatie Agenda (de Woondeal) en door de Provincie Zuid-Holland vastgesteld. Hierin is de realisatie van 474 woningen tot en met 2030 opgenomen. In Den Hoorn worden onder andere woningen opgeleverd aan de Woudselaan. Voor centrum Den Hoorn, De Kreek fase IV, Equestrum en de Hoornbloem worden de woningbouwplannen voortgezet. In Schipluiden zijn er onder andere plannen in voorbereiding voor het toevoegen van woningen in het centrum, Keenenburg V en de Zuidrand. In Maasland worden er woningen opgeleverd in De Houve, de Maaslandse Zoom en op de Maaslandse Dam.

Aandacht voor wonen met zorg

De verwachte toename van het aantal ouderen maakt het noodzakelijk hier passende woningen voor te ontwikkelen. Voor het realiseren van deze woningen werken we samen met zorginstellingen en woningcorporatie.

Maximaal benutten subsidiemogelijkheden voor woningbouw

Rijk en provincie bieden subsidiemogelijkheden aan voor stimulans woningbouwprogrammering. Het gaat hier om bijdragen die een impuls moeten geven aan het versnellen van woningbouw of het bijdragen bij een tekort. Het gaat om regelingen zoals de Vliegende Brigade, de Knelpuntenpot Sociale Woningbouw en de Startbouwimpuls. We bewaken welke projecten hiervoor in aanmerking komen en zorgen voor een tijdige aanvraag.

Instrumenten

- Woonvisie 2024-2030.
- Toekomstvisie 2050
- Omgevingsvisie 1.0
- Visie Behoud door ontwikkeling (Vitale Dorpen 2025)
- Huisvestingsverordening Midden-Delfland 2023
- Regionale Realisatie Agenda: gemeentelijk aandeel in regionale nieuwe woningmarktafspraken
- Prestatieafspraken met Wonen Midden-Delfland
- Wet maatschappelijke ondersteuning en de voorzieningen die daarop gebaseerd zijn (wonen, zorg en welzijn)
- Bestuurlijke Tafel Wonen (de ambtelijke en bestuurlijke samenwerking in de woningmarktregio)

Haaglanden)

- Anti-speculatiebeleid 2017

- Beleidsnotitie Afkoop Sociale Woningbouw (gekoppeld aan Omgevingsvisie)

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 1.588.306	€ 1.917.902	€ 1.494.902	€ 1.331.463	€ 1.278.024	€ 1.284.245
Bouw- en woningtoezicht	€ 1.588.306	€ 1.917.902	€ 1.494.902	€ 1.331.463	€ 1.278.024	€ 1.284.245
I	- € 750.999	- € 1.457.962	- € 1.221.425	- € 309.400	- € 150.833	- € 120.009
Bouw- en woningtoezicht	- € 750.999	- € 1.457.962	- € 1.221.425	- € 309.400	- € 150.833	- € 120.009
Totaal	€ 837.307	€ 459.940	€ 273.477	€ 1.022.063	€ 1.127.191	€ 1.164.236

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Bouw- en woningtoezicht (€ -423.000)

De afname heeft een tweetal oorzaken: Ten eerste is voor 2025 een lager budget benodigd en beschikbaar voor inhuur personeel bouwplantoetsing (€ -260.646). De tweede oorzaak is het gevolg van een verschuiving van werkgeverslasten (€ -155.779).

Baten

Bouw- en woningtoezicht (€ -236.639)

De afname ontstaat volledig vanwege de afname op inkomsten uit leges bouwvergunningen.

Beleidsveld grondzaken

Beleidsdoel

De gemeente wil een regierol vervullen bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Het grondbeleid is ondersteunend aan de beleidsvelden Midden-Delfland® 2025 en Vitale Dorpen in 2025.

Wat willen we bereiken?

Het beschikbaar hebben van gronden, tegen (maatschappelijk) acceptabele kosten, voor de doeleinden van andere programma's.

Wat is de relatie tussen Cittaslow en dit beleidsveld?

Het beleidsveld grondzaken heeft een indirecte relatie met Cittaslow. De grondexploitatie is gericht op het realiseren van voorafgaand geformuleerde doelstellingen vanuit andere beleidsvelden. Daarbij zijn de waarden van Cittaslow uitgangspunt, zoals het betrekken van inwoners, een hoogwaardige inrichting van de openbare ruimte, sociale woningbouw en duurzaam bouwen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Het volgens planning beschikbaar hebben van gronden voor de doeleinden van andere programma's, zoals onderwijs en welzijn. De planningen zijn onderdeel van de door het college van B&W vastgestelde projectplannen.

Concrete acties voor 2025

In 2025 vaststellen van de geactualiseerde Nota Grondbeleid. De Toekomstvisie 2050, de Woonvisie 2024-2030 en de actuele woonagenda zijn Input voor de actualisatie, die tevens wordt afgestemd op de opties van de nieuwe Omgevingswet.

Instrumenten

- Nota Grondbeleid;
- Jaarlijkse herziening grondexploitaties, en bijbehorende risicoanalyse en het meerjarenprogramma grondexploitaties (ontwikkeling reserve grondexploitaties).

Wat is de betrokkenheid van de verbonden partijen?

De deelname aan Bedrijvenschap Harnaschpolder heeft onder meer als doel de werkgelegenheid en de lokale en regionale economie een impuls te geven, een kwalitatieve invulling te geven aan het bedrijventerrein en zorg te dragen voor de beleidsmatige afstemming met de woningbouw in de Harnaschpolder. Nu de afronding van de bedrijvenlocatie nadert wordt de liquidatie van de stichting voorbereid. Deze zal in 2024 tot een afronding komen.

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 4.431.503	€ 9.961.034	€ 2.231.448	€ 2.119.885	€ 2.026.089	€ 1.978.792
Grondexploitaties	€ 4.431.503	€ 9.961.034	€ 2.231.448	€ 2.119.885	€ 2.026.089	€ 1.978.792
I	- € 3.798.957	- € 11.770.562	- € 3.324.675	- € 3.207.885	- € 3.110.678	- € 3.059.093
Grondexploitaties	- € 3.798.957	- € 11.770.562	- € 3.324.675	- € 3.207.885	- € 3.110.678	- € 3.059.093
Totaal	€ 632.546	- € 1.809.528	- € 1.093.227	- € 1.088.000	- € 1.084.589	- € 1.080.301

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

De lasten binnen het taakveld grondexploitaties zijn gebaseerd op prognose van werkzaamheden (in-en extern) ten aanzien van de grondexploitaties voor de komende jaren. Deze lasten worden budgettair neutraal verwerkt in de begroting. Het saldo tussen de lasten en baten (€ 1.093.227) betreft de (netto) opbrengst uit erfpacht.

Mutaties reserve

Mutaties reserves	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 451.809	€ 18.773	€ 19.055	€ 19.341	€ 19.631	€ 19.925
I	- € 2.565.501	- € 603.362	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Totaal	- € 2.113.692	- € 584.589	€ 19.055	€ 19.341	€ 19.631	€ 19.925

Wijzigingen reserves 2025 ten opzichte van 2024

Baten € -603.362

Uit de algemene reserve worden in 2024 de volgende incidentele onttrekkingen gedaan:

- Doorschuiven grondbeleid € 10.000
- Doorschuiven uren uit het projectbudget Euterpe 2023 € 22.000
- Doorschuiven Omgevingswet restbudget naar 2024. € 175.000
- Doorschuiven budget Hoornbloem (S&D+LWE tezamen). € 52.000
- Doorschuiven restant budget ivm Woonvisie € 40.000
- Doorschuiven WKB budget (omgevingswet) € 56.937
- Doorschuiven uitvoeringsbudget Centrumplan Schipluiden naar 2024. € 100.000
- Doorschuiven Budg. Liquidatie bedrag Harnaschpolder tbv voorz. € 27.000
- Omgevingswet uitvoeringsbudget € 100.625
- Hoornbloem € 19.800

Overzicht algemene dekkingsmiddelen

Het overzicht algemene dekkingsmiddelen is geen (beleids)programma en heeft daardoor een aparte plaats. De financiële middelen in al hun verschijningsvormen zijn dienstbaar aan het beleid. Tegelijkertijd zijn de financiële middelen de randvoorwaarden voor het te voeren beleid. Daarbij wordt een evenwicht gezocht tussen ambities en mogelijkheden.

In algemene termen kan gesteld worden dat het financiële beleid erop gericht is op korte en lange termijn te voorzien in voldoende financiële middelen om mogelijkheden en ambities met elkaar in evenwicht te houden. Omdat de voorgeschreven meerjarencijfers niet verder gaan dan het begrotingsjaar en de drie daaropvolgende jaren is een financieel perspectief opgesteld voor de langere termijn (zie Financieel meerjarenperspectief).

In de volgende tabel wordt een overzicht gegeven van de algemene dekkingsmiddelen. Onder de tabel worden de onderdelen toegelicht.

Tabel Algemene dekkingsmiddelen (in €)	2025	2024
OZB	6.780.356	6.563.378
Algemene uitkering	30.463.938	29.382.639
Dividenden	1.336.723	1.527.123
Rente uitzettingen > 1 jaar	735.640	735.640
Opbrengsten grondverkopen	0	15.000
Vennootschapsbelasting	0	0
Onvoorzien	6.000	6.000
Overige eigen middelen	0	0
Subtotaal	37.018.087	34.679.851
Saldo financieringsfunctie	-1.111.251	-950.985
Totaal algemene dekkingsmiddelen	35.906.836	33.728.866

De gemeentelijke heffingen, ook wel lokale heffingen genoemd, vormen een belangrijk onderdeel van de inkomsten van de gemeente. De lokale heffing die bij de algemene dekkingsmiddelen hoort, is de OZB. Daarnaast zijn er nog heffingen die niet tot de algemene dekkingsmiddelen worden gerekend. Deze zijn opgenomen in de paragraaf Lokale heffingen.

Onroerendezaakbelasting

Vanaf 2022 stelt de gemeenteraad jaarlijks de tarieven van de OZB vaststelt. Uitgangspunt nu is een verhoging van de OZB-opbrengsten met 3%. Zo ontstaat naast een evenwichtige ontwikkeling van de opbrengst, ook een evenwichtige lokale lastendruk.

De WOZ-waarde wordt bepaald aan de hand van gerealiseerde verkoopcijfers. De waardeontwikkeling wordt pas in de loop van een jaar duidelijk. Gebruik van landelijke cijfers is niet gewenst, omdat deze afwijken van de situatie in Midden-Delfland. Voorlopig wordt voor de woningen voor 2024 de verwachte marktontwikkeling van 3% aangehouden. Dit is gebaseerd op een overzicht van de taxateur waarin per kwartaal wordt bijgehouden hoe de verkoopcijfers zich ontwikkelen. Na een flinke stijging van de verkoopcijfers in 2021, lijkt de marktontwikkeling zich nu

te stabiliseren. Onduidelijk is hoe en of deze ontwikkeling zich voort zal zetten. Dit wordt nauwlettend gemonitord.

In de volgende tabel staan de OZB-tarieven.

OZB - tarieven*	2025	2026	2027	2028
Tarief eigenaren woningen	0,1080%	0,1112%	0,1146%	0,1180%
Tarief eigenaren niet-woningen	0,2334%	0,2404%	0,2476%	0,2550%
Tarief gebruikers niet-woningen	0,1676%	0,1726%	0,1778%	0,1831%

* Jaarlijks worden de tarieven vastgesteld, waarbij rekening wordt gehouden met de waardeontwikkeling van het vastgoed en uitgaande van een opbrengststijging van 3% per jaar. De tariefstijging in deze tabel is 3% per jaar (bij een fictieve waardeontwikkeling van 0%). Wanneer de waardeontwikkeling > 0% per jaar is, worden de tarieven naar beneden bijgesteld en vice versa.

Er bestaat een relatie tussen de OZB en de algemene uitkering uit het gemeentefonds. De algemene uitkering wordt over de gemeenten verdeeld met behulp van verdeelmaatstaven die verschillen in kosten weerspiegelen, maar ook verschillen in belastingcapaciteit. De belastingcapaciteit is een afgeleide van de waarde van de onroerende zaken. Gemeenten die binnen de grenzen hooggewaardeerd onroerend goed hebben, ontvangen een lagere algemene uitkering dan soortgelijke gemeenten met minder waardevol onroerend goed. Van de waarde van de woningen wordt 80% meegerekend. Van de waarde van niet-woningen 70%. Op de uitkomsten daarvan wordt het zogenaamde rekentarief toegepast. Dit rekentarief is afgeleid van het landelijke gemiddelde OZB-tarief. Het resulterende bedrag wordt als 'eigen inkomstenmaatstaf' afgetrokken van de algemene uitkering van de betreffende gemeente. Een hogere totale WOZ-waarde leidt hiermee dus ook tot een hogere korting op de algemene uitkering. Het OZB-tarief dat de gemeente hanteert, heeft overigens geen effect op deze aftrekpost.

Algemene uitkering

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2024. De berekeningen van de algemene uitkering voor de begroting 2025-2028 zijn met behulp van de meicirculaire 2024 gemaakt. In onderstaande tabel ziet u het verschil met de ramingen zoals gemaakt voor de begroting 2024-2027.

Raming algemene uitkering	2025	2026	2027	2028
Begroting 2025 - 2028	30.411.020	29.511.207	30.733.052	31.839.842
Begroting 2024 - 2027	30.168.073	28.709.311	29.940.034	-
Vershil	242.947	801.896	793.018	NVT*

(*) 2028 was niet begroot. Daar kan geen verschil voor worden berekend.

Dividenden

De gemeente ontvangt jaarlijks dividenduitkeringen uit hoofde van haar aandelenbezit bij de Bank Nederlandse Gemeenten, Waterbedrijf Evides en Westland Infra. Voor het dividend van JUVA wordt uitgegaan van een structureel lagere uitkering, gegeven het meerjarenplan van JUVA, de noodzakelijke investeringen en de ontwikkeling van de solvabiliteit. Gegeven de zeer volatiele situatie op de energiemarkt, de prijsontwikkeling en de omzet is voor 2025 (gegeven de te verwachten resultaten 2024) een dividenduitkering onzeker.

De gemeente ontvangt jaarlijks dividenduitkeringen uit hoofde van haar aandelenbezit bij de Bank Nederlandse Gemeenten, Waterbedrijf Evides en Westland Infra.

	2025	2024
Bank Nederlandse Gemeenten	104.723	104.723
Juva N.V.	1.088.000	1.278.400
Waterbedrijf Evides	78.000	144.000
Totaal	1.270.723	1.527.123

Rente uitzettingen langer dan 1 jaar

Het betreft hier de rente die verkregen wordt van het langdurig uitgezette deel van de Nutsreserve (€ 724.006). Daarnaast wordt rendement gemaakt door de uitgifte van grond in erfpacht, welk (deels) wordt gefinancierd uit eigen overtollige financiële middelen.

Saldo financieringsfunctie

De gemeente heeft ter financiering van haar activiteiten in totaal € 88.168.607 aan langlopende geldleningen aangetrokken (saldo 1-1-2025). Het saldo van de totale werkelijk betaalde rentelasten is hoger dan het saldo van de verdeelde rentelasten over de boekwaarde van de investeringen op basis van een rente omslagpercentage van 0%. Dit levert een last van € 1.355.246 (werkelijke rente) op in de begroting van 2025. Daar komt een toevoeging van rentes aan de reserves bij van € 55.570. Per saldo komt de financieringsfunctie uit op een nadelig resultaat van € 1.410.816.

Onvoorzien

De raming van de post onvoorzien is bedoeld voor de dekking van niet voorzienbare uitgaven. Bij gemeenten die een sluitende begroting hebben, is de post onvoorzien meestal het positieve begrotingssaldo dat door de raad als dekkingsmiddel kan worden ingezet. In Midden-Delfland is dat zoals bekend niet het geval. In onze begroting is een bedrag voor onvoorziene uitgaven opgenomen van € 6.000 voor 2025.

Heffing vennootschapsbelasting

Vanaf 1 januari 2016 is de gemeente vennootschapsplichtig. Dit betekent dat voor elke activiteit van de gemeente beoordeeld wordt of er aan de ondernemingscriteria volgens deze wet wordt voldaan. Als dit het geval is, wordt de gemeente per activiteit door de belastingdienst aangeslagen voor 19% tot € 200.000 (25,8% boven € 200.000) van het saldo batig (uitgaven minus inkomsten). Tot nu toe voldoet de gemeente Midden-Delfland niet aan de ondernemerscriteria voor de Vpb-plicht. Er zijn

echter nog ontwikkelingen in de regelgeving die een onzekere factor vormen. Mocht de gemeente hierdoor aan de ondernemerscriteria gaan voldoen zal het nadeel gering zijn.

Wat is de betrokkenheid van de verbonden partijen?

De BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. Het dienen van het maatschappelijk belang bindt de bank met de gemeente. Daarom houdt de gemeente een beperkt aantal aandelen in de bank.

Met de deelname aan Juva N.V. is een ongestoorde levering van gas en elektriciteit aan burgers en bedrijven binnen de gemeente gegarandeerd.

Het doel van Evides is het altijd kunnen leveren van schoon en hoogwaardig drinkwater en het continu beschikbaar hebben van industriewater dat aan strenge normen voldoen.

Voor de bovenstaande partijen geldt dat er naast het maatschappelijk belang eveneens sprake is van een financieel belang voor de gemeente. De jaarlijkse winstuitkeringen (dividend) vormt een relevante inkomstenpost.

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 1.578.742	€ 1.547.586	€ 1.566.153	€ 1.563.413	€ 1.560.233	€ 1.562.972
Algemene baten en lasten	€ 0	€ 6.000	€ 6.000	€ 6.000	€ 6.000	€ 6.000
Algemene uitkering	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
OZB niet woning	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
OZB woning	€ 480.834	€ 418.551	€ 427.519	€ 434.707	€ 439.580	€ 442.250
Treasury	€ 1.097.908	€ 1.123.035	€ 1.132.634	€ 1.122.706	€ 1.114.653	€ 1.114.722
Uitk. Deelfonds sociaal domein	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
I	- € 37.500.083	- € 38.961.856	- € 40.615.727	- € 39.998.538	- € 41.406.234	- € 42.706.828
Algemene baten en lasten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Algemene uitkering	- € 27.912.920	- € 29.382.639	- € 30.463.938	- € 29.612.004	- € 30.813.496	- € 31.898.855
OZB niet	- €	- €	- €	- €	- €	- €

Begroting 2025-2028

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
woning	2.372.828	2.298.833	2.372.174	2.447.908	2.521.345	2.596.985
OZB	- €	- €	- €	- €	- €	- €
woning	4.012.898	4.264.545	4.408.182	4.550.507	4.686.497	4.826.567
Treasury	- €	- €	- €	- €	- €	- €
	3.201.437	3.015.839	3.371.433	3.388.119	3.384.896	3.384.421
Uitk. Deelfonds sociaal domein	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Totaal	- €	- €	- €	- €	- €	- €
	35.921.341	37.414.270	39.049.574	38.435.125	39.846.001	41.143.856

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Baten

Algemene uitkering (€ 1.081.299)

De berekeningen van de algemene uitkering voor de begroting 2025-2028 zijn met behulp van de meicirculaire 2024 gemaakt. Hierin is de herverdeling van het gemeentefonds verwerkt en de extra toegezegde Rijksmiddelen voor diverse onderwerpen. Voor onze gemeente pakt dit voordelig uit. Voor het jaar 2026 echter moet worden uitgegaan van een lagere uitkering (ca. € 0,85 mln. minder dan 2025) op basis van het huidige kabinetsbeleid.

OZB-woningen (€ 143.637) en OZB niet-woningen (€ 73.341)

Uitgangspunt is een verhoging van de OZB-opbrengsten met 3% per jaar voor zowel woningen als niet-woningen, zoals reeds in de Begroting 2025-2028 in de ramingen is opgenomen. Daarnaast wordt de hogere opbrengst veroorzaakt door waardeinstijging en areaaluitbreiding.

Treasury (€ 355.594)

Dividend inkomsten dalen van zowel de BNG (€ -16.777) als van Waterbedrijf Evides (€ -66.000). Tevens zijn gronden in erfpacht uitgegeven de inkomsten hiervan zijn opgenomen in de begroting. De toebedeling van deze inkomsten worden budgettair neutraal verwerkt in de begroting. De inkomsten stijgen met ca (€ 447.000) betreft de (netto) opbrengst uit erfpacht.

Het overige verschil wordt verklaard door diverse kleine mutaties.

Mutatie reserve

Mutaties reserves	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 149	- € 125.292	€ 154	€ 156	€ 158	€ 161
I	- € 944.494	- € 529.900	- € 398.484	- € 377.099	- € 373.501	- € 327.642
Totaal	- € 944.345	- € 655.192	- € 398.330	- € 376.943	- € 373.343	- € 327.481

Wijzigingen reserves 2025 ten opzichte van 2024

Lasten € 125.446

Uit de reserve investeringsprogramma wordt in 2024 de volgende incidentele onttrekking gedaan:

- Doorschuiven kwaliteitsimpuls naar 2024 € 125.443

Baten - € 131.416

Uit de reserve ontwikkeling Harnascholder wordt in 2024 de volgende structurele onttrekking gedaan:

- Dekking bestuurskosten Harnaschpolder € 51.473

Uit de dekkingsreserve wordt in 2024 de volgende structurele onttrekking gedaan:

- Dekking kapitaallasten gemeentehuis € 477.624

Uit de reserve ontwikkeling Harnascholder wordt in 2025 de volgende structurele onttrekking gedaan:

- Dekking bestuurskosten Harnaschpolder € 21.385

Uit de dekkingsreserve wordt in 2025 de volgende structurele onttrekking gedaan:

- Dekking kapitaallasten gemeentehuis € 377.099

Het overige verschil wordt verklaard door diverse kleine bedragen.

Overzicht overhead

In het gewijzigde Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) worden baten en lasten van de overhead niet meer onder de afzonderlijke programma's geregistreerd, maar centraal onder een afzonderlijk taakveld. Hiermee vervalt de noodzaak van een complexe en veelal ondoorzichtige kostentoekening aan alle gemeentelijke taken en activiteiten.

Hiermee wint de begroting en verantwoording aan transparantie. De gemeenteraad kan beter sturen op de bedrijfsvoering. Bovendien kan door het hanteren van een eenduidige systematiek een betere vergelijking worden gemaakt met andere gemeenten.

Om te voorkomen dat er verschillen gaan optreden in de wijze van toerekening van overhead is een algemene definitie van overhead voorgeschreven:

Alle bedrijfskosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

Uitgangspunt van deze definitie is dat kosten zoveel mogelijk direct worden toegerekend aan de betreffende taken/activiteiten.

In dit kader volgt een hieronder een opsomming van een aantal zaken waarvoor wij een verdeelmethode hanteren.

Verdeling van de ICT-kosten

Alle kosten die verband houden met de diverse programmatuur waarmee binnen de gemeente gewerkt wordt, wordt verdeeld over de taakvelden waarvoor ze ingezet worden.

Verdeling van de tractie-kosten

Onder tractie worden allerlei hulpmiddelen verstaan die gebruikt worden door de medewerkers van de buitendienst bij hun werk. Bijvoorbeeld pick-up's en een vrachtwagen maar ook de daarmee verband houdende kosten zoals brandstof, keuringen en onderhoud. Het totaal van deze kosten wordt ook verdeeld naar de taakvelden waarop ze ingezet worden. Bijvoorbeeld onderhoud groen of riolering. Basis voor deze verdeling is een gemiddelde van urenbegrotingen uit het verleden.

Verdeling van de salariskosten

Aan de afdelingen wordt bij het opstellen van de begroting gevraagd voor welke taken de medewerkers hun uren zullen inzetten voor het komende jaar. Dit gebaseerd op het totaal te verdelen directe uren. Daarvoor wordt een onderverdeling gemaakt naar indirecte uren (bijvoorbeeld uren voor werkoverleg/leidinggevende taken/uren voor de ondernemingsraad) en directe uren die gelijk aan een taakveld toegeschreven kunnen worden. De totale kosten uit de salarisbegroting worden dan gedeeld door het aantal productieve uren. Dit gebeurt per team omdat niet ieder team op dezelfde schaal is ingedeeld. De salariskosten worden op deze manier dus zoveel als mogelijk verdeeld over alle taakvelden in de begroting (ook grondexploitaties).

Volgens deze methodiek wordt in de begroting en verantwoording dus niet gerekend met de integrale kostprijs. In een aantal gevallen mag het hanteren van een integrale kostprijs nog wel een rol spelen. Dit om te voorkomen dat dit voor deze gevallen leidt tot een tekort in de begroting. Als voorbeelden kunnen worden genoemd: de grondexploitaties, investering en andere (subsidie)trajecten, die gepaard gaan met activering en afschrijving, waar vaak specifieke dekkingsposten voor bestaan. Voor deze gevallen is het toerekenen van overhead en (eventueel) rente extracomptabel wel toegestaan maar het wordt niet toegepast in onze gemeente.

Ten aanzien van taken/activiteiten en daarmee samenhangende diensten waarvoor kostendekkende tarieven berekend mogen worden (bijvoorbeeld afval en riolering), geldt dat het niet meenemen van overhead betekent dat voor die producten een positief resultaat kan ontstaan. Dit komt doordat gemeenten overhead wel mogen meenemen in de berekening van de tarieven.

Hieronder volgt in lijn met het format van onze begroting het overzicht van de overhead:

Wat is de betrokkenheid van de verbonden partijen?

Met de deelname aan de gemeenschappelijke regeling archiefbeheer Midden-Delfland wordt beoogd op een efficiënte en doelmatige wijze invulling te geven aan de gemeentelijke verplichtingen als bedoeld in de Archiefwet 1995.

Wat mag het kosten?

Beschikbare middelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 10.724.867	€ 10.712.618	€ 11.526.034	€ 12.388.467	€ 13.155.791	€ 13.594.910
Overhead ambtelijke organisatie	€ 7.484.480	€ 5.495.027	€ 6.940.835	€ 7.642.484	€ 8.462.968	€ 9.011.832
Overhead bestuursorgaan	€ 867.705	€ 1.274.361	€ 1.138.173	€ 1.139.373	€ 1.144.573	€ 1.145.873
Overhead D,C en I	€ 2.274.345	€ 3.775.986	€ 3.308.568	€ 3.465.972	€ 3.405.413	€ 3.292.166
Overhead openbare werken	€ 98.337	€ 167.244	€ 138.458	€ 140.638	€ 142.838	€ 145.038
I	- € 339.358	- € 128.040	- € 91.650	- € 93.850	- € 95.850	- € 98.050
Overhead ambtelijke organisatie	- € 294.055	- € 125.790	- € 89.400	- € 91.600	- € 93.600	- € 95.800
Overhead bestuursorgaan	- € 2.250	- € 2.250	- € 2.250	- € 2.250	- € 2.250	- € 2.250
Overhead D,C en I	- € 16.836	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Overhead openbare werken	- € 26.217	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Totaal	€ 10.385.509	€ 10.584.578	€ 11.434.384	€ 12.294.617	€ 13.059.941	€ 13.496.860

Wijziging budget 2025 ten opzichte van 2024

Lasten

Overhead ambtelijke organisatie (€ 1.445.808)

De toename van deze lasten heeft voornamelijk een tweetal oorzaken: Enerzijds een toename van het budget personeelszaken voor o.a. duurzame inzetbaarheid en hybride werken (€ 143.000) en anderzijds een bijraming van de salarislasten op basis van de loonindex uit de meicirculaire 2024 (€ 1.220.738)

Overhead voorlichting en informatievoorziening (€ -467.418)

Per begrotingsjaar 2025 is wederom een groter deel van de werkgeverslasten op overhead verdeeld naar de verschillende taakvelden, met een afname op overhead als gevolg (ca € -80.000). Voor het jaar 2024 is een eenmalige extra bijdrage opgenomen ter overbrugging naar nieuw landelijk mediabestel (ca € -25.000). Tevens is de looptijd van afschrijvingen op investeringen gewijzigd. Dit heeft ervoor gezorgd dat bepaalde activa in boekjaar 2024 versneld zijn afgeschreven. Samen met het doorschuiven van kredieten is een afname van de kapitaallasten verwezenlijkt (€ -133.626) en een incidenteel in 2023 beschikbaar gesteld bedrag voor de implementatie Office 365 (€ -265.000) welke is doorgeschoven naar het jaar 2024.

Overhead bestuur ondersteuning (€ -136.188)

Betreft het in 2023 doorgeschoven budget Toekomstvisie 2050 ten gunst van 2024 (€ -83.493). Daarnaast een verschuiving van werkgeverslasten (€ -53.995).

Overhead openbare werken (€ -28.786)

Betreft voornamelijk een lager budget voor onderhoud van zowel het bouwkundige als ook door derden (€ -31.046).

Investerings Overhead

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
Basisregistraties BAG, BGT, WOZ en BRT	€ 50.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Vervanging Centric applicaties naar SaaS	€ 90.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Informatiebeleidsplan 2024	€ 25.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Schilderwerk gemeentehuis	€ 140.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Deelvervangin g vloeren van TL naar LED gemeentewerf	€ 30.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Investering nieuw meubilair werkplekken	€ 10.000	€ 0	€ 0	€ 0	E

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
(2024)					
Eigentijdse ICT (2024)	€ 400.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
	€ 745.000	€ 0	€ 0	€ 0	

Mutatie reserve

Mutaties reserves	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
I	- € 240.958	- € 518.326	€ 0	€ 0	- € 4.000	- € 4.000
Totaal	- € 240.958	- € 518.326	€ 0	€ 0	- € 4.000	- € 4.000

Wijzigingen reserves 2025 ten opzichte van 2024

Baten - € 518.326

Uit de algemene reserve worden in 2024 de volgende incidentele onttrekkingen gedaan:

- Archiefbewaarplaats € 20.000
- Nieuw informatiebeleidsplan € 20.000
- Implementatiekosten e-HRM € 13.000
- Projectleiding implementatie e-HRM € 12.000
- Impuls verbetering dienstverlening € 20.000
- Impuls "juridische basiskennis" € 7.500
- Extra bijdrage WOS € 21.000
- Digitale media en traditionele middelen "Nieuwe burgemeester 2024" € 15.000
- Implementatie Office 365 € 265.000
- Toekomstvisie 2050 € 83.493

Uit de reserve onderhoud gemeentelijke gebouwen worden in 2024 de volgende incidentele onttrekkingen gedaan:

- Onderhoudsbudget Huisvesting Schipluiden € 29.231
- Onderhoudsbudget KP Buitendienst Maasland € 12.102

Paragrafen

Bedrijfsvoering

Organisatie en personeel

Arbeidsmarkt

De arbeidsmarkt blijft krap de komende jaren. Daar houden we rekening mee door in te zetten op het verbinden van mensen aan onze organisatie en de uitstroom te beheersen door aantrekkelijk en goed werkgeverschap. Daarmee geven we prioriteit aan uitvoeringskracht en de kwaliteit van onze dienstverlening. Goede en bij onze organisatie passende arbeidsmarktcommunicatie is daarbij helpend, zodat we als organisatie zichtbaar en onderscheidend blijven.

Duurzame inzetbaarheid

De mens in onze organisatie is ons belangrijkste kapitaal. Hierin investeren is belangrijk voor de toekomstbestendigheid van onze gemeente. We willen daarom duurzame inzetbaarheid bevorderen met als doel het (nog meer) verbinden van de medewerker aan onze organisatie, ze gezond en veilig te laten werken en te laten groeien. Hiermee beheersen we de uitstroom, stimuleren we de doorstroom en verlagen we de kosten voor werving en selectie. We investeren in ons menselijk kapitaal door onder meer het invoeren van een vitaliteitsbeleid (verplichting CAO) en beleid op leren en ontwikkelen.

Om veranderingen en ontwikkelingen aan te kunnen en onze opgaven te realiseren, is het nodig dat medewerkers wendbaar zijn en over voldoende veerkracht beschikken. We zetten daarom extra in op duurzame inzetbaarheid. Dit is goed voor individuele medewerkers en het geheel. De verwachting is dat het ziekteverzuim en daarmee de bijbehorende kosten dalen als we hierop inzetten. Het effect van deze investering verwachten wij in 2026 voor het eerst te zien.

Wanneer functies bezet zijn, medewerkers op de juiste plek zitten en goed inzetbaar zijn en blijven, dan zal ook de ervaren werkdruk verlagen.

Traineeship

De komende vier jaar verandert ons personeelsbestand door natuurlijk verloop. We weten welke vacatures hierdoor gaan ontstaan. Om een goede balans te houden in ons personeelsbestand en door voor te sorteren op de vacatures, gaan we trainees werven. Gebleken is dat een traineeship aantrekkelijk is voor een pas afgestudeerde medewerker en deze kandidaat sneller bindt aan onze organisatie. In een traineeship ontwikkelen medewerkers zich zowel professioneel als persoonlijk. De trainees krijgen de kans om op meerdere afdelingen diverse functies uit te voeren. Zij werken zo met een frisse blik mee aan de opgaven van de gemeente. Na het traineeship kan de trainee instromen op één van de functies die vacant is gekomen. De kosten voor het traineeship maken (al) onderdeel uit van de begroting en het meerjarenperspectief.

Hybride werken

Het aantal mensen dat hybride werkt is toegenomen sinds covid-19. De flexibiliteit van werkplek en werktijden maakt het voor de medewerker mogelijk om werk- en privétaken makkelijker te combineren. Daardoor groeit het werkplezier en dit bevordert de productiviteit. Het is onze plicht vanuit de Arbowet om te zorgen voor een goede en veilige werkplek voor elke werknemer. Ook voor de organisatie is het belangrijk dat medewerkers thuis goed zitten, zodat zij niet uitvallen door fysieke klachten. In de begroting is hiervoor een bedrag opgenomen.

CAO en loonstijging

De huidige CAO-Gemeenten loopt van 1 januari 2024 tot 1 april 2025. De looptijd is 15 maanden met een loonafpraak van 4,75% per 1 januari 2024 en 1,25% per 1 oktober 2024. Deze afspraak is verwerkt in de salarisbegroting 2025 en verder.

Regionale samenwerking

We werken op veel beleidsterreinen nauw samen in de regio. Dit doen we omdat een aantal gemeentelijke taken eenvoudigweg niet door individuele gemeenten kunnen worden opgepakt. Wij zijn alert op mogelijkheden en kansen voor samenwerking. We beoordelen of samenwerking of uitbesteden van taken leidt tot betere dienstverlening, meer continuïteit of lagere kosten. Of dat het juist beter is om het werk 'in huis' te organiseren. Daarnaast is het van belang dat wij regionaal de belangen van Midden-Delfland blijven vertegenwoordigen en een sterke partner zijn in deze samenwerkingen.

Dienstverlening

De gemeente streeft het behoud van een hoge kwaliteit van dienstverlening na. De vragen en behoeften van onze inwoners staan hierin centraal. Wij vinden het belangrijk dat onze inwoners zich gehoord en begrepen voelen. Op uiteenlopende terreinen meten wij periodiek de klanttevredenheid van onze inwoners (te denken valt aan de jaarlijkse cliënttevredenheidsonderzoeken in het sociaal domein, zoals voor de Wmo, de telefonische bereikbaarheid en - in 2023 - de algehele dienstverlening). Dergelijke onderzoeken bevestigen waar de dienstverlening in onze kleinschalige organisatie nabij en op orde is. Tevens laten zij zien waar verbeteringen mogelijk zijn. De in 2024 ingezette lijn van het versterken van de dienstverlening via een dienstverleningsprogramma, zetten wij in 2025 voort.

Informatiemanagement en digitale transformatie

VerSAASing en Digitale Transformatie

VerSAASing, oftewel het gebruik van het SaaS-model (Software as a Service), is nu en de komende jaren een belangrijke (en onontkoombare) trend voor gemeenten. Het biedt ons voordelen zoals schaalbaarheid, flexibiliteit, eenvoudig onderhoud en updates, en verbeterde toegankelijkheid en samenwerking. Deze verandering vereist echter ook een aanpassing van onze organisatie, met nieuwe functies, rollen en vaardigheden voor medewerkers. Het vraagt ook dat we zorgvuldig onze serviceproviders selecteren en samenwerken, rekening houdend met de afhankelijkheid en het minimaliseren van risico's.

Naast deze externe ontwikkelingen, is de vervanging van ons datacenter een voorname aanleiding en ook een stevige stok achter de deur om onze digitale transformatie vorm te geven. De extra kosten zoals opgenomen bij de Kadernota worden bekostigd vanuit bestaand budget. Door daar andere keuzes in te maken, hebben we ruimte gecreëerd om deze noodzakelijke kosten te financieren.

Dienstverleningsovereenkomst ICT met Westland

De overeenkomst met de gemeente Westland is herzien en ingegaan per 1 juli 2024. De nieuwe overeenkomst is gericht op het beheer van de cloud-omgeving waarin systeemsoftware draait en af te nemen diensten voor bestaande en nieuwe uitvoerende ICT-beheertaken. Hierbij behouden we de mogelijkheid om zowel in technische als organisatorische zin te kunnen ontvlechten als blijkt dat een andere contract vorm of samenwerking beter past bij de ontwikkelingen.

Gekoppeld aan de looptijd van deze overeenkomst, vullen we de functie in van contractmanager. Dit was al een rol binnen een van de bestaande functies, maar is qua omvang en benodigde aandacht een voltijd functie. Deze is ook opgenomen in de Kadernota. Een structurele invulling hiervan is gewenst. Vanwege de financiële opgave voor een sluitende begroting en een positiever meerjarenbeeld, zetten we echter in op tijdelijke invulling van drie jaar. Tijdens deze inzet, wordt helder hoe een eventuele vervolgsamenwerking met Westland er uit komt te zien en is er meer duidelijkheid over de wijze waarop alle nieuwe (leveranciers)contracten vorm krijgen. En wat dit betekent voor de functies binnen de gemeentelijke organisatie en hoe dat het best te organiseren.

Zaakgericht werken & Archivering

Het is belangrijk om informatie goed op te slaan, te beheren en te delen. Daarom werken we er constant aan om informatie duurzaam en toegankelijk te maken. We werken op een gestructureerde manier en zorgen ervoor dat alleen geautoriseerde personen toegang hebben tot de informatie. Zo volgen we de juiste processen en bewaren we informatie niet langer dan wettelijk toegestaan. De komende jaren blijven we werken aan het beter digitaal toegankelijk maken en beheren van informatie, en we verbeteren steeds onze processen en dienstverlening.

Als de nieuwe archiefwet in 2026 ingaat, brengt dit veranderingen mee voor ons informatiebeheer. De bewaartermijn wordt korter: archieven moeten dan al na 10 jaar naar de archiefbewaarplaats worden gebracht, in plaats van na 20 jaar. Er komen ook regels voor het archiveren en bewaren van e-mails en chatberichten van onze medewerkers.

De gemeente Midden-Delfland heeft een Gemeenschappelijke Regeling met Stadsarchief Delft. Deze dateert uit 2004 en wordt geactualiseerd qua diensten en kosten passend aan de huidige tijd. Zo is bijvoorbeeld het e-depot voor de opslag van digitale archieven benoemd en worden de structurele kosten van gemaakte advisering- en inspectie-uren geïndexeerd naar de huidige maatstaven

Informatieveiligheid en privacy

Gemeentelijke informatievoorzieningen bevatten vertrouwelijke gegevens en moeten goed beveiligd zijn. Snelle technologische ontwikkelingen en de digitale transformatie maken dit steeds complexer. NIS2 en BIO 2.0 zorgen voor extra auditdruk, en minimaal 0,3 fte is nu al nodig voor informatiebeveiliging. De extra kosten zoals opgenomen bij de Kadernota worden bekostigd vanuit bestaand budget. Door daar andere keuzes in te maken, hebben we ruimte gecreëerd om deze benodigde kosten te financieren.

Alle gemeentelijke systemen en werkplekken hebben unieke beveiligingseisen. Intelligente monitoring is essentieel om cyberaanvallen te detecteren. SIEM en SOC zijn wettelijk verplichte componenten volgens nieuwe Europese regelgeving. Een eerdere aanbesteding hiervoor mislukte; een nieuwe aanbesteding samen met de gemeente Westland is gestart. De gunning is vermoedelijk in 2025, hiervoor zijn aanvullende middelen nodig op het bestaande budget.

Communicatie

In 2025 willen we als organisatie flinke stappen zetten in het verbeteren van onze dienstverlening en in het begrijpelijker communiceren met onze inwoners. We betrekken hen bij ontwikkelingen en doen dit op tijd. Daarbij vertellen we eerlijk welke invloed onze inwoners hebben en maken we duidelijk wie welke rol heeft in het proces.

Bijzondere projecten

Midden-Delfland heeft een unieke identiteit als open, groen landschap tussen de steden. Voor het voortbestaan van Midden-Delfland is het belangrijk om onze meerwaarde voor de regio te blijven benadrukken. Dat komt tot uiting in bijeenkomsten en reguliere overleggen en het is nodig dat overige communicatie uitingen ook in lijn zijn (en blijven) hiermee.

In 2025 gaan we aan de slag met de actualisatie van het boekje *Welkom in Midden-Delfland*, één van de voornaamste visitekaartjes van onze gemeente. Ook 'restylen' we onze huisstijl. We blijven investeren in onze medewerkers voor goede dienstverlening en heldere communicatie met onze inwoners. Dit doen we onder andere via het verplichte trainings- en bewustwordingsprogramma *Heldere Taal*, de uitgave van het medewerkersboekje *Zo werken wij* en de organisatie van cultuurcafés. In 2025 krijgt ons dienstverleningsprogramma een extra boost om sneller resultaten te behalen. De opvang van vluchtelingen en de reconstructie van de N468 (de provinciale weg tussen Schipluiden en Maasland) zijn kwetsbare trajecten die in 2025 bijzondere aandacht vragen. In een krappe arbeidsmarkt blijven we onze arbeidsmarktcommunicatie professionaliseren om nieuw talent aan te trekken en onze vaste medewerkers te behouden.

In het jaar 2025 is de herdenking van 80 jaar bevrijding in Nederland. We houden er rekening mee dat er mogelijk aanvullende verzoeken komen en dat extra incidentele uitgaven voor evenementen en activiteiten rondom deze herdenking nodig zijn. Te meer omdat de viering van 75 jaar vrijheid niet door kon gaan vanwege de coronapandemie. De exacte hoogte hiervan is nog niet bekend en om die reden nu nog niet opgenomen in de begroting.

Investeren in goede communicatie

De afgelopen jaren was er voldoende budget voor het uitvoeren van onze reguliere communicatie. Voor bovengenoemde opgaven zijn echter aanvullende, maar relatief beperkte, middelen noodzakelijk. Deze zijn opgenomen in de begroting.

Financiering

Kaders en beleid

In de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido), zijn de kaders gesteld voor een professionele inrichting en uitvoering van de treasuryfunctie van decentrale overheden.

Onder de treasuryfunctie vallen o.a. het beheer van geldstromen, liquiditeit, renterisico's en de financiering van en in de gemeente (zowel lenen als uitzetten van gelden). De kaders hierbij zijn:

- Het treasurystatuut. Een beleidsmatige financiële infrastructuur, waarin verantwoordelijkheden en spelregels voor de gemeentelijke treasury zijn opgenomen.
- De financieringsparagraaf die jaarlijks wordt aangeboden bij de begroting en het jaarverslag.

Treasury houdt zich bezig met alle toekomstige kasstromen en daarmee samenhangende risico's. Deze risico's komen voort uit de financieringsbehoefte. Het treasurybeleid is primair gericht op het waarborgen van financiële continuïteit door maatregelen te treffen zodat de activiteiten van de gemeentelijke organisatie financierbaar blijven. Voor de renterisico's en risico's uit financiële posities treffen we beheersmaatregelen (vermijden, spreiden). We gaan in de uitwerking verder dan de wettelijke kaders.

In principe zijn de uitgangspunten als volgt:

- Zorgdragen voor voldoende financierbaarheid op korte en lange termijn.
- Bewerkstelligen van passende financieringsvoorwaarden.
- Beheersen van rente- en of financieringsrisico's.
- Risicomijdend uitzetten van gelden en afgeven van garanties.
- Zorgdragen voor een effectief, veilig en efficiënt betalingsverkeer.
- Actief onderhouden van contacten met marktpartijen om toegang tot de financiële markten open te houden.

Door het schatkistbankieren kan de gemeente niet meer vrij beschikken over haar liquide middelen. Er is een verplichte rekening-courant verhouding met het Rijk. Over de overtollige gelden ontvangt de Gemeente een (kleine) rentevergoeding. Met de introductie van het instrument erfpacht beogen we de gronduitgiften te stimuleren. Door het toepassen van erfpacht is er een rendement op het geïnvesteerde vermogen en (indien aanwezig) de liquide middelen van de gemeente.

De risico's van lenen worden beperkt doordat gemeenten zich moeten houden aan de kasgeldlimiet en de renterisiconorm.

Renterisico op kortlopende schuld (kasgeldlimiet)

De Wet FIDO bevat instrumenten en regels die de risico's beperken die gemeenten lopen bij het lenen. De kasgeldlimiet (voor leningen met looptijd <1 jaar) zorgt ervoor dat niet te veel kortlopende leningen worden aangetrokken. De kasgeldlimiet geeft weer tot welk bedrag de gemeente maximaal in haar korte financieringsbehoefte mag voorzien.

Deze limiet is gesteld op 8,5% van de totale omvang van de begroting per 1 januari. Op basis van deze norm is de kasgeldlimiet voor onze gemeente circa € 5 miljoen. Als blijkt dat de kasgeldlimiet wordt overschreden, moet een deel van de kortlopende schuld omgezet worden in langlopende schuld (=lening). Als de kasgeldlimiet gedurende drie opeenvolgende kwartalen wordt overschreden moet Gedeputeerde Staten worden geïnformeerd.

De liquiditeitspositie van de gemeente Midden-Delfland is inmiddels minder sterk. Het beleid is erop gericht om de financieringsbehoefte af te dekken met kortlopende schulden. We hebben gekozen voor kortlopende middelen omdat we op deze manier beter kunnen anticiperen op de behoefte. Langlopende middelen hebben namelijk een looptijd langer dan één jaar. De afgelopen jaren zijn enkele leningen met een looptijd < 1 jaar aangetrokken met een negatieve rente. Er is dus een vergoeding ontvangen van de bank. De geldmarkt is in 2024 wederom veranderd. Nadat de rente fors is gedaald afgelopen jaren is de rente gestegen in het jaar 2023. Per heden merken we dat de rente in het eerste halfjaar 2024 stabiliseert waarna een lichte daling is ingezet. De daling zal naar verwachting worden voorgezet in het jaar 2025. Dit komt mede doordat de ECB met haar opkoopprogramma is gestopt. Eerder opgekochte obligaties worden weer verkocht. Vanaf 2023 moet voor korte geldleningen weer rente betaald worden.

De Nederlandse Bank geeft aan op haar website dat de inflatie daalt in 2024 naar 2,8% en daar naar verwachting blijft in 2025.

Modelstaat A

	KASGELDLIMIET (= KGL x 1.000)	Rekening 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026	Begroot 2027	Begroot 2028
	Berekening KGL regeling						
	Omvang begroting/rekening	€ 59.170	€ 71.439	€ 58.800	€ 59.522	€ 60.437	€ 61.360
	Percentage regeling KGL	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%
	KGL	€ 5.029	€ 6.072	€ 4.998	€ 5.059	€ 5.137	€ 5.216
(1)	Vlottende schuld	€ 27.531	€ 22.815	€ 24.515	€ 25.637	€ 26.180	€ 26.029
(2)	Vlottende middelen	- € 26.424	- € 24.385	- € 23.385	- € 22.385	- € 21.385	- € 20.385
(3)	Netto vlottende (+) of overschot middelen (-)	€ 1.107	- € 1.570	€ 1.130	€ 3.252	€ 4.795	€ 5.644
(4)	Kasgeldlimiet	€ 5.029	€ 6.072	€ 4.998	€ 5.059	€ 5.137	€ 5.216
	Ruimte KGL (4>3)	€ 3.922	€ 7.642	€ 3.868	€ 1.807	€ 342	- € 428
	Overschrijding KGL (3>4)						

De limiet wordt bepaald voor korte financiering met een rente-typische looptijd van maximaal 1 jaar en wordt gerelateerd aan het begrotingstotaal.

Renterisico op langlopende schuld (renterisiconorm)

Op grond van de Wet FIDO mag een gemeente van haar langlopende schulden (looptijd >1 jaar) in enig jaar maximaal 20% van het begrotingstotaal aflossen en/of herfinancieren, wat overeenkomt met een aflossingsperiode van ten minste vijf jaar. Dit is de zogenoemde renterisiconorm. Het doel van de renterisiconorm is de herfinanciering van leningen in omvang en tijd te spreiden waardoor de

(eventuele) gevolgen van een rentestijging beperkt blijven en de (mogelijke) renterisico's worden ingeperkt.

In 2025 wordt totaal € 959.713 aan langlopende leningen afgelost. Dat is ca. 1,6% van het begrotingstotaal. Er wordt dus ruimschoots voldaan aan de renterisiconorm.

Modelstaat B

	RENTERISICONORM (= RRN x 1.000)	Rekening 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026	Begroot 2027	Begroot 2028
	Berekening RRN regeling						
	Omvang begroting/rekening	€ 59.170	€ 71.439	€ 58.800	€ 59.522	€ 60.437	€ 61.360
	Percentage regeling RRN	20%	20%	20%	20%	20%	20%
	RRN	€ 11.834	€ 14.288	€ 11.760	€ 11.904	€ 12.087	€ 12.272
(1)	Renteherzieningen	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
(2)	Aflossingen	€ 979	€ 978	€ 959	€ 4.210	€ 913	€ 10.178
(3)	Renterisico (1 + 2)	€ 979	€ 978	€ 959	€ 4.210	€ 913	€ 10.178
(4)	RRN	€ 11.834	€ 14.288	€ 11.760	€ 11.904	€ 12.087	€ 12.272
	Ruimte RRN (4>3)	€ 10.855	€ 13.310	€ 10.801	€ 7.694	€ 11.174	€ 2.094
	<i>Overschrijding RRN (3>4)</i>						

Het renterisico op de vaste schuld mag de renterisicovorm in beginsel niet overschrijden. Het overzicht laat zien dat de renterisiconorm van 20% van het begrotingstotaal in meerjarenperspectief niet wordt overschreden.

Renteontwikkeling

De inflatie in de eurozone is aan het afnemen, wat grotendeels te wijten is aan dalende energieprijzen en een afkoelende vraag naar goederen en diensten. In juli 2024 is de inflatie in de eurozone gedaald tot ongeveer 2,5%, wat een aanzienlijke daling is ten opzichte van de piek van 10,6% in oktober 2022. Deze daling in de inflatie (richting de norm van 2%) heeft ertoe geleid dat de Europese Centrale Bank (ECB) ruimte ziet en heeft besloten de rente licht te verlagen. De verlaging van de rente is bedoeld om de economie te ondersteunen, nu de inflatiedruk afneemt en de economische groei vertraagt. Door de rente te verlagen, wordt lenen goedkoper voor bedrijven en consumenten, wat investeringen en uitgaven zou kunnen stimuleren en zo de economie een impuls kan geven. Tegelijkertijd blijft de ECB waakzaam om te voorkomen dat de inflatie weer oploopt, vooral gezien de onzekere economische omstandigheden wereldwijd.

Naar verwachting zal de inflatie in de eurozone in 2025 verder afnemen naar een niveau dicht bij de doelstelling van de Europese Centrale Bank (ECB) van ongeveer 2%. De daling van de inflatie wordt ondersteund door meerdere factoren, waaronder een verdere stabilisatie van de energieprijzen, normalisatie van de toeleveringsketens en een afnemende economische vraag.

Daarnaast zullen de effecten van de eerder genomen renteverhogingen door de ECB volledig doorwerken in de economie, wat kan leiden tot een verdere vertraging van de inflatie.

Voor 2025 is de verwachting dat de ECB een voorzichtige aanpak blijft hanteren wat betreft renteverlagingen, om zo de economische groei te ondersteunen zonder de inflatie opnieuw aan te wakkeren. Hoewel er enige zorgen blijven bestaan over mogelijke verstoringen, zoals geopolitieke spanningen of onverwachte economische schokken, blijft het basisscenario positief. Economen voorspellen een gematigde economische groei en een stabiele inflatie in de eurozone voor 2025, mits de huidige trends zich voortzetten en er geen grote economische verstoringen plaatsvinden.

De refirente is per 21 juli 2022 verhoogd van 0% naar 0,5%. Inmiddels is deze per 21 juni 2024 gestegen naar 4,25% welke naar verwachting verder in het jaar en volgend jaar zal gaan dalen. Refirente is de rente die banken elkaar onderling in rekening brengen (basis-herfinancieringsrente).

Inzicht rentelasten/-baten

Op het gebied van de rente wordt er volgens de richtlijnen veel meer dwingend voorgeschreven dan voorheen. Enkele uitgangspunten zijn:

- Het aantrekken en verstrekken van een lening betreft een treasury activiteit. De met deze activiteit gepaarde rentelasten en rentebaten behoren op het taakveld Treasury.
- Aanbeveling is om geen rentevergoeding te rekenen over het eigen vermogen en de voorzieningen.
- Als de werkelijke rentelasten in euro's die over een jaar aan taakvelden hadden moeten worden doorbelast, afwijken van de rentelasten in euro's die op basis van de voor gecalculerde renteomslag aan de taakvelden zijn toegerekend, kan de gemeente besluiten tot correctie. Correctie wordt verplicht gesteld als deze afwijking groter is dan 25%.
- De commissie BBV adviseert het renteschema in de paragraaf Financiering van de gemeentelijke begroting en jaarstukken op te nemen. Hiermee wordt inzicht gegeven in de rentelasten externe financiering, het renteresultaat en de wijze van rentetoe rekening.
- Verder zijn wijzigingen voor de rente van het grondbedrijf/grondexploitatie doorgevoerd. Aan grondexploitatie mocht tot en met 2023 alleen de rente van externe financiering worden doorberekend. Met ingang van boekjaar 2025 (overgangsjaar 2024) wordt voor grondexploitatie geen onderscheid meer gemaakt in het BBV, waardoor de toerekening plaatsvindt op basis van de reguliere omslagrente.
- Via de kapitaallasten mogen alleen werkelijke rentelasten naar de taakvelden worden doorbelast over de boekwaarden van investeringen. Wanneer er geen leningen zijn aangetrokken dan mag er helemaal geen rente worden toegerekend aan de taakvelden. Dit houdt in dat er geen rente meer kan worden doorbelast. De kapitaallasten bestaan dan alleen nog uit afschrijvingen.

Toerekening rente

Als de gemeente een geldlening aantrekt in het kader van projectfinanciering, wordt de werkelijk te betalen rente conform het BBV naar het desbetreffende taakveld doorbelast. Dit is van toepassing op de geldleningen voor de aankoop van erfpachtgronden. De rente van deze leningen moet rechtstreeks worden doorbelast naar het taakveld beheer overige gebouwen en gronden.

Financieringspositie en rentekosten

Het rente-omslagpercentage wordt ingezet om rentekosten toe te wijzen aan vaste activa. Dit percentage vertegenwoordigt het gemiddelde van zowel betaalde als ontvangen rente.

Verschillende factoren spelen een rol in de bepaling van het omslagpercentage. Een significante factor is het schatkistbankierenbeleid, waarbij publieke middelen gecentraliseerd worden bij de overheid. Dit beleid kan rentetarieven beïnvloeden, wat op zijn beurt effect heeft op het omslagpercentage. Daarnaast zijn aanpassingen in de BBV-voorschriften van belang. De BBV bevat richtlijnen over het toewijzen van rentekosten. Deze voorschriften kunnen de berekening en het gebruik van omslagpercentages in gemeenten beïnvloeden.

Bovendien hebben de algemene renteomstandigheden invloed. De huidige rentetarieven op aangegane en uitgezette leningen kunnen direct invloed uitoefenen op het omslagpercentage. Lagere rentetarieven op aangegane leningen en hogere rentetarieven op uitgezette leningen kunnen het omslagpercentage verlagen, terwijl het tegenovergestelde hetzelfde effect kan hebben.

Samengevat hebben deze ontwikkelingen geleid tot een situatie waarin het omslagpercentage op 0% gehandhaafd blijft.

Renteschema jaarrekening 2025

Rente schema	2025				
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering				€ 1.512.446
b.	De externe rentebaten (idem)			-/-	<u>€ 724.006</u>
	Saldo rentelasten en rentebaten				€ 788.440
c.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-/-	€ -		
	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend (rente aankoop gronden)	-/-	<u>€ 1.317.906</u>		
				-/-	<u>€ 1.317.906</u>
					- € 529.466

Rente schema	2025				
d.1	Rente over eigen vermogen				€ 55.570
d.2	Rente over voorzieningen				€ -
	Totaal geraamde aan taakvelden toe te rekenen rente				- € 473.896
e.	De aan taakvelden toe te rekenen rente (rente omslag)			-/-	€ -
f.	Renteresultaat op het taakveld Treasury				- € 473.896

Leningenportefeuille

Een belangrijk onderdeel van het financieringsbeleid vormt de omvang, flexibiliteit, gemiddelde looptijd en rentegevoeligheid van de leningenportefeuille. De leningenportefeuille langer dan één jaar heeft per 1 januari 2025 een omvang van € 88,2 miljoen (waarvan 84,1 miljoen direct gekoppeld aan erfpacht).

Het grootste gedeelte van de leningenportefeuille zijn projectfinancieringen voor aankoop gronden. Aangekochte gronden bedrijfenschap HarnaschPolder zijn in erfpacht uitgegeven. Voor de financiering van aankoop van deze gronden en de betaling van de overeengekomen afkoopsommen voor rentever verschillen zijn leningen aangetrokken. Het financieel risico is beperkt omdat erfpachtinkomsten (canon) hoger zijn dan de rentekosten.

Overzicht van schulden O/G 2025 met een looptijd langer dan één jaar.

Omschrijving	Oorspronkelijk geldlening	Laatste aflossing	Rente %	Restantbedrag geldleningen 1-1-2025	Rente 2025 valutair	Aflossing 2025	Restantbedrag geldleningen 31-12-2025
<u>Onderhandse leningen:</u>							
BNG 40.91485.01	€ 408.402	26-10-2025	3,470 %	Naar kortlopend			
BNG 40.92017	€ 680.670	14-2-2026	5,500 %	Naar kortlopend			
BNG 40.115448	€ 5.000.000	15-2-2032	0,835 %	€ 4.000.000	€ 33.400	€ 500.000	€ 3.500.000
Totaal				€ 4.000.000	€	€	€ 3.500.000

Omschrijving	Oorspronkelijk geldlening	Laatste aflossing	Rente %	Restantbedrag geldleningen 1-1-2025	Rente 2025 valutair	Aflossing 2025	Restantbedrag geldleningen 31-12-2025
					33.400	500.000	
<u>Projectfinancieringen:</u>							
BNG 40.111437	€ 7.429.045	2-7-2029	1,245 %	€ 7.429.045	€ 92.492	€ 0,-	€ 7.429.045
BNG 40.111438	€ 1.566.123	1-7-2029	0,800 %	€ 798.658	€ 6.389	€ 157.196	€ 641.462
BNG 40.112090	€ 6.751.680	1-7-2052	1,770 %	€ 6.751.680	€ 119.505	€ 0,-	€ 6.751.680
BNG 40.112091	€ 2.381.266	1-7-2052	1,570 %	€ 2.094.264	€ 32.880	€ 60.132	€ 2.034.131
BNG 40.112379	€ 15.983.210	1-7-2044	1,760 %	€ 15.983.210	€ 281.305	€ 0,-	€ 15.983.210
BNG 40.112494	€ 1.621.575	3-1-2039	1,598 %	€ 1.621.575	€ 25.913	€ 0,-	€ 1.621.575
BNG 40.112836	€ 13.293.280	1-7-2053	1,360 %	€ 13.293.280	€ 180.789	€ 0,-	€ 13.293.280
BNG 40.112837	€ 6.804.774	1-7-2053	1,140 %	€ 5.960.865	€ 67.954	€ 174.598	€ 5.786.267
BNG 40.113745	€ 10.000.000	1-4-2070	0,500 %	€ 10.000.000	€ 50.000	€ 0,-	€ 10.000.000
BNG 40.114899	€ 3.274.113	25-6-2026	-0,190 %	Naar kortlopend			
BNG 40.116969	€ 9.260.626	27-12-2028	2,625 %	€ 9.260.626	€ 243.091	€ 0,-	€ 9.260.626
BNG 40.117137	€ 7.419.611	07-03-2074	2,929 %	€ 7.419.611	€ 217.320	€ 0,-	€ 7.419.611
NWB 1.0040370	€ 200.000	23-02-2042	3,245 %	€ 200.000	€ 6.490	€ 13.333	€ 186.667
Totaal				€ 80.812.814	€ 1.324.127	€ 405.259	€ 80.407.554
Totaal vaste schulden:				€ 84.812.814	€ 1.357.527	€ 905.259	€ 83.907.554

Overzicht van schulden O/G 2025 met een looptijd korter of gelijk aan één jaar.

Omschrijving	Oorspronkelijk geldlening	Laatste aflossing	Rente %	Restantbedrag geldleningen 1-1-2025	Rente 2025 valuta ir	Aflossing 2025	Restantbedrag geldleningen 31-12-2025
<u>Onderhandse leningen en Projectfinancieringen:</u>							
BNG 40.91485.01 (van langlopend)	€ 408.402	26-10-2025	3,470 %	€ 27.227	€ 945	€ 27.227	€ 0,-
BNG 40.92017 (van langlopend)	€ 680.670	14-2-2026	5,50 %	€ 54.454	€ 2.995	€ 27.227	€ 27.227
BNG 40.114899 (van langlopend)	€ 3.274.113	25-06-2026	-0,19 %	€ 3.274.113	€ -6.221	€ 0,-	€ 3.274.113
Totaal				€ 3.355.793	€ -2.281	€ 54.454	€ 3.301.340

Leasing

Voor vervoermiddelen en printers zijn leasecontracten afgesloten. In het leasebedrag is een rentebedrag verdisconteerd.

Uitgezette geldleningen

In 1988 heeft de voormalige gemeente Schipluiden een bedrag van € 7,7 mln. uitgeleend aan de ABN-AMRO. De lening is later overgegaan naar de Royal Bank of Scotland (RBS). De RBS is grotendeels in handen van de Britse overheid. De vooruitzichten van de bank zijn de laatste jaren verbeterd. De lening is voor 50 jaar fixe en heeft een rente van 8,15% (ACT/360). De lening aan de RBS levert nu jaarlijks € 637K aan rente op. Het verstrekken van een lening brengt risico's met zich mee. Het omvallen van de Icesavebank tijdens de kredietcrisis staat nog vers in het geheugen. Binnen ons huidige treasurybeleid past het verstrekken van een dergelijke lening niet. Op het moment van uitzetten van de lening was er nog geen sprake van een vastgesteld treasurybeleid. Onderzocht is om te verkopen. Door de verbetering van de situatie van RBS en het financieel nadelige effect is afgezien van verkoop. In 2017 realiseerde de bank winst voor het eerste sinds bijna tien jaar, met als gevolg nog betere winsten in de volgende jaren. Op basis van het toen geldende beleid is een correcte afweging gemaakt en een goed besluit genomen.

Bij de Nederlandse Waterschapsbank is voor € 1,4 mln. uitgezet met een rente van 7% (€ 95K exploitatie-inkomsten per jaar tot 2043).

Overzicht van leningen U/G 2025 met een looptijd langer dan één jaar.

Omschrijving	Oorspronkelijk geldlening	Laatste aflossing	Rente %	Restantbedrag geldleningen 1-1-2025	Ontvangen Rente 2025	Aflossing 2025	Restantbedrag geldleningen 31-12-2025
Leningen U/G							
Royal Bank of Schotland (RBS)	€ 7.714.264	1-7-2038	8,150 %	€ 7.714.264	€ 628.712	€ -	€ 7.714.264
Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB)	€ 1.361.341	1-9-2043	7,000 %	€ 1.361.341	€ 95.294	€ -	€ 1.361.341
Totaal	€ 9.075.604			€ 9.075.604	€ 724.006	€ -	€ 9.075.604

Liquiditeit

De liquiditeit geeft aan in welke mate de gemeente aan haar lopende betalingsverplichtingen kan voldoen. Fluctuatie van de liquiditeitspositie heeft te maken met inning gemeentelijke belastingen, de algemene uitkering inkomsten van het Rijk, het ontvangen van subsidies, het aantrekken/aflossen van leningen en meer of minder exploitatie uitgaven in een periode (begrotings)jaar.

Voor de komende jaren kan uitgegaan worden van een beperkte liquiditeitspositie. Gevolg hiervan is dat er naar verwachting kasgeldleningen (maximaal € 5 mln. <1jaar) en mogelijk aanvullende langlopende liquiditeitsleningen aangetrokken moet worden.

Liquiditeitsplanning	2025	2026	2027	2028
Prognose aan te trekken kasgeld	Max. 5 mln.	Max. 5 mln	Max. 5 mln	Max. 5 mln
Langgeld (incl. projectfinanciering)	€ 87,2 mln	€ 82,9 mln	€ 82,1 mln	€ 71,9 mln

Kredietrisico en garanties

Naast de eerdergenoemde renterisico's heeft de gemeente ook te maken met kredietrisico's. Dit zijn de risico's die verband houden met de nakoming van de betalingsverplichting van rente en aflossing op eerder door de gemeente verstrekte geldleningen in het kader van de publieke taak en aanspraken op verleende gemeentegaranties.

Volgens de subsidieregeling zijn de verenigingen en maatschappelijke instellingen verplicht jaarlijks de begroting en jaarrekening in te dienen. Door deze maatregelen wordt de vinger aan de pols gehouden en kunnen risico's worden beperkt. Bovendien wordt in het kader van de samenstelling van de gemeentelijke jaarrekening een saldo opgave bij de instellingen, waaraan een lening is verstrekt, opgevraagd.

De aanspraken op verleende gemeentegaranties zijn onderverdeeld in enerzijds garanties die zijn verstrekt voor geldleningen die zijn aangetrokken door maatschappelijke instellingen in onze

gemeente, zoals (sport)verenigingen en anderzijds verleende garanties voor de bevordering van het eigen woningbezit (zowel particulieren als woningbouwcorporaties)

Woningcorporaties trekken leningen aan om het bouwen en onderhouden van sociale huurwoningen te financieren. Het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) staat hiervoor borg. Als een corporatie niet meer kan voldoen aan haar betalingsverplichtingen, neemt het WSW de leningen over. Het WSW heeft verschillende buffers en vangnetten. Als deze niet toereikend zijn, vraagt WSW renteloze leningen op bij Rijk en gemeenten. Gemeenten nemen voor deze leningen een achtervangpositie in door middel van het sluiten van een achtervangovereenkomst met het WSW. Midden-Delfland heeft met het WSW altijd al een achtervangovereenkomst gehad.

De VNG, BZK en WSW hebben gewerkt aan een nieuwe achtervangovereenkomst. De wijzigingen komen erop neer dat de kans (nog) kleiner moet zijn dat de achtervangers – het rijk en de gemeenten – in de bres moeten springen om WSW overeind te houden. In plaats daarvan moeten de WSW en de corporatiesector zich vooral zelf zien te bedruipen als de borging van schulden in het geding komt.

Deze nieuwe overeenkomst geldt voor alle geborgde geldleningen die een deelnemer van het WSW aangaat vanaf 1 augustus 2021. Onze gemeente is deze nieuwe overeenkomst aangegaan met WSW. Daarmee is het ook in de toekomst mogelijk dat Stichting Wonen Midden-Delfland leningen kan aantrekken tegen een aantrekkelijk rentetarief om te investeren in sociale huurwoningen.

Voor het uitoefenen van de publieke taak neemt de gemeente ook deel in het aandelenkapitaal van een aantal vennootschappen. Dit betreft aandelen van N.V. Bank Nederlandse Gemeenten, B.V. Gemeenschappelijk Bezit Evides en N.V. JUVA. Deze aandelen zijn in de balans opgenomen tegen nominale waarde. Doordat er een groot positief verschil bestaat tussen de werkelijke waarde en de nominale waarde is van een kredietrisico op deze aandelen geen sprake.

De gemeente staat (mede) garant voor de leningen van HVC. De gemeente ontvangt hiervoor jaarlijks een garantstellingsprovisie van HVC (jaarlijks ca. € 37.000). De deelname aan HVC vloeit voort uit het feit dat Midden-Delfland deel uitmaakt van de verbonden partij Avalex.

Relatiebeheer

Voor het reguliere betalingsverkeer maakt de gemeente gebruik van de diensten van de BNG Bank. Onderdeel van deze dienstverlening is een kredietfaciliteit van € 2 miljoen. Tot deze limiet kan de gemeente tegen een gunstig rentepercentage daggeld opnemen. Daarnaast is er nog een rekening bij de Rabobank.

Overig

De gemeente Midden-Delfland maakt geen gebruik van complexe financiële producten zoals derivaten.

Grondbeleid

De paragraaf grondbeleid is een vast onderdeel van de begroting en de jaarrekening. In deze paragraaf geven wij u informatie over:

- De visie op het grondbeleid in relatie tot de realisatie van de doelstellingen in de begroting;
- Relevante ontwikkelingen en kaders waarbinnen wij ons grondbeleid uitvoeren;
- Onze projecten en activiteiten, met inzicht in de financiële resultaten;
- Het risicoprofiel behorend bij de gemeentelijke grondexploitaties;
- De financiële gevolgen van de gemeentelijke projecten voor de begroting (de reserve Grondexploitatie).

Met onderstaande informatie voldoen wij aan de eisen die artikel 16 van het BBV stelt aan deze paragraaf.

Inleiding grondbeleid

Visie op het grondbeleid in relatie tot de doelstellingen in de begroting

Het grondbeleid is geen doel op zich, maar draagt bij aan het realiseren van maatschappelijke doelen. Het gaat hierbij om o.a. het realiseren van woningbouw, werklocaties (bedrijven-detailhandel-kantoren), versterking van de glastuinbouw, horeca en sociale voorzieningen gerelateerd aan onderwijs, zorg, sport en cultuur.

Wijze waarop wij grondbeleid uitvoeren

Als gemeente kunnen wij bij het uitvoeren van grondbeleid verschillende rollen kiezen. Er zijn grofweg drie keuzes als het gaat om het realiseren van gewenste bestemmingen: actief, facilitair of publiek-private samenwerking. Bij actief grondbeleid kiezen wij als gemeente voor een ondernemende, risicodragende rol bij gebiedsontwikkeling. Wij produceren bouwrijpe grond voor uitgifte en richten de openbare ruimte in, al dan niet in samenwerking met andere partijen. Bij faciliterend grondbeleid heeft de gemeente een faciliterende rol. Wij stellen randvoorwaarden op, zodat initiatiefnemers op eigen grond een ontwikkeling kunnen realiseren. Onze rol is hierbij beperkt tot het faciliteren van ruimtelijke procedures en aanleg/afname van voorzieningen van openbaar nut. De risico's zijn voor de initiatiefnemer en de inspannings- en investeringskosten verhalen wij, meestal via een anterieure overeenkomst, op de initiatiefnemer. Aanvullend op actief en facilitair grondbeleid zijn ook tussenvormen mogelijk waarbij deze rollen verstrengeld zijn. Er is dan sprake van publiek private samenwerking (PPS). Ook bij deze samenwerking zijn verschillende vormen mogelijk.

In de Nota Grondbeleid (2019) staan de voor- en nadelen van de verschillende rollen beschreven en gaan we in eerste instantie uit van facilitair grondbeleid. Bij facilitair grondbeleid gaan we er vanuit dat de doelstellingen helder beschreven zijn en initiatiefnemers in veel gevallen zelf in staat zijn om de gewenste ontwikkeling ter hand te nemen. In de gevallen waarbij ontwikkelingen niet spontaan tot stand komen is in de nota bepaald dat er een mogelijkheid is om over te gaan op actief grondbeleid. De vraag of de ontwikkeling belangrijk genoeg is om als gemeente de risico's te dragen staat hierbij centraal.

Ambities

In de Woonvisie 2024-2030 is de ambitie opgenomen om tot 2030 50-70 woningen per jaar te realiseren. We streven ernaar om de ambities uit de Woonvisie voor wat betreft kwantitatieve en kwalitatieve opgave waar te maken.

Grondexploitatie

Ieder jaar worden de lopende grondexploitatieberekeningen en projecten in voorbereiding geactualiseerd en ter vaststelling aangeboden aan de raad. Dit gebeurt voor de vaststelling van de jaarrekening. De raad wordt dan om besluitvorming gevraagd. Voor de actualisatie van de berekeningen is gebruik gemaakt van de volgende parameters:

- Kostenstijging civiel (incl. sloop en sanering): 2% (2024 2,5%, 2025 2,5%, 2026 e.v. 2%)
- Kostenstijging voorbereiding en toezicht (plankosten): 6% (2024 3%, 2025 3%, 2026 e.v. 2,5%)
- Opbrengstenstijging woningbouw: 0% (2024 1%, 2025 2%, 2026 e.v. 2%)
- Rekenrente: 0%

De gehanteerde parameters zijn gebaseerd op de Notitie Parameters (dec. 2023), opgesteld door een deskundig bureau.

Per 1 januari 2024 zijn er zeven lopende grondexploitaties: Bedrijventerreintjes Hooipolder, Centrum den Hoorn, Keenenburg V, Kreekzone, Ruimte voor Ruimte, Woudselaan en de Vastgoedzone. Centrum Maasland is afgesloten in 2023. Er wordt te zijner tijd een nieuwe exploitatie opgesteld op basis van een herzien plan(gebied).

Grondexploitaties*	Einde looptijd	Eindwaarde einde looptijd
Kreekzone	2026	€ 308.000
Keenenburg V	2026	€ -1.998.000
Ruimte voor Ruimte	2027	€ -1.130.000
Centrum Den Hoorn	2026	€ -2.146.000
Bedrijventerreintjes Hooipolder	2026	€ 464.000
Woudselaan	2030	€ -383.000
Vastgoedzone	2024	€ 123.000
Centrum Maasland	2023	
Totaal		€ -4.762.000

* De eindwaardes zijn weergegeven exclusief de al eerder genomen winsten.

Tabel: mutaties eindwaarde saldi
Faciliterend grondbeleid

Wij verhalen kosten in beginsel op de initiatiefnemers. Deze gemeentelijke kosten worden op de balans als vordering geboekt. Het uitgangspunt is dat we 80% van de kosten die we maken terugverdienen door kostenverhaal dat geregeld is via een anterieure overeenkomst (of exploitatieplan).

Samenwerkingsverbanden

De financiële gevolgen van deelname Harnaschpolder worden nader toegelicht in de paragraaf 'verbonden partijen'.

Ontwikkellocaties

Als gemeente bezitten wij strategische gronden die in de toekomst mogelijk in ontwikkeling kunnen worden genomen. Deze eigendommen staan op de balans als materiële vaste activa met als

uitgangspunt de boekwaarde of lagere marktwaarde. Op dit moment betreft dit de volgende locaties:

- Doelpad 5 (voormalige Euterpe);
- Maaslandse Poort (voormalige Kistenfabriek).

Wanneer uiteindelijk gekozen wordt om deze gronden als gemeente actief te ontwikkelen dan zal dit leiden tot het openen en vaststellen van een grondexploitatie.

Risicoprofiel

Vanwege het risicodragende karakter en de omvang van grondexploitaties vormt een risicoanalyse een wezenlijk onderdeel van de beoordeling van projecten en informatievoorziening naar de raad. Een overzicht van de algemene risico's van de projecten - en voor enkele projecten ook nog een aantal project specifieke risico's - is schriftelijk onder geheimhouding bij de actualisatie van de grondexploitaties aan de raad voorgelegd. Het grootste (negatieve) risico is dat we niet altijd voldoende (ingehuurd) personeel hebben op de betrokken disciplines om ervoor te zorgen dat we de planning van de grondexploitaties halen. Het gevolg hiervan is vertraging in het realiseren van woningen.

Uit de risicoanalyse blijkt dat de geraamde exploitatiesaldi en de geschatte risico's op langere termijn binnen de reserve Grondexploitatie opgevangen kunnen worden en dat er dus geen aanvullende middelen uit de algemene reserve nodig zijn. Om het optreden van risico's zo veel als mogelijk te voorkomen en te sturen op aanwezige optimalisaties (positieve risico's), worden binnen projecten passende beheermaatregelen gekozen en toegepast. Periodiek wordt de risicoanalyse op grond van nieuwe inzichten geactualiseerd. Dat kan resulteren in bijstelling van de benodigde risicodekking. Het actualiseren van de risico's en een mogelijke bijstelling van benodigde risicodekking vindt plaats bij het actualiseren van de grondexploitaties.

Reserve Grondexploitatie

Zie in onderstaande tabel de prognose van de reserve Grondexploitatie op basis van de actualisaties van de grondexploitaties bij de jaarrekening 2023. De reserve Grondexploitatie blijft eind 2024 naar verwachting op € 806.000 en eind 2026 op € 1,58 miljoen. Wanneer de Reserve zich ontwikkelt conform de bij de herziening opgenomen prognoses ontstaat er naar verwachting financiële ruimte om een gedeelte van het eerder ontvangen bedrag van de Algemene Reserve dividenden en huuropbrengsten terug te storten. Het op termijn terugvloeien van het positieve saldo van de grondexploitaties is niet in de begroting opgenomen. Hierdoor lopen we geen risico als de prognoses tegenvallen en het positieve saldo van de grondexploitaties uiteindelijk lager uitvalt.

Prognose verloop reserve grondexploitatie	
Stand reserve per 1 januari 2025*	€ 806.000
Begrote onttrekkingen (2025)	€ -
Begrote toevoegingen (2025)	€ -
Prognose stand per 31 december 2025	€ 806.000
Prognose stand op basis van de einde looptijd grexen**	€ 1.577.000
Minimale weerstandscapaciteit op basis van bekende risico's***	€ 1.218.900
* winstnemingen op basis van actualisaties per 1-1-2024	
** prognose stand per 31-12-2024 plus begroting positieve grondexploitaties	
*** weerstand op basis van einde looptijd grexen (2026)	

Lokale heffingen

De gemeentelijke belastingen vormen een belangrijk onderdeel van de inkomsten van de gemeente. Van deze lokale heffingen horen de onroerendezaakbelastingen (OZB) en de toeristenbelasting bij de algemene dekkingsmiddelen. Daarnaast zijn er heffingen die niet tot de algemene dekkingsmiddelen behoren. Afvalstoffenheffing en rioolheffing zijn hiervan de voornaamste twee.

Nota lokale heffingen

De raad stelde op grond van de 'Financiële verordening gemeente Midden-Delfland' op 26 april 2016 de nota Lokale heffingen Midden-Delfland 2016 vast. Deze nota beschrijft de samenstelling van de gemeentelijke belastingen en heffingen. Ook andere zaken die nauw samenhangen met de heffing en inning van deze belastingen en heffingen staan in de nota. In 2024 wordt deze nota geactualiseerd.

In deze paragraaf beschrijven wij de actuele stand van zaken.

Onroerendezaakbelasting (OZB)

De opbrengst van de OZB behoort tot de algemene dekkingsmiddelen. Dit betekent dat de opbrengst van de OZB wordt gebruikt voor kosten van voorzieningen zoals openbare verlichting, onderwijs, sport, cultuur, onderhoud aan wegen en plantsoenen.

De grondslag van de OZB is de waarde van de onroerende zaken in de gemeente. De OZB bestaat uit een eigenarenbelasting voor woningen en niet-woningen en een gebruikersbelasting voor niet-woningen. Voor de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ) worden de onroerende zaken jaarlijks getaxeerd. Voor het belastingjaar 2023 geldt de waarde van peildatum 1 januari 2022.

De Waarderingskamer controleert en beoordeelt gemeenten op de uitvoering van de Wet WOZ. De score wordt uitgedrukt in sterren, waarbij 1 ster de laagste score is (met als toelichting 'moet dringend verbeterd worden'). 4 sterren kwalificeert als 'goed'. De maximale score is 5 sterren. Deze score wordt bereikt wanneer de beoordeling meerjarig goed is. In 2018 heeft de Waarderingskamer haar algemeen oordeel voor Midden-Delfland verhoogd naar 5 sterren vanwege de stabiel goede kwaliteit. In augustus 2022 heeft de Waarderingskamer laten weten het algemeen oordeel blijft staan op 5 sterren. Wederom een fijne waardering voor de inzet, betrokkenheid en enthousiasme van de medewerkers van het team Belastingen.

De Waarderingskamer heeft besloten om per 1 januari 2022 alle gemeenten en uitvoeringsorganisaties de woningen verplicht te laten taxeren op basis van de gebruikersoppervlakte in plaats van op inhoud. De belangrijkste reden hiervoor is dat dit beter aansluit bij de markt. In de verkoopadvertenties wordt bijv. melding gemaakt van de gebruiksoppervlakte van woningen. Daarnaast wordt de gebruikersoppervlakte ook gebruikt in de basisregistraties.

Ook Midden-Delfland is overgegaan van kubieke meters naar vierkante meters in de WOZ-administratie. Hierbij is uitgegaan van de criteria die de Waarderingskamer hanteert.

In 2020 is een benchmark woonlasten ingevoerd. Naast de OZB worden hierin ook de riool- en afvalstoffenheffing vergeleken. Door vergelijking van de gemeentelijke woonlasten en de tariefontwikkeling met landelijke en provinciale gemiddelden, moeten de onderlinge verschillen tussen gemeenten inzichtelijker worden. Ook is het de bedoeling dat de benchmark het lokale debat over de keuzes voor ontwikkelingen, zoals de stijging van de lasten, bevordert.

Met ingang van begrotingsjaar 2022 stelt de gemeenteraad jaarlijks de tarieven van de OZB vast. Hierbij wordt uitgegaan van een verhoging van de OZB-opbrengsten met 3% per jaar, zoals reeds in de Begroting 2021-2024 in de ramingen is opgenomen. Het uitgangspunt is zo weer een evenwichtige ontwikkeling van de totale opbrengst geworden en niet de (nu sterk stijgende) marktontwikkeling van de onroerende zaken die leidt tot een relatief hogere lastendruk voor de belastingbetalers.

De WOZ-waarde wordt bepaald aan de hand van gerealiseerde verkoopcijfers. De waardeontwikkeling wordt pas in de loop van een jaar duidelijk. Gebruik van landelijke cijfers is niet gewenst, omdat deze afwijken van de situatie in Midden-Delfland. Voorlopig wordt voor de woningen voor 2025 de verwachte marktontwikkeling van 3% aangehouden. Dit is gebaseerd op een overzicht van de taxateur waarin per kwartaal wordt bijgehouden hoe de verkoopcijfers zich ontwikkelen.

In de volgende tabel staan de OZB-tarieven.

OZB - tarieven*	2025	2026	2027	2028
Tarief eigenaren woningen	0,1080%	0,1112%	0,1146%	0,1180%
Tarief eigenaren niet-woningen	0,2334%	0,2404%	0,2476%	0,2550%
Tarief gebruikers niet-woningen	0,1676%	0,1726%	0,1778%	0,1831%

* Jaarlijks worden de tarieven vastgesteld, waarbij rekening wordt gehouden met de waardeontwikkeling van het vastgoed en uitgaande van een opbrengststijging van 3% per jaar. De tariefstijging in deze tabel is 3% per jaar (bij een fictieve waardeontwikkeling van 0%). Wanneer de waardeontwikkeling > 0% per jaar is, worden de tarieven naar beneden bijgesteld en vice versa.

Hierna wordt de lastendruk weergegeven op basis van het huidige beleid en op basis van onze voorstellen.

Lastendruk bij huidig beleid

Uitgangspunten:

- eigen woning WOZ-waarde € 430.000 (2024), € 443.000 (2025)
- meerpersoonshuishouden

Belasting	Stijging	2024	2025
OZB-eigenaar	3%	€ 459,38	€ 478,44
Afvalstoffenheffing	8%	€ 371,41	€ 401,16
Rioolheffing	0%	€ 225,11	€ 225,11
Totaal		€ 1.055,90	€ 1.104,71

Een huishouden zonder eigen woning betaalt geen OZB-eigenaar, de totale lastendruk voor huurders is dus lager.

Toeristenbelasting

In de vergadering van 25 oktober 2022 heeft de gemeenteraad besloten tot de invoering van toeristenbelasting in Midden-Delfland. Met het heffen van toeristenbelasting wordt beoogd extra inkomsten te genereren waarmee onder meer een bijdrage kan worden geleverd aan 'Midden-Delfland'. De opbrengsten blijven door toevoeging aan de Bestemmingsreserve Midden-Delfland beschikbaar voor dit doel.

De voorgestelde tarieven voor 2025 bedragen € 1,00 per persoon per overnachting op een camping (in een kampeermiddel) en € 1,50 per persoon per overnachting in de overige accommodaties. De verwachte opbrengst in 2025 bedraagt op basis van deze tarieven € 120.000.

Afvalstoffenheffing

Uitgangspunt van de afvalstoffenheffing is de kosten van de afvalinzameling en -verwerking voor 100% te dekken door de opbrengst van de afvalstoffenheffing. Door nieuwe ontwikkelingen (invoering zijbelading, andere wijze ophalen oud papier) was het mogelijk om het tarief voor de afvalstoffenheffing in 2022 te laten dalen met circa 4% ten opzichte van 2021. Op basis van de geactualiseerde kostenraming van Avalex is de afvalstoffenheffing in 2023 nog eens met 4% verlaagd ten opzichte van 2022. Voor de jaren 2024 en 2025 bleek een verhoging van 8% noodzakelijk, onder meer door de fors gestegen inflatie. Voor de jaren 2026 t/m 2028 wordt op basis van ongewijzigd beleid uitgegaan van gelijkblijvende tarieven. Bij elke nieuwe begroting wordt dit getoetst aan het uitgangspunt van 100% kostendekking.

Vanaf 2021 is een uitsplitsing van de inkomsten uit afvalinzameling opgenomen in de 'Begroting in één oogopslag'. Het gaat hierbij om de inzameling glas, papier/karton en PMD.

Het totaaloverzicht van de inkomsten afvalinzameling begroot voor 2025 is als volgt:

Uitsplitsing inkomsten uit afvalinzameling	Rekening 2023	Begroot 2024	Begroot 2025
Afvalstoffenheffing	2.535.362	2.767.365	2.949.838
Afvalinzameling	245.000	245.000	245.000
Inzameling glas	19.000	19.000	19.000
Inzameling karton	90.000	90.000	90.000
Inzameling PMD	127.000	127.000	127.000
Inzameling overige	9.000	9.000	9.000

In de volgende tabel staan de tarieven voor 2024 tot en met 2028.

Afvalstoffenheffing	2024	2025	2026	2027	2028
Tarief meerpersoonshuishouden	€ 371,40	€ 401,16	€ 401,16	€ 401,16	€ 401,16
Tarief eenpersoonshuishouden	€ 279,96	€ 302,28	€ 302,28	€ 302,28	€ 302,28

Kostendekking en egalisatievoorziening afvalstoffenheffing

Verloop egalisatievoorziening afvalstoffenheffing	2025	2026	2027	2028
Stand per 1 januari	43.030	3.203	- 239.828	- 574.745
Onttrekking / storting	- 39.827	- 243.031	- 334.917	- 452.326
Stand per 31 december	3.203	- 239.828	- 574.745	- 1.027.071

Rioolheffing

De opbrengsten van deze heffing dekken de lasten van het rioolstelsel. De kosten van de uitvoering van het water en rioleringsprogramma en het daarmee samenhangende investeringsschema zijn verwerkt in programma 3 Beheer, Verkeer en Milieu. In het Water- en rioleringsprogramma 2024-2030 (WRP) zijn (onder meer) de geactualiseerde kostenraming en benodigde kostendekking voor de wettelijke taken (zorgplichten) op het gebied van afvalwater, hemelwater en grondwater en beleidstaken voor klimaatadaptatie opgenomen. Op basis van dit WRP was in 2024 een tariefstijging van 7,5% voor de rioolheffing noodzakelijk. Dit kwam enerzijds door de doorrekening van de maatregelen die nodig zijn om te komen tot het wensbeeld voor de toekomst. Anderzijds door de flinke kostenstijging van de afgelopen jaren.

Het uitgangspunt van het WRP is dat het tarief gedurende de planperiode van het WRP, behoudens correctie voor inflatie, onveranderd blijft. Wel wordt dit bij elke nieuwe begroting getoetst aan het uitgangspunt van 100% kostendekking.

In de volgende tabel staan de tarieven (excl. inflatiecorrectie) voor 2024 tot en met 2028.

Rioolheffing	2024	2025	2026	2027	2028
Tarief	225,11	225,11	225,11	225,11	225,11

Kostendekking en egalisatievoorziening rioolheffing

De totale kosten voor riolering, inclusief BTW, worden geraamd op € 2.538.294. De totale opbrengst uit rioolheffing en overige baten riolering bedragen € 1.908.681. Het dekkingspercentage voor de rioolheffing is minder dan 100. Het bedrag onder de 100% onttrekken wij aan de egalisatievoorziening. Deze wordt ook ingezet voor toekomstige investeringen. De volgende tabel verduidelijkt het verloop van de egalisatievoorziening.

Verloop egalisatievoorziening rioolheffing	2025	2026	2027	2028
Stand per 1 januari	7.101.771	6.472.158	5.816.755	5.130.892
Onttrekking / storting	-629.613	-655.403	-685.863	-489.861
Stand per 31	6.472.158	5.816.755	5.130.892	4.641.031

Verloop egalisatievoorziening rioolheffing	2025	2026	2027	2028
december				

Kwijtscheldingsbeleid

De gemeente voert een actief kwijtscheldingsbeleid. Op het aanslagbiljet staat informatie over de kwijtscheldingsmogelijkheid en de procedure voor het verkrijgen van kwijtschelding. De voorschriften voor het beoordelen of een burger in aanmerking komt voor kwijtschelding zijn vastgelegd in de Invorderingswet 1990 en de Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990. Het is voor gemeenten niet mogelijk van deze centrale regeling af te wijken. De enige mogelijkheid die gemeenten hebben om meer burgers in aanmerking te laten komen voor kwijtschelding is de normen voor de kosten maximaal te verruimen. De gemeente Midden-Delfland heeft deze normen (bijvoorbeeld kwijtscheldingsnorm, vermogensnorm) maximaal verruimd. Dit is terug te vinden in de Verordening kwijtschelding gemeentelijke belastingen Midden-Delfland. Beoordeling van een verzoek gebeurt op basis van het vermogen en het netto besteedbare inkomen van de volledige huishouding.

Bij een eerste verzoek om kwijtschelding worden relevante gegevens automatisch getoetst bij de Belastingdienst, het Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen (UWV) en de Rijksdienst voor het Wegverkeer (RDW). Blijkt uit deze toetsing dat belastingplichtige in aanmerking komt voor kwijtschelding, dan krijgt hij dat meteen. Aanvullende gegevens van de belastingplichtige zijn dan niet nodig.

Voor belastingplichtigen die daar toestemming voor geven, worden ook in de komende jaren de relevante gegevens automatisch getoetst. Het invullen van een kwijtscheldingsformulier is dan niet nodig.

Kwijtschelding kan tot 100% worden toegekend voor de onroerendezaakbelasting, de afvalstoffenheffing, de rioolheffing en de leges voor de kosten van een Nederlandse identiteitskaart.

In de begroting 2025-2028 is rekening gehouden met kwijtschelding tot de volgende bedragen.

Verloop kwijtscheldingsbeleid	2025	2026	2027	2028
Afvalstoffenheffing	69.282	69.282	69.282	69.282
Rioolheffing	46.542	46.542	46.542	46.542
Totale kwijtschelding	115.824	115.824	115.824	115.824

De meerjarige kosten blijven (vooralsnog) gelijk vanwege de gelijkblijvende tarieven voor afvalstoffenheffing en rioolheffing. Door de huidige economische omstandigheden is het denkbaar dat de bedragen voor kwijtschelding zullen stijgen. Omdat dit op voorhand moeilijk te ramen is, monitoren wij dit in de loop van het jaar nauwgezet en indien nodig tijdens het jaar in de PBW's opnemen.

Opbrengst leges en belastingen

De verwachte opbrengsten voor leges en belastingen zijn in de meerjarenbegroting verwerkt.

Overzicht geraamde inkomsten	2025	2026	2027	2028
Burgerlijke stand	63.787	65.400	67.000	68.600
Rijbewijzen en reisdocumenten	319.936	374.136	397.236	397.236
Leges gehandicaptenparkeerkaarten	6.800	7.000	7.200	7.400
BRP	4.500	4.600	4.700	4.800
Overige leges burgerzaken	2.400	2.500	2.600	2.700
Bruggelden	5.000	5.000	5.000	5.000
Bijzondere transporten	2.800	2.900	3.000	3.100
Verhaal kosten welstandstoezicht	27.800	28.500	29.200	29.900
Volkshuisvesting	112	114	114	114
Monumenten	1.400	1.400	1.400	1.400
Afvalstoffenheffing	2.949.838	2.978.071	3.006.304	3.012.047
Bouwleges	1.190.513	277.686	118.319	86.695
Rioolheffing	1.886.281	1.903.165	1.920.049	1.936.933
Algemene plaatselijke verordening	16.100	16.500	16.900	17.300
OZB	6.780.356	6.998.415	7.207.842	7.423.552
Begrafenisrechten	67.300	68.900	70.500	72.100
Totaal	13.324.923	12.734.287	12.857.364	13.069.077

Nieuwe begrotingsvoorschriften en kostenonderbouwing heffingen

Met ingang van 1 januari 2017 zijn de begrotingsvoorschriften in het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV) aangepast. Deze wijziging heeft ook invloed op de berekening van de kostenonderbouwing van gemeentelijke heffingen. Door deze aanpassing is de methode waarmee overhead kan worden toegerekend gewijzigd. Dit zorgt voor hogere toe te rekenen bedragen aan overhead bij de diverse heffingen.

De overhead is bepaald als percentage van de toe te rekenen werkgeverslasten op een taakveld. Dit percentage bedraagt 98%. Dit betekent dat wanneer een bedrag aan werkgeverslasten als directe kosten aan de heffing wordt toegerekend, 98% van de werkgeverslasten van dit taakveld als overhead wordt toegerekend.

Bij de rioolheffing is op een andere wijze de overhead toegerekend. Hier is de overhead als percentage van alle lasten op alle taakvelden (exclusief overhead) gebruikt. Dit heeft als reden dat de rioolheffing vooral kapitaalintensief is. Bij een toerekening op basis van de werkgeverslasten zou er relatief weinig overhead toegerekend worden.

Beleidsuitgangspunten

Gemeentelijke heffingen

De gemeentelijke heffingen die Midden-Delfland kent zijn onroerendezaakbelasting (OZB), afvalstoffenheffing, rioolheffing, toeristenbelasting, begrafenisrechten en leges. Bij deze heffingen, behalve de OZB en toeristenbelasting, mogen de geraamde opbrengsten de geraamde lasten niet overstijgen. In deze aanvulling vindt u de kostendekkendheidspercentages van de verschillende heffingen.

Kostendekkendheid afvalstoffenheffing

Omschrijving	Bedrag
Kosten taakveld	2.532.753
Inkomsten taakveld excl. heffingen	-/- 36.000
Netto kosten taakveld	2.496.753
<u>Toe te rekenen kosten:</u>	
Overhead	97.576
BTW	507.121
Totale kosten	3.101.450
Opbrengst heffingen	2.949.833
Dekkingspercentage	95,11%

Bij de kosten voor dit taakveld zijn de kosten (gedeeltelijk) meegenomen van:

- Straatvegen, dit houdt de openbare ruimte vrij van veeg- en zwerfafval.
- Kwijtschelding van de afvalstoffenheffing.
- Kosten van toezicht en handhaving van de aanbiedingsregels.
- Kosten van het taakveld afval.

Kostendekkendheid rioolheffing

Omschrijving	Bedrag
Kosten taakveld	1.928.371
Inkomsten taakveld excl. heffingen	-/- 22.400
Netto kosten taakveld	1.905.971
<u>Toe te rekenen kosten:</u>	
Overhead	470.142
BTW	251.774
Totale kosten	2.627.887
Opbrengst heffingen	1.886.281
Dekkingspercentage	71.78%

Bij de kosten voor dit taakveld zijn de kosten (gedeeltelijk) meegenomen van:

- Aanleg en onderhoud van openbaar water, vijvers en kleine watergangen.
- De kosten van het schoonhouden en onderhouden van taluds. Een deel van deze kosten is toe te rekenen aan de gemeentelijke watertaken.
- Straatvegen, het bladafval zorgt voor verstoppingen van kolken. Straatvegen voorkomt dit.

- Kwijtschelding van de rioolheffing.
- Kosten van het taakveld riolering.

Kostendekkendheid legesverordening

De tarieventabel bij de legesverordening bestaat uit drie titels. De eerste titel bevat de algemene dienstverlening, zoals bijvoorbeeld het verstrekken van een paspoort. De tweede titel bevat de dienstverlening die samenhangt met de omgevingsvergunning en de derde titel de dienstverlening die valt onder de Europese dienstenrichtlijn. Hieronder vindt u eerst de kostendekking van de gehele legesverordening. Daarna volgt een overzicht per titel.

Kostendekkendheid totaal

Omschrijving	Bedrag
Kosten taakveld	1.280.247
Inkomsten taakveld excl. heffingen	-/- 8.400
Netto kosten taakveld	1.271.847
<u>Toe te rekenen kosten:</u>	
Overhead	789.692
BTW	98.804
Totale kosten	2.160.343
Opbrengst heffingen	1.642.848
Dekkingspercentage	76,05%

Kostendekkendheid titel 1 Algemene dienstverlening

Omschrijving	Bedrag
Kosten taakveld	309.884
Inkomsten taakveld excl. heffingen	-/- 1.700
Netto kosten taakveld	308.184
<u>Toe te rekenen kosten:</u>	
Overhead	116.456
BTW	41.028
Totale kosten	465.668
Opbrengst heffingen	400.223
Dekkingspercentage	85.90%

Kostendekkendheid titel 2 Dienstverlening omgevingsvergunningen

Omschrijving	Bedrag
Kosten taakveld	831.251
Inkomsten taakveld excl. heffingen	-
Netto kosten taakveld	831.251
<u>Toe te rekenen kosten:</u>	
Overhead	535.808
BTW	54.080

Omschrijving	Bedrag
Totale kosten	1.421.140
Opbrengst heffingen	1.219.713
Dekkingspercentage	85,83%

Kostendekkendheid titel 3 Dienstverlening Europese dienstenrichtlijn

Omschrijving	Bedrag
Kosten taakveld	139.110
Inkomsten taakveld excl. heffingen	-/- 6.700
Netto kosten taakveld	132.411
<u>Toe te rekenen kosten:</u>	
Overhead	137.428
BTW	3.696
Totale kosten	273.535
Opbrengst heffingen	22.912
Dekkingspercentage	8,38%

Er is sprake van kruissubsidiëring tussen de verschillende titels doordat er sprake is van verschillende dekkingspercentages. Dit is echter geen bewuste beleidskeuze. Het uitgangspunt is een titel maximaal 100% kostendekkend te maken. Er is dus geen sprake van bewust meer dan 100% opbrengst op een titel genereren om met deze opbrengst de lasten op een andere titel te dekken.

Bij de leges omgevingsvergunning (titel 2) is er wel sprake van kruissubsidiëring tussen de onderdelen. Door de manier waarop de tarieven zijn opgebouwd kost een bouwvergunning voor bijvoorbeeld een dakkapel meer dan deze aan leges opbrengt. Bij grotere bouwprojecten is dit andersom. Dit is een bewuste keuze. Hierdoor blijven vergunningen voor kleine verbouwingen van de burger betaalbaar.

Bij het bepalen van de toe te rekenen kosten en overhead is gebruik gemaakt van de handreiking van de VNG. Omdat dit om nieuwe regelgeving gaat en er nog ontwikkelingen zijn in de uitleg hiervan kunnen er de komende tijd nog wijzigingen optreden. Het kan daarom voorkomen dat de toe te rekenen overhead dit jaar afwijkt van de in komende jaren toe te rekenen overhead.

Kostendekkendheid begrafenisrechten

Omschrijving	Bedrag
Kosten taakveld	189.134
Inkomsten taakveld excl. heffingen	-
Netto kosten taakveld	189.134
<u>Toe te rekenen kosten:</u>	
Overhead	140.281
BTW	0
Totale kosten	329.415
Opbrengst heffingen	151.500
Dekkingspercentage	45,99%

Bij deze heffing zijn alleen de kosten van het taakveld lijkbezorging toegerekend. De compensabele btw is bij deze heffing al verwerkt in de lasten van het taakveld. Dit heeft als oorzaak dat niet alle btw van deze post compensabel is.

Kostendekkendheid bruggelden

Omschrijving	Bedrag
Kosten taakveld	28.700
Inkomsten taakveld excl. heffingen	-
Netto kosten taakveld	28.700
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	-
BTW	6.027
Totale kosten	34.727
Opbrengst heffingen	5.000
Dekkingspercentage	14,40%

Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf gaan wij in op het onderhoud van de kapitaalgoederen en de daaruit voortvloeiende financiële consequenties. De kwaliteit van de openbare ruimte is belangrijk voor het woongenot van inwoners. De kapitaalgoederen dragen bij aan dit woongenot. Het gaat hierbij om wegen, riolering, water, groen, speelplaatsen, openbare verlichting, civiele kunstwerken, begraafplaatsen en gebouwen.

Beleids- / beheerplannen	Jaar van vaststelling	Einde looptijd beleids-/beheerplan	Gepland jaar van actualisatie/opstellen	Financiële vertaling in begroting
Beheerplan wegen	2024 (gepland)	2029	2028	ja
Water en rioleringsprogramma	2023	2030	2029	ja
Groenbeleidsplan	2007	2022	2025	ja
Nota spelen	2016	2034	2025	ja
Keuzenotitie openbare verlichting	2015	2024	2024	ja
Beheerplan bruggen	2024 (gepland)	2028	2027	ja
Beheerplan gebouwen (<i>nieuw</i>)	2024 (gepland)	2028	2027	
Beheerplan beschoeiingen, damwanden en kades (<i>nieuw</i>)	2024 (gepland)	2032	2032	
Beheerplan stuwen (<i>nieuw</i>)	2024 (gepland)	2032	2032	
Beheerplan wegmeubilair, markeringen en bebordingen (<i>nieuw</i>)	2024 (gepland)	2028	2027	
Baggerplan (<i>nieuw</i>)			2025	
Beheerplan begraafplaatsen (<i>nieuw</i>)			2025	

In ieder beleids-/beheerplan werken wij met één of meerdere vastgestelde kwaliteitsniveaus.

De ramingen voor het onderhoud zijn opgesteld op basis van deze niveaus. In verband met bezuinigingen en omdat de lopende beheerplannen voldoende 'doorkijk' geven om tot 2024 verantwoord onderhoud uit te voeren is er eerder voor gekozen om de herziening van vier plannen uit te stellen tot 2024. Naast actualisatie van bestaande beheerplannen worden er ook beheerplannen opgesteld voor de vakgebieden waar nu nog geen beheerplannen voor zijn. De beheerplannen worden vertaald in de begroting. In bovenstaande tabel is de planning voor het actualiseren en opstellen van de plannen aangegeven. Met de actualisatie van de beheerplannen wordt er voor een aantal taakvelden een onderhoudsvoorziening ingesteld voor het groot onderhoud.

In hoofdlijnen worden het beheer en onderhoud gesplitst in:

- nieuwe investeringen (activering, dekking kapitaallasten via exploitatie)
- groot onderhoud (dekking via exploitatie en voor enkele taakvelden via de voorziening)
- klein (regulier) onderhoud (dekking via exploitatie).

Het groot onderhoud en de investeringen worden zoveel mogelijk integraal en in afstemming en samenwerking met andere overheden en netbeheerders uitgevoerd.

Financieel

Voor de wijze van activering van de kapitaalgoederen wordt verwezen naar de financiële verordening 2017 van de gemeente Midden-Delfland. In de verordening is onderscheid gemaakt tussen activa met maatschappelijk nut, zoals wegen, en activa met economisch nut, zoals gebouwen en riolering. In de notitie is beschreven hoe met de activa wordt omgegaan. Ook de zogenaamde rehabilitatiekosten van wegen en grotere vervangingsinvesteringen worden geactiveerd. Als groot onderhoud plaatsvindt, komt dit ten laste van de exploitatie. Voor enkele taakvelden komt er een voorziening voor het groot onderhoud.

Nieuwe en vervangingsinvesteringen in de periode 2025 t/m 2028:

Programma	Taakveld	2025	2026	2027	2028
3	Wegen	1.870.100	4.171.536	900.000	0
3	Riolering	1.192.000	1.192.000	1.156.000	1.292.000
3	Groen	60.000	50.000	50.000	0
3	Speelplaatsen	130.000	100.000	110.000	0
3	Openbare verlichting	185.500	185.500	185.500	0
3	Bruggen	700.088	1.222.100	345.066	510.000
3	Beschoeiingen	0	350.000	350.000	350.000
3	Verkeer	40.000	0	0	0
	Totalen	4.177.688	7.271.136	3.096.566	2.152.000

Exploitatiekosten voor groot en regulier onderhoud van de kapitaalgoederen (inclusief kapitaallasten en manuren) in de periode 2025 t/m 2028:

Programma	Taakveld	2025	2026	2027	2028
3	Wegen	2.316.048	2.566.841	2.817.426	2.918.962
3	Riolering	2.035.821	2.076.894	2.127.215	2.186.169
3	Binnenhavens & waterwegen	416.602	423.202	441.369	459.736
3	Groen	1.414.838	1.431.074	1.446.203	1.457.086
3	Speelplaatsen	251.117	261.841	272.206	280.745
3	Openbare verlichting	540.842	547.341	553.820	565.022
3	Bruggen	556.199	594.747	621.229	633.088
	Totalen	7.531.467	7.901.940	8.279.468	8.500.808

Wegen

Het reguliere preventieve onderhoud aan asfalt- en elementverhardingen wordt uitgevoerd conform het uitvoeringsplan. Dit uitvoeringsplan wordt gemaakt op basis van de resultaten van de jaarlijkse wegininspecties. Het onderhoud vindt zoveel mogelijk plaats volgens de methode van wegvakonderdeel gericht onderhoud[1].

De CROW-richtlijn is dat 90-92% van het areaal van voldoende en matige kwaliteit is (beeldkwaliteit A+, A en B). Dit percentage is een landelijk gemiddelde. Op dit moment haalt ons areaal dit percentage niet. Door de inzet van structureel extra budget is de afgelopen jaren de verdere achteruitgang van de kwaliteit van wegen gestopt en lijkt het tij nu te keren naar een toename van het percentage van het areaal dat van voldoende en matige kwaliteit is. Het doel is om onze wegen (+ wegmeubilair) binnen enkele jaren weer op het kwaliteitsniveau van de CROW-richtlijn te hebben.

Een inhaalslag in de investeringen en het nieuwe wegenbeheerplan met een juiste financiële vertaling in de begroting moeten het percentage wegen dat onvoldoende kwaliteit heeft weer op een aanvaardbaar niveau brengen. In de exploitatiekosten voor wegen is ook budget voor onkruidbestrijding op verharding en voor het onderhoud van wegmeubilair opgenomen.

Financiering

In de budgetten voor beheer en onderhoud van de wegen zijn een aantal ingroeivarianten opgenomen waarmee het budget de komende jaren substantieel hoger wordt. Na de wegininspectie begin 2024 is opnieuw berekend of het beschikbare budget toereikend is voor het uitvoeren van het geactualiseerde wegenbeheerplan. Voor het groot onderhoud van de wegen is het de bedoeling om een voorziening in te stellen. Met het beheer en onderhoud is in 2025 een bedrag gemoeid van € 2.316.048 inclusief vaste lasten zoals kapitaallasten, verzekering, manuren, tractie. De direct inzetbare middelen voor het dagelijks beheer en onderhoud aan wegen bedragen in 2025 circa € 1.640.489. Dit is exclusief investeringen.

Riolering

In 2023 is het nieuwe Water- en Rioleringsprogramma (WRP) vastgesteld. Jaarlijks wordt het WRP uitgewerkt in een operationeel jaarprogramma. Hierin worden de concrete plannen voor aanleg, onderzoek, maatregelen, reparaties, vervanging en verbetering voor het betreffende jaar opgenomen. In het Operationele Programma (OP) wordt ook aangegeven of alle in vooraf-gaande OP's beschreven taken zijn uitgevoerd (een evaluatie). Achtereenvolgende OP's geven dus een volledig beeld van alle activiteiten die in de planperiode van het WRP zijn uitgevoerd.

De belangrijkste onderhoudsmaatregelen betreffen:

- vervanging en reling vrijvervalriolering;
- vervanging persleidingen;
- vervanging versleten pompen en pompunits van de drukriolering;
- onderzoeken functioneren riolering (onder andere meten aan overstorten);
- onderhoud aan gemalen en pompen drukriolering en vrijvervalriolering (niet vooraf in te plannen reparaties).

Financiering

Om de uitvoer van de klimaatadaptatiestrategie te borgen, is binnen de rioleringsbudgetten voor de periode 2023-2030 een bedrag van € 50.000,- per jaar vrijgemaakt. Dit wordt gebruikt voor aanvullende onderzoeken, ondersteuning van initiatieven, opstellen van richtlijnen en ondersteuning in de uitvoer van de klimaatadaptatiestrategie. De kosten voor de uitvoering van klimaatadaptatieve maatregelen zijn ondergebracht in de investeringen van de vrijvervalriolering. Het

reguliere preventieve onderhoud aan rioleringen gebeurt op basis van het operationeel plan. Met dit onderhoud is in 2025 een bedrag gemoeid van € 2.035.821 (inclusief kapitaallasten, manuren en tractie).

De geplande investeringen in 2025 zijn: € 460.000 voor vrijvervalriolering, € 124.000 voor rioolgemalen, € 205.000 voor de pompunits en € 403.000 voor de persleidingen.

Water

Het Hoogheemraadschap van Delfland is, binnen haar beheergebied, verantwoordelijk voor de waterkwantiteit en -kwaliteit. Daarom eist het hoogheemraadschap met de regelgeving in de zogenaamde 'keur' dat alle watergangen voldoen aan de normen die zij daaraan stelt. Deze normen bepalen onder meer de diepte van de watergang en de hoeveelheid plantengroei die is toegestaan. Afhankelijk van het type watergang en de daarvoor geldende normen moet het onderhoud minder of meer frequent uitgevoerd worden. De eigenaren en/of aangelanden van de watergangen zijn voor deze uitvoering verantwoordelijk. De gemeente is eigenaar en aangelande van een groot aantal watergangen of delen daarvan. Voor de gemeente betekent dit dat zij hieraan jaarlijks onderhoud moet uitvoeren. In 2024 is er een nieuw concept beheerplan baggeren opgesteld dat de basis is voor het planmatig uitvoeren van dit onderhoud. In dat jaar heeft het Hoogheemraadschap van Delfland nieuw baggerbeleid vastgesteld. Hierin is opgenomen dat het hoogheemraadschap meer voor gemeenten wil gaan baggeren. In 2025 wordt het beleid en de samenwerking in de uitvoering nader afgestemd met het hoogheemraadschap. Voor het maaiwerk lopen er meerjarige onderhoudscontracten. In 2025 worden deze vernieuwd.

De belangrijkste onderhoudsmaatregelen betreffen:

- uitmaaien van de watergangen;
- bagger-werkzaamheden;
- maaien van de slootkanten;
- verwijderen van drijfvuil en overhangende takken.

Financiering

Het reguliere preventieve onderhoud aan water gebeurt op basis van het onderhoudsplan en meerjarige onderhoudsbestekken. In 2025 wordt er naar verwachting een nieuw baggerplan vastgesteld. Met dit onderhoud is in 2025 een bedrag gemoeid van circa € 416.602.

Groen

De gemeenteraad heeft het 'Groenbeleidsplan Midden-Delfland 2007-2022', zoals uit de titel blijkt, vastgesteld voor de periode 2007-2022. Bij de vaststelling is bewust gekozen voor een lange looptijd van het plan. De reden daarvan is dat ontwikkelingen in het openbaar groen vaak langjarig zijn. Bestendigheid in beleid is belangrijk om het groenbeheer goed uit te kunnen voeren. In 2025 wordt er een nieuw groenbeleidsplan vastgesteld.

De groenvoorzieningen in Midden-Delfland worden door de eigen dienst en door aannemers onderhouden. Het overgrote deel van het onderhoud is uitbesteed aan aannemers. De afspraken met de aannemers over planmatige uitvoering van het onderhoud zijn vastgelegd in meerjarige onderhoudscontracten (groenbestekken). In 2025 worden nieuwe contracten afgesloten.

Financiering

Met het groenonderhoud is een bedrag gemoeid van € 1.414.838 in 2025, inclusief vaste lasten zoals

kapitaallasten, manuren en tractie. De direct inzetbare middelen voor het dagelijks beheer en onderhoud van het openbaar groen bedragen in 2025 € 748.081. Dit is exclusief investeringen.

Speelplaatsen

Het beleidsplan (Nota spelen) is gericht op een ontwikkeling van het aanbod van speelvoorzieningen. Het areaal speelplekken verandert geleidelijk. Aanpassingen leiden tot een betere spreiding van het aanbod. Speeltoestellen verouderen en zijn in principe na 10 tot 15 jaar afgeschreven, afhankelijk van het materiaal. Door het opstellen en bijhouden van een beheer-, vervangings- en onderhoudsprogramma kunnen de speelterreinen kwalitatief in goede conditie worden gehouden en voldoen deze aan de veiligheidseisen. In het beleidsplan is op basis van wetgeving en de kwaliteit van de speelplaatsen een vervangingsoverzicht opgesteld. Het reguliere preventieve onderhoud aan speelvoorzieningen gebeurt op basis van het beleidsplan. In 2025 wordt er een nieuw beleidsplan vastgesteld.

De gemeente voert het onderhoud aan speelterreinen zelf uit. Maandelijks controleren wij de toestellen en terreinen. Ook voeren wij jaarlijks een algemene veiligheidsinspectie uit. Bij gebreken en/of schade nemen wij direct maatregelen. De controles en verrichte reparaties tekenen wij op in een logboek.

Financiering

Met dit onderhoud is een bedrag gemoeid van € 47.374 in 2025. In 2025 is voor het uitvoeren van reconstructies aan speelvoorzieningen een investeringskrediet geraamd van € 130.000.

Openbare verlichting

Het verbeteren en het energiezuiniger maken van de openbare verlichting vindt plaats aan de hand van het actuele beheerplan (Keuzenotitie openbare verlichting), dat in 2024/2025 wordt geactualiseerd. Het reguliere preventieve onderhoud aan openbare verlichting vindt plaats op basis van het onderhouds-plan. Afgeschreven verlichting vervangen wij voor zuinige, slimme en innovatieve verlichting. In het (landelijke) energieakkoord voor duurzaam energiebeleid zijn doelstellingen op het gebied van energiebezuiniging beschreven. Aan de hand van het beheerplan willen we bereiken dat de openbare verlichting:

- conform de ROVL-2011 richtlijnen in goede staat van onderhoud blijft;
- wanneer mogelijk wordt verbeterd;
- conform de doelstelling energiezuiniger en slimmer wordt.

Financiering

Met het onderhoud is in 2025 een bedrag gemoeid van € 540.842 inclusief vaste lasten. De direct inzetbare financiële middelen voor het laten branden van en het dagelijks beheer en onderhoud aan de openbare verlichting bedragen in 2025 circa € 346.811. Dit is exclusief investeringen.

Civiele kunstwerken

Onder de civiele kunstwerken verstaan wij bruggen, brugduikers, kades, damwanden, stuwen en beschoeiingen. De bruggen en brugduikers worden driejaarlijks geïnspecteerd. De laatste inspectie was in 2023. Het onderhoud wordt uitgevoerd conform de inspectieresultaten. Voor de kades, damwanden, stuwen en beschoeiingen worden naar verwachting in 2024 nieuwe beheerplannen vastgesteld. Voor de bruggen wordt in 2024 het geactualiseerde beheerplan vastgesteld.

Financiering

Met het preventieve en correctieve onderhoud is in 2025 een bedrag gemoeid van € 556.119 inclusief vaste lasten zoals kapitaallasten, manuren en tractie. De direct inzetbare middelen voor het dagelijks beheer en onderhoud van de civiele kunstwerken bedragen in 2025 € 372.532.

Gebouwen

De huidige vastgoedportefeuille is grotendeels historisch gegroeid en niet ontstaan vanuit een overkoepelende visie op het gemeentelijke vastgoed. Een aantal gebouwen heeft niet tot nauwelijks een maatschappelijke of commerciële functie, zoals de kerktoren in Maasland. Losse grond, de openbare ruimte, renovaties en (school)gebouwen waarop de gemeente nog een economisch claimrecht heeft, vallen buiten de scope van het beheer van de gemeentelijke gebouwen.

In 2024 wordt er naar verwachting een (nieuw) beheerplan onderhoud gemeentelijke gebouwen 2024 – 2028 vastgesteld. Dit plan onderbouwt de voorziening die we voornemens zijn in te stellen voor het meerjarig groot onderhoud van het gemeentelijk vastgoed. In het beheerplan wordt het te hanteren beheer voor een doelmatig en efficiënt onderhoud van deze gebouwen beschreven. Daarnaast is de verduurzaming van de gemeentelijke gebouwen onderdeel van het beheerplan. Op dit moment heeft de gemeente 34 gebouwen in beheer en eigendom, waarbij aan 28 gebouwen groot onderhoud wordt uitgevoerd.

Financiering

Voor het groot onderhoud van de gemeentelijke gebouwen zijn we voornemens om vanaf 2024 een voorziening in te stellen. Deze voorziening moet de kosten dekken voor het groot onderhoud in de komende 10 jaar inclusief verduurzaming. Het restant van de reserve groot onderhoud gebouwen en de reeds toegekende kredieten voor groot onderhoud worden eenmalig in de voorziening gestort.

Verbonden partijen

Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording moet inzicht gegeven worden in de zogenaamde 'verbonden partijen'. Het gaat hierbij minimaal om rechtspersonen waar de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft. Aan deze paragrafen kunnen eventueel ook publieke of privaatrechtelijke rechtspersonen toegevoegd worden als dit vanuit het gemeentelijk belang wenselijk is. Gemeentelijke deelname aan een rechtspersoon is een middel om het publieke belang te dienen of een publieke taak uit te voeren. Bij publiekrechtelijke rechtspersonen gaat het om bijvoorbeeld gemeenschappelijke regelingen. Bij privaatrechtelijke rechtspersonen gaat het o.a. om vennootschappen en stichtingen.

De paragraaf 'verbonden partijen' ondersteunt de gemeenteraad bij het uitoefenen van zijn toezichthoudende functie. Daarnaast is de verbonden partij betrokken bij de uitvoering van een gemeentelijke taak. Als onderdeel van een programma van de begroting blijft de gemeente in beginsel verantwoordelijk voor de uitvoering van die taak. Deze paragraaf ondersteunt de gemeenteraad bij zijn kaderstellende en controlerende functie op die programma's. Beleidsmatige informatie is daarmee onderdeel van de specifieke programma waar de verbonden partij bij betrokken is.

Overzicht verbonden partijen

1. Gemeenschappelijke regelingen

- Bedrijvenschap Harnaschpolder
- Metropoolregio Rotterdam – Den Haag
- Veiligheidsregio Haaglanden
- GGD en VT Haaglanden
- Servicebureau jeugdhulp haaglanden
- Gemeenschappelijke regeling Archiefbeheer Midden-Delfland
- Gemeenschappelijke regeling Archeologie Midden-Delfland
- Omgevingsdienst Haaglanden
- Regionaal reinigingsbedrijf Avalex

2. Vennootschappen en coöperaties

A. Besloten vennootschappen

- B.V. Evides

B. Naamloze vennootschappen

- NV Bank Nederlandse Gemeenten
- NV Juva

C. Coöperatieve vereniging

- Coöperatief beheer groengebieden Midden-Delfland U.A.

3. Stichtingen en verenigingen

A. Stichtingen

- Stichting Groenfonds Midden-Delfland
- Stichting Businesspark Haaglanden
- Stichting Landschapsfonds Hof van Delfland

1. Gemeenschappelijke regelingen

Naam	Bedrijvenschap Harnaspolder												
Vestigingsplaats	Schipluiden												
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (GR)												
Financieel belang gemeente	<p>De gemeenten Midden-Delfland en Den Haag participeren beiden risicodragend. Een tekort wordt verdeeld in de verhouding 15% (Midden-Delfland) en 85% (Den Haag). De laatst vastgestelde grondexploitatieberekening is van prijspeil 01-07-2022 en de actualisatie tot en met 1-1-2024. Het Bedrijvenschap schat het tekort op € 11,24 miljoen. Het aandeel voor gemeente Midden-Delfland bedraagt daarbij € 1,69 miljoen. Dit tekort hebben wij afgedekt in de 'Voorziening bijdrage tekort Bedrijvenschap';</p> <p>Daarnaast draagt de gemeente zorg voor het afdekken van haar aandeel van 15% van de risico's en kansen.</p>												
Vermogenspositie	<table border="0"> <tr> <td></td> <td style="text-align: right;"><u>31-12-2023</u></td> <td style="text-align: right;"><u>31-12-2022</u></td> </tr> <tr> <td>Eigen vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ -11.240.000</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: right;">€-11.450.000</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Vreemd vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 36.517.479</td> <td style="text-align: right;">€ 42.391.150</td> </tr> </table>		<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>	Eigen vermogen	€ -11.240.000			€-11.450.000		Vreemd vermogen	€ 36.517.479	€ 42.391.150
	<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>											
Eigen vermogen	€ -11.240.000												
	€-11.450.000												
Vreemd vermogen	€ 36.517.479	€ 42.391.150											
Bestuurlijk belang gemeente	<p>Lid van het Algemeen Bestuur zijn de portefeuillehouders: de heer Voskamp, mevrouw Oderwald en de heer de Leede). De heer Voskamp is ook lid van het Dagelijks bestuur. Het voorzitterschap rouleert jaarlijks tussen beide gemeenten.</p>												
Eventuele risico's	<p>In de grondexploitatieberekening van het Bedrijvenschap zijn de positieve en negatieve risico's beschreven. De gemeente Den Haag draagt 85% van het nadelig saldo en de gemeente Midden-Delfland 15%.</p>												
Overige informatie	<i>Wat willen we met de deelname bereiken?</i>												

Naam	Bedrijvenschap Harnaschpolder
	<p>Met de deelname wordt onder meer beoogd de werkgelegenheid en de lokale en regionale economie een impuls te geven, een kwalitatieve invulling te geven aan het bedrijventerrein en zorg te dragen voor de beleidsmatige afstemming met de woningbouw in de Harnaschpolder. Verder is de gemeente Midden-Delfland een volwaardig partner bij de ontwikkeling, waarmee een sterke externe oriëntatie vanuit de gemeente Midden-Delfland is gewaarborgd.</p> <p>Binnen de bestuurlijke en ambtelijke organisatie is sprake van een functiescheiding om te zorgen dat de algemene publieke taken vergunningverlener-toezichthouder onafhankelijk en objectief worden uitgevoerd ten opzichte van de rollen deelnemer en eigenaar van de gemeenschappelijke regeling.</p> <p><u>Wat zijn de beleidsvoornemens?</u></p> <p>Via de deelname aan het Algemeen Bestuur en Dagelijks Bestuur geven wij invulling aan de bovengenoemde uitgangspunten. Daarnaast stelt de gemeentelijke organisatie capaciteit beschikbaar om de genoemde doelstellingen te bereiken (via detachering).</p> <p>Vanwege afronding van het bedrijventerrein wordt overlegd met gemeente Den Haag en Bedrijvenschap Harnaschpolder over beëindiging van Gemeenschappelijke regeling Bedrijvenschap Harnaschpolder.</p>

Naam	Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)
Vestigingsplaats	Rotterdam
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (GR)
Activiteiten	Deelnemende gemeenten bij de MRDH zijn: Albrandswaard, Barendrecht, Capelle aan den IJssel, Delft, Den Haag, Krimpen aan den IJssel, Lansingerland, Leidschendam-Voorburg, Maassluis, Midden-Delfland, Nissewaard, Pijnacker-Nootdorp, Ridderkerk, Rijswijk,

Naam	Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)
	<p>Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen, Voorne aan Zee, Wassenaar, Westland en Zoetermeer. De provincie Zuid-Holland heeft in de regeling de positie van agenda lid.</p> <p>Centrale doelstelling van de MRDH is het verbeteren van de mobiliteit en het economisch vestigingsklimaat. De MRDH werkt met de 21 gemeenten, de provincie Zuid-Holland, samenwerkingsverbanden, kennisinstellingen en bedrijfsleven aan deze doelen. Taken op het terrein van mobiliteit (verkeer en vervoer) zijn benoemd als Vervoersautoriteit (VA). De VA voert taken uit op het terrein van het openbaar vervoer en verbetering van interne en externe verkeerskundige verbindingen gericht op het versterken van de agglomeratiekracht.</p> <p>Vanuit de afspraken in de Strategische Agenda vindt in 2025 besluitvorming plaats over de Mobiliteitsvisie (inclusief pilot extra participatie inwoners), de economische visie en de verplichte 10-jaarlijkse evaluatie van de gemeenschappelijke regeling.</p>
Financieel belang gemeente	<p><i>Totale omvang begroting</i> De totale omvang van de begroting in 2025 is 786,7 miljoen euro. De omvang van het programma exploitatie verkeer en openbaar vervoer is 589,3 miljoen euro en het programma infrastructuur verkeer en openbaar vervoer is 183,2 miljoen euro. Het programma economisch vestigingsklimaat is begroot op 5,9 miljoen euro.</p> <p><i>Inkomsten MRDH</i> De MRDH heeft twee permanente inkomstenbronnen. Voor de taken Economisch vestigingsklimaat is dat de inwonersbijdrage. Voor de taken op het terrein van verkeer en openbaar vervoer ontvangt het rechtstreeks vanuit het Rijk budget, genaamd BDU (brede doeluitkering) verkeer en vervoer. Aanvullend ontvangt de MRDH inkomsten van andere overheden en een opbrengst financiering ov-bedrijven (marktconformiteitsopslag).</p>

Naam	Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)												
	<p><i>Versterken economisch vestigingsklimaat</i> Dit programma wordt volledig gefinancierd vanuit de gemeentelijke bijdragen. Het aandeel van Midden-Delfland is ongeveer 1%. De inwonersbijdrage 2025 is € 3,07. Deze bijdrage is bestemd voor de gezamenlijke activiteiten gericht op het versterken van het regionaal economisch vestigingsklimaat. Van de inwonersbijdrage is maximaal € 1,21 bestemd voor de apparaatslasten. Het restant van deze bijdrage is bestemd voor concrete maatregelen en subsidies die bijdragen aan het versterken van de regionale economische ontwikkeling en innovatie.</p> <p>De totale bijdrage van de Gemeente Midden-Delfland bedraagt in 2025: € 59.503</p>												
<p>Vermogenspositie</p>	<table border="0"> <thead> <tr> <th></th> <th style="text-align: right;"><u>31-12-2023</u></th> <th style="text-align: right;"><u>31-12-2022</u></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Eigen vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 36.702.117</td> <td style="text-align: right;">€ 33.843.976</td> </tr> <tr> <td>Vreemd vermogen</td> <td colspan="2" style="text-align: right;">€ 1.526.354.746</td> </tr> <tr> <td></td> <td colspan="2" style="text-align: right;">1.550.055.080</td> </tr> </tbody> </table>		<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>	Eigen vermogen	€ 36.702.117	€ 33.843.976	Vreemd vermogen	€ 1.526.354.746			1.550.055.080	
	<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>											
Eigen vermogen	€ 36.702.117	€ 33.843.976											
Vreemd vermogen	€ 1.526.354.746												
	1.550.055.080												
<p>Bestuurlijk belang gemeente</p>	<p><i>Gemeentelijke vertegenwoordiging</i> De burgemeester is lid van het Algemeen Bestuur. Wethouder Voskamp is lid van de Bestuurscommissie Economisch Vestigingsklimaat. Wethouder de Leede is lid van de Bestuurscommissie Vervoersautoriteit. De raadsleden mevrouw D. Langeveld en de heer R.E. Vieira zijn benoemd in de Adviescommissie Vervoersautoriteit. Mevrouw S.A. Koppert en de heer F.J. van Lier zijn benoemd in de adviescommissie economisch vestigingsklimaat. Afspraak is dat zij elkaar onderling kunnen vervangen, waardoor bij iedere adviescommissie minimaal één lid uit Midden-Delfland is vertegenwoordigd.</p> <p>Het raadslid de heer R.H.P. Ringeling is benoemd in de Rekeningencommissie.</p> <p>In Midden-Delfland is de Bestuurlijke Regiegroep MRDH ingesteld. Dit is een inhoudelijk afstemmingsoverleg tussen de raadsleden uit de adviescommissies, de collegeleden en ambtelijk adviseurs.</p>												

Naam	Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)
	<p><i>Inhoudelijk belang</i></p> <p>De formele taken van de gemeenschappelijke regeling MRDH zijn verlengd lokaal bestuur. Uit diverse onderzoeken blijkt dat de economische potentie binnen de regio groter is dan de feitelijke situatie. Doelstelling van de huidige samenwerking is om vanuit het faciliteren van de versterking van het economische vestigingsklimaat, met ondersteuning van een verbeterde bereikbaarheid, de regionale economie sterker dan het nationale gemiddelde te laten groeien. Dit moet een duurzame en innovatieve ontwikkeling zijn gericht op het versnellen van een digitale en circulaire economie, waarbij ook rekening gehouden wordt met het verbeteren van de brede welvaart voor inwoners in de regio. Hierbij is ook directe aandacht voor de sociale component, door onder andere aan te sluiten op de Human Capital Agenda en een regionale business driven campusontwikkeling voor MBO en HBO. In 2023 is de strategische agenda 2023-2027 'Met elkaar, voor elkaar' vastgesteld. Hierin is een focus aangebracht in regionale economische thema's en de versterking van de mobiliteit.</p> <p>De lokale economie en inwoners profiteren van een regionale economische groei. In het bijzonder geldt dit voor de Greenport. Het verbeteren van de mobiliteit en bereikbaarheid zijn erop gericht dat inwoners beter gebruik kunnen maken van regionale voorzieningen. Extra aandachtspunt is om de financiering van het openbaar vervoer en voor Midden-Delfland beschikbaar blijven van een publieke vervoersvoorziening. Deze voorziening is van direct belang voor inwoners van Midden-Delfland en vice versa kunnen de omliggende stedelingen beter gebruik maken van de recreatieve faciliteiten van het Bijzonder Provinciaal Landschap van Midden-Delfland.</p>
Eventuele risico's	Binnen het programma Economisch Vestigingsklimaat zijn geen financiële risico's bekend. Financiële bijdragen voor fieldlabs, innovatieprogramma's en campusontwikkeling

Naam	Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)
	<p>worden toegekend aan gemeenten op basis van de beschikbare financiële middelen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de gereed melding en financiële afwikkeling van de subsidies waar zij penvoerder voor zijn. Binnen de programma's 'Exploitatie verkeer en openbaar vervoer' en 'Infrastructuur en openbaar vervoer' is het risico dat vanuit het Rijk onvoldoende middelen voor de BDU worden toegekend. Actuele problematiek is de financiering van het ov, in het bijzonder het OV-bedrijf RET, door hogere uitgaven als gevolg van gestegen prijzen voor energie en materialen en inflatie die doorwerkt in de personele lasten. Door een lagere bezetting van het ov zijn er minder inkomsten, waarbij ongeveer voor 90% van de kostendekking aanwezig is. Hierdoor is de regio onvoldoende in staat om te blijven investeren in de kwaliteit en kwantiteit van het openbaar vervoer en infrastructurele maatregelen aan het wegennet. Mobiliteit komt daarmee onder druk te staan en beïnvloedt dit op een negatieve wijze het economisch vestigingsklimaat.</p>

Naam	Veiligheidsregio Haaglanden (VRH)
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling Openbaar Lichaam
Activiteiten	<p>In de gemeenschappelijke regeling is ten aanzien van de doelstelling het volgende opgenomen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De Veiligheidsregio behartigt de belangen van de gemeenten op het gebied van brandweezorg, rampenbestrijding en crisisbeheersing, en geneeskundige hulpverlening. 2. Aan het Algemeen Bestuur zijn de taken overgedragen genoemd in artikel 10 van de Wet veiligheidsregio's. Dit zijn: <ul style="list-style-type: none"> - het inventariseren van risico's van branden, rampen en crises; - het adviseren van het bevoegd gezag over risico's van branden, rampen en crises in de bij of krachtens de wet aangewezen gevallen alsmede in de gevallen die in het beleidsplan

Naam	Veiligheidsregio Haaglanden (VRH)
	<p>zijn bepaald;</p> <ul style="list-style-type: none"> - het adviseren van het college van burgemeester en wethouders over de taak, bedoeld in artikel 3, eerste lid (brandweezorg); - het voorbereiden op de bestrijding van branden en het organiseren van de rampenbestrijding en de crisisbeheersing; - het instellen en in stand houden van een brandweer; - het instellen en in stand houden van een GHOR; - het voorzien in de meldkamerfunctie; - het aanschaffen en beheren van gemeenschappelijk materieel; - het inrichten en in stand houden van de informatievoorziening binnen de diensten van de veiligheidsregio en tussen deze diensten en de andere diensten en organisaties die betrokken zijn bij enkele genoemde taken.
Financieel belang gemeente	<p>De Veiligheidsregio stelt jaarlijks een begroting op die door het Algemeen Bestuur wordt vastgesteld. Voorafgaand kan de raad haar zienswijze uitbrengen op de ontwerpbegroting. Op basis van de verdeelsleutel en (regionaal) inwonersaantal wordt onze bijdrage in 2025 € 1.331.000.</p>
Vermogenspositie	<p>De vermogenspositie van de VRH is in 2024 toegenomen. De middelen zijn ingezet om de stijgingen van loonkosten en vervangingskosten van materieel op te vangen. Er is een algemene reserve van 1,7 miljoen en een bestemmingsreserve van 4,3 miljoen. Voor 2025 is de verwachting dat de algemene reserve op het huidige niveau blijft, alleen de bestemmingsreserve zullen worden aangewend. Deze worden ingezet voor de relevante bestemming. Op pagina 17 van de VRH begroting kunt u de details vinden.</p>
Bestuurlijk belang gemeente	<p>De burgemeester is lid van het Algemeen Bestuur als ook het Dagelijks Bestuur.</p>
Eventuele risico's	<p>De ratio van het weerstandsvermogen is voldoende.</p>

Naam	Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst Haaglanden (GGD) en Veilig thuis
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	De Gemeenschappelijke regeling GGD en VT Haaglanden is sinds 1/1 2018 van kracht. De GGD en VT zijn als organisatie ondergebracht bij de gemeente Den Haag. Het Algemeen Bestuur van de GR GGD en VT Haaglanden stelt voor negen gemeenten in Haaglanden het takenpakket vast. Dit takenpakket bevat zowel wettelijke als regionale taken.
Financieel belang gemeente	De GR GGD en VT Haaglanden stelt jaarlijks een begroting op die door het Algemeen Bestuur wordt vastgesteld. Voorafgaand kan de raad haar zienswijze uitbrengen op de ontwerpbegroting. De gemeenten dragen deels bij op basis van een bedrag per inwoner en deels op basis van historisch gebruik. Sommige specifieke taken, zoals toezicht kinderopvang (tokin), worden op basis van p*q afgerekend. Daarnaast kunnen er lokale taken apart door de gemeente worden ingekocht bij de GGD. De totale bijdrage van de Gemeente Midden-Delfland bedraagt in 2025: € 377.000.
Vermogenspositie	Niet van toepassing, het betreft een dienstverleningsmodel.
Bestuurlijk belang gemeente	De wethouder Jeugdzorg, WMO en Volksgezondheid is lid van het Algemeen Bestuur. Het Algemeen Bestuur monitort de efficiency en effectieve uitvoering van de taken.
Eventuele risico's	Er zijn geen risico's op de bedrijfsvoering, om dat er sprake is van een dienstverleningsmodel. De jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling is gelijk aan de begroting of reeds ingediende begrotingswijziging. Dit tenzij er acuut sprake is geweest van extra taken (zoals grootschalige vaccinaties ter afwendings van een infectieziekte-epidemie) of dat er meer of minder is afgenomen van producten die per prestatie worden afgerekend (zoals bij toezicht kinderopvang of lijkschouwing). Het bestuur van de gemeenschappelijke regeling toetst jaarlijks de geleverde prestaties in relatie tot het afgesproken volume en kwaliteitsniveau.
Overige informatie	Wat willen we met de deelname aan de GR bereiken? Efficiënter en effectiever regelen van de taken uit de WPG en veiligheid bij huiselijk geweld.

Naam	Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst Haaglanden (GGD) en Veilig thuis
	<p>De GGD voert taken uit die vermeld staan in de Wet publieke gezondheid (met uitzondering van jeugdgezondheidszorg zoals bedoeld in artikel 5, tweede lid onder a tot en met d), alsmede de taken die bij of krachtens andere wetten aan de GGD worden opgedragen en overige taken waarvan het algemeen bestuur heeft besloten dat zij tot het takenpakket behoren. De GGD bewaakt, beschermt en bevordert de (publieke) gezondheid van de bevolking. In 2023 zal er daarnaast uitvoering gegeven worden aan de uitvoering van het lokaal preventieakkoord.</p> <p>Veilig Thuis, bij wet het Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling, voert de volgende taken uit: opstellen veiligheidsplan naar aanleiding van meldingen, geven van advies aan burgers en professionals, coördineren van tijdelijk huisverboden, geven van voorlichting aan ketenpartners, uitvoeren radarfunctie en monitoring.</p> <p>Daarnaast zal per 2023 de regionale visie huiselijk geweld 2019-2022 verlengd worden. Hieraan zal ook een uitvoeringsprogramma gekoppeld worden.</p>

Naam	Servicebureau Jeugdhulp Haaglanden		
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling in de rechtsvorm van een bedrijfsvoeringorganisatie met één verantwoordelijk bestuur.		
Financieel belang gemeente	De gemeente draagt bij in de regionale taken op basis van een bedrag per inwoner. Het belang in de verbonden partij van Midden-Delfland is 1,69%. De gemeentelijke bijdrage in 2023 is € 77.767		
Vermogenspositie		<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>
	Eigen vermogen	€ 583.000	€ 121.000
	Vreemd vermogen	€ 4.138.000	€ 2.122.000
Bestuurlijk belang gemeente	In 2015 is de gemeenschappelijke regeling omgezet van een GR openbaar lichaam naar een GR bedrijfsvoering organisatie met een ongeleed bestuur. Het bestuur bestaat uit drie		

Naam	Servicebureau Jeugdhulp Haaglanden
	Ieden. Midden-Delfland, Delft, Rijswijk en Westland zijn vertegenwoordigd met één lid. Besluitvorming vindt plaats met een gewogen stemverhouding, gebaseerd op inwonertal per gemeente. Overige deelnemers zijn Delft, Den Haag, Leidschendam-Voorburg, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar, Westland en Zoetermeer. Voorschoten is voornemens uit te treden per 1 januari 2024.
Eventuele risico's	Omdat het Servicebureau zelf niet beschikt over een weerstandsvermogen dient rekening gehouden te worden met het gemeentelijk aandeel in de benodigde weerstandscapaciteit.
Overige informatie	<u>Wat willen we met de deelname aan de GR bereiken?</u> Het Inkoopbureau behartigt de belangen van de gemeenten op het terrein van uitvoering van inkooptaken binnen het Sociaal domein, zoals gezamenlijke inkoop en contractering van de Jeugdzorg.

Naam	Gemeenschappelijke regeling archiefbeheer Midden-Delfland
Vestigingsplaats	Delft
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Financieel belang gemeente	De gemeente Midden-Delfland heeft een Gemeenschappelijke Regeling met Stadsarchief Delft. Voor het beheer en het beschikbaar stellen van de overgebrachte archieven draagt de gemeente per m1 archief bij aan de gemeente Delft. Daarnaast voert de gemeente Delft in Midden-Delfland archiefinspectie uit en adviseert in archiefbeheer. De huidige Gemeenschappelijke Regeling dateert uit 2004 en wordt geactualiseerd qua diensten en kosten passend aan de huidige tijd. Zo is bijvoorbeeld het e-depot voor de opslag van digitale archieven benoemd en worden de structurele kosten van gemaakte advisering- en inspectie-uren geïndexeerd naar de huidige maatstaven. Vanwege de financiële opdracht voor een sluitende begroting 2025 en een gezonder meerjarenperspectief, is besloten om de dienstverlening te beperken tot het wettelijk verplichte. Dat betekent dat de extra kosten zoals nog wel genoemd in de Kadernota, niet opgenomen zijn in de begroting
Vermogenspositie	De vermogenspositie is in dit geval moeilijk te

Naam	Gemeenschappelijke regeling archiefbeheer Midden-Delfland
	bepalen. Het zijn werkzaamheden die door gemeente Delft worden uitgevoerd. Er is niet een aparte entiteit voor gecreëerd.
Bestuurlijk belang gemeente	Vóór 1 mei van elk jaar informeert het gemeentebestuur van Delft het gemeentebestuur van Midden-Delfland over de uitvoering van de regeling.
Eventuele risico's	Op dit moment zijn er geen risico's bekend.
Overige informatie	<p><u>Wat willen we met de deelname bereiken?</u> Met de deelname aan de gemeenschappelijke regeling wordt beoogd op een efficiënte en doelmatige wijze invulling te geven aan de gemeentelijke verplichtingen als bedoeld in de Archiefwet 1995.</p> <p><u>Wat zijn de beleidsvoornemens?</u> Door gebruik te maken van de archiefbewaarpplaats van de gemeente Delft, wordt voldaan aan de doelstelling van de deelname aan de Gemeenschappelijke Regeling. De archivaris van Delft is ook aangewezen als archivaris van de gemeente Midden-Delfland. Er zijn verder geen beleidsvoornemens op dit gebied. De verwachting is dat op korte termijn de herziene Gemeenschappelijke Regeling met een nieuwe producten en dienstencatalogus wordt vastgesteld.</p>

Naam	Gemeenschappelijke regeling archeologie Midden-Delfland
Vestigingsplaats	Delft
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Financieel belang gemeente	De gemeente draagt jaarlijks een vast bedrag bij in de kosten van de archeoloog van gemeente Delft. Dit bedrag wordt jaarlijks proportioneel verhoogd aan de hand van de toepasselijke salarisverhoging voor gemeentebambtenaren. De bijdrage voor 2025 bedraagt € 38.000. Daarnaast wordt in voorkomende gevallen bijgedragen in projectkosten voor opgravingen.
Vermogenspositie	De vermogenspositie is in dit geval moeilijk te bepalen. Het zijn werkzaamheden die door gemeente Delft worden uitgevoerd. Er is niet een aparte entiteit voor gecreëerd.
Bestuurlijk belang gemeente	Jaarlijks informeert het gemeentebestuur van

Naam	Gemeenschappelijke regeling archeologie Midden-Delfland
	Delft het gemeentebestuur van Midden-Delfland over de uitvoering van de regeling.
Eventuele risico's	Op dit moment zijn er geen risico's bekend.
Overige informatie	<p><u>Wat willen we met de deelname bereiken?</u> Met de deelname aan de gemeenschappelijke regeling wordt beoogd op een efficiënte en doelmatige wijze invulling te geven aan de gemeentelijke wettelijke verplichtingen op het gebied van archeologisch onderzoek en het scheppen van de mogelijkheid om vondsten uit opgravingen in een eigen depot onder te brengen.</p> <p><u>Wat zijn de beleidsvoornemens?</u> Door de benoeming van de archeoloog van Delft tot archeoloog van de gemeente Midden-Delfland en het creëren van een depot voor de vondsten uit opgravingen, is invulling gegeven aan de doelstelling van de deelname aan de gemeenschappelijke regeling met Delft. Op basis van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg doet de gemeente een beroep op de capaciteit van de archeologische dienst van Delft voor met name bouwplannen gesitueerd in het buitengebied, waarvoor archeologisch onderzoek nodig is.</p>

Naam	Omgevingsdienst Haaglanden (ODH)
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Financieel belang gemeente	De ODH voert als omgevingsdienst voor de provincie Zuid-Holland en de gemeenten Delft, Den Haag, Leidschendam-Voorburg, Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar, Westland en Zoetermeer een overeengekomen wettelijk en aanvullend takenpakket uit. Controle van de landelijke regelgeving en lokaal beleid is belegd bij de ODH. De doelstelling van de ODH is om bij de uitvoering van de genoemde taken te voldoen aan de landelijke kwaliteitscriteria, te zorgen voor specialismenvorming op inhoud en een bijdrage te leveren aan een constante en eenduidige uitvoering van VTH-taken

Naam	Omgevingsdienst Haaglanden (ODH)									
	<p>(vergunningverlening, toezicht en handhaving) in de regio. Raming van de gemeentelijke bijdrage vindt plaats op de verwachte inzet. Afrekening gebeurt op daadwerkelijk gepleegde inzet en gemaakte kosten. De ODH bouwt geen extra reserves op. Jaarlijks vindt met alle deelnemers een afrekening plaats, waardoor de structurele baten en lasten met elkaar in evenwicht zijn. De totale bijdrage van de Gemeente Midden-Delfland bedraagt in 2025: € 686.443.</p>									
Vermogenspositie	<table border="0"> <tr> <td></td> <td style="text-align: right;"><u>31-12-2023</u></td> <td style="text-align: right;"><u>31-12-2022</u></td> </tr> <tr> <td>Eigen vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 2.653.782</td> <td style="text-align: right;">€ 2.952.965</td> </tr> <tr> <td>Vreemd vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 9.640.016</td> <td style="text-align: right;">€ 7.256.108</td> </tr> </table>		<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>	Eigen vermogen	€ 2.653.782	€ 2.952.965	Vreemd vermogen	€ 9.640.016	€ 7.256.108
	<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>								
Eigen vermogen	€ 2.653.782	€ 2.952.965								
Vreemd vermogen	€ 9.640.016	€ 7.256.108								
Bestuurlijk belang gemeente	Midden-Delfland levert een lid voor het algemeen bestuur.									
Eventuele risico's	<p>De ODH streeft ernaar om de impact van risico's te minimaliseren. Dit betekent dat een weerstandscapaciteit beoogd wordt met tenminste het predicaat 'voldoende'. Dat komt neer op een gewenst ratio voor de weerstandscapaciteit tussen de 1,0 en 1,4. Het weerstandsvermogen van de ODH is per 1-1-2025 € 1.312.200; ratio is 1,14. Aandachtspunten voor de risicobeheersing zijn stijging van personeelskosten als gevolg van krapte op de arbeidsmarkt en de generieke cao-stijging. Daarnaast is de invoering van de Omgevingswet een potentieel risico door de overheveling van provinciale taken op het terrein van bodem en invoering van nieuwe gemeentelijke taken (inhoudelijk programma 7).</p>									
Overige informatie	<p><u>Wat willen we met de deelname bereiken?</u> We willen bereiken dat de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH) op een efficiënte en kwalitatieve wijze milieutaken uitvoert voor de gemeente Midden-Delfland. De ODH is opgezet als een regionale uitvoeringsdienst voor de uitvoering van de vergunningverlening en handhavingstaken gerelateerd aan diverse wet- en regelgeving. De doelstelling van de ODH is om bij de uitvoering van de genoemde taken te voldoen aan de landelijke kwaliteitscriteria, te zorgen voor specialismenvorming op inhoud en een bijdrage leveren aan een constante en eenduidige taakuitvoering.</p>									

Naam	Omgevingsdienst Haaglanden (ODH)
	<p>De laatste jaren worden nieuwe taken vanuit het Rijk toegevoegd aan de basistaken van de ODH. Een voorbeeld daarvan is het toezicht op de Europese Energie Efficiency richtlijn (EED) en de informatieplicht energiebesparing. Niet voor al deze taken kan ruimte gevonden worden binnen de bestaande capaciteit van de ODH. Met de invoering van de Omgevingswet is een deel van de provinciale bodemtaken overgegaan naar de gemeente. Deze taken worden deels door de ODH uitgevoerd. Door toevoeging van nieuwe en uitbreiding van bestaande wettelijke taken is sprake van een stijging van de gemeentelijke bijdrage.</p>

Naam	Regionaal Reinigingsbedrijf Avalex									
Vestigingsplaats	Den Haag									
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling									
Financieel belang gemeente	Per aansluiting wordt een bijdrage gerekend voor het geheel van afvalinzameling en –verwerking op basis van een DVO. De totale inzamelingsbijdrage van de Gemeente Midden-Delfland bedraagt in 2025: € 2.308.087.									
Vermogenspositie	<table border="0"> <thead> <tr> <th></th> <th style="text-align: right;"><u>31-12-2023</u></th> <th style="text-align: right;"><u>31-12-2022</u></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Eigen vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 7.491.000</td> <td style="text-align: right;">€ 7.807.000</td> </tr> <tr> <td>Vreemd vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 35.162.000</td> <td style="text-align: right;">€ 38.800.000</td> </tr> </tbody> </table>		<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>	Eigen vermogen	€ 7.491.000	€ 7.807.000	Vreemd vermogen	€ 35.162.000	€ 38.800.000
	<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>								
Eigen vermogen	€ 7.491.000	€ 7.807.000								
Vreemd vermogen	€ 35.162.000	€ 38.800.000								
Bestuurlijk belang gemeente	Vanuit het college is Midden-Delfland vertegenwoordigd in het bestuur van Avalex en in het opdrachtgeversoverleg.									
Eventuele risico's	In de begroting van Avalex zijn de verwerkingskosten van het afval meegenomen. Als de te verwachten hoeveelheden afval (GFT, Restafval en Grofvuil) in de begroting sterk afwijken van de werkelijke hoeveelheden aangeleverd afval dan kan dit een risico meebrengen. Dit geldt voor afwijkingen die hoger zijn dan begroot.									
Overige informatie	Wij willen met de samenwerking een efficiënte en doelmatige invulling geven aan de wettelijke verplichtingen op het gebied van afval- en grondstoffeninzameling. Wij maken met Avalex toetsbare afspraken over de omvang en kwaliteit van te leveren producten en diensten. De afspraken worden vastgelegd in een Dienstverleningsovereenkomst.									

2A. Besloten vennootschappen

Naam	B.V. Gemeenschappelijk Bezit Evides (GBE)									
Vestigingsplaats	Rotterdam									
Rechtsvorm	Besloten vennootschap									
Financieel belang gemeente	Evides is een NV die voor 50% eigendom is van PZEM en voor 50% eigendom van B.V. Gemeenschappelijk Bezit Evides (17 gemeenten in Zuid-Holland, waaronder Midden-Delfland). De gemeente Midden-Delfland is in het bezit van 23.980 aandelen (1,3% van het totaal). Jaarlijks ontvangt de gemeente dividend.									
Vermogenspositie	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th></th> <th style="text-align: right;"><u>31-12-2023</u></th> <th style="text-align: right;"><u>31-12-2022</u></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Eigen vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 593,3 miljoen</td> <td style="text-align: right;">€ 583,2 miljoen</td> </tr> <tr> <td>Vreemd vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 877,0 miljoen</td> <td style="text-align: right;">€ 798,7 miljoen</td> </tr> </tbody> </table>		<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>	Eigen vermogen	€ 593,3 miljoen	€ 583,2 miljoen	Vreemd vermogen	€ 877,0 miljoen	€ 798,7 miljoen
	<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>								
Eigen vermogen	€ 593,3 miljoen	€ 583,2 miljoen								
Vreemd vermogen	€ 877,0 miljoen	€ 798,7 miljoen								
Bestuurlijk belang gemeente	De gemeente wordt in de aandeelhoudersvergaderingen vertegenwoordigd door de portefeuillehouder Economie en Financiën, Water en Milieu. Er is stemrecht naar rato van het aandelenkapitaal.									
Eventuele risico's	De gemeente Midden-Delfland heeft een risicodragend vermogen (aandelenkapitaal) van € 1 miljoen op de balans staan.									
Overige informatie	De Drinkwaterwet versterkt de publieke verankering van drinkwaterbedrijven, stelt eisen aan het opereren van deze bedrijven en voorziet in een vorm van financiële regulering van de drinkwateractiviteiten. <u>Wat willen we met deelname bereiken?</u> Wij verwachten dat er altijd schoon en hoogwaardig drinkwater geleverd wordt en dat er continu industriewater beschikbaar is dat aan strenge normen voldoet. Daarnaast verwachten wij een rendement op onze investering te ontvangen door goede bedrijfsvoering.									

2B. Naamloze vennootschappen

Naam	N.V. Bank Nederlandsche Gemeenten (BNG)
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap
Financieel belang gemeente	Eigenaar van de bank zijn gemeenten,

Naam	N.V. Bank Nederlandsche Gemeenten (BNG)																					
	<p>Provincies en de Staat. De gemeente Midden-Delfland is in het bezit van 48.594 aandelen (0,087% van het totaal); de nominale waarde per aandeel bedraagt € 2,50. Jaarlijks ontvangt de gemeente dividend. Het dividend in 2022 bedroeg € 2,50 per aandeel (in 2021 € 2,28).</p>																					
Vermogenspositie	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 80%;"></th> <th style="text-align: right;"><u>31-12-2022</u></th> <th style="text-align: right;"><u>31-12-2023</u></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Eigen vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 4.721.000.000</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: right;">€ 4.615.000.000</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Vreemd vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 110.819.000.000</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: right;">€ 107.459.000.000</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Achtergestelde schulden</td> <td style="text-align: right;">€ 18.000.000</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: right;">€ 38.000.000</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		<u>31-12-2022</u>	<u>31-12-2023</u>	Eigen vermogen	€ 4.721.000.000			€ 4.615.000.000		Vreemd vermogen	€ 110.819.000.000			€ 107.459.000.000		Achtergestelde schulden	€ 18.000.000			€ 38.000.000	
	<u>31-12-2022</u>	<u>31-12-2023</u>																				
Eigen vermogen	€ 4.721.000.000																					
	€ 4.615.000.000																					
Vreemd vermogen	€ 110.819.000.000																					
	€ 107.459.000.000																					
Achtergestelde schulden	€ 18.000.000																					
	€ 38.000.000																					
Bestuurlijk belang gemeente	<p>De gemeente wordt in de aandeelhoudersvergaderingen vertegenwoordigd door de portefeuillehouder Financiën. Er is stemrecht naar rato van het aandelenkapitaal.</p>																					
Eventuele risico's	<p>De gemeente Midden-Delfland heeft een risicodragend vermogen (aandelenkapitaal) van € 120.674 op de balans staan. De BNG Bank hoort tot de meest kredietwaardige banken ter wereld. Over 2022 realiseerde BNG Bank een nettowinst na belastingen van € 300 miljoen (2021: € 236 miljoen).</p>																					
Overige informatie	<p>Wat willen we met deelname bereiken? Deze deelneming is een duurzame belegging. BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.</p>																					

Naam	Juva N.V.						
Vestigingsplaats	Poeldijk						
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap						
Financieel belang gemeente	<p>NV Holding Westland Infra (Juva N.V.) is gezamenlijk eigendom van de gemeenten Midden-Delfland en Westland. De gemeente Midden-Delfland is in het bezit van 272 aandelen (13,6% van het totaal). Jaarlijks ontvangt de gemeente dividend.</p>						
Vermogenspositie	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 80%;"></th> <th style="text-align: right;"><u>31-12-2022</u></th> <th style="text-align: right;"><u>31-12-2023</u></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Eigen vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 143.028.000</td> <td style="text-align: right;">€</td> </tr> </tbody> </table>		<u>31-12-2022</u>	<u>31-12-2023</u>	Eigen vermogen	€ 143.028.000	€
	<u>31-12-2022</u>	<u>31-12-2023</u>					
Eigen vermogen	€ 143.028.000	€					

Naam	Juva N.V.
	137.604.000 Vreemd vermogen € 206.154.000 € 198.983.000
Bestuurlijk belang gemeente	De gemeente wordt in de aandeelhoudersvergaderingen vertegenwoordigd door portefeuillehouder duurzaamheid. Er is stemrecht naar rato van het aandelenkapitaal.
Eventuele risico's	De gemeente Midden-Delfland heeft een risicodragend vermogen (aandelenkapitaal) van € 123.428 op de balans staan.
Overige informatie	<p><u>Wat willen we met deelname bereiken?</u></p> <p>Met de deelname in Juva N.V. is een ongestoorde levering van gas en elektriciteit aan burgers en bedrijven binnen de gemeente gegarandeerd. Juva N.V. opereert volgens de vastgestelde Netbeheer+ strategie. Netbeheer+ houdt in dat de kerncompetenties die in de organisatie aanwezig zijn om de wettelijke, gereguleerde taken van de netbeheerder op een goede wijze uit te voeren, ook worden ingezet voor activiteiten in de vrije markt. Dit zijn de zogenoemde 'nevenactiviteiten'. De nevenactiviteiten zijn een integraal onderdeel van het netwerkbedrijf. De nevenactiviteiten zorgen voor extra inkomsten en ook voor extra dekking van kosten die de netbeheerder voor het uitvoeren van zijn wettelijke taken moet maken. De nevenactiviteiten zorgen voor een klantgerichte- en dynamische omgeving en voor prikkels tot productontwikkeling en innovatie. Dit beleid wordt door de aandeelhouders onderschreven.</p>

2C. Coöperatieve verenigingen

Naam	Coöperatief Beheer groengebieden Midden-Delfland U.A. (CBG)
Vestigingsplaats	Schipluiden
Rechtsvorm	Coöperatieve vereniging U.A.
Financieel belang gemeente	Het exacte financiële belang is niet in deze begroting aan te geven. Afspraak tussen gemeenten en provincie is dat de bijdragen die voor het Recreatieschap Midden-Delfland beschikbaar waren tot 2025 beschikbaar blijven voor de coöperatieve vereniging. Voor de

Naam	Coöperatief Beheer groengebieden Midden-Delfland U.A. (CBG)									
	<p>gemeente Midden-Delfland zijn dat de inwonersbijdrage € 37.732 en de pachttopbrengsten vanuit de overdracht van gronden van het Recreatieschap Midden-Delfland. In het kader van de harmonisatie van bijdragen wordt door de bestuurlijk trekker een voorstel in coöperatieverband uitgewerkt. Naar verwachting is op termijn sprake van een forse stijging van onze bijdrage.</p>									
<p>Vermogenspositie</p>	<table border="0"> <tr> <td></td> <td style="text-align: right;"><u>31-12-2023</u></td> <td style="text-align: right;"><u>31-12-2022</u></td> </tr> <tr> <td>Eigen vermogen:</td> <td style="text-align: right;">€ 4.752.316</td> <td style="text-align: right;">€ 4.687.378</td> </tr> <tr> <td>Vreemd vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 3.405.800</td> <td style="text-align: right;">€ 3.807.082</td> </tr> </table>		<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>	Eigen vermogen:	€ 4.752.316	€ 4.687.378	Vreemd vermogen	€ 3.405.800	€ 3.807.082
	<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>								
Eigen vermogen:	€ 4.752.316	€ 4.687.378								
Vreemd vermogen	€ 3.405.800	€ 3.807.082								
<p>Bestuurlijk belang gemeente</p>	<p>Primaire doelstelling van deelname aan de coöperatieve vereniging is het creëren van een efficiënte en beleidsarme organisatie voor het beheer van gronden die bij de opheffing van het Recreatieschap Midden-Delfland in beheer of erfpacht aan de deelnemende gemeenten zijn overgedragen. Secundaire doelstelling is te komen tot een meer integraal beheer van alle groene gebieden binnen het gebied Midden-Delfland.</p>									
<p>Eventuele risico's</p>	<p>Een financieel risico is de mogelijke forse stijging van onze gemeentelijke bijdrage als gevolg van de harmonisatie van de deelnemersbijdragen. Beheersmatig risico is de versnippering van eigendom en onderhoud van gronden bij de diverse partijen en overheden. Deze versnippering staat een doelmatig en efficiënt beheer in de weg. Binnen de CBG wordt gewerkt aan een systeem waarbij gronden op een gelijke manier worden onderhouden en het herverdelen van eigendommen, waardoor gronden meer aaneengesloten per eigenaar onderhouden worden.</p>									
<p>Overige informatie</p>	<p><u>Wat willen we met deelname bereiken?</u> Deelname aan de coöperatieve vereniging heeft als doel om in samenwerking met andere overheden en gebiedsorganisaties te zorgen voor een doelmatige en rechtmatige uitvoering van beheer- en onderhoudstaken van de groengebieden in het landschap van Midden-Delfland. De samenwerking in de coöperatieve vereniging richt zich hierbij op de volgende gemeentelijke kernpunten: - Integrale samenwerking op het gebied van beheer en onderhoud van het landschap van</p>									

Naam	Coöperatief Beheer groengebieden Midden-Delfland U.A. (CBG)
	<p>Midden-Delfland, waaronder vallen de recreatieve-, agrarische - en natuurgebieden;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bijdragen aan het behouden en versterken van de landschappelijke kwaliteiten van het Bijzonder Provinciaal Landschap Midden- Delfland; - Een beleidsarme beheersorganisatie voor het gebied dat in eigendom is van overheden met korte bestuurlijke en ambtelijke lijnen; - Een efficiënte en rechtmatige besteding van publieke middelen; - Inschakelen van lokale partijen bij beheer en onderhoud, waarbij de deelnemers aan de coöperatieve vereniging binnen de regelgeving voor aanbesteding keuzevrijheid hebben.

3A. Stichtingen

Naam	Stichting Groenfonds Midden-Delfland
Vestigingsplaats	Midden-Delfland
Rechtsvorm	Stichting
Financieel belang gemeente	<p>Bij de oprichting heeft de gemeente een startbedrag aan de stichting beschikbaar gesteld. Daarnaast heeft de gemeente voor elke opgeleverde nieuwe woning in Look-West en Look-West Noord € 1.361 bijgedragen aan het vermogen van de stichting. Voor de uitvoering heeft de stichting een contractrelatie voor periodes van 6 jaar met de Agrarische Natuurvereniging Vockestaert. De nieuwe periode gaat per 2024 voor de volgende 6 jaar in.</p>
Vermogenspositie	<p style="text-align: right;"><u>31-12-2023*</u> <u>31-12-2022</u></p> <p>Eigen vermogen € xxxxxxxx € 11.482.203 Vreemd vermogen € xxxxxxxxx € 63.400 * Jaarrekening 2023 is nog niet beschikbaar/vastgesteld.</p>
Bestuurlijk belang gemeente	<p>De gemeente Midden-Delfland levert de voorzitter van het bestuur van de stichting. Huidige voorzitter is de portefeuillehouder gebiedsontwikkeling.</p>
Eventuele risico's	Er is op dit moment geen risico bekend.
Overige informatie	<p>Wat willen we met de deelname bereiken? De doelstellingen van de Stichting Groenfonds</p>

Naam	Stichting Groenfonds Midden-Delfland
	<p>Midden-Delfland sluiten aan op de gemeentelijke missie, zoals ook vastgelegd in Midden-Delfland®2025. De melkveehouderij als belangrijke pijler van het open groene agrarische cultuurlandschap staat onder druk. Door ondersteuning van deze sector wordt gewerkt aan de doelen van de stichting en gemeente, te weten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - instandhouding van het open agrarisch cultuurlandschap - verbetering van de relatie stad en platteland. <p><u>Wat zijn de beleidsvoornemens?</u> Zorgen voor continuering van de activiteiten zoals de stichting deze ontwikkelt. Dit houdt in: beloning van groene diensten op het gebied van natuur en landschap (doelstelling 1) en educatie en recreatie (doelstelling 2). Samen met de stichting wordt gewerkt aan de concretisering van de doelstellingen waarbij ook gewerkt wordt aan de verwaarding van de producten van het agrarisch cultuurlandschap: hoe kan de meerwaarde van deze producten op het gebied van natuur en landschap in de stad vermarkt worden en daarmee de stad-land relatie verstevigen. De aandachtspunten uit de evaluatie, welke in 2023 is uitgevoerd, worden meegenomen in de plannen en begroting van 2024 en volgende jaren. Bovengenoemde evaluatie vindt gedurende de contractperiode van zes jaar eenmalig plaats.</p>

Naam	Stichting Businesspark Haaglanden									
Vestigingsplaats	Den Haag									
Rechtsvorm	Stichting									
Financieel belang gemeente	De jaarlijkse gemeentelijke bijdrage kan oplopen tot € 10.000.									
Vermogenspositie	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 50%;"></th> <th style="width: 25%; text-align: center;"><u>31-12-2023</u></th> <th style="width: 25%; text-align: center;"><u>31-12-2022</u></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Eigen vermogen</td> <td style="text-align: right;">€ 30.000</td> <td style="text-align: right;">€ 58.011</td> </tr> <tr> <td>Vreemd vermogen</td> <td style="text-align: right;">€</td> <td style="text-align: right;">€</td> </tr> </tbody> </table>		<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>	Eigen vermogen	€ 30.000	€ 58.011	Vreemd vermogen	€	€
	<u>31-12-2023</u>	<u>31-12-2022</u>								
Eigen vermogen	€ 30.000	€ 58.011								
Vreemd vermogen	€	€								
Bestuurlijk belang gemeente	De stichting betreft regionale samenwerking tussen de gemeenten Den Haag, Rijswijk, Delft, Leidschendam-Voorburg, Pijnacker-Nootdorp, Zoetermeer en Midden-Delfland op het gebied van bedrijventerreinen. Regionale samenwerking en afstemming vergroten de									

Naam	Stichting Businesspark Haaglanden
	<p>slagkracht bij ontwikkeling van bedrijventerreinen en gaat onderlinge regionale concurrentie tegen. Vanuit gebundelde krachten en omvang van de deelnemende gemeenten wordt geprobeerd meer te kunnen bereiken op bepaalde thema's, zoals 'Beter benutten', en 'Juiste bedrijf op juiste plek'.</p>
Eventuele risico's	Er zijn op dit moment geen risico's bekend.
Overige informatie	<p><u>Wat zijn de beleidsvoornemens?</u> Het businesspark Haaglanden is een samenwerkingsverband op het gebied van ontwikkeling en uitgifte van nieuwe bedrijfsterreinen. De gemeenten en bedrijvenschappen zijn en blijven ieder individueel beleidsmatig, financieel en juridisch verantwoordelijk voor de bedrijventerreinen die onder de vlag van Businesspark Haaglanden worden uitgegeven en ontwikkeld. Op basis van een herijking van ambities en doelstellingen wordt met de deelnemers gezien welke koers ingezet wordt en welke acties kansrijk zijn voor 2025 en verder, mede in relatie tot de (overlappende) taken van de provincie Zuid-Holland, Industrieschap Plaspoelpolder, en de MRDH.</p> <p><u>Wat willen we met deelname bereiken?</u> Het creëren en behouden van werkgelegenheid en het bieden van aantrekkelijke vestigingslocaties en de optimale benutting van de huidige beschikbare bedrijfsterreinen in de regio staan centraal. Dit komt ten gunste van alle deelnemende gemeenten.</p> <p>De samenwerking tussen de ambtelijke accountmanagers en beleidsmedewerkers van gemeenten en bedrijvenschappen is binnen Businesspark Haaglanden georganiseerd. Samen hebben zij meer kennis, meer mogelijkheden en een groter netwerk.</p>

Naam	Stichting Landschapsfonds Hof van Delfland
Vestigingsplaats	Midden-Delfland
Rechtsvorm	Stichting
Financieel belang gemeente	Aan deelname is geen gemeentelijk bijdrage gekoppeld. De stichting heeft geen

Naam	Stichting Landschapsfonds Hof van Delfland
	<p>winstoogmerk. De bestuurders ontvangen geen financiële vergoeding voor hun werkzaamheden. De gemeente Midden-Delfland vervult de ambtelijke en financiële ondersteuning van de Stichting.</p>
<p>Vermogenspositie</p>	<p>De Stichting Landschapsfonds Hof van Delfland is eind 2017 opgericht. De jaren 2018 en 2019 zijn bedoeld om de ANBI-status van de stichting te realiseren. Medio 2019 is deze status definitief verkregen.</p>
<p>Bestuurlijk belang gemeente</p>	<p>De stichting is opgericht door de gemeenten Maassluis, Midden-Delfland en Pijnacker-Nootdorp en was gelieerd aan de opgeheven Landschapstafel Hof van Delfland. Besluitvorming van het bestuur is gekoppeld aan een instemmend advies, zoals bij het toekennen van subsidie aan projecten. Primaire doelstelling van deelname aan de stichting is het creëren van een efficiënte organisatie voor de financiële ondersteuning van de doelstelling behoud en versterken van het groenblauwe regionale landschap.</p> <p>Secundaire doelstelling op termijn is het vergroten van de kansen op externe fondsen of andere externe financiële middelen voor ontwikkeling en beheer van groene landschappen. Het gaat hierbij om bijdragen van particuliere organisaties en bedrijven. Tevens kunnen financiële middelen voor landschappen vanuit overheidsprojecten tijdelijk geoormerkt gereserveerd worden bij de Stichting Landschapsfonds Hof van Delfland. Daarbij gaat het onder meer om compensatie van ruimtelijke-economische projecten.</p> <p>De Stichting voert een reactief beleid. Dit houdt in dat vanuit de Landschapstafel Hof van Delfland, de Gebiedstafels, samenwerkende en individuele gemeenten, organisaties en bedrijven projecten geïnitieerd dienen te worden. De Stichting kan dan vanuit haar doelstelling en binnen de statuten ingezet worden als ondersteuning bij de financiering. De stichting heeft geen eigen financiële middelen. Dit heeft als consequentie dat de initiërende partij zorg dient te dragen voor</p>

Naam	Stichting Landschapsfonds Hof van Delfland
	financiële middelen die vanuit de Stichting via doorsluizen beschikbaar kunnen worden gesteld of dat vanuit andere partijen generieke subsidies of bijdragen voor de groene landschappen beschikbaar komen, zoals groensubsidies of compenserende middelen bij ruimtelijke projecten.
Bestuurlijk belang gemeente Eventuele risico's	Er zijn op dit moment geen risico's bekend. Het bestuur van de Stichting kan slechts middelen aan projecten toekennen, voor zover de Stichting daar ook daadwerkelijk de beschikking over heeft.
Overige informatie	<p><u>Wat willen we met de deelname bereiken?</u> Deelname aan de stichting heeft als doel om in samenwerking met andere overheden en gebiedsorganisaties de financiële ondersteuning van het beleid tot behoud, versterking en verdere ontwikkeling van de groene landschappen efficiënt te reguleren.</p> <p><u>Wat zijn de beleidsvoornemens?</u> De rechtsvorm van de stichting wordt hierbij gebruikt om middelen te werven en ondersteuning te bieden aan projecten die:</p> <ul style="list-style-type: none"> a. De kwaliteiten van de open groene landschappen behouden en versterken; b. De gebruiks- en belevingswaarden van natuur, recreatie, (cultuur)historie en agrarisch cultuurgebruik of een combinatie van deze gebruiksbestemmingen behouden en versterken; De gebruiks- en belevingswaarden voor de inwoners van het omliggend stedelijk gebied vergroten door meer inhoud te geven aan de relatie stad en land.

Bijdrage aan gemeenschappelijke regelingen

	2025	2026	2027	2028
Bijdrage aan:				
Stichting Businesspark Haaglanden	€ 9.000	€ 9.200	€ 9.400	€ 9.600
Subtotaal	9.000	€ 9.200	€ 9.400	€ 9.600

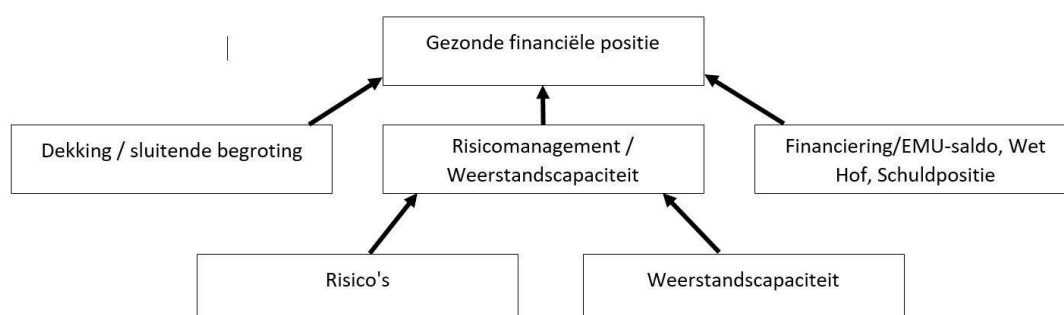
	2025	2026	2027	2028
Gemeenschappelijke regelingen (GR):				
Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (MRDH)	€ 60.902	€ 62.400	€ 63.800	€ 65.300
Veiligheidsregio Haaglanden (VRH)	€ 1.331.101	€ 1.292.101	€ 1.331.101	€ 1.331.101
Gemeentelijke Gezondheidsdienst Haaglanden (GGD&VT)	€ 377.000	€ 389.508	€ 398.377	€ 407.601
Service bureau jeugdhulp Haaglanden (SbjH)	€ 104.416	€ 106.900	€ 109.400	€ 111.900
Coöperatief Beheer Groengebied (CBG)	€ 95.300	€ 97.600	€ 99.800	€ 102.100
GR Archiefbeheer MD	€ 52.600	€ 38.500	€ 39.400	€ 40.300
GR Archeologie MD	€ 38.000	€ 36.500	€ 37.300	€ 38.200
Omgevingsdienst Haaglanden (ODH)	€ 688.587	€ 705.100	€ 721.300	€ 737.900
Regionaal reinigingsbedrijf Avalex	<u>€ 2.308.087</u>	<u>€ 2.446.572</u>	<u>€ 2.544.435</u>	<u>€ 2.646.213</u>
Subtotaal GR	€ 5.055.993	€ 5.175.181	€ 5.344.913	€ 5.480.615
Totaal	€ 5.064.993	€ 5.148.381	€ 5.354.313	€ 5.490.215

Weerstandvermogen en risicobeheersing

Wij voeren actief beleid op de beheersing van de risico's die wij lopen. Gekeken wordt naar de maatregelen die worden getroffen om de risico's af te dekken. Voor de risico's waarvoor geen maatregelen getroffen kunnen worden (bijv. verzekeren te duur) wordt ingeschat welke buffer noodzakelijk is. Dit is het weerstandsvermogen.

Het weerstandsvermogen is te definiëren als 'het vermogen van de gemeente om niet-structurele risico's op te kunnen vangen om haar taken te kunnen voortzetten'. Door een goed systeem van risicomanagement kunnen bestuurders en managers voor risico's, die het behalen van de doelstellingen bedreigen, passende beheersmaatregelen nemen.

Uit deze paragraaf blijkt dat het weerstandsvermogen ruim voldoende is. Daarnaast verhouden de wettelijk voorgeschreven indicatoren zich tot de normen die de VNG hiervoor heeft ontwikkeld.

Interne regelgeving en beleidsafspraken:

Financiële verordening, Controleverordening, Nota Reserves en voorzieningen, Treasurystatuut, Nota risicomanagement, Herziening nota grondbeleid en het Collegeprogramma.

Risicomanagement

Wie denkt aan risicomanagement en risico's in algemene zin, denkt vaak aan vervelende, negatieve gebeurtenissen. Vaak wordt gedacht dat risicomanagement innovatie en vernieuwing tegenhoudt.

Dat dit niet waar is zien we terug in de definitie van de term risico, namelijk:

"Het effect van onzekerheid op het bereiken van waarde. Met andere woorden, risicomanagement is het beheersen van risico's en het nemen van beslissingen die gericht zijn op het voorkomen of minimaliseren van nadelige effecten. Goed risicomanagement zorgt voor procesoptimalisatie, een betere inrichting en borging van resultaten. Een essentieel instrument voor het bereiken van resultaat, innovatie en de Cittaslow filosofie".

Risicomanagement heeft een prominente plek binnen de Planning- en Control cyclus (P&C cyclus). Het is een continu proces. Bij alle P&C producten wordt hierover gerapporteerd. Risicomanagement is een manier van denken. Het dient als hulpmiddel bij het nemen van besluiten door zowel Raad als college. Op 25 juni 2019 is de 'Nota Risicomanagement Midden-Delfland' vastgesteld door de Raad. Met deze nota en nog belangrijker een actueel risicoregister wordt het mogelijk een betrouwbaar oordeel over het benodigde weerstandsvermogen te geven. Dat leidt er uiteindelijk toe dat risico's zo weinig mogelijk effect hebben op de uitvoering van het lopende beleid en in stand houden van

bestaande voorzieningen voor de lokale samenleving. De continuïteit van de bedrijfsvoering en de uitvoering van beleid wordt hiermee beter gewaarborgd.

In het risicoregister gaat het niet alleen om risico's met financiële gevolgen, maar ook om het inzicht in de niet financiële gevolgen (bijvoorbeeld op politiek-, imago-, milieu-, juridisch- privacy of informatie en veiligheidsvlak).

Een actueel risicoregister biedt de volgende voordelen:

- Een scherper beeld van het meest waarschijnlijke scenario voor de afwikkeling van risico's
- Verhoogd risicobewustzijn binnen alle lagen van de organisatie (verankering)
- Effectievere en efficiëntere bedrijfsvoering (prioriteit leggen bij de belangrijkste onderwerpen)
- Betere koppeling tussen beleid en bedrijfsvoering.

Het risicoregister wordt niet als bijlage gepubliceerd bij de programmabegroting en –rekening. Dit in verband met de vertrouwelijkheid van sommige risico's. De belangrijke openbare risico's worden in deze paragraaf benoemd. Als zich buiten de P&C-cyclusmomenten om, ontwikkelingen voordoen (denk bijvoorbeeld aan risico's betreffende de grondexploitatie) dan geldt uiteraard een actieve informatieplicht.

Belangrijkste risico's

Door actieve risicobeheersing heeft de gemeente in beeld wat de risico's zijn en is het mogelijk om het weerstandsvermogen te bepalen. Alle risico's worden tweemaal per jaar herijkt en er wordt continu geanticipeerd op nieuwe risico's. Het getoonde risicoprofiel is bepaald vanuit de herijking/ inventarisatie zoals uitgevoerd t/m juli 2022. In het volgende overzicht worden de belangrijkste (geconsolideerde) risico's gepresenteerd die de grootste invloed hebben bij de bepaling van de benodigde weerstandscapaciteit. Bij ieder risico worden kort de beheersmaatregelen weergegeven.

- Grondexploitatie

Door de grote omvang van de grondexploitatie vormt dit een risico voor de gemeente. Jaarlijks worden de grondexploitaties en de bijbehorende risicoanalyse geactualiseerd. De resultaten van de grondexploitatie brengen wij ten gunste of ten laste van de reserve grondexploitaties. De laatste actualisatie geeft aan dat het resultaat van de reserve grondexploitaties op termijn een batig saldo laat zien.

- Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in 18 verbonden partijen. Veelal is dat een deelname of samenwerking met meerdere gemeenten. De afgelopen jaren is enkele malen gebleken dat hier behoorlijke financiële gevolgen uit voort kunnen vloeien (bijvoorbeeld GGD en Avalex). Stringente bewaking is noodzakelijk om problemen in de toekomst te voorkomen. Voor het dividend van JUVA wordt uitgegaan van een structureel lagere uitkering, gegeven het meerjarenplan van JUVA, de noodzakelijke investeringen en de ontwikkeling van de solvabiliteit. Ondanks de zeer volatiele situatie op de energiemarkt, de prijsontwikkeling en de lagere omzet is in boekjaar 2024 wederom dividend ontvangen over het resultaat van 2023. Toch blijft (gegeven de te verwachten resultaten in 2024 en 2025) een dividenuitkering onzeker, derhalve hebben we structureel geen wijzigingen doorgevoerd ten opzichten van voorgaand jaar.

- Sociale Domein

Vanaf januari 2015 is een groot aantal nieuwe taken overgekomen naar gemeenten. Het betrof aanvankelijk de Participatiewet, de nieuwe Wmo 2015 en taken uit de Jeugdwet. Al vanaf het begin van de decentralisatie hebben gemeenten en VNG aangegeven dat de meegekomen rijksmiddelen bij deze decentralisaties onvoldoende zijn. Ontwikkelingen als de invoering van het abonnementstarief in de Wmo, en het open einde karakter van een aantal regelingen, hebben de financiële druk opgevoerd. Vanaf medio 2018 heeft dit ook in Midden-Delfland geleid tot tekorten, met name op het terrein jeugd. Binnen de gemeentelijke uitvoeringsorganisatie zijn en worden uiteenlopende maatregelen genomen tot kostenbeheersing, waarbij genoemd kunnen worden: het pva kostenbeheersing (2019/2020), de daaruit voortvloeiende doorontwikkeling van het maatschappelijk team en de acties gericht op optimalisering van de bedrijfsvoering. Daarnaast wordt veel inzet gepleegd op de implementatie van (regionale) instrumenten ter beheersing van de kosten. Inmiddels is van rijkswege erkend dat er sprake is van structureel tekortschietende financiering in de jeugdzorg, wat heeft geleid tot enkele (incidentele) extra bedragen voor gemeenten. Per saldo blijft het risico op overschrijdingen, gezien het open einde karakter van de regelingen, de tekortschietende financiering en de beperkte beïnvloedingsmogelijkheden substantieel.

Risico's waardoor de dienstverlening en kwaliteit van de zorg, ondersteuning en financiële dienstverlening in gevaar komen:

- Sociaal domein breed: langere termijneffecten van corona en corona maatregelen op vraag naar ondersteuning op gebied van zorg, inkomen, welzijn en schuldenproblematiek.
- Sociaal domein breed: uitvoeringskosten voor nieuwe wettelijke regelingen zoals de inburgering (vanaf 2022), vroeg signalering (vanaf 2021) in de schuldhulp en toekomstige gemeentelijke taken (beschermde wonen) mogelijk nieuwe volgende regelingen
- Nieuwe gemeentelijke taken ter compensatie van effecten maatschappelijke ontwikkelingen zoals de energiecrisis, de toename van vluchtelingen, en de toeslagenaffaire.
- Jeugdtaken: risico van een toenemende vraag aan geïndiceerde zorg, mede via de vrije verwijzers, wanneer preventief aanbod niet beschikbaar is.
- Tarieven jeugdzorg: Jurisprudentie over tarieven jeugdhulp beperkt gemeentelijke ruimte om tot reëlere tarieven te komen.
- Wmo: toename van zorgbehoefte als gevolg van vergrijzing, gefaseerde afbouw van bijdrage MRDH aan doelgroepenvervoer
- Abonnementstarief Wmo: invoering abonnementstarief leidt tot afname inkomsten uit eigen bijdragen,
- Loonstijgingen via landelijke cao-ontwikkelingen
- Participatiewet: blijvend hoge instroom van mensen in de bijstand, versterkt vanwege economische gevolgen coronamaatregelen (werkgelegenheid neemt af, waardoor instroom in de uitkering stijgt, en uitstroommogelijkheden worden beperkt). Mismatch op de arbeidsmarkt tussen beschikbare banen en de inzetbaarheid van veel bijstandsgerechtigden.

- Garantstellingen

Woningcorporaties trekken leningen aan om het bouwen en onderhouden van sociale huurwoningen te financieren. Het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) staat hiervoor borg.

Als een corporatie niet meer kan voldoen aan haar betalingsverplichtingen, neemt het WSW de leningen over. Het WSW heeft verschillende buffers en vangnetten. Als deze niet toereikend zijn vraagt WSW renteloze leningen op bij Rijk en gemeenten. Gemeenten nemen voor deze leningen een achtervangpositie in door middel van het sluiten van een achtervangovereenkomst met het WSW. Midden-Delfland heeft met het WSW altijd al een achtervangovereenkomst gehad.

De VNG, BZK en WSW hebben gewerkt aan een nieuwe achtervangovereenkomst. De wijzigingen komen erop neer dat de kans (nog) kleiner moet zijn dat de achtervangers (het rijk en de

gemeenten) in de bres moeten springen om WSW overeind te houden. In plaats daarvan moeten de WSW en de corporatiesector zich vooral zelf zien te bedruipen als de borging van schulden in het geding komt.

Deze nieuwe overeenkomst geldt voor alle geborgde geldleningen die een deelnemer van het WSW aangaat vanaf 1 augustus 2021. Onze gemeente is deze nieuwe overeenkomst aangegaan met WSW. Daarmee is het ook in de toekomst mogelijk dat Stichting Wonen Midden-Delfland leningen kan aantrekken tegen een aantrekkelijk rentetarief, om te investeren in sociale huurwoningen.

De gemeente staat (mede) garant voor de leningen van HVC. De gemeente ontvangt hiervoor jaarlijks een garantstellingsprovisie van HVC (jaarlijks ca. € 37.000). De deelname aan HVC vloeit voort uit het feit dat Midden-Delfland deel uitmaakt van de verbonden partij Avalex.

Daarnaast zijn gemeentegaranties aan verenigingen en instellingen verstrekt, zodat zij goedkopere financiering aan hebben kunnen trekken. Goede monitoring en terughoudendheid bij toekomstige aanvragen is noodzakelijk om het risico voor de gemeente te beperken.

- Renteontwikkelingen

Binnen onze begroting wordt het zogenaamde renteomslag percentage gehanteerd voor de berekening van de (bespaarde) rente over de reserves/voorzieningen en de rentetoe rekening over de boekwaarde van de vaste activa. Het renteomslag percentage is een gemiddelde van de betaalde en ontvangen rente. Als gevolg van diverse ontwikkelingen zoals het verplicht schatkist-bankieren, de nog steeds lage marktrente, BBV-voorschriften is het omslagpercentage 0%.

- Aantrekken geldleningen

Aangekochte gronden bedrijvenschap Harnaschpolder worden in erfpacht uitgegeven. Voor de financiering van aankoop van deze gronden en de betaling van de overeengekomen afkoopsommen voor rentever verschillen zijn leningen aangetrokken. Het aantal leningen en het totale vreemde vermogen neemt aanzienlijk toe. Gezien de afgesloten erfpachtovereenkomsten staan hier inkomsten tegenover en is het financieel risico beperkt.

- Uitgezette geldleningen

In 1988 heeft de voormalige gemeente Schipluiden een bedrag van € 7,7 mln. uitgeleend aan de ABN-AMRO. De lening is later overgegaan naar de Royal Bank of Scotland (RBS). De RBS is grotendeels in handen van de Britse overheid. De vooruitzichten van de bank zijn de laatste jaren verbeterd. De lening is voor 50 jaar fixe en heeft een rente van 8,15% (ACT/360). De lening aan de RBS levert nu jaarlijks € 637K exploitatie-inkomsten per jaar tot 2038 op. Het verstrekken van een lening brengt risico's met zich mee (kredietcrisis en de BREXIT). Bij de Nederlandse Waterschapsbank is voor € 1,4 mln. uitgezet met een rente van 7% (€ 95K exploitatie-inkomsten per jaar tot 2043).

- Omgevingswet

De Omgevingswet bundelt de wetgeving en de regels voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. De komst van de Omgevingswet maakt het omgevingsrecht inzichtelijker voor burgers, ondernemers en overheden. Er zijn minder regels en er is meer ruimte voor initiatieven. Dit is een grote opgave de komende jaren.

Naast deze risico's zijn er nog vele andere onzekerheden waarmee alle gemeenten te maken hebben. In dit verband noemen wij calamiteiten (vrijkomen gevaarlijke stoffen of saneringen), dubieuze debiteuren, fraude, leegstand van gebouwen, overige schadeclaims en ook aanslagen. Als

de kosten die hiermee gemoeid zijn niet op derden verhaald kunnen worden of niet volledig worden gedekt door verzekeringen of voorzieningen moeten zij binnen de algemene middelen opgevangen worden.

Schades die voortvloeien uit de dagelijkse activiteiten hebben andere oorzaken en uitingsvormen dan calamiteiten. Ze komen meestal frequenter voor en het schadebedrag per keer is kleiner. Deze structurele schades worden door de gemeente zelf beheerst door te investeren in de bedrijfsvoering. Dit kunnen preventieve maatregelen in de werkprocessen zijn, maar ook informatie en trainingen aan het personeel en bestuur om hun risicobewustwording te verhogen.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de middelen waarover de gemeente beschikt/kan beschikken om niet begrote kosten te dekken en ook de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen of verzekeringen zijn afgesloten. Het weerstandsvermogen is van belang voor het bepalen van de gezondheid van de gemeentelijke financiën. Voor structurele risico's wordt normaliter een voorziening gevormd.

Weerstandscapaciteit

Weerstandscapaciteit is de mate waarin de gemeente op dit moment financieel in staat is risico's af te dekken. Hieronder wordt ingegaan op enerzijds de benodigde weerstandscapaciteit ter afdekking van de hierboven beschreven risico's en anderzijds de werkelijk bij de gemeente aanwezige weerstands-capaciteit.

In de raadsvergadering van 25 juni 2019 is het voorstel voor de actualisatie van de reserves en voorzieningen behandeld. Naar aanleiding hiervan is besloten om een reserve Weerstandsvermogen in te stellen. De omvang van deze reserve is vastgesteld op € 4 mln. Hierdoor ontstaat enerzijds een voldoende buffer om de mogelijke gevolgen van risico's op te vangen en anderzijds komt de Algemene reserve vrij voor andere bestemmingen.

Ratio weerstandsvermogen

Doelstelling voor het hebben/aanhouden van weerstandsvermogen is dat er een buffer aanwezig is om financiële tegenvallers op te vangen zodra risico's werkelijkheid worden. Een algemeen aanvaarde normstelling voor de hoogte van het weerstandsvermogen is er niet. Het oordeel over de toereikendheid van de weerstandscapaciteit is afhankelijk van de financiële risico's. Een berekening van het 'ratio weerstandsvermogen' zoals hieronder toegelicht, geeft een goed inzicht.

Het 'ratio weerstandsvermogen' wordt als volgt berekend:

Ratio weerstandsvermogen =

Beschikbare weerstandscapaciteit (res. weerstandsverm.) / Benodigde weerstandscapaciteit (totaal risico's)

De gemeente streeft ernaar zo min mogelijk risico te lopen en -mits financieel verantwoord- zoveel mogelijk risico's af te dekken. Acceptabel is een ratio weerstandsvermogen tussen de 1,0 en 1,4.

Waardering weerstandsvermogen	Ratio	Aanduiding
Groter dan	2,0	Uitstekend
Tussen	1,4 en 2,0	Ruim voldoende
Tussen	1,0 en 1,4	Voldoende
Tussen	0,8 en 1,0	Matig
Tussen	0,6 en 0,8	Onvoldoende
Lager dan	0,6	Slecht

Beschikbare weerstandscapaciteit

De reserve weerstandsvermogen bedraagt € 4,0 mln. Dit geeft de gemeente meer dan voldoende weerstandscapaciteit om onvoorziene financiële tegenvallers op te vangen.

Risicoregister

Alle risico's zijn tegen het licht gehouden en aangepast/aangevuld in het risicoregister. Op basis van de huidige inzichten en de berekening blijkt dat een onderbouwde kans bestaat dat een bedrag van € 2,2 mln. noodzakelijk is om aan de, zo reëel mogelijk ingeschatte, financiële risico's weerstand te bieden.

Ratio weerstandvermogen:	2025	2026	2027	2028
Beschikbare weerstandscap. (= € 4,0 mln) / Totaal aan risico's (= € 2,2 mln) =	1,8	1,8	1,9	1,9

Voor de berekening van dit ratio is alleen gebruik gemaakt van de reserve weerstandsvermogen. De algemene reserve, (niet bekleemde) bestemmingsreserves en de post onvoorzien zijn in de berekening niet meegenomen. Het ratio weerstandsvermogen zou dan nog hoger geweest zijn. Het streven van de gemeente naar een ratio weerstandsvermogen tussen de 1,0 en 1,4 wordt in 2025 en volgende jaren gehaald.

Financiële kengetallen

Kengetal	Rekening 2023	Begroot 2024	Begroot 2025	Begroot 2026	Begroot 2027	Begroot 2028
Netto schuldquote	136%	115%	137%	148%	146%	145%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	133%	112%	134%	145%	144%	142%
Solvabiliteitsratio	35%	38%	32%	32%	31%	31%
Grondexploitatie	7%	9%	6%	7%	7%	6%
Structurele exploitatieruimte	0%	0%	4%	0%	-1%	0%
Belastingcapaciteit	106%	110%	110%	106%	106%	105%

Toelichting kengetallen:

Netto schuldquote

De netto schuldquote geeft inzicht in het niveau van de gemeentelijke schuldenlast t.o.v. de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

Analyse en conclusie

De netto schuldquote wordt gekwalificeerd als matig (90% > < 130%). Er zijn echter erfpachtgronden aangekocht. d.m.v. 'projectfinancieringen'. Zonder deze 'projectfinancieringen' is de netto schuldquote 2024 "voldoende" te noemen.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Omdat bij uitgezette leningen onzekerheid kan bestaan of ze allemaal worden terugbetaald, wordt dit kengetal zowel berekend inclusief als exclusief de doorgeleende gelden. Zo wordt duidelijk wat het aandeel van de verstrekte leningen in de exploitatie is en wat dit betekent voor de schuldenlast. Hoe lager deze percentages, hoe beter. In de uitgezette geldleningen vinden geen mutaties plaats.

Analyse en conclusie

De netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen is een paar procentpunten lager ten opzichte van de netto schuldquote. Het uitstaande bedrag aan leningen is al meerdere jaren hetzelfde en laat ook voor de komende jaren eenzelfde beeld zien. De impact op de netto schuldquote is beperkt.

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger dit percentage, hoe gunstiger dit is voor de financiële weerbaarheid van de gemeente.

Analyse en conclusie

De ratio solvabiliteit Midden-Delfland is matig volgens de streefwaarden van de VNG (tussen de 20 en 50%). De projectfinanciering voor erfpachtgronden is hiervoor de voornaamste oorzaak. Zonder de projectfinancieringen voor de aankoop van erfpachtgronden zou de solvabiliteitsratio 62% (ten opzichte van 32% nu) zijn geweest. ('Voldoende' conform de VNG-normen) De solvabiliteitsratio laat een redelijk 'stabiele' trend zien, waarbij het ratio enigszins afneemt. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het eigen vermogen afneemt.

Kengetal grondexploitatie

De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. De boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze waarde moet worden terugverdiend. De accountant moet ieder jaar beoordelen of de gronden tegen een actuele waarde op de balans zijn opgenomen.

Analyse en conclusie

De ratio grondexploitaties laat zien dat deze nu en voor de komende jaren stabiel is. Volgens de streefwaarden van de VNG als 'Voldoende' aangeduid. In de paragraaf grondbeleid is uitvoerig toelichting gegeven op de ontwikkelingen.

Structurele exploitatieruimte

Dit cijfer helpt mee om te beoordelen welke structurele ruimte een gemeente heeft om de eigen

lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Wanneer dit cijfer negatief is, betekent het dat het structurele deel van de begroting onvoldoende ruimte biedt om de lasten te dragen.

Analyse en conclusie

De ratio structurele exploitatieruimte Midden-Delfland geeft voor 2024 aan dat de structurele lasten afgedekt kunnen worden met structurele baten.

Belastingcapaciteit: Woonlasten meerpersoonshuishouden

Het streven is om de woonlasten laag te houden. Onder de woonlasten worden verstaan de OZB, de riool- en afvalstoffenheffing voor een woning met gemiddelde WOZ-waarde. De belastingcapaciteit van gemeenten wordt daarom berekend door de totale woonlasten voor een meerpersoonshuishouden in jaar t te vergelijken met het landelijk gemiddelde in jaar t-1 en uit te drukken in een percentage.

Analyse en conclusie

De totale woonlasten van de gemeente liggen boven het landelijke gemiddelde. Het streven van het college is de woonlasten laag te houden. De gemeente gaat voor de riool- en afvalstoffenheffing uit van 100% kostendekking. De gemiddelde WOZ-waarde van woningen is aan de hoge kant. Waar landelijk gezien de gemiddelde kosten voor met name de afvalinzameling en riolering fors gestegen is, zien we dit beeld terug bij Midden-Delfland. In 2024 een stijging van 8% voor afvalstoffenheffing en 7,5% voor rioolheffing. In 2025 is enkel een stijging voor afvalstoffenheffing benodigd van 8%. Door een groot gemeentelijk oppervlakte zijn de woonlasten nog wel aan de hoge kant.

Wet open overheid

De de Wet open overheid (hierna: Woo) regelt het recht van inwoners op informatie van de overheid en is een belangrijke stap naar een open overheid. De bedoeling is dat informatie makkelijk vindbaar is en dat inwoners een meer gelijke informatiepositie krijgen. Dit vraagt dat de gemeente transparant handelt en actief informatie geeft. Ook zorgen we ervoor dat de informatie goed vindbaar is en dat deze begrijpelijk is. Dat betekent dat we de komende jaren niet alleen werken aan technische en systeemoplossingen om dit mogelijk te maken, maar ook dat we aandacht besteden aan de cultuurverandering die de transitie naar de Woo ook is.

Doelen voor 2025

We werken de komende jaren gefaseerd toe naar het actief openbaar maken van 11 informatie categorieën. Per 1 november 2024 moeten de eerste vijf informatiecategorieën van de Woo openbaar worden gemaakt.

Het gaat om de volgende categorieën:

1. Wetten en algemeen verbindende voor schriften (artikel 3.3, eerste lid, onderdeel a);
2. Overige besluiten van algemene strekking (artikel 3.3, eerste lid, onder b);
3. Organisatie en werkwijze (artikel 3.3, eerste lid, onderdeel d);
4. Bereikbaarheidsgegevens artikel 3.3, eerste lid, onderdeel e);
5. Vergaderstukken Staten Generaal (artikel 3.3, tweede lid, onderdeel b) - niet relevant voor gemeente.

In 2025 richten we ons op deze categorieën en wordt er bekeken wat er nodig is voor de volgende implementatiefase.

Kosten (implementatie) van de Woo

In het gemeentefonds zijn middelen beschikbaar gesteld specifiek voor de implementatie van de Woo. Het gaat om circa € 42.000,- per jaar. In 2022 en 2023 is een deel van dit bedrag gebruikt voor de implementatie van de Woo. Vanaf 2024 e.v. willen we dit bedrag benutten voor de extra personele inzet die we nodig hebben voor de afhandeling van de Woo-verzoeken dan wel het vervolg van de implementatie van de Woo.

De verdere implementatie van de WOO brengt kosten met zich mee. De exacte omvang is nog niet bekend, daarvoor is nog te veel onduidelijk. Naast de kosten voor licenties, gebruik en onderhoud van systemen, zoals de verplichte aansluiting op de Woo-index (voorheen PLOOI genoemd) zullen er ook incidentele kosten gemaakt worden voor het inventariseren, aanpassen en inrichten van processen voor onder andere actieve openbaarmaking. Daarnaast zijn er kosten voor automatisering, waaronder bedrijfsapplicaties, metadata, en documentsjablonen aanpassen. En moet er mogelijk organisatiebreed kosten worden gemaakt voor opleiding, communicatie en het inhuren van expertise en menskracht.

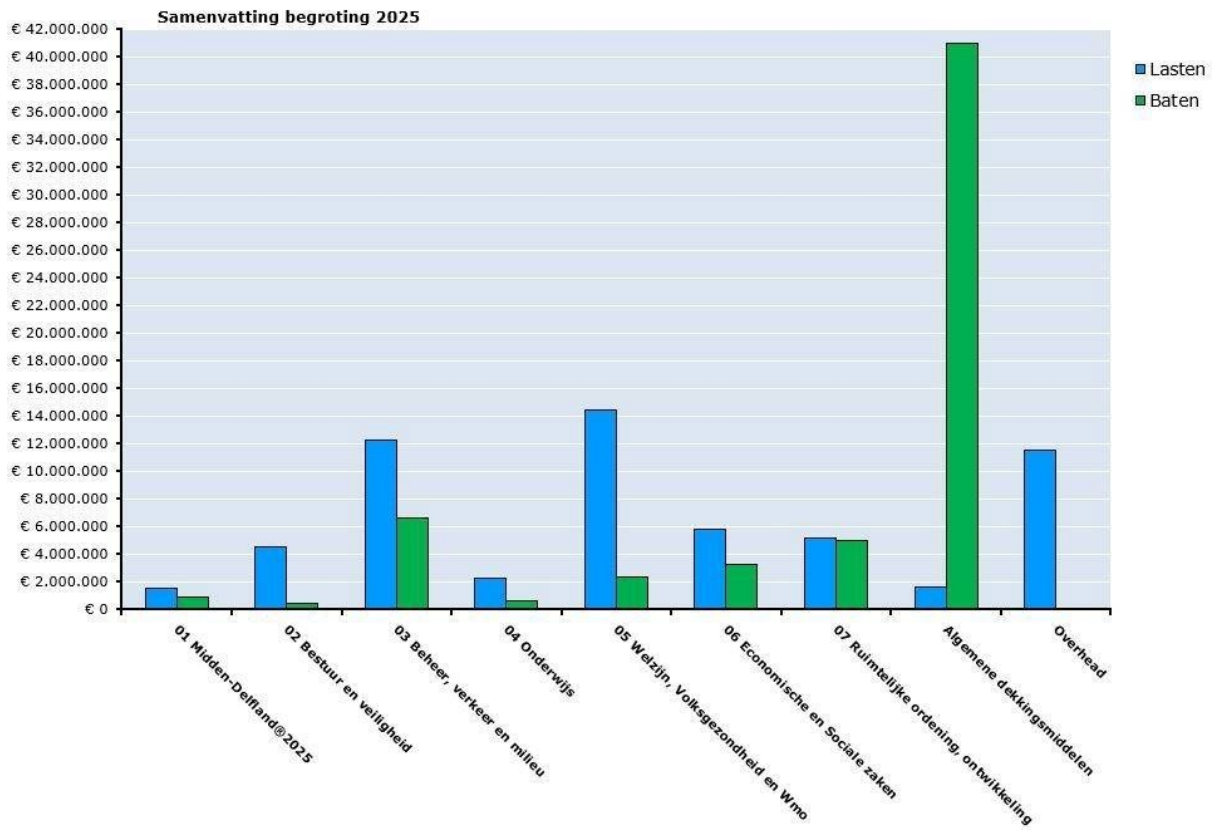
Recapitulatie

Recapitulatie programma's

Samenvatting begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Exploitatie	€ 2.712.875	€ 5.452.069	€ 383.409	€ 2.698.948	€ 2.450.004	€ 2.186.129
01 Midden-Delfland 2025	€ 259.459	€ 678.636	€ 705.951	€ 573.251	€ 575.551	€ 577.851
02 Bestuur en veiligheid	€ 3.663.045	€ 3.936.226	€ 4.114.577	€ 4.091.487	€ 4.066.850	€ 4.068.339
03 beheer, verkeer en milieu	€ 5.027.618	€ 7.721.134	€ 5.923.580	€ 6.249.169	€ 6.533.153	€ 6.929.744
04 Onderwijs	€ 1.720.986	€ 1.933.944	€ 1.864.984	€ 1.760.383	€ 1.758.416	€ 1.768.600
05 Welzijn, Volksgezondheid en WMO	€ 12.129.360	€ 14.777.472	€ 12.500.376	€ 12.647.416	€ 12.657.338	€ 12.785.855
06 Economische en Sociale zaken	€ 2.445.752	€ 3.018.319	€ 2.735.344	€ 2.668.484	€ 2.685.052	€ 2.699.800
07 Ruimtelijke ordening, ontwikkeling	€ 3.002.488	€ 216.029	€ 153.786	€ 849.265	€ 959.704	€ 1.002.937
Algemene dekkingsmiddelen	- € 35.921.341	- € 37.414.270	- € 39.049.574	- € 38.435.125	- € 39.846.001	- € 41.143.856
Overhead	€ 10.385.509	€ 10.584.578	€ 11.434.384	€ 12.294.617	€ 13.059.941	€ 13.496.860
Reserves	- € 2.609.218	- € 5.984.033	- € 1.483.620	- € 1.260.054	- € 1.075.100	- € 1.005.659
01 Midden-Delfland 2025	€ 131.220	- € 152.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
02 Bestuur en veiligheid	€ 0	- € 10.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0

Begroting 2025-2028

Samenvatting begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
03 beheer, verkeer en milieu	€ 217.531	- € 1.493.706	- € 260.655	- € 180.123	- € 159.735	- € 159.341
04 Onderwijs	- € 241.806	- € 337.874	- € 252.374	- € 252.374	- € 252.374	- € 252.374
05 Welzijn, Volksgezondheid en WMO	€ 553.378	- € 1.708.427	- € 331.999	- € 326.455	- € 161.779	- € 138.888
06 Economische en Sociale zaken	€ 29.454	- € 523.919	- € 259.317	- € 143.500	- € 143.500	- € 143.500
07 Ruimtelijke ordening, ontwikkeling	- € 2.113.692	- € 584.589	€ 19.055	€ 19.341	€ 19.631	€ 19.925
Algemene dekkingsmiddelen	- € 944.345	- € 655.192	- € 398.330	- € 376.943	- € 373.343	- € 327.481
Overhead	- € 240.958	- € 518.326	€ 0	€ 0	- € 4.000	- € 4.000
Totaal	€ 103.657	- € 531.964	- € 1.100.211	€ 1.438.894	€ 1.374.904	€ 1.180.470

Financiële begroting

Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) 2004 is de gemeente verplicht een overzicht van de financiële begroting (overzicht van baten en lasten) samen te stellen. De uiteenzetting van de financiële positie en het overzicht van baten en lasten vormen samen de financiële begroting. Verder wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de Financiële structuur. Aansluitend is een toelichting op het resultaat van de primitieve begroting opgenomen.

De uiteenzetting van de financiële positie bevat:

- de baten en lasten van bestaand beleid
- de investeringen, gesplitst in investeringen met een economisch of een maatschappelijk nut
- de financiering
- de stand en het verloop van de reserves en voorzieningen.

Deze gegevens zijn bijna allemaal al in een ander onderdeel van de begroting opgenomen, maar worden hier in verband met de voorschriften van het BBV nogmaals weergegeven.

Uitgangspunten begroting

Zoals vermeld in het Coalitieakkoord op hoofdlijnen 2022-2026, streven wij naar een financieel duurzaam beleid met een begroting die op lange termijn in evenwicht is. We zorgen ervoor dat structurele uitgaven worden gedekt door structurele inkomsten. Hierbij staat het principe centraal dat de gemeente het geld beheert namens de samenleving. Daarom streven we ernaar om de belastingdruk voor onze inwoners, verenigingen en bedrijven beperkt te houden. Middelen die het weerstandsvermogen en de budgetbehoefte overstijgen kunnen ingezet worden voor de samenleving. We behouden daarbij het streven naar een weerstandsvermogen met een ratio dat zich minimaal tussen de 1,0 en 1,4 (dit kwalificeert als 'voldoende') bevindt. Deze begroting is de uitwerking van de Kadernota 2025-2028 die u op 3 juli 2024 heeft vastgesteld. De kadernota gaf u een doorkijk naar de Begroting 2025 en MJP 2026-2028 en bevat zowel de kaders voor het verder uitwerken van de begroting als een vooruitblik voor de komende jaren. De Kadernota liet voor alle jaren 2025-2028 een fors negatief begrotingsaldo zien. Door een kritische beoordeling van de begrotingscijfers, daarbij sterk rekening houdend met de realisatiecijfers van afgelopen jaren, zijn we erin geslaagd de negatieve saldi terug te dringen. Dit heeft geleid tot een sluitende Begroting 2025. Hoewel de saldi in de jaren 2026-2028 minder negatief zijn geworden dan in de Kadernota 2025-2028 schrijven we hier nog altijd rode cijfers.

De sluitende Begroting 2025 maakt het (vooralsnog) mogelijk om onze dienstverlening te continueren en om de voorgestelde plannen uit de kadernota en het collegewerkprogramma te realiseren. Dit wordt echter geen sinecure, omdat de lucht uit veel budgetten is geperst en nog nadrukkelijker naar de planning van de investeringskredieten is gekeken. Veel investeringskredieten zijn daardoor doorgeschoven naar latere jaren. Het kan betekenen dat er in 2025, eerder dan voorheen, noodzaak is bepaalde budgetten bij te ramen. Uiteraard zal dit via de reguliere planning-en-controlcyclus verlopen.

Op basis van de huidige saldi voor de jaren 2026-2028 resteert een onveranderd forse opgave. Deze opgave kan nog groter worden door onzekerheden als de economische ontwikkelingen (zoals de inflatie) en het rijksbeleid (algemene uitkering).

Begrotingsadvies 2025-2028 VNG Tijdens de Algemene Ledenvergadering 2023 van de VNG is de resolutie 'Naar een rechtvaardig, duurzaam en solide meerjarig financieel perspectief' aangenomen. Aansluitend heeft de VNG - voor het eerst in haar bestaan - een begrotingsadvies uitgebracht voor

de gemeentelijke meerjarenbegroting 2024-2027. Op aanraden van de VNG-commissie Financiën heeft het VNG-bestuur besloten ook voor de meerjarenbegroting 2025-2028 een begrotingsadvies uit te brengen. Deze bestond uit 2 delen: een eerste deel in maart 2024 en een tweede deel volgend op het verschijnen van de meicirculaire. Kortweg was het advies in deel 1:

- Bereid ombuigingen voor waartoe in uw gemeente besloten zal worden indien de korting van € 3 miljard vanaf 2026 niet wordt teruggedraaid of verzacht. Breng deze zo goed mogelijk in kaart, maar zet ze nog niet in gang.
- Presenteer deze gevolgen financieel én inhoudelijk zo scherp mogelijk.
- Betrek daarbij het advies van de Taskforce Taken en Middelen, die aangeven vooral te focussen op taken in medebewind. We realiseren ons dat dit voor elke gemeente een eigen afweging vraagt, die tot andere keuzes kan leiden.
- Beschrijf in ieder geval de 5 meest significante ombuigingsmaatregelen, hun consequenties en het taakveld dat daarmee geraakt wordt.

Deel 2 van het advies betrof in het kort:

- Benoem de financiële en inhoudelijke consequenties van noodzakelijke bezuinigingen en/of lastenverzwaring, ook van ombuigingen die eerder zijn ingezet.
- Maak boekjaar 2025 sluitend, rekening houdend met de wijze waarop de financiële toezichthouders omgaan met de incidentele korting van 2025.
- Voer geen bezuinigingen door op andere beleidsterreinen vanwege de groei van de kosten voor jeugdzorg.
- Overweeg rekening te houden met toekomstige ontwikkelingen rondom het Btw Compensatiefonds (BCF) en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).

De begrotingsadviezen hebben we ter harte genomen en voor een deel, maar niet volledig opgevolgd. Op hoofdlijnen kunnen we stellen dat we inderdaad het boekjaar 2025 sluitend hebben gemaakt en de financiële en inhoudelijke consequenties van budgetaanpassingen hebben benoemd. De andere adviezen hebben we deels opgevolgd of terzijde geschoven. Zo hebben wij geen rekening gehouden met de toekomstige ontwikkelingen rondom het Btw Compensatiefonds (BCF) en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Althans, we houden uiteraard rekening met de ontwikkelingen, maar ramen op dit punt geen (mogelijk) baten (of lagere lasten). Dit strookt naar ons inzicht namelijk niet met onze kaders van realistisch en behoudend begroten. Onze toezichthouder, de Provincie Zuid-Holland, onderschrijft ons standpunt. Verderop onder Algemene Uitkering leest u hier mee over.

Financiële kaders

Voor de Begroting 2025 en MJP 2026-2028 hanteren wij de kaders zoals voorgesteld in de Kadernota 2025-2028:

a) De Begroting 2025 is materieel in evenwicht (ofwel: reëel sluitend); structurele lasten worden gedekt door structurele baten.

b) Wanneer de Begroting 2025 niet sluitend kan worden, is in elk geval het begrotingsjaar 2028 materieel in evenwicht.

c) Hoewel ons dit tijdelijk, vanuit het Bestuurlijk Overleg Financiële Verhoudingen (BOFv), is toegestaan zien we in principe af van het structureel inzetten van reserves voor een sluitende begroting.

d) Incidentele lasten kunnen gedekt worden door incidentele baten (veelal door onttrekking aan de algemene reserve).

e) Wij baseren ons in de Begroting 2025 en MJP 2026-2028 op de indices uit de meicirculaire.

f) De Begroting 2025 en MJP 2026-2028 bevat geen taakstellingen of stelposten.

g) De Begroting 2025 en MJP 2026-2028 bevat in beginsel voortzetting van bestaand beleid en projecten en werkzaamheden opgenomen in het collegewerkprogramma.

h) Uitgangspunt voor de OZB is een structurele opbrengststijging van 3% per jaar.

i) Voor de afvalstoffenheffing en rioolheffing stijgen de tarieven niet meer dan voor kostendekkendheid noodzakelijk.

j) Voor de toeristenbelasting stijgen de tarieven in 2025:

- van € 0,85 naar € 1,00 per overnachting per persoon in een kampeermiddel.

- van € 1,25 naar € 1,50 per overnachting per persoon voor een overnachting in een inrichting niet

zijnde een kampeermiddel. Verder hebben wij in de Begroting 2025-2028 de volgende algemene uitgangspunten gehanteerd:

Inwoner- en woningprognose:

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Bevolkingsprognose	19.484	19.472	19.377	19.608	19.683	19.743	19.823
Aantal woningen	8.052	8.058	8.103	8.253	8.328	8.405	8.480
Gem. bezetting	2,42	2,42	2,39	2,38	2,36	2,35	2,34
Toename woningen		6	45	150	75	77	75

Loonindexering personeelskosten

De huidige cao voor gemeenteambtenaren loopt tot en met 31 maart 2025. Vanaf 1 april 2025 moet een nieuwe afgesloten worden. In deze Begroting 2025-2028 zijn we uitgegaan van de meerjarige loonindex die is opgenomen in de Meicirculaire 2024. Die index is 3.8% voor 2026, 4.8% voor 2027 en 4% voor 2028. Wij gaan ervanuit dat deze indexatie volstaat.

Prijzontwikkeling

Voor de prijsontwikkeling hanteren wij, indien van toepassing, de Nationale consumentenprijsindex (CPI). In de Meicirculaire 2024 is de CPI geraamd op 2,8% voor 2025. Voor 2026, 2027 en 2028 is het respectievelijk 2,4%, 2,3% en 2,3%. Deze percentages passen wij (in basis) toe in de Begroting 2024-2027. Hierop zijn twee uitzonderingen: als op basis van individuele afspraken een andere (of geen) index wordt afgesproken, wordt die gevolgd. Daarnaast kan het zijn dat voor specifieke taakvelden door de aanhoudende inflatie hogere indexeringen verwacht worden. In dat geval zijn de ramingen daarop gebaseerd. Op deze manier proberen we zuinig, maar reële ramingen op te nemen.

Algemene uitkering

In de Kadernota 2025-2028 hebben we de gevolgen van de Meicirculaire gemeentefonds 2024 opgenomen. De voornaamste onderwerpen die geleid hebben tot de financiële bijraming geven we hieronder weer voor een volledig beeld.

Fysiek domein (infrastructuur, natuur en openbaar vervoer)

Op het fysiek terrein spelen een aantal fundamentele ontwikkelingen die veel van overheden vragen en financieel grote gevolgen kunnen hebben. Het openbaar vervoer staat voor meerdere uitdagingen: verduurzamen van de exploitatie, onzekerheid op de aanbestedingsmarkt, behoud van sociale veiligheid, innoveren voor een betere aansluiting op de mobiliteitsbehoeften.

Vervangingsinvesteringen en onderhoud van bestaande infrastructuur vormen naast de grote opgaven voor nieuwe aanleg van infrastructuur een aanzienlijke uitdaging voor gemeenten, provincies en het Rijk. Het is van belang om een compleet beeld te hebben van de financiële impact van de benodigde vervangingsinvesteringen en onderhoudskosten.

De natuuropgave van de provincies is groot en uitdagend. Daarbij spelen onder andere vragen rondom structurele beheertaken.

Kabinet en het IPO erkennen dat er onderzoek nodig is naar de vraag of de bbpsystematiek evenredig meebeweegt met de ontwikkeling van de kosten op deze drie beleidsterreinen openbaar vervoer, infrastructuur en natuur. Daarbij dient goed gekeken te worden naar uitvoeringscapaciteit, trends, ontwikkelingen en prognoses, juridische en financiële obstakels. Waarbij dit ook in het licht van de gehele overheidsfinanciën wordt bekeken. Streven is om door de verdere uitwerking, indien mogelijk, zo snel mogelijk een meer compleet beeld te hebben van aard en omvang en mogelijke maatregelen. Daarbij zal zowel gekeken worden naar de financiële aspecten, de inhoudelijke sturing als de rolneming door zowel Rijk als medeoverheden.

Inzet specifieke uitkeringen

De afgelopen jaren is het aantal specifieke uitkeringen (Spuks) en de daaraan verbonden uitgaven sterk gestegen (realisatie 2023: 153 Spuks, totaalbedrag € 18,3 miljard). Dit is onwenselijk vanwege het uitgangspunt dat financiële middelen vanuit het Rijk aan medeoverheden bij voorkeur bestedingsvrij en zonder oormerk ter beschikking gesteld worden. Bovendien zijn aan specifieke uitkeringen hoge verantwoordings- en controlelasten verbonden. De gezamenlijke inzet van Rijk, VNG en IPO is daarom gericht op een beperking van het aantal specifieke uitkeringen en het verminderen van de verantwoordingslasten.

Besparingsverlies Jeugd

In het coalitieakkoord Rutte IV is een aanvullende besparing in het kader van Jeugdzorg (wat zowel jeugdhulp als jeugdbescherming en jeugdreclassering omvat) oplopend naar structureel € 511 miljoen vanaf 2027 opgenomen. De geraamde besparing van € 500 miljoen in 2025 kan nog niet gerealiseerd worden, omdat de maatregelen die tot besparing moeten leiden nog niet zijn gerealiseerd. Om die reden wordt in 2025 incidenteel € 500 miljoen toegevoegd aan de algemene uitkering van het gemeentefonds. Voor onze gemeente betekent dat een bedrag van € 304.919.

Reserves en voorzieningen

De provinciaal toezichthouder hanteert strikte regels ten aanzien van de inzet reserves. Dit om te voorkomen dat gemeenten in (te) hoge mate afhankelijk zijn van structurele bijdragen vanuit hun reserves om structureel en reëel evenwicht te realiseren. Conform de regels die hiervoor gelden, dekken wij in principe alleen incidentele lasten vanuit reserves. In dit kader dekken wij onderhoudslasten alleen vanuit een reserve voor zover deze incidenteel van aard zijn. Voor de dekking van enkele investeringskredieten dekken wij de kapitaallasten vanuit een zogenaamde dekkingsreserve. Dit is toegestaan zolang de volledige boekwaarde in de dekkingsreserve aanwezig

is. Aan deze voorwaarde voldoen wij. Het egaliseren van tarieven is alleen mogelijk via voorzieningen. Voor de afvalstoffen- en rioolheffing volgen wij daarom deze lijn.

De baten en lasten van bestaand beleid

In de volgende tabel zijn de geraamde baten en lasten in 2025 aangegeven per programma. Voorts is een bedrag aangegeven dat de gemeente hiervoor aan algemene dekkingsmiddelen raamt. De algemene dekkingsmiddelen zijn gemeentelijke middelen die vrij aan te wenden zijn en worden verantwoord in een apart hoofdstuk Algemene dekkingsmiddelen. De algemene dekkingsmiddelen zijn voor de vergelijkbaarheid in de tabel afzonderlijk opgenomen.

Lasten begroting 2025

Lasten begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Algemene dekkingsmiddelen	€ 1.578.742	€ 1.547.586	€ 1.566.153	€ 1.563.413	€ 1.560.233	€ 1.562.972
Algemene baten en lasten	€ 0	€ 6.000	€ 6.000	€ 6.000	€ 6.000	€ 6.000
Algemene uitkering	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
OZB niet woning	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
OZB woning	€ 480.834	€ 418.551	€ 427.519	€ 434.707	€ 439.580	€ 442.250
Treasury	€ 1.097.908	€ 1.123.035	€ 1.132.634	€ 1.122.706	€ 1.114.653	€ 1.114.722
Uitk. Deelfonds sociaal domein	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Overhead	€ 10.724.867	€ 10.712.618	€ 11.526.034	€ 12.388.467	€ 13.155.791	€ 13.594.910
Overhead ambtelijke organisatie	€ 7.484.480	€ 5.495.027	€ 6.940.835	€ 7.642.484	€ 8.462.968	€ 9.011.832
Overhead bestuursorgaan	€ 867.705	€ 1.274.361	€ 1.138.173	€ 1.139.373	€ 1.144.573	€ 1.145.873
Overhead D,C en I	€ 2.274.345	€ 3.775.986	€ 3.308.568	€ 3.465.972	€ 3.405.413	€ 3.292.166
Overhead openbare werken	€ 98.337	€ 167.244	€ 138.458	€ 140.638	€ 142.838	€ 145.038

Lasten begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Programma 1	€ 2.537.051	€ 1.569.898	€ 1.370.338	€ 1.238.038	€ 1.240.738	€ 1.243.438
Midden-Delfland en Vitale dorpen	€ 2.537.051	€ 1.569.898	€ 1.370.338	€ 1.238.038	€ 1.240.738	€ 1.243.438
Programma 2	€ 3.982.035	€ 4.352.916	€ 4.551.900	€ 4.585.523	€ 4.586.486	€ 4.590.675
Bestuurlijke samenwerking	€ 75.000	€ 112.224	€ 240.997	€ 243.395	€ 245.695	€ 248.095
Bestuursondersteuning raad	€ 215.678	€ 235.097	€ 254.293	€ 256.893	€ 259.393	€ 261.993
Bestuursorganen	€ 633.791	€ 618.309	€ 647.046	€ 657.974	€ 656.614	€ 655.530
Burgerzaken	€ 885.667	€ 966.208	€ 981.599	€ 1.013.896	€ 1.036.019	€ 1.030.792
Raad en raadcommissie	€ 352.245	€ 333.206	€ 357.077	€ 377.977	€ 360.877	€ 362.777
Brandweer en rampenbestrijding	€ 1.282.675	€ 1.329.028	€ 1.389.979	€ 1.351.779	€ 1.391.579	€ 1.392.379
Overige openbare orde	€ 536.979	€ 758.844	€ 680.909	€ 683.609	€ 636.309	€ 639.109
Programma 3	€ 10.755.444	€ 13.585.509	€ 12.268.703	€ 12.739.903	€ 13.197.450	€ 13.544.275
Binnenhavens en waterwegen	€ 418.781	€ 658.973	€ 497.702	€ 506.302	€ 526.369	€ 546.736
Waterkering, afwatering en landaanwinning	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Wegen	€ 3.121.365	€ 4.729.910	€ 3.536.607	€ 3.833.108	€ 4.119.176	€ 4.244.773
Begraafplaatsen	€ 228.614	€ 273.306	€ 227.310	€ 226.907	€ 227.663	€ 228.391
Openbaar groen	€ 1.422.957	€ 1.447.535	€ 1.449.735	€ 1.466.671	€ 1.482.500	€ 1.494.083
Afvalverzameling en -verwerking	€ 2.260.357	€ 2.285.421	€ 2.597.485	€ 2.669.840	€ 2.769.408	€ 2.871.186

Begroting 2025-2028

Lasten begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Milieubeheer	€ 1.232.860	€ 1.492.425	€ 1.376.527	€ 1.394.201	€ 1.366.733	€ 1.383.982
Riolering	€ 1.511.382	€ 2.074.352	€ 2.035.821	€ 2.076.894	€ 2.127.215	€ 2.186.169
Speelvoorzieningen	€ 175.485	€ 224.899	€ 251.117	€ 261.841	€ 272.206	€ 280.745
Parkeren	€ 20.064	€ 12.782	€ 13.014	€ 13.214	€ 13.396	€ 13.596
Verkeer en vervoer	€ 363.578	€ 385.908	€ 283.384	€ 290.925	€ 292.785	€ 294.615
Programma 4	€ 2.119.736	€ 2.264.739	€ 2.196.179	€ 2.091.978	€ 2.090.411	€ 2.100.995
Gemeenschappelijke baten/lasten onderwijs	€ 1.000.554	€ 1.167.198	€ 1.167.355	€ 1.179.124	€ 1.190.236	€ 1.201.773
Huisvesting onderwijs	€ 1.119.183	€ 1.097.541	€ 1.028.824	€ 912.854	€ 900.175	€ 899.222
Programma 5	€ 13.395.577	€ 16.811.805	€ 14.456.097	€ 14.557.330	€ 14.368.240	€ 14.499.757
Kunst	€ 86.751	€ 151.835	€ 114.212	€ 115.424	€ 116.724	€ 118.024
Openbaar bibliotheekwerk	€ 422.549	€ 399.800	€ 417.126	€ 426.926	€ 436.526	€ 446.326
Oudheidkunde/monumenten	€ 170.105	€ 311.589	€ 165.895	€ 167.095	€ 169.595	€ 167.195
Sport	€ 930.325	€ 1.547.805	€ 960.459	€ 972.866	€ 858.518	€ 865.890
Volksfeesten	€ 24.365	€ 26.330	€ 34.457	€ 34.857	€ 35.166	€ 35.587
Jeugd	€ 4.804.212	€ 5.055.521	€ 4.726.777	€ 4.731.892	€ 4.680.614	€ 4.688.138
Jeugdgezondheidszorg (uniform)	€ 674.199	€ 765.698	€ 743.308	€ 760.218	€ 777.518	€ 795.218
Kinderopvang	€ 156.338	€ 198.136	€ 170.340	€ 171.840	€ 173.240	€ 174.740
Maatschappelijk team	€ 761.516	€ 996.661	€ 555.552	€ 562.713	€ 569.813	€ 577.113
Openbare gezondheidszorg	€ 286.194	€ 375.234	€ 321.785	€ 320.533	€ 326.233	€ 332.133
Overig sociaal-cultureel werk	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Vreemdelingen	€ 527.827	€ 1.593.662	€ 1.522.824	€ 1.523.524	€ 1.524.224	€ 1.524.924
WMO	€ 3.962.334	€ 4.635.627	€ 4.047.490	€ 4.079.663	€ 4.047.790	€ 4.109.490
WMO en jeugd	€ 588.863	€ 753.907	€ 675.873	€ 689.779	€ 652.279	€ 664.979
Programma	€	€	€	€	€	€

Lasten begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
6	6.319.971	6.727.482	5.812.630	5.873.949	5.899.717	5.923.865
Economie	€ 582.925	€ 629.895	€ 748.521	€ 735.495	€ 744.920	€ 754.431
Toerisme en recreatie	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Bijstand	€ 4.289.723	€ 4.002.713	€ 3.538.679	€ 3.546.986	€ 3.554.898	€ 3.562.935
Minimabeleid	€ 877.239	€ 1.053.149	€ 865.563	€ 870.901	€ 876.301	€ 881.601
Participatiefonds	€ 338.716	€ 444.300	€ 351.242	€ 351.742	€ 352.773	€ 353.873
Sociale werkvoorziening	€ 188.030	€ 245.425	€ 220.625	€ 220.825	€ 221.025	€ 221.225
Vreemdelingen	€ 43.338	€ 70.000	€ 70.000	€ 70.000	€ 70.000	€ 70.000
Openbaar bibliotheekwerk	€ 0	€ 282.000	€ 18.000	€ 78.000	€ 79.800	€ 79.800
Programma 7	€ 7.756.199	€ 13.866.804	€ 5.117.435	€ 4.483.233	€ 4.337.998	€ 4.298.922
Grondexploitaties	€ 4.431.503	€ 9.961.034	€ 2.231.448	€ 2.119.885	€ 2.026.089	€ 1.978.792
Bouw- en woningtoezicht	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Ruimtelijke ordening	€ 1.736.391	€ 1.987.868	€ 1.391.085	€ 1.031.885	€ 1.033.885	€ 1.035.885
Bouw- en woningtoezicht	€ 1.588.306	€ 1.917.902	€ 1.494.902	€ 1.331.463	€ 1.278.024	€ 1.284.245
Totaal	€ 59.169.623	€ 71.439.358	€ 58.865.469	€ 59.521.835	€ 60.437.064	€ 61.359.808

Baten begroting 2025

Baten begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Algemene dekkingsmiddelen	- € 37.500.083	- € 38.961.856	- € 40.615.727	- € 39.998.538	- € 41.406.234	- € 42.706.828
Algemene baten en lasten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Algemene uitkering	- € 27.912.920	- € 29.382.639	- € 30.463.938	- € 29.612.004	- € 30.813.496	- € 31.898.855

Begroting 2025-2028

Baten begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
OZB niet woning	- € 2.372.828	- € 2.298.833	- € 2.372.174	- € 2.447.908	- € 2.521.345	- € 2.596.985
OZB woning	- € 4.012.898	- € 4.264.545	- € 4.408.182	- € 4.550.507	- € 4.686.497	- € 4.826.567
Treasury	- € 3.201.437	- € 3.015.839	- € 3.371.433	- € 3.388.119	- € 3.384.896	- € 3.384.421
Uitk. Deelfonds sociaal domein	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Overhead	- € 339.358	- € 128.040	- € 91.650	- € 93.850	- € 95.850	- € 98.050
Overhead ambtelijke organisatie	- € 294.055	- € 125.790	- € 89.400	- € 91.600	- € 93.600	- € 95.800
Overhead bestuursor gaan	- € 2.250	- € 2.250	- € 2.250	- € 2.250	- € 2.250	- € 2.250
Overhead D,C en I	- € 16.836	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Overhead openbare werken	- € 26.217	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Programma 1	- € 2.277.592	- € 891.262	- € 664.387	- € 664.787	- € 665.187	- € 665.587
Midden-Del fland en Vitale dorpen	- € 2.277.592	- € 891.262	- € 664.387	- € 664.787	- € 665.187	- € 665.587
Programma 2	- € 318.990	- € 416.690	- € 437.323	- € 494.036	- € 519.636	- € 522.336
Bestuurlijke samenwerk ing	- € 303	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Bestuurson dersteuning raad	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Bestuursor ganen	€ 0	- € 19.400	- € 19.400	- € 19.400	- € 19.400	- € 19.400
Burgerzake n	- € 275.343	- € 375.090	- € 395.123	- € 451.236	- € 476.236	- € 478.336
Raad en raadcommi ssie	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Brandweer en rampenbes trijding	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Overige	- € 43.344	- € 22.200	- € 22.800	- € 23.400	- € 24.000	- € 24.600

Baten begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
openbare orde						
Programma 3	- € 5.727.826	- € 5.864.375	- € 6.345.123	- € 6.490.734	- € 6.664.297	- € 6.614.531
Binnenhavens en waterwegen	- € 8.403	- € 5.000	- € 5.000	- € 5.000	- € 5.000	- € 5.000
Waterkering, afwateringen en landaanwinning	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Wegen	- € 377.886	- € 68.300	- € 139.500	- € 71.500	- € 73.100	- € 74.800
Begraafplaatsen	- € 108.170	- € 147.800	- € 151.500	- € 155.100	- € 158.700	- € 162.300
Openbaar groen	- € 127.522	- € 23.200	- € 23.300	- € 23.400	- € 23.500	- € 23.600
Afvalverzameling en -verwerking	- € 2.734.580	- € 2.795.422	- € 3.090.665	- € 3.257.102	- € 3.377.221	- € 3.500.373
Milieubeheer	- € 357.224	- € 361.315	- € 364.564	- € 364.564	- € 364.564	- € 364.564
Riolering	- € 1.911.440	- € 2.431.838	- € 2.538.294	- € 2.581.068	- € 2.628.512	- € 2.449.494
Speelvoorzieningen	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Parkeren	- € 11.832	- € 11.000	- € 11.100	- € 11.200	- € 11.300	- € 11.400
Verkeer en vervoer	- € 90.769	- € 20.500	- € 21.200	- € 21.800	- € 22.400	- € 23.000
Programma 4	- € 398.750	- € 330.795	- € 331.195	- € 331.595	- € 331.995	- € 332.395
Gemeenschappelijke baten/lasten onderwijs	- € 189.353	- € 144.068	- € 144.168	- € 144.268	- € 144.368	- € 144.468
Huisvesting onderwijs	- € 209.398	- € 186.727	- € 187.027	- € 187.327	- € 187.627	- € 187.927
Programma 5	- € 1.266.217	- € 2.034.333	- € 1.955.721	- € 1.909.914	- € 1.710.902	- € 1.713.902
Kunst	- € 18.894	- € 21.200	- € 21.700	- € 22.200	- € 22.700	- € 23.200
Openbaar bibliotheekwerk	- € 18.272	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Oudheidkundige/monumenten	- € 5.953	- € 1.400	- € 1.400	- € 1.400	- € 1.400	- € 1.400

Begroting 2025-2028

Baten begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Sport	- € 273.885	- € 348.884	- € 292.453	- € 293.001	- € 211.109	- € 213.309
Volksfeesten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Jeugd	- € 206.904	- € 101.600	- € 83.730	- € 58.747	€ 0	€ 0
Jeugdgezondheidszorg (uniform)	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Kinderopvang	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Maatschappelijk team	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Openbare gezondheidzorg	- € 34.500	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Overig sociaal-cultureel werk	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Vreemdelingen	- € 337.267	- € 1.361.068	- € 1.361.068	- € 1.361.068	- € 1.361.068	- € 1.361.068
WMO	- € 370.543	- € 200.181	- € 195.370	- € 173.498	- € 114.625	- € 114.925
WMO en jeugd	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Programma 6	- € 3.874.219	- € 3.709.163	- € 3.077.286	- € 3.205.465	- € 3.214.665	- € 3.224.065
Economie	- € 791.392	- € 419.816	- € 448.929	- € 456.340	- € 462.840	- € 469.540
Toerisme en recreatie	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Bijstand	- € 2.911.714	- € 2.896.115	- € 2.480.125	- € 2.582.825	- € 2.585.425	- € 2.588.125
Minimabeleid	- € 105.093	- € 83.232	- € 78.232	- € 78.300	- € 78.400	- € 78.400
Participatiefonds	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Sociale werkvoorziening	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Vreemdelingen	- € 66.018	- € 70.000	- € 70.000	- € 70.000	- € 70.000	- € 70.000
Openbaar bibliotheekwerk	€ 0	- € 240.000	€ 0	- € 18.000	- € 18.000	- € 18.000
Programma 7	- € 4.753.712	- € 13.650.775	- € 4.963.649	- € 3.633.968	- € 3.378.294	- € 3.295.985
Grondexploitaties	- € 3.798.957	- € 11.770.562	- € 3.324.675	- € 3.207.885	- € 3.110.678	- € 3.059.093
Bouw- en woningtoez	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0

Baten begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
icht						
Ruimtelijke ordening	- € 203.756	- € 422.251	- € 417.549	- € 116.683	- € 116.783	- € 116.883
Bouw- en woningtoezicht	- € 750.999	- € 1.457.962	- € 1.221.425	- € 309.400	- € 150.833	- € 120.009
Totaal	- € 56.456.748	- € 65.987.289	- € 58.482.061	- € 56.822.887	- € 57.987.060	- € 59.173.679

Lasten reserves begroting 2025

Lasten reserves begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Algemene dekkingsmiddelen	€ 149	- € 125.292	€ 154	€ 156	€ 158	€ 161
Overhead	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Programma 1	€ 152.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Programma 2	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Programma 3	€ 884.584	€ 29.955	€ 30.332	€ 25.864	€ 26.252	€ 26.646
Programma 4	€ 84.014	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Programma 5	€ 1.124.178	€ 12.287	€ 8.346	€ 5.171	€ 2.079	€ 1.457
Programma 6	€ 473.888	€ 345.000	€ 120.000	€ 120.000	€ 120.000	€ 120.000
Programma 7	€ 451.809	€ 18.773	€ 19.055	€ 19.341	€ 19.631	€ 19.925
Totaal	€ 3.170.622	€ 280.723	€ 177.887	€ 170.532	€ 168.120	€ 168.189

Baten reserves begroting 2025

Inkomsten reserves begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Algemene dekkingsmiddelen	- € 944.494	- € 529.900	- € 398.484	- € 377.099	- € 373.501	- € 327.642

Begroting 2025-2028

Inkomsten reserves begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Overhead	- € 240.958	- € 518.326	€ 0	€ 0	- € 4.000	- € 4.000
Programma 1	- € 20.780	- € 152.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Programma 2	€ 0	- € 10.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Programma 3	- € 667.053	- € 1.523.661	- € 290.987	- € 205.987	- € 185.987	- € 185.987
Programma 4	- € 325.820	- € 337.874	- € 252.374	- € 252.374	- € 252.374	- € 252.374
Programma 5	- € 570.800	- € 1.720.714	- € 340.345	- € 331.626	- € 163.858	- € 140.345
Programma 6	- € 444.434	- € 868.919	- € 379.317	- € 263.500	- € 263.500	- € 263.500
Programma 7	- € 2.565.501	- € 603.362	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Totaal	- € 5.779.840	- € 6.264.756	- € 1.661.507	- € 1.430.586	- € 1.243.220	- € 1.173.848

Begrotingsresultaat 2025

Samenvatting begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Exploitatie	€ 2.712.875	€ 5.452.069	€ 383.409	€ 2.698.948	€ 2.450.004	€ 2.186.129
01 Midden-Delfland 2025	€ 259.459	€ 678.636	€ 705.951	€ 573.251	€ 575.551	€ 577.851
02 Bestuur en veiligheid	€ 3.663.045	€ 3.936.226	€ 4.114.577	€ 4.091.487	€ 4.066.850	€ 4.068.339
03 beheer, verkeer en milieu	€ 5.027.618	€ 7.721.134	€ 5.923.580	€ 6.249.169	€ 6.533.153	€ 6.929.744
04 Onderwijs	€ 1.720.986	€ 1.933.944	€ 1.864.984	€ 1.760.383	€ 1.758.416	€ 1.768.600
05 Welzijn, Volksgezondheid en WMO	€ 12.129.360	€ 14.777.472	€ 12.500.376	€ 12.647.416	€ 12.657.338	€ 12.785.855
06 Economische en Sociale zaken	€ 2.445.752	€ 3.018.319	€ 2.735.344	€ 2.668.484	€ 2.685.052	€ 2.699.800

Samenvatting begroting 2025	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
07 Ruimtelijke ordening, ontwikkeling	€ 3.002.488	€ 216.029	€ 153.786	€ 849.265	€ 959.704	€ 1.002.937
Algemene dekkingsmiddelen	- € 35.921.341	- € 37.414.270	- € 39.049.574	- € 38.435.125	- € 39.846.001	- € 41.143.856
Overhead	€ 10.385.509	€ 10.584.578	€ 11.434.384	€ 12.294.617	€ 13.059.941	€ 13.496.860
Reserves	- € 2.609.218	- € 5.984.033	- € 1.483.620	- € 1.260.054	- € 1.075.100	- € 1.005.659
01 Midden-Delfland 2025	€ 131.220	- € 152.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
02 Besturen en veiligheid	€ 0	- € 10.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
03 beheer, verkeer en milieu	€ 217.531	- € 1.493.706	- € 260.655	- € 180.123	- € 159.735	- € 159.341
04 Onderwijs	- € 241.806	- € 337.874	- € 252.374	- € 252.374	- € 252.374	- € 252.374
05 Welzijn, Volksgezondheid en WMO	€ 553.378	- € 1.708.427	- € 331.999	- € 326.455	- € 161.779	- € 138.888
06 Economische en Sociale zaken	€ 29.454	- € 523.919	- € 259.317	- € 143.500	- € 143.500	- € 143.500
07 Ruimtelijke ordening, ontwikkeling	- € 2.113.692	- € 584.589	€ 19.055	€ 19.341	€ 19.631	€ 19.925
Algemene dekkingsmiddelen	- € 944.345	- € 655.192	- € 398.330	- € 376.943	- € 373.343	- € 327.481
Overhead	- € 240.958	- € 518.326	€ 0	€ 0	- € 4.000	- € 4.000
Totaal	€ 103.657	- € 531.964	- € 1.100.211	€ 1.438.894	€ 1.374.904	€ 1.180.470

Onderstaand zijn de belangrijkste wijzigingen tussen de begroting 2024 en 2025 op programmaniveau toegelicht. Binnen de programma's (hoofdstuk 2) staat een nadere verklaring. Wijzigingen groter dan € 50.000 worden toegelicht.

Programma 1: Midden-Delfland 2025 per saldo € 27.315

Wijziging is < € 50.000 vandaar geen toelichting

Programma 2: Bestuur en veiligheid per saldo € 178.351

Toename:

De toename van de lasten op dit taakveld is met name het gevolg van het verplaatsen/overhevelen van de jaarlijkse bijdrage inzake de VNG naar programma 2, onderdeel 'bestuurlijke samenwerking', ter hoogte van € 37.985. Dit is eveneens gebeurd met de jaarbijdrage inzake GGU VNG, ter hoogte van € 91.480. Naast deze overhevelingen van voorgaande mutaties (gezamenlijk groot € 129.465) zijn de lopende kosten geïndexeerd, waaronder ook die voor burgerzaken. De kosten voor burgerzaken stijgen bijvoorbeeld met circa € 20.000. Ook de bijdrage aan Veiligheidsregio Haaglanden (VRH) is verhoogd met € 76.000. De inkomsten voor burgerzaken zijn eveneens geïndexeerd, waarbij de jaarlijkse inkomsten stijgen met circa € 20.000.

Afname:

Betreft een verschuiving van werkgeverslasten (€ -74.535).

Programma 3: Beheer, verkeer en milieu per saldo € -1.797.554

Afname:

De afname op dit programma heeft meerdere oorzaken: zo zijn er incidentele budgetten vanuit 2023 doorgeschoven naar 2024 voor 0-beurt meubilair (€ -500.000), onderhoud asfaltverhardingen (€ -227.562), ingroevariant kwaliteitsimpuls (€ -150.000), baggerwerkzaamheden (€ -100.000), de energietransitie (€ -102.564) en klimaatadaptatie (€ -168.000). Hier tegenover staat een stijging van inzamelingskosten (€ 236.225). Het restant zit in een verschuiving aan werkgeverslasten.

Programma 4: Onderwijs per saldo € -68.960

Afname:

De afname op dit programma heeft meerdere oorzaken, maar zit voornamelijk in het doorschuiven van budget uit 2023 naar 2024 voor IHP (€ -33.000) en huisvesting basisonderwijs (€ -45.000).

Programma 5: Beleidsveld Sociaal domein per saldo € -2.277.095

Afname:

De afname op dit programma heeft meerdere oorzaken. De belangrijkste betreffen enkele naar 2024 doorgeschoven budgetten als inhuur maatschappelijk team (€ -100.000), POK (€ -95.294) en MOBWB (€ -311.449). Incidenteel in 2024 opgenomen budgetten voor Projectsubsidies (€ -542.500). Daarnaast lagere budgetten in 2025 voor WMO rolstoelvoorzieningen (€ -100.000), PGB WMO (€ -95.000), WMO begeleiding (€ -55.030) Jeugd (€ -209.712) PGB (€ -250.000) en als afsluiter een restant op het verschuiven van werkgeverslasten.

Programma 6: Economische en sociale zaken per saldo € -282.975

Afname:

Heeft verschillende oorzaken waaronder een verschuiving van budget bouwkundig onderhoud tussen de verschillende gebouwen (€ -168.155). Vanwege incidenteel in 2024 begroot of vanuit 2023 doorgeschoven budget voor energietoeslag (€ -169.823) en het budget

Programma 6: Economische en sociale zaken per saldo € -282.975

participatiewetuitkeringen en loonkostensubsidie (€ -420.459) BUIG (€ -412.716) en participatiefonds H5 (€ -100.000). Het restant zit in verschillende posten als verschuivingen van werkgeverslasten.

Programma 7: R.O., ontwikkeling en volkshuisvesting per saldo € -62.242

Afname:

De afname op dit programma heeft meerdere oorzaken, maar zit voornamelijk in naar 2023 doorgeschoven budgetten voor Omgevingswet (€ -275.625) Hoornbloem (€ -71.800) en herinrichting centrumplan Schipluiden (€ -100.000). Het inhuurbudget voor inhuur bouwplantoetsing is afgenomen (€ -260.646). De afname lagere inkomst uit bouwvergunningen (€ -236.639). Het saldo grondexploitaties is goed voor een totaal van € 716.301 en het restant zit in een verschuiving van werkgeverslasten.

Algemene dekkingsmiddelen per saldo € 1.635.304

Toename:

Algemene uitkering & OZB: De toename op de algemene dekkingsmiddelen heeft een tweetal oorzaken. Voornamelijk een stijging na actualisatie van de algemene uitkering (€ 1.1 miljoen) en daarnaast een hogere OZB-opbrengst (€ 216.978) door gewijzigde tarieven en areaaluitbreiding. Tevens zijn gronden in erfpacht uitgegeven waarvan de inkomsten zijn gestegen (€ 447.000). De toebedeling van deze inkomsten zijn budgettair neutraal verwerkt in de begroting.

Afname:

Dividendinkomsten dalen. BNG (€ -16.777) en van Waterbedrijf Evides (€ -66.000).

Overhead per saldo € -849.608

Afname:

Werkgeverslasten: Op alle onderdelen van de overhead vinden verschuivingen plaats van de werkgeverslasten. Dit is het gevolg van een nadere toewijzing van werkgeverslasten aan verschillende taakvelden (€ -80.000).

Overige: De kapitaallasten voor het programma overhead nemen af (€ -133.626). Hiernaast is in 2024 budget opgenomen (doorschoven) betreft Office 365 (€ -265.000).

Toename:

Toename lasten is toe te wijzen aan duurzame inzetbaarheid en hybride werken (€ 143.000) en anderzijds een bijraming van de salarislasten op basis van de loonindex uit de meicirculaire 2024 (€ 1.220.738).

Incidentele baten en lasten

Om een goed inzicht te kunnen geven in het structurele evenwicht tussen baten en lasten is het noodzakelijk te weten in hoeverre incidentele dekkingsmiddelen tegenover incidentele lasten staan. De uitgaven die binnen de grondexploitaties worden gedaan, zijn veelal eenmalig van aard. Deze kosten hebben geen invloed op het exploitatieresultaat. Ook wordt een aantal uitgaven ten laste van voorzieningen of bestemmingsreserves gebracht. In de tabel hieronder zijn alle posten groter dan € 50.000 opgenomen.

Incidentele baten/lasten (x € 1.000) omschrijving	Lasten 2025	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Baten 2025	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028
<u>Programma 1</u> Bijdrage gebiedsmarketing	100	100	100	100				
<u>Programma 3</u> Riolering	50	50			50	50		
Kwaliteitsimpuls kapitaalgoederen	160	140	120	120				
<u>Programma 5</u> Kosten jeugdzorg	200	191	24					
<u>Programma 6</u> Uitvoeringsplan geldzorgen, armoede en schulden	164	164	164	164				
Opbrengst toeristenbelasting					120	120	120	120
<u>Mutaties reserves</u> Reserve BUIG - opvangen fluctuaties					116			
Algemene reserve, uitvoeringsplan geldzorgen, armoede en schulden					164	164	164	164
Reserve gebiedsmarketing - onttrekking tbv gebiedsmarketing	120	120	120	120	100	100	100	100
Reserve onderhoud kapitaalgoederen					160	140	120	120
Reserve sociaal domein - opvangen fluctuaties					200	191	24	
Totaal	794	774	528	504	910	765	528	504
Saldo	116	0	0	0				

Toelichting op de staat van incidentele lasten en baten;

Programma 1

Bijdrage gebiedsmarketing € 100.000

Voor besteding aan zaken die ten goede komen aan de beleving van Midden-Delfland. Het betreft een besteding vanuit de inkomst toeristenbelasting, het restant wordt gestort in de reserve gebiedsmarketing.

Programma 3

Riolering € 50.000 2025 t/m 2026

In 2021 is het Gemeentelijk RioleringsPlan (vGRP) geactualiseerd. Van belang bij deze actualisatie zijn de hogere energiekosten en inspectiekosten, maar ook de klimaatadaptieve maatregelen zijn voor de komende jaren opgenomen. Conform opgave van RoyalHaskoningDHV betreft het éénmalige extra uitgaven voor de periode 2022 t/m 2026 van € 50.000 p/jaar. Deze lasten op het taakveld riolering worden verevend via de voorziening riolering. Vandaar dat er eenzelfde bedrag als baat tegenover staat.

Kwaliteitsimpuls kapitaalgoederen

Opbouw budget ter verhoging van de veiligheid, het comfort en het aanzien van de wegen. Betreft een geleidelijke opbouw met € 20.000 jaarlijks ingaande 2023 vanuit de exploitatie, aangevuld tot € 200.000 vanuit de reserve. Vandaar zijn de lasten/baten in evenwicht.

Programma 5

Kosten jeugdzorg:

In 2023 is een incidentele Rijksbijdrage voor kostenbesparing Jeugd ontvangen van € 836.281. Destijds is besloten dit incidentele voordeel in een reserve Sociaal domein te storten. Om voor de jaren daarna elk jaar een bedrag te laten vrijvallen ten gunste van het taakveld jeugd. Voor 2025 gaat het om een bedrag van € 200.000, voor 2026 om € 191.000 en voor 2027 om € 24.000.

Programma 6

Uitvoeringsplan geldzorgen, armoede en schulden

In 2024 is door de gemeenteraad een plan van aanpak vastgesteld voor inwoners met geldzorgen, het uitvoeringsplan geldzorgen, armoede en schulden. Voor dit plan is extra budget benodigd voor de komende jaren en worden ten laste gebracht van de algemene reserve.

Opbrengst toeristenbelasting

Het doel voor het invoeren van toeristenbelasting is het faciliteren van toeristen in de gemeente Midden-Delfland. Het saldo tussen de inkomst uit toeristenbelasting en uitgave voor gebiedsmarketing wordt in de reserve gebiedsmarketing gestort.

Structurele reserve mutaties (x € 1.000) omschrijving	Lasten 2025	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Baten 2025	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028
<u>Programma 2</u> Bestuurskosten Harnaspolder	21							

Structurele reserve mutaties (x € 1.000) omschrijving	Lasten 2025	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Baten 2025	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028
<u>Programma 3</u> Kapitaallasten	66	66	66	66				
<u>Programma 4</u> Kapitaallasten	252	252	252	252				
<u>Programma 5</u> Kapitaallasten	120	120	120	120				
<u>Overhead</u> Kapitaallasten	377	377	374	328				
<u>Mutaties reserves</u> Reserve Ontwikkeling Harnaschpolder					21			
Dekkingsreserve kapitaallasten					815	815	812	766
Totaal	836	815	812	766	836	815	812	766

In de volgende tabel wordt een overzicht gegeven van de algemene dekkingsmiddelen. Onder de tabel worden de onderdelen toegelicht.

Tabel algemene dekkingsmiddelen (in €)	2025	2024
OZB	6.780.356	6.563.378
Algemene uitkering	30.463.938	28.344.569
Dividenden	1.270.723	1.527.123
Rente uitzettingen > 1 jaar	724.006	735.640
Opbrengsten grondverkopen	15.000	15.000
Vennootschapsbelasting	0	0
Onvoorzien	6.000	6.000
Overige eigen middelen	0	0
Subtotaal	39.260.023	37.191.710
Saldo financieringsfunctie	-1.410.816	-1.380.548
Totaal algemene dekkingsmiddelen	37.849.207	35.811.162

De gemeentelijke heffingen, ook wel lokale heffingen genoemd, vormen een belangrijk onderdeel van de inkomsten van de gemeente. De lokale heffing die bij de algemene dekkingsmiddelen hoort, is de OZB. Daarnaast zijn er nog heffingen die niet tot de algemene dekkingsmiddelen worden gerekend. Deze zijn opgenomen in de paragraaf Lokale heffingen.

Onroerendezaakbelasting

De raad heeft in juni 2015 besloten om voor de jaren 2016 tot en met 2020 OZB te heffen tegen een vast tarief. De opbrengst voor 2017 tot en met 2021 is begroot op basis van het tarief voor 2016 en de verwachte marktontwikkeling voor woningen en niet-woningen. Hiermee was de opbrengst van de OZB afhankelijk van de ontwikkeling van de verkoopprijzen van de onroerende zaken in Midden-Delfland. Door de (forse) waardeinstijging betekende dit een meer dan gemiddelde toename van de OZB-opbrengsten. Dit kwam volledig voor rekening van de belastingbetaler, waardoor de lokale lastendruk relatief gezien meer toegenomen is. In haar vergadering van juni 2021 heeft de gemeenteraad ingestemd met de heroverweging van dit besluit. Dit betekent dat vanaf 2022 de gemeenteraad jaarlijks de tarieven van de OZB vaststelt. Uitgangspunt nu is een verhoging van de OZB-opbrengsten met 3%. Zo ontstaat naast een evenwichtige ontwikkeling van de opbrengst, ook een evenwichtige lokale lastendruk. De WOZ-waarde wordt bepaald aan de hand van gerealiseerde verkoopcijfers. De waardeontwikkeling wordt pas in de loop van een jaar duidelijk. Gebruik van landelijke cijfers is niet gewenst, omdat deze afwijken van de situatie in Midden-Delfland. Voorlopig wordt voor de woningen voor 2023 de verwachte marktontwikkeling van 10% aangehouden. Alhoewel er nog steeds sprake is van stijgende prijzen op de woningmarkt is onduidelijk hoe en of deze ontwikkeling zich voort zal zetten.

In de volgende tabel staan de OZB-tarieven.

OZB - tarieven*	2025	2026	2027	2028
Tarief eigenaren woningen	0,1080%	0,1112%	0,1146%	0,1180%
Tarief eigenaren niet-woningen	0,2334%	0,2404%	0,2476%	0,2550%
Tarief gebruikers niet-woningen	0,1676%	0,1726%	0,1778%	0,1831%

* Jaarlijks worden de tarieven vastgesteld, waarbij rekening wordt gehouden met de waardeontwikkeling van het vastgoed en uitgaande van een opbrengststijging van 3% per jaar. De tariefstijging in deze tabel is 3% per jaar (bij een fictieve waardeontwikkeling van 0%). Wanneer de waardeontwikkeling > 0% per jaar is, worden de tarieven naar beneden bijgesteld en vice versa.

Er bestaat een relatie tussen de OZB en de algemene uitkering uit het gemeentefonds. De algemene uitkering wordt over de gemeenten verdeeld met behulp van verdeelmaatstaven die verschillen in kosten weerspiegelen, maar ook verschillen in belastingcapaciteit. De belastingcapaciteit is een afgeleide van de waarde van de onroerende zaken. Gemeenten die binnen de grenzen hoog gewaardeerd onroerend goed hebben, ontvangen een lagere algemene uitkering dan soortgelijke gemeenten met minder waardevol onroerend goed. Van de waarde van de woningen wordt 80% meegerekend. Van de waarde van niet-woningen 70%. Op de uitkomsten daarvan wordt het zogenaamde rekentarief toegepast. Dit rekentarief is afgeleid van het landelijke gemiddelde OZB-tarief. Het resulterende bedrag wordt als 'eigen inkomstenmaatstaf' afgetrokken van de algemene uitkering van de betreffende gemeente. Een hogere totale WOZ-waarde leidt hiermee dus

ook tot een hogere korting op de algemene uitkering. Het OZB-tarief dat de gemeente hanteert, heeft overigens geen effect op deze aftrekpost.

Algemene uitkering

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2024. De berekeningen van de algemene uitkering voor de begroting 2025-2028 zijn met behulp van de meicirculaire 2024 gemaakt. In onderstaande tabel ziet u het verschil met de ramingen zoals gemaakt voor de begroting 2024-2027.

Raming algemene uitkering	2025	2026	2027	2028
Begroting 2025 - 2028	30.411.020	29.511.207	30.733.052	31.839.842
Begroting 2024 - 2027	30.168.073	28.709.311	29.940.034	-
Vershil	242.947	801.896	793.018	NVT*

(*) 2028 was niet begroot. Daar kan geen verschil voor worden berekend.

Dividenden

De gemeente ontvangt jaarlijks dividenduitkeringen uit hoofde van haar aandelenbezit bij de Bank Nederlandse Gemeenten, Waterbedrijf Evides en Westland Infra.

	2025	2024
Bank Nederlandse Gemeenten	104.723	104.723
Juva N.V.	1.088.000	1.278.400
Waterbedrijf Evides	78.000	144.000
Totaal	1.270.723	1.527.123

Rente uitzettingen > 1 jaar

Het betreft hier de rente die verkregen wordt van het langdurig uitgezette deel van de Nutsreserve (€ 724.006). Daarnaast wordt rendement gemaakt door de uitgifte van grond in erfpacht, welk (deels) wordt gefinancierd uit eigen overtollige financiële middelen.

Overige eigen middelen

Er zijn geen overige eigen middelen.

Onvoorzien

De raming van de post onvoorzien is bedoeld voor de dekking van niet voorzienbare uitgaven. Bij gemeenten die een sluitende begroting hebben, is de post onvoorzien meestal het positieve begrotingssaldo dat door de raad als dekkingsmiddel kan worden ingezet. In Midden-Delfland is dat zoals bekend niet het geval. In onze begroting is een bedrag voor onvoorzien uitgaven opgenomen van € 6.000 voor 2025.

Financiële positie

De raming voor het begrotingsjaar 2025 en volgende jaren ziet er als volgt uit.

	2025	2026	2027	2028
--	------	------	------	------

	2025	2026	2027	2028
Saldi meerjarenraming 2025 - 2028 (incl. raadsbesluiten 2024)*	318.409	2.698.948	2.450.004	2.186.129
Mutaties reserves begroting	-1.480.418	-1.260.054	-1.075.100	-1.005.659
Resultaat begr. 2025 - 2028	-1.100.211	1.438.894	1.374.904	1.180.470

Een positief bedrag betekent een voordelig resultaat.

* Inclusief structurele doorwerking mutaties eerste en tweede periodieke begrotingswijziging 2024.

Immateriële vaste activa

In het kader van het BBV is het zeer beperkt mogelijk deze activa te activeren. De gemeente Midden-Delfland heeft er daarom voor gekozen deze activa niet meer in de kapitaallasten op te nemen, maar deel te laten uitmaken van het jaar van 'investering'.

Investeringen met een economisch en maatschappelijk nut

De investeringen zijn gesplitst in investeringen met een economisch nut en met een maatschappelijk nut. In de kapitaallasten van de activa wordt vanaf 2017 niet langer rekening gehouden met rente.

Voor een specificatie zie bijlage Investeringen 2025-2028.

Nieuwe investeringen

Overzicht nieuwe investeringen begroting 2025-2028

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.n ut
Wegreconstru ctie Vlaardingseka de/Willemsoo rdseweg (2025)	€ 100.000	€ 300.000	€ 0	€ 0	M
Wegreconstru ctie Ommedijk Schipluiden (2025)	€ 100.000	€ 400.000	€ 0	€ 0	M
Vervangen vrachtwagen DAF 97-BHS-9	€ 0	€ 250.000	€ 0	€ 0	E
Vervangen kunststof	€ 0	€ 32.000	€ 0	€ 0	E

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
1,1m3 Syntos B11-24 strooier					
Vervangen pompunits electromechanisch 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 205.000	M
Vervangen hoofdgemalen 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 88.000	M
Vervangen vrijvervalriole ring 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 460.000	M
Vervangen persleidingen 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 539.000	M
Beschoeiingen 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 350.000	M
	€ 200.000	€ 982.000	€ 0	€ 1.642.000	

De Financiering

Langlopende geldleningen

Omschrijving	oorspronkelijk geldlening	Laatste aflossing	Rente %	Restantbedrag geldleningen 1-1-2025	Rente 2025 valutair	Aflossing 2025	Restantbedrag geldleningen 31-12-2025
<u>Onderhandelingsleningen</u> N.V. Bank Nederlandse Gemeenten:							
BNG 40.91485.01	€ 408.402	26-10-2025	3,470 %	€ 27.227	€ 944	€ 27.227	€ 0
BNG 40.92017	€ 680.670	14-2-2026	5,500 %	€ 54.454	€ 2.995	€ 27.227	€ 27.227
BNG 40.115448	€ 5.000.000	15-2-2032	0,835 %	€ 4.000.000	€ 33.400	€500.000	€ 3.500.000
Totaal				€ 4.081.681	€ 37.339	€ 54.454	€ 3.527.227
<u>Projectfinancieringen</u> N.V. Bank Nederlandse Gemeenten:							
BNG 40.111437	€ 7.429.045	2-7-2029	1,245 %	€ 7.429.045	€ 92.492	€ 0,-	€ 7.429.045

Omschrijving	oorspronkelijk geldlening	Laatste aflossing	Rente %	Restantbedrag geldleningen 1-1-2025	Rente 2025 valutair	Aflossing 2025	Restantbedrag geldleningen 31-12-2025
BNG 40.111438	€ 1.566.123	1-7-2029	0,800 %	€ 798.658	€ 6.389	€157.196	€ 641.462
BNG 40.112090	€ 6.751.680	1-7-2052	1,770 %	€ 6.751.680	€ 119.505	€ 0,-	€ 6.751.680
BNG 40.112091	€ 2.381.266	1-7-2052	1,570 %	€ 2.094.264	€ 32.880	€ 60.132	€ 2.034.131
BNG 40.112379	€ 15.983.210	1-7-2044	1,760 %	€ 15.983.210	€ 281.305	€ 0,-	€ 15.983.210
BNG 40.112494	€ 1.621.575	3-1-2039	1,598 %	€ 1.621.575	€ 25.913	€ 0,-	€ 1.621.575
BNG 40.112836	€ 13.293.280	1-7-2053	1,360 %	€ 13.293.280	€ 180.789	€ 0,-	€ 13.293.280
BNG 40.112837	€ 6.804.774	1-7-2053	1,140 %	€ 5.960.865	€ 67.954	€ 74.598	€ 5.786.267
BNG 40.113745	€ 10.000.000	1-4-2070	0,500 %	€ 10.000.000	€ 50.000	€ 0,-	€ 10.000.000
BNG 40.114899	€ 3.274.113	25-6-2026	-0,190 %	€ 3.274.113	€ -6.221	€ 0,-	€ 3.274.113
BNG 40.116969	€ 9.260.626	27-12-2028	2,625 %	€ 9.260.626	€ 243.091	€ 0,-	€ 9.260.626
BNG 40.117137	€ 7.419.611	07-03-2074	2,929 %	€ 7.419.611	€ 217.320	€ 0,-	€ 7.419.611
NWB 1.0040370	€ 200.000	23-02-2042	3,245 %	€ 200.000	€ 6.490	€ 13.333	€ 186.667
Totaal				€ 84.086.927	€1.317.906	€405.259	€ 83.681.667
Totaal vaste schulden:				€ 88.168.607	€1.355.246	€959.713	€ 87.208.894

Saldo financieringsfunctie

De gemeente heeft ter financiering van haar activiteiten in totaal € 88.168.607 aan langlopende geldleningen aangetrokken (saldo 1-1-2025). Het saldo van de totale werkelijk betaalde rentelasten is hoger dan het saldo van de verdeelde rentelasten over de boekwaarde van de investeringen op basis van een rente omslagpercentage van 0%. Dit levert een last van € 1.355.246 (werkelijke rente) op in de begroting van 2025. Daar komt een toevoeging van rentes aan de reserves bij van € 55.570. Per saldo komt de financieringsfunctie uit op een nadelig resultaat van € 1.410.816.

Financieringsoverschot/tekort

Totaal geïnvesteerd bedrag per 1 januari 2025 (volgens staat C)
Algemene dienst (excl. leningen) € 167.986.020

Eigen financieringsmiddelen volgens staat D

Onderdeel A: Algemene reserve € 6.223.976

Onderdeel B: bestemmingsreserves € 40.180.887

Onderdeel C: voorzieningen + € 13.511.459

Subtotaal € 77.513.360

Waarvan extern belegd:

Langdurig - € 9.075.605

Subtotaal € 68.437.755

Saldo nog niet afgeloste geldlening o/g + € 88.168.607

Financieringstekort is € 167.986.020 - € 165.681.967 (is € 77.513.360 + € 88.168.607) = € 2.304.053

EMU-saldo

Op grond van het BBV is hieronder de berekening van het Economische en Monetaire Unie (EMU)-saldo opgenomen.

	Omschrijving	2024 x € 1.000	2025 x € 1.000	2026 x € 1.000
		Volgens realisatie tot en met sept. 2024, aangevuld met raming resterende periode	Volgens begroting 2025	Volgens meerjarenraming in begroting 2026
1.	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-3.450	-2.064	-584
2.	Mutaties (im)materiële vaste activa	-2.359	-489	1.585
3.	Mutatie voorzieningen	-320	-811	-909
4.	Mutaties voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	0	0	0
5.	Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa	0	0	0

	Omschrijving	2024 x € 1.000	2025 x € 1.000	2026 x € 1.000
	Berekend EMU-saldo	-1.411	-2.386	-3.078

Geprognosticeerde balans

Geprognosticeerde balans	T-2 31-12-2023	T-1 31-12-2024	T 31-12-2025	T+1 31-12-2026	T+2 31-12-2027	T+3 31-12-2028
Activa						
(im) Materiële vaste activa	148.985	146.626	146.137	147.722	146.326	145.123
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	1.497	1.497	1.497	1.497	1.497	1.497
Financiële vaste activa: Leningen	10.036	10.036	10.036	9.193	9.189	9.184
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	0	0	0	0	0	0
Totaal Vaste Activa	160.518	158.159	157.670	158.412	157.012	155.804
Voorraden: Onderhanden werk & overige grond- en hulpstoffen	3.891	3.891	3.891	3.891	3.891	3.891
Voorraden: Gereed product en handelsgoederen & vooruitbetalingen	0	0	0	0	0	0
Uitzettingen < 1 jaar	9.931	9.076	9.067	9.067	9.067	9.067
Liquide middelen	282	317	317	317	317	317
<u>Overlopende activa</u>	<u>12.320</u>	<u>11.101</u>	<u>10.101</u>	<u>9.101</u>	<u>8.101</u>	<u>7.101</u>
Totaal Vlottende Activa	26.424	24.385	23.385	22.385	21.385	20.385
Totaal Activa	186.942	182.544	181.055	180.797	178.397	176.189
Passiva						
Eigen vermogen	65.900	59.916	58.498	57.238	56.163	55.157
Voorzieningen	11.964	11.644	10.833	9.924	8.970	8.097
<u>Vaste schuld</u>	<u>81.547</u>	<u>88.169</u>	<u>87.209</u>	<u>87.998</u>	<u>87.084</u>	<u>86.906</u>
Totaal Vaste Passiva	159.411	159.729	156.540	155.160	152.217	150.160

Geprognosticeerde balans	T-2 31-12-2023	T-1 31-12-2024	T 31-12-2025	T+1 31-12-2026	T+2 31-12-2027	T+3 31-12-2028
Vlottende schuld	7.881	5.537	5.527	5.500	5.500	5.400
Overlopende passiva	<u>19.650</u>	<u>17.278</u>	<u>18.988</u>	<u>20.137</u>	<u>20.680</u>	<u>20.629</u>
Totaal Vlottende Passiva	27.531	22.815	24.515	25.637	26.180	26.029
Totaal Passiva	186.942	182.544	181.055	180.797	178.397	176.189

De stand en het verloop van de reserves en voorzieningen

Reserves:

Algemene reserve:

Beginstand € 6.223.976

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Correctie op begrotingswijziging 5	€ 4.850	
Wijziging uitvoeringsplan geldzorgen, armoede en schulden		€ 163.500
Storting in de voorziening afvalstoffenheffing		€ 61.797
Totaal stortingen en onttrekkingen	€ 4.850	€ 228.500

Eindstand € 6.000.326

Reserve weerstandsvermogen:

Beginstand € 4.000.000

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 4.000.000

Nutsreserve:

Beginstand € 8.871.855

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 8.871.855

Reserve ontwikkeling Harnaschpolder:

Beginstand € 21.385

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Aandeel gemeentelijke bestuurskosten		€ 21.473
Totaal stortingen en onttrekkingen		€ 21.473

Eindstand € 0

Reserve BUIG:

Beginstand € 115.817

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 115.817

Investeringsreserve:

Beginstand € 2.440.690

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Toegevoegde rente	€ 36.610	
Totaal stortingen en onttrekkingen	€ 36.610	

Eindstand € 2.477.300

Reserve monumenten:

Beginstand € 151.190

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Toegevoegde rente	€ 2.268	
Subsidie monumenten		€ 20.025
Totaal stortingen en onttrekkingen	€ 2.268	€ 20.025

Eindstand € 133.433

Reserve sociaal domein:

Beginstand € 405.200

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Toegevoegde rente	€ 6.078	

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Ottrekking aan de reserve
Ottrekking volgens begroting		€ 200.000
Totaal stortingen en ottrekkingen	€ 9.757	€ 255.000

Eindstand € 211.278

Reserve beheer openbare ruimte:

Beginstand € 0

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Ottrekking aan de reserve
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 0

Reserve grondexploitatie:

Beginstand € 683.360

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Ottrekking aan de reserve
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 683.360

Reserve compensatie dividenden en huuropbrengst:

Beginstand € 17.850.587

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Ottrekking aan de reserve
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 17.850.587

Reserve investeringsprogramma:

Beginstand € 1.615.541

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Ottrekking aan de reserve
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 1.615.541

Reserve opstartkosten begeleiding particuliere bouwinitiatieven:

Beginstand € 18.095

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Ottrekking aan de reserve
----------------------	------------------------	---------------------------

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Toegevoegde rente	€ 271	
Totaal stortingen en onttrekkingen	€ 271	

Eindstand € 18.366

Reserve Noodhulp-vangnet:

Beginstand € 0

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 0

Fonds sociale woningbouw:

Beginstand € 409.805

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Toegevoegde rente	€ 6.147	
Totaal stortingen en onttrekkingen	€ 6.147	

Eindstand € 415.952

Reserve afwikkeling complexen:

Beginstand € 110.781

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Toegevoegde rente	€ 1.662	
Totaal stortingen en onttrekkingen	€ 1.662	

Eindstand € 112.443

Risicoreserve erfpachtgronden:

Beginstand € 700.000

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 700.000

Reserve herwaardering deelnemingen:

Beginstand € 1.122.093

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 1.122.093

Reserve onderhoud gemeentelijke gebouwen:

Beginstand € 348.865

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		
Totaal stortingen en onttrekkingen		

Eindstand € 348.865

Reserve gebiedsmarketing:

Beginstand € 0

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Storting opbrengst toeristenbelasting	€ 120.000	
Onttrekking PUUUR		€ 100.000
Totaal stortingen en onttrekkingen	€ 120.000	€ 100.000

Eindstand € 20.000

Reserve onderhoud kapitaalgoederen:

Beginstand € 1.315.625

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Kapitaalgoederen kwaliteitsimpuls		€ 160.000
Totaal stortingen en onttrekkingen		€ 160.000

Eindstand € 1.155.625

Dekkingsreserve gemeentehuis:

Beginstand € 6.956.446

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Dekking kapitaallasten gemeentehuis		€ 377.099
Totaal stortingen en onttrekkingen		€ 377.099

Eindstand € 6.579.347

Dekkingsreserve:

Beginstand € 6.555.012

Omschrijving mutatie	Storting in de reserve	Onttrekking aan de reserve
Dekking kapitaallasten		€ 438.681
Totaal stortingen en onttrekkingen		€ 438.681

Eindstand € 6.116.331

Voorzieningen:

Voorziening dubieuze debiteuren Soza:

Beginstand € 272.500

Omschrijving mutatie	Storting in de voorziening	Onttrekking aan de voorziening
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 272.500

Voorziening dubieuze debiteuren:

Beginstand € 23.825

Omschrijving mutatie	Storting in de voorziening	Onttrekking aan de voorziening
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 23.825

Voorziening pensioenen voormalig wethouders:

Beginstand € 2.101.097

Omschrijving mutatie	Storting in de voorziening	Onttrekking aan de voorziening
Toevoeging conform actuariële waarde berekening	€ 140.694	
Storting APPA pensioen via salaris	€ 18.860	
Betaalde pensioenen		€ 96.521
Totaal stortingen en onttrekkingen	€ 159.554	€ 96.521

Eindstand € 2.164.130

Voorziening wachtgelden voormalig wethouders:

Beginstand € 215.552

Omschrijving mutatie	Storting in de voorziening	Onttrekking aan de voorziening
Betaalde wachtgelden		€ 139.503
Totaal stortingen en onttrekkingen		€ 139.503

Eindstand € 76.048

Voorziening bijdrage tekort Bedrijvenschap:

Beginstand € 1.692.000

Omschrijving mutatie	Storting in de voorziening	Onttrekking aan de voorziening
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 1.692.000

Voorziening afvalstoffenheffing:

Beginstand € 43.030

Omschrijving mutatie	Storting in de voorziening	Onttrekking aan de voorziening
Onttrekking aan de voorziening		€ 104.827
Storting in de voorziening vanuit de AR	€ 65.000	
Totaal stortingen en onttrekkingen	€ 65.000	€ 104.827

Eindstand € 3.203

Voorziening rioolheffing:

Beginstand € 7.101.771

Omschrijving mutatie	Storting in de voorziening	Onttrekking aan de voorziening
Onttrekking aan de voorziening		€ 629.613
Totaal stortingen en onttrekkingen		€ 629.613

Eindstand € 6.472.158

Voorziening grondexploitaties:

Beginstand € 5.656.500

Omschrijving mutatie	Storting in de voorziening	Onttrekking aan de voorziening
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats.		

Eindstand € 5.656.500

Voorziening verlofsparen:

Beginstand € 425.580

Omschrijving mutatie	Storting in de voorziening	Onttrekking aan de voorziening
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats		

Eindstand € 425.580

Voorziening RVU:

Beginstand € 65.184

Omschrijving mutatie	Storting in de voorziening	Onttrekking aan de voorziening
Er vindt in 2025 geen mutatie plaats		

Eindstand € 65.184

Samenvattend financieel overzicht begroting 2025-2028

De Kadernota 2025-2028 en de raadsinformatiebrief Meicirculaire gemeentefonds 2024 vormen het financiële uitgangspunt voor de Begroting 2025-2028. De Kadernota 2025-2028 bevatte de mutaties op basis van besluiten met financiële consequenties die verwerkt moesten worden, alsmede te verwachten exogene (niet-beïnvloedbare) mutaties (zoals de structurele doorwerkingen van mutaties uit de jaarrekening 2023). Deze mutaties zijn opgenomen in bijlage I bij de Kadernota 2025-2028.

	(Bedragen x € 1.000)	2025	2026	2027	2028
I)	Beginstand begroting 2025-2028	694	-1.299	-403	
II)	Mutaties Begroting 2025-2028 (Cat. A en B, Meicirculaire en 'lucht uit	406	-140	-972	-1.180

	(Bedragen x € 1.000)	2025	2026	2027	2028
	<i>budgetten'</i>)				
III)	Resultaat begroting 2025-2028	1.100	-1.439	-1.375	-1.180

Om in aanmerking te komen voor repressief toezicht door de provincie moet de Begroting 2025 structureel en reëel in evenwicht zijn. Als dit niet het geval is, dient in de meerjarenbegroting (2026-2028) aannemelijk te worden gemaakt dat dit evenwicht alsnog tot stand wordt gebracht. Na verwerking van de mutaties resulteert een positief begrotingssaldo voor 2025. Hiermee voldoen we aan de begrotingsvoorwaarden van de provincie. In de jaren 2026 t/m 2028 sluit de begroting echter fors negatief.

II. Mutaties begroting

De 'Mutaties begroting' betreffen de mutaties van de Kadernota 2025-2028, Meicirculaire gemeentefonds 2024 en opgave 'lucht uit de budgetten'. De voornaamste oorzaken van de 'Mutaties begroting' zijn:

	Mutatie (bedragen x € 1.000)	2025	2026	2027	2028
1	Kapitaallasten	-657	-488	-175	-135
2	Leges bouwvergunningen	-646	-150	-10	87
3	Sociaal domein	-764	-781	-826	-826
4	Prijsstijgingen openbare ruimte	215	215	215	215
5	Meicirculaire 2024	-243	-802	-793	-1.900
6	Herziening salarisbegroting	983	1.608	2.398	3.056
7	Informatiebeveiliging en digitale transitie	221	221	221	125
8	Vitaliteitsbeleid	100	100	100	0

Een positief bedrag is negatief voor het saldo en vice versa.

In de Financiële begroting is een nadere toelichting op de oorzaken van het saldo van de primitieve begroting 2025 opgenomen. De afzonderlijke mutaties zijn hieronder kort omschreven en worden nader toegelicht in de verschillende programma's.

1. De mutatie op de kapitaallasten betreft voornamelijk de structurele doorwerking van het doorschuiven, af-/bijramen en afsluiten van investeringskredieten vanuit de Jaarrekening 2023, de 2e Periodieke Begrotingswijziging 2024 (beiden vastgesteld op 3 juli 2024) en vanuit de opdracht 'weg met *planningsoptimisme*' voor met name de openbare ruimte.
2. Herziene raming inkomsten uit leges bouwvergunningen.
3. Betreft voornamelijk een kostenreductie voor het sociaal domein.
4. Betreft prijsstijgingen op energie openbare verlichting en indexatie aannemers binnen de openbare ruimte.

5. Doorrekening van de meircirculaire 2024
6. Salarisbegroting doorrekening van de huidige CAO-gemeenten
7. Informatiebeveiliging en digitale transitie
8. Implementeren van het vitaliteitsbeleid (verplichting CAO).

Salariskosten/werkgeverslasten

In het Begroting en Verantwoording (BBV) wordt een algemene definitie van overhead voorgeschreven: *Alle bedrijfskosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.* Uitgangspunt van deze definitie is dat kosten, dus ook salariskosten, zoveel mogelijk direct worden toegerekend aan de betreffende taken/activiteiten. Voor de verdeling van de salariskosten (ook wel werkgeverslasten genoemd) over alle takenvelden in de begroting hanteren wij een verdeelmethode op basis van uren schrijven.

Aan de afdelingen wordt bij het opstellen van de begroting gevraagd voor welke taken de medewerkers hun uren zullen inzetten voor het komende jaar. De totale kosten uit de salarisbegroting worden dan gedeeld door het aantal productieve uren. De salariskosten worden op deze manier verdeeld over alle taakvelden in de begroting. Per jaar kan deze verdeling verschillen doordat er bijvoorbeeld extra inzet gepleegd wordt op een taakveld. Dit is terug te zien in de toelichting als verschuiving van werkgeverslasten. Maar heeft dus per saldo geen budgettair effect.

Algemene reserve

Met ingang van de Begroting 2023-2026 presenteren we, conform het voorstel van de Commissie BBV, in de begroting de werkelijke begrotingsaldi. Dus de werkelijkealdi van lasten en baten. Dezealdi worden niet meer, zoals voor die tijd te doen gebruikelijk, geëgaliseerd naar € 0 door een storting in of onttrekking aan de algemene reserve.

De mutaties op de algemene reserve blijven in deze begroting daarom beperkt tot incidentele uitgaven.

Het geraamde saldo van de algemene reserve op 31-12-2025 bedraagt € 6,1 miljoen. Hierbij dient te worden aangetekend dat:

- Zoals hierboven benoemd, wordt het begrotingsaldo 2024 niet tussentijds onttrokken/toegevoegd aan de algemene reserve. Dit gebeurt pas in de Jaarrekening 2024. Het begrotingsaldo 2024 bedraagt na vaststelling van de 3e Periodieke Begrotingswijziging 2024 € 1,0 miljoen.
- De onzekerheden ten aanzien van de structurele dekking van kosten voor onder meer jeugdzorg en de omgevingswet vangen wij nog altijd (grotendeels) zelf op in deze begroting. Dit betekent dat wij de lasten zo reëel mogelijk ramen en slechts de baten opnemen voor zover dit is toegestaan (zie ook onder III. Financieel perspectief tot en met 2032).
- De algemene reserve laten wij buiten beschouwing bij het bepalen van de ratio weerstandsvermogen (zie Paragraaf Weerstandsvermogen). Daarvoor zetten wij de reserve Weerstandsvermogen (saldo € 4 mln.) in. Fluctuaties in de algemene reserve hebben zodoende geen invloed op de ratio, die nog altijd de aanduiding 'uitstekend' heeft (ratio > 2,0).

III. Financieel perspectief tot en met 2033

Deze meerjarenbegroting beslaat de periode tot en met 2028. Naarmate we verder verwijderd zijn van het eerste jaar van de begroting, neemt de betrouwbaarheid van de schattingen af. Het verminderen van het aantal variabele kostenposten beperkt de mate van onzekerheid. Deze onzekerheidsbeperking is gebaseerd op de volgende factoren:

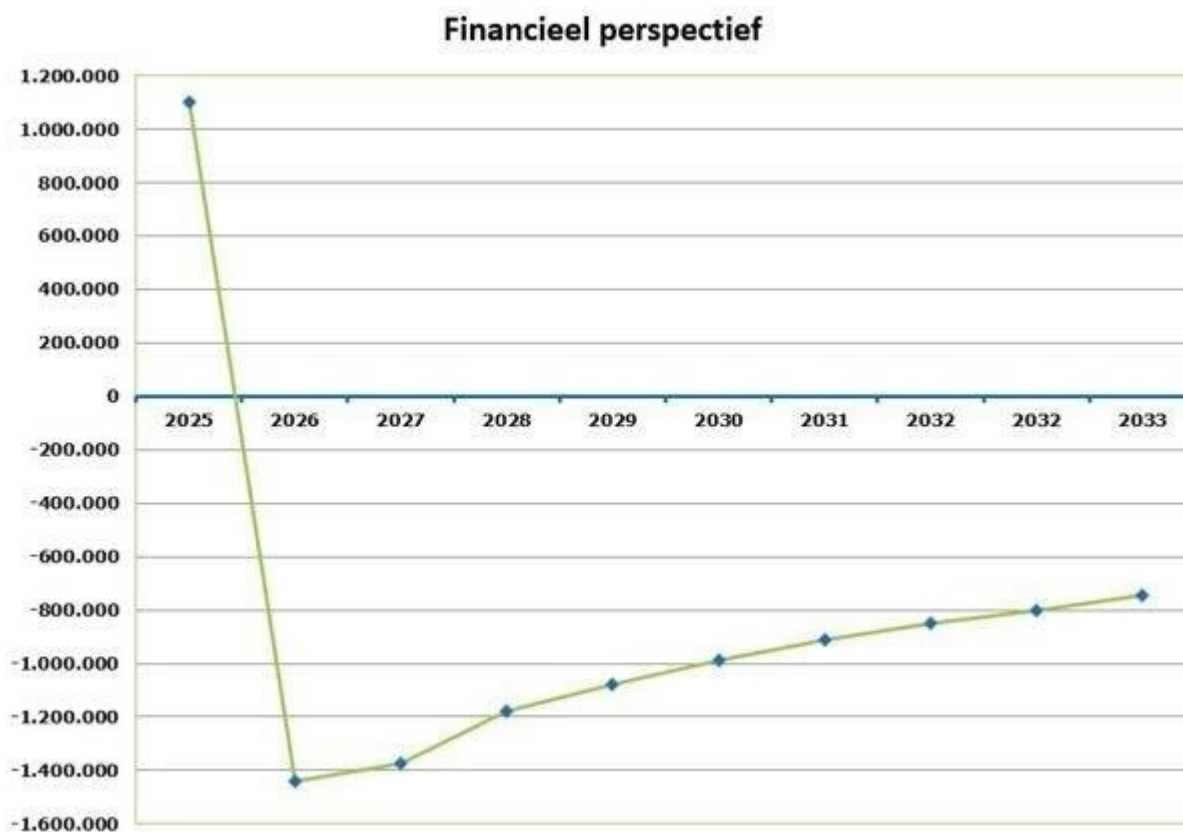
- een goede financiële structuur, zie de Financiële begroting;

- verwerking van het verloop van de afschrijvingen;
- verwerking van de verwachte ontwikkeling van de OZB-inkomsten.

De informatie over het Gemeentefonds is beschikbaar tot 2028 en is gebaseerd op de meicirculaire van 2024 en de meest recente berekeningsgrondslagen. Voor de periode tot 2033 gaan we ervan uit dat de jaarlijkse correcties voor prijsstijgingen en salarissen gecompenseerd zullen worden door een verhoging van de uitkering uit het Gemeentefonds. Het blijft echter onzeker of het Rijk de daling in de algemene uitkering vanaf 2026 in het Gemeentefonds zal compenseren.

Wat betreft de kosten met betrekking tot jeugdzorg en de omgevingswet, hanteren we in de meerjarige prognose vanaf 2028 een voortzetting van het niveau van 2027. Op de lange termijn is er ook sprake van het wegvallen van overige inkomsten, met name de opbrengsten uit langlopende leningen tegen relatief hoge rentetarieven. Bovendien zal op een gegeven moment de reserve ter dekking van de kapitaallasten van het gemeentehuis uitgeput raken, wat de noodzaak voor nieuwe manieren van dekking van kapitaallasten met zich meebrengt. Ook bestaat er onzekerheid over de ontwikkeling van de dividendopbrengsten, waarbij momenteel al rekening is gehouden met een afname bij Juva.

Gebaseerd op deze uitgangspunten en zonder rekening te houden met mogelijke beleidsuitbreidingen of nieuw beleid, ziet het financiële vooruitzicht (het begrotingsresultaat voor de komende jaren) er als volgt uit tot en met 2033:

Het perspectief vanaf 2026, zoals dat blijkt uit bovenstaande grafiek, is grotendeels te verklaren door de verlaging van de algemene uitkering. Onze grootste inkomstenbron en daarmee voor een groot deel bepalend voor het meerjarig perspectief.

Hoewel de gemeente een stevige financiële buffer in de vorm van reserves heeft, is de inzet ervan punt van aandacht. Deze financiële buffer kan namelijk niet worden ingezet voor het realiseren van een structureel sluitende exploitatie. Overeenkomstig de uitgangspunten is aanwending van algemene reserve slechts mogelijk voor de dekking van incidentele uitgaven. Dit is voor 2024-2027 toegepast.

Overzicht structureel/incidenteel begrotingsaldo	2025	2026	2027	2028
Saldo baten en lasten	-383.409	-2.698.498	-2.450.004	-2.186.129
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	1.483.621	1.260.054	1.075.100	1.005.659
Geraamd resultaat	1.100.211	-1.438.894	-1.374.904	-1.180.470
Saldo incidentele baten en lasten	-116.000	9.000	0	0
Structureel begrotingsaldo	1.216.211	-1.429.444	-1.374.904	-1.180.470

Overzicht begrotingsresultaat	2025	2026	2027	2028
Saldo lasten -/- baten per programma				
Programma 1	705.951	573.251	575.551	577.851
Programma 2	4.114.577	4.091.487	4.066.850	4.068.339
Programma 3	5.923.580	6.249.169	6.533.153	6.929.744
Programma 4	1.864.984	1.760.383	1.758.416	1.768.600
Programma 5	12.500.376	12.647.416	12.657.338	12.785.855
Programma 6	2.735.344	2.668.484	2.685.052	2.699.800
Programma 7	153.786	849.265	959.704	1.002.937
Totaal van de programma's	27.998.599	28.839.456	29.236.063	29.833.125
Algemene dekkingsmiddelen	-39.049.574	-38.435.125	-39.846.001	-41.143.856
Overzicht overhead	11.434.384	12.294.617	13.059.941	13.496.860
Bedrag heffing Vpb	0	0	0	0
Bedrag voor onvoorzien	0	0	0	0
Subtotaal programma's (Incl. algemene dekkingsmiddelen, Overhead, Vpb en onvoorzien)	383.409	2.698.948	2.450.004	2.186.129

Overzicht begrotingsresultaat	2025	2026	2027	2028
<u>Reservemutaties:</u>				
Onttrekking	1.661.507	1.430.586	1.243.220	1.173.848
Storting	177.887	170.532	168.120	168.189
Saldo reservemutaties	-1.483.621	-1.260.054	-1.075.100	-1.005.659
Begrotingsresultaat	-1.100.211	1.438.894	1.374.904	1.180.470

Conclusie

Omdat de het begrotingsjaar 2025 structureel en reëel in evenwicht is, komen wij voor dat jaar in aanmerking voor repressief toezicht door de provincie. Het meerjarenperspectief is echter een stuk minder rooskleurig. De begrotingsjaren 2026, 2027 en 2028 sluiten met stevige tekorten. Zoals wij schreven in Kadernota 2025-2028 streven wij weliswaar naar een structureel sluitende meerjarenbegroting, maar hebben nu ingezet op een sluitend begrotingsjaar 2025. Dit om te voorkomen dat we voor de jaren 2026 en verder bezuinigen op bestaande voorzieningen, terwijl dat niet nodig bleek wanneer het Rijk over de brug is gekomen voor een structurele oplossing.

Overigens heeft het Rijk van een structurele oplossing vanaf 2026 nog altijd geen blijk gegeven. Om het structurele tekort vanaf 2026 niet nog verder op te laten lopen, bevat deze begroting geen ruimte voor nieuw of intensivering van beleid. Slechts voor incidentele uitgaven is er nog ruimte vanuit het begrotingsaldo van 2025 en of vanuit reserves.

De Begroting 2025-2028 is gebaseerd op en bevat daarmee alle lasten en baten die onontkoombaar zijn en/ of redelijkerwijs te verwachten. Dit betekent dat de begroting reëel en volledig is. We werken daarbij niet met stelposten. Dit neemt niet weg dat we adequaat kunnen en zullen reageren als dat nodig is. Een beroep op bijvoorbeeld bijstand of kwijtschelding is niet gebonden aan een budgettair plafond, het zijn zogenaamde openeinderegelingen. Zij die hier recht op hebben, kunnen hier hoe dan ook een beroep op doen. Ook zetten wij er actief op in om vroegtijdig passend hulp te verlenen door middel van vroegsignalering en schuldpreventie.

Aan de inkomstenkant begroten we niet op basis van aannames, maar van reële verwachtingen. Al met al betekent deze Begroting 2025-2028:

- Positief saldo voor 2025;
- Stevige begrotingstekorten vanaf 2026;
- Een beperkte opbrengststijging voor de OZB met 3%;
- Tariefstijging van 8% voor afvalstoffenheffing;
- Voldoende middelen om de voorzieningen in deze gemeente in stand te houden en te investeren in onze organisatie en het onderhoud van onze kapitaalgoederen;
- Geen ruimte voor structureel nieuw of intensivering van beleid, wel incidenteel;
- Een solide financiële positie met onze solvabiliteit en ons weerstandsvermogen.

Hoewel onze begroting in lijn is met het begrotingsadvies van de VNG zijn de begrotingsjaren vanaf 2026 zorgwekkend. Dit is een beeld dat door veel gemeenten gedeeld wordt. Mede daarom vertrouwen we erop dat het Rijk vatbaar is voor het signaal van de VNG dat de gemeentelijke financiën momenteel onvoldoende zijn voor het uitvoeren van het huidige takenpakket. Vooruitlopend op een reactie van Rijk onderzoeken wij desondanks de mogelijkheden voor een verbetering van ons financieel perspectief van 2026.

Bijlagen

Missie

Dit is Midden-Delfland

Op steenworp afstand van Den Haag en Rotterdam ligt een gemeenschap waar landschap en natuur de boventoon voeren. Waar kwaliteit van leven, rust en ruimte de norm zijn. Waar mensen elkaar kennen en helpen. Dat is Midden-Delfland.

Inwoners en ondernemers pakken er het initiatief en geven de dorpen Den Hoorn, Maasland en Schipluiden hun identiteit. Scholen bieden kinderen eigentijds onderwijs. Duurzame land- en tuinbouw en recreërende bezoekers brengen de gemeenschap economische kracht.

Waar mogelijk versterkt en versnelt de gemeente Midden-Delfland initiatieven uit de gemeenschap. Ook staat zij mensen bij die niet op eigen benen kunnen staan. Buiten de gemeentegrenzen stimuleert ze samenwerking met bedrijven, kennisinstellingen en overheden. Zo verbindt de gemeente het authentieke platteland met het verlangen naar natuur, cultuur en ontspanning vanuit de steden.

In 2008 verwierf Midden-Delfland als eerste gemeente in Nederland het Cittaslow-lidmaatschap. Dit wereldwijde keurmerk wordt toegekend aan gastvrije gemeenten die een duurzame samenleving nastreven waarvan natuur, agrarische productie, toerisme en sociale verbondenheid de kern zijn.

Missie gemeente

De gemeente Midden-Delfland verbindt het groene landschap met de stedelijke omgeving. Met de gemeenschap werkt zij aan een betere kwaliteit van leven.

Speerpunten gemeente

Gemeenten krijgen een steeds grotere rol in het contact met inwoners. Met hun betrokkenheid inspireerden inwoners en organisaties de gemeente om de visies Midden-Delfland 2025 en Behoud door ontwikkeling op te stellen. Deze visies bepalen de koers van de gemeente. Midden-Delfland richt zich op de volgende vijf speerpunten:

1. landschap
2. samenleving
3. economie
4. dienstverlening
5. bestuur en organisatie

In het hoofdstuk 'Beleidsmatig meerjarenperspectief' volgt per speerpunt een algemene omschrijving en de concrete invulling uit de begroting

Staat van reserves en voorzieningen

Staat van reserves en voorzieningen

Mutatie	Saldo begin boekjaar	Toegevoegde rente	Vermeerderingen	Verminderingen	Saldo einde boekjaar
Reserves	€ 59.916.323	€ 53.036	€ 124.850	€ 1.661.507	€ 58.432.702
A. Algemene reserve	€ 6.223.976	€ 0	€ 4.850	€ 228.500	€ 6.000.326
Algemene reserve	€ 6.223.976	€ 0	€ 4.850	€ 228.500	€ 6.000.326
Begin- en eindsaldo	€ 6.223.976	€ 0	€ 0	€ 0	€ 6.000.326
Correctie op begr.wijz. 5	€ 0	€ 0	€ 4.850	€ 0	€ 0
Wijziging Uitvoeringsplan an geldzorgen, armoede en schulden cfm Rdsbesl 23/01/'24	€ 0	€ 0	€ 0	€ 163.500	€ 0
Storting in de voorziening afvalstoffenheffing	€ 0	€ 0	€ 0	€ 65.000	€ 0
B. Bestemmingreserves	€ 40.180.889	€ 53.036	€ 120.000	€ 617.227	€ 39.736.698
Fonds sociale woningbouw	€ 409.805	€ 6.147	€ 0	€ 0	€ 415.952
Begin- en eindsaldo	€ 409.805	€ 0	€ 0	€ 0	€ 415.952
Toegevoegde rente	€ 0	€ 6.147	€ 0	€ 0	€ 0
Investeringsreserve	€ 2.440.690	€ 36.610	€ 0	€ 0	€ 2.477.300
Begin- en eindsaldo	€ 2.440.690	€ 0	€ 0	€ 0	€ 2.477.300
Toegevoegde rente	€ 0	€ 36.610	€ 0	€ 0	€ 0
Nutsreserve	€ 8.871.855	€ 0	€ 0	€ 0	€ 8.871.855
Begin- en eindsaldo	€ 8.871.855	€ 0	€ 0	€ 0	€ 8.871.855
Reserve afwikkeling complexen	€ 110.781	€ 1.662	€ 0	€ 0	€ 112.443

Mutatie	Saldo begin boekjaar	Toegevoegde rente	Vermeerderingen	Verminderingen	Saldo einde boekjaar
Begin- en eindsaldo	€ 110.781	€ 0	€ 0	€ 0	€ 112.443
Toegevoegde rente	€ 0	€ 1.662	€ 0	€ 0	€ 0
Reserve beheer openbare ruimte	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Begin- en eindsaldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Reserve BUIG	€ 115.817	€ 0	€ 0	€ 115.817	€ 0
Begin- en eindsaldo	€ 115.817	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Onttrekking aan de reserve volgens begroting	€ 0	€ 0	€ 0	€ 115.817	€ 0
Reserve compensatie dividenden en huuropbrengst	€ 17.850.587	€ 0	€ 0	€ 0	€ 17.850.587
Begin- en eindsaldo	€ 17.850.587	€ 0	€ 0	€ 0	€ 17.850.587
Reserve gebiedsmarkting	€ 0	€ 0	€ 120.000	€ 100.000	€ 20.000
Begin- en eindsaldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 20.000
Storting opbrengst toeristenbelasting	€ 0	€ 0	€ 120.000	€ 0	€ 0
Onttrekking PUUR	€ 0	€ 0	€ 0	€ 100.000	€ 0
Reserve grondexploitatie	€ 683.360	€ 0	€ 0	€ 0	€ 683.360
Begin- en eindsaldo	€ 683.360	€ 0	€ 0	€ 0	€ 683.360
Reserve Herwaarderings deelnemingen	€ 1.122.093	€ 0	€ 0	€ 0	€ 1.122.093
Begin- en eindsaldo	€ 1.122.093	€ 0	€ 0	€ 0	€ 1.122.093

Mutatie	Saldo begin boekjaar	Toegevoegde rente	Vermeerderingen	Verminderingen	Saldo einde boekjaar
eindsaldo					
Reserve investeringsprogramma	€ 1.615.541	€ 0	€ 0	€ 0	€ 1.615.541
Begin- en eindsaldo	€ 1.615.541	€ 0	€ 0	€ 0	€ 1.615.541
Reserve monumenten	€ 151.190	€ 2.268	€ 0	€ 20.025	€ 133.433
Begin- en eindsaldo	€ 151.190	€ 0	€ 0	€ 0	€ 133.433
Toegevoegde rente	€ 0	€ 2.268	€ 0	€ 0	€ 0
Subsidie monumenten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 20.025	€ 0
Reserve Noodhulp-variant	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Begin- en eindsaldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Reserve onderhoud gemeentelijke gebouwen	€ 348.865	€ 0	€ 0	€ 0	€ 348.865
Begin- en eindsaldo	€ 348.865	€ 0	€ 0	€ 0	€ 348.865
Reserve onderhoud kapitaalgoederen	€ 1.315.625	€ 0	€ 0	€ 160.000	€ 1.155.625
Begin- en eindsaldo	€ 1.315.625	€ 0	€ 0	€ 0	€ 1.155.625
Kapitaalgoederen kwaliteitsimpuls	€ 0	€ 0	€ 0	€ 160.000	€ 0
Reserve ontwikkeling Harnaspolder	€ 21.385	€ 0	€ 0	€ 21.385	€ 0
Begin- en eindsaldo	€ 21.385	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Aandeel gemeentelijke bestuurskosten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 21.385	€ 0
Reserve opstartkosten begeleiding particuliere	€ 18.095	€ 271	€ 0	€ 0	€ 18.366

Mutatie	Saldo begin boekjaar	Toegevoegde rente	Vermeerderingen	Verminderingen	Saldo einde boekjaar
bouwinitiatieven					
Begin- en eindsaldo	€ 18.095	€ 0	€ 0	€ 0	€ 18.366
Toegevoegde rente	€ 0	€ 271	€ 0	€ 0	€ 0
Reserve sociaal domein	€ 405.200	€ 6.078	€ 0	€ 200.000	€ 211.278
Begin- en eindsaldo	€ 405.200	€ 0	€ 0	€ 0	€ 211.278
Toegevoegde rente	€ 0	€ 6.078	€ 0	€ 0	€ 0
Onttrekking aan de reserve volgens begroting	€ 0	€ 0	€ 0	€ 200.000	€ 0
Reserve Weerstandsvormogen	€ 4.000.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 4.000.000
Begin- en eindsaldo	€ 4.000.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 4.000.000
Risicoreserve Erfpachtgronden	€ 700.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 700.000
Begin- en eindsaldo	€ 700.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 700.000
C. Dekkingsreserve	€ 13.511.458	€ 0	€ 0	€ 815.780	€ 12.695.678
Dekkingsreserve	€ 6.555.012	€ 0	€ 0	€ 438.681	€ 6.116.331
Begin- en eindsaldo	€ 6.555.012	€ 0	€ 0	€ 0	€ 6.116.331
Onttrekking kapitaallasten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 438.681	€ 0
Dekkingsreserve gemeentehuis	€ 6.956.446	€ 0	€ 0	€ 377.099	€ 6.579.347
Begin- en eindsaldo	€ 6.956.446	€ 0	€ 0	€ 0	€ 6.579.347
Onttrekking kapitaallasten gemeentehuis	€ 0	€ 0	€ 0	€ 377.099	€ 0
Voorzieningen	€ 17.597.039	€ 0	€ 83.860	€ 829.770	€ 16.851.128

Mutatie	Saldo begin boekjaar	Toegevoegde rente	Vermeerderingen	Verminderingen	Saldo einde boekjaar
D.	€ 17.597.039	€ 0	€ 83.860	€ 829.770	€ 16.851.128
Voorzieningen					
Voorziening afvalstoffenheffing	€ 43.030	€ 0	€ 65.000	€ 104.827	€ 3.203
Begin- en eindsaldo	€ 43.030	€ 0	€ 0	€ 0	€ 3.203
Onttrekking voorziening	€ 0	€ 0	€ 0	€ 104.827	€ 0
Storting voorziening afvalstoffenheffing uit AR	€ 0	€ 0	€ 65.000	€ 0	€ 0
Voorziening bijdrage tekort Bedrijvenschap	€ 1.692.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 1.692.000
Begin- en eindsaldo	€ 1.692.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 1.692.000
Voorziening dubieuze debiteuren	€ 23.825	€ 0	€ 0	€ 0	€ 23.825
Begin- en eindsaldo	€ 23.825	€ 0	€ 0	€ 0	€ 23.825
Voorziening dubieuze debiteuren Soza	€ 272.500	€ 0	€ 0	€ 0	€ 272.500
Begin- en eindsaldo	€ 272.500	€ 0	€ 0	€ 0	€ 272.500
Voorziening grondexploitatie	€ 5.656.500	€ 0	€ 0	€ 0	€ 5.656.500
Begin- en eindsaldo	€ 5.656.500	€ 0	€ 0	€ 0	€ 5.656.500
Voorziening pensioenen voormalig wethouders	€ 2.101.097	€ 0	€ 18.860	- € 44.173	€ 2.164.130
Begin- en eindsaldo	€ 2.101.097	€ 0	€ 0	€ 0	€ 2.164.130
Storting conform actuariale waardeberekening	€ 0	€ 0	€ 0	- € 140.694	€ 0
Storting APPA	€ 0	€ 0	€ 18.860	€ 0	€ 0

Mutatie	Saldo begin boekjaar	Toegevoegde rente	Vermeerderingen	Verminderingen	Saldo einde boekjaar
pensioen via salaris					
Betaalde pensioenen	€ 0	€ 0	€ 0	€ 96.521	€ 0
Voorziening rioolheffing	€ 7.101.771	€ 0	€ 0	€ 629.613	€ 6.472.158
Begin- en eindsaldo	€ 7.101.771	€ 0	€ 0	€ 0	€ 6.472.158
Onttrekking voorziening	€ 0	€ 0	€ 0	€ 629.613	€ 0
Voorziening RVU	€ 65.184	€ 0	€ 0	€ 0	€ 65.184
Begin- en eindsaldo	€ 65.184	€ 0	€ 0	€ 0	€ 65.184
Voorziening verlofsparen	€ 425.580	€ 0	€ 0	€ 0	€ 425.580
Begin- en eindsaldo	€ 425.580	€ 0	€ 0	€ 0	€ 425.580
Voorziening wachtgelden voormalig wethouders	€ 215.552	€ 0	€ 0	€ 139.503	€ 76.048
Begin- en eindsaldo	€ 215.552	€ 0	€ 0	€ 0	€ 76.048
Betaald wachtgelden	€ 0	€ 0	€ 0	€ 139.503	€ 0
	€ 77.513.362	€ 53.036	€ 208.710	€ 2.491.277	€ 75.283.830

Prognose verloop reserves en voorzieningen

Prognose verloop reserves en voorzieningen

Reserve / voorziening	Beginstand 2025	Saldo mutaties	Eindstand 2025	Saldo mutaties	Eindstand 2026	Saldo mutaties	Eindstand 2027	Saldo mutaties	Eindstand 2028
A.	€	- €	€	- €	€	- €	€	- €	€
algemene reserve	6.223.976	223.650	6.000.326	163.500	5.836.826	167.500	5.669.326	167.500	5.501.826
Algemene reserve	€ 6.223.976	- € 223.650	€ 6.000.326	- € 163.500	€ 5.836.826	- € 167.500	€ 5.669.326	- € 167.500	€ 5.501.826
B.	€	- €	€	- €	€	- €	€	- €	€
bestemmingsreserves	40.180.889	444.191	39.736.698	280.775	39.455.923	95.418	39.360.505	71.835	39.288.670
Reserve Weerstandsvormog en	€ 4.000.000	€ 0	€ 4.000.000	€ 0	€ 4.000.000	€ 0	€ 4.000.000	€ 0	€ 4.000.000
Nutsreserve	€ 8.871.855	€ 0	€ 8.871.855	€ 0	€ 8.871.855	€ 0	€ 8.871.855	€ 0	€ 8.871.855
Reserve ontwikkeling Harnaschpolder	€ 21.385	- € 21.385	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Reserve BUIG	€ 115.817	- € 115.817	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Investeringsreserve	€ 2.440.690	€ 36.610	€ 2.477.300	€ 37.160	€ 2.514.460	€ 37.717	€ 2.552.177	€ 38.283	€ 2.590.460
Reserve monumenten	€ 151.190	- € 17.757	€ 133.433	- € 18.024	€ 115.409	- € 18.294	€ 97.115	- € 18.568	€ 78.547
Reserve sociaal	€ 405.200	- € 193.922	€ 211.278	- € 188.112	€ 23.166	- € 23.166	€ 0	€ 0	€ 0

Reserve / voorziening	Beginstand 2025	Saldo mutaties	Eindstand 2025	Saldo mutaties	Eindstand 2026	Saldo mutaties	Eindstand 2027	Saldo mutaties	Eindstand 2028
domein									
Reserve beheer openbare ruimte	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Reserve gronde exploitaties	€ 683.360	€ 0	€ 683.360	€ 0	€ 683.360	€ 0	€ 683.360	€ 0	€ 683.360
Compensatie dividenden en huuropbrengst	€ 17.850.587	€ 0	€ 17.850.587	€ 0	€ 17.850.587	€ 0	€ 17.850.587	€ 0	€ 17.850.587
Reserve investeringsprogramma	€ 1.615.541	€ 0	€ 1.615.541	€ 0	€ 1.615.541	€ 0	€ 1.615.541	€ 0	€ 1.615.541
Reserve opstartkosten begeleiding particulieren bouwinitiatieven	€ 18.095	€ 271	€ 18.366	€ 275	€ 18.641	€ 280	€ 18.921	€ 284	€ 19.205
Reserve Noodhulp-van-gnet	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Fonds sociale woningbouw	€ 409.805	€ 6.147	€ 415.952	€ 6.239	€ 422.191	€ 6.333	€ 428.524	€ 6.428	€ 434.952
Reserve afwikk	€ 110.781	€ 1.662	€ 112.443	€ 1.687	€ 114.130	€ 1.712	€ 115.842	€ 1.738	€ 117.580

Begroting 2025-2028

Reserve / voorziening	Beginstand 2025	Saldo mutaties	Eindstand 2025	Saldo mutaties	Eindstand 2026	Saldo mutaties	Eindstand 2027	Saldo mutaties	Eindstand 2028
deling complexen									
Risicoreserve erfpachtgronden	€ 700.000	€ 0	€ 700.000	€ 0	€ 700.000	€ 0	€ 700.000	€ 0	€ 700.000
Reserve herwaardering deelnemingen	€ 1.122.093	€ 0	€ 1.122.093	€ 0	€ 1.122.093	€ 0	€ 1.122.093	€ 0	€ 1.122.093
Reserve onderhoud gemeentelijke gebouwen	€ 348.865	€ 0	€ 348.865	€ 0	€ 348.865	€ 0	€ 348.865	€ 0	€ 348.865
Reserve gebiedsmarketing	€ 0	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 40.000	€ 20.000	€ 60.000	€ 20.000	€ 80.000
Reserve onderhoud kapitaalgoederen	€ 1.315.625	- € 160.000	€ 1.155.625	- € 140.000	€ 1.015.625	- € 120.000	€ 895.625	- € 120.000	€ 775.625
C. Dekkingreserve	€ 13.511.459	- € 815.780	€ 12.695.679	- € 815.780	€ 11.879.899	- € 812.182	€ 11.067.717	- € 766.323	€ 10.301.394
Dekkingreserve gemeentehuis	€ 6.956.446	- € 377.099	€ 6.579.347	- € 377.099	€ 6.202.248	- € 373.501	€ 5.828.747	- € 327.642	€ 5.501.105
Dekkingreserve	€ 6.555.013	- € 438.681	€ 6.116.332	- € 438.681	€ 5.677.651	- € 438.681	€ 5.238.970	- € 438.681	€ 4.800.289
D.	€	- €	€	- €	€	- €	€	- €	€

Reserve / voorziening	Beginstand 2025	Saldo mutaties	Eindstand 2025	Saldo mutaties	Eindstand 2026	Saldo mutaties	Eindstand 2027	Saldo mutaties	Eindstand 2028
Voorzieningen	17.597.039	745.910	16.851.129	909.559	15.941.570	953.909	14.987.661	873.310	14.114.351
Voorziening dubieuze debiteuren Soza	€ 272.500	€ 0	€ 272.500	€ 0	€ 272.500	€ 0	€ 272.500	€ 0	€ 272.500
Voorziening dubieuze debiteuren	€ 23.825	€ 0	€ 23.825	€ 0	€ 23.825	€ 0	€ 23.825	€ 0	€ 23.825
Voorziening pensioenen voormalig wethouders	€ 2.101.097	€ 63.033	€ 2.164.130	€ 64.924	€ 2.229.054	€ 66.871	€ 2.295.925	€ 68.877	€ 2.364.802
Voorziening wachtgeld voormalig wethouders	€ 215.552	- € 139.503	€ 76.049	- € 76.049	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Voorziening bijdrage tekort Bedrijfschap	€ 1.692.000	€ 0	€ 1.692.000	€ 0	€ 1.692.000	€ 0	€ 1.692.000	€ 0	€ 1.692.000
Voorziening afvalstoffenheffing	€ 43.030	- € 39.827	€ 3.203	- € 243.031	- € 239.828	- € 334.917	- € 574.745	- € 452.326	- € 1.027.071
Voorziening	€ 7.101.700	- € 629.610	€ 6.472.100	- € 655.400	€ 5.816.700	- € 685.860	€ 5.130.840	- € 489.860	€ 4.641.000

Begroting 2025-2028

Reserv e / voorzie ning	Beginst and 2025	Saldo mutati es	Eindsta nd 2025	Saldo mutati es	Eindsta nd 2026	Saldo mutati es	Eindsta nd 2027	Saldo mutati es	Eindsta nd 2028
rioolhe ffing	71	3	58	3	55	3	92	1	31
Voorzie ning gronde xploitat ies	€ 5.656.5 00	€ 0	€ 5.656.5 00	€ 0	€ 5.656.5 00	€ 0	€ 5.656.5 00	€ 0	€ 5.656.5 00
Voorzie ning verlofs paren	€ 425.58 0	€ 0	€ 425.58 0	€ 0	€ 425.58 0	€ 0	€ 425.58 0	€ 0	€ 425.58 0
Voorzie ning RVU	€ 65.184	€ 0	€ 65.184	€ 0	€ 65.184	€ 0	€ 65.184	€ 0	€ 65.184
Totaal	€ 77.513. 363	- € 2.229.5 31	€ 75.283. 832	- € 2.169.6 14	€ 73.114. 218	- € 2.029.0 09	€ 71.085. 209	- € 1.878.9 68	€ 69.206. 241

Meerjarig investeringsoverzicht

Meerjarig investeringsoverzicht

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
Schilderwerk gemeentehuis	€ 140.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Deelvervangin g vloeren van TL naar LED gemeentewer f	€ 30.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Informatiebel eidsplan 2024	€ 25.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Investering nieuw meubilair werkplekken (2024)	€ 10.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Vervangen gevelbekledin g Brandweer Den Hoorn (2021)	€ 50.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Eigentijdse ICT (2024)	€ 400.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Basisregistrati es BAG, BGT, WOZ en BRT	€ 50.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Vervanging Centric applicaties naar SaaS	€ 90.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Reconstructie wegen Woudselaan & Lookwatering Den Hoorn	€ 200.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Verangen halfverhardin gspaden begraafplaats Schipluiden (2024)	€ 60.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Reconstructie Lijsterbesstra at (2017)	€ 0	€ 111.325	€ 100.000	€ 0	M
Reconstructie	€ 0	€ 90.211	€ 0	€ 0	M

Begroting 2025-2028

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
deel Kluisgade en Trekkade					
Reconstructie en dijkverzwaring Dijkshoornsekade	€ 0	€ 270.000	€ 400.000	€ 0	M
Vervangen brug Trekkade/Kerkweg M004	€ 100.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen brug S019 Zouteveense weg	€ 0	€ 277.100	€ 0	€ 0	M
Vervangen Sionsbrug DH021	€ 100.000	€ 250.000	€ 0	€ 0	M
Vervangen Schout-Jansheulbrug (S027)	€ 0	€ 25.000	€ 25.000	€ 510.000	M
Vervangen brug Zuidkade-Zouteveenseweg (S022)	€ 192.100	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen bruggen Willemsoordseweg S032 en S042 (2018)	€ 20.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen ophaalbrug Gaagweg S024	€ 50.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Verkeersmaatregelen Zouteveense weg (2018)	€ 40.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen brug S020 Zouteveense weg	€ 0	€ 202.300	€ 0	€ 0	M
Vervangen brug S021 Zouteveense weg	€ 0	€ 267.700	€ 0	€ 0	M
Vervangen	€ 0	€ 0	€ 320.066	€ 0	M

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
brug Hoornseweg DH 003					
Reconstructie en verbetering Fietspad Rotterdamseweg	€ 100.000	€ 350.000	€ 0	€ 0	M
Reconstructie Slot de Houvelaan	€ 155.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Opwaarderen fietsstraat en asfalteren Westgaag (2019)	€ 0	€ 150.000	€ 400.000	€ 0	M
Reconstructie verharding deel Westlander, Schouw, Aak en Praam	€ 75.000	€ 870.000	€ 0	€ 0	M
Reconstructie Hoornseweg (metropolitane fietsroute)	€ 0	€ 600.000	€ 0	€ 0	M
Reconstructie Maassluisseweg/Oude Veiling 2021	€ 355.000	€ 300.000	€ 0	€ 0	M
Aanleg parkeerverharding	€ 0	€ 280.000	€ 0	€ 0	M
Project Centrumplan Schipluiden (2021)	€ 155.100	€ 200.000	€ 0	€ 0	M
Parkeerplaats Tiendweg	€ 130.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Woudselaan	€ 100.000	€ 250.000	€ 0	€ 0	M
Vervangen lichtmasten 2025	€ 123.667	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen lichtmasten armaturen 2025	€ 61.833	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen	€ 41.740	€ 200.000	€ 0	€ 0	M

Begroting 2025-2028

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
burg DH019 Woudseweg thv Lookwatering					
Vervangen burg DH010 Noordelijke brug Looksingel	€ 93.024	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen burg DH009 Zuidelijke brug Looksingel	€ 103.224	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen lichtmasten 2026	€ 0	€ 123.667	€ 0	€ 0	M
Vervangen lichtmasten armaturen 2026	€ 0	€ 61.833	€ 0	€ 0	M
Vervangen lichtmasten 2027	€ 0	€ 0	€ 123.667	€ 0	M
Vervangen lichtmasten armaturen 2027	€ 0	€ 0	€ 61.833	€ 0	M
Onderhoud Kerktoeren	€ 43.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Onderhoud Tavenu	€ 25.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Herinrichting openbaar groen 2024	€ 10.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Herinrichting openbaar groen 2025	€ 50.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Speelvoorzien ingen 2025	€ 130.000	€ 0	€ 0	€ 0	M
Vervangen beschoeiinge n/damwande n 2026	€ 0	€ 350.000	€ 0	€ 0	M
Speelvoorzien ingen 2026	€ 0	€ 100.000	€ 0	€ 0	M
Herinrichting openbaar groen 2026	€ 0	€ 50.000	€ 0	€ 0	M

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
Herinrichting openbaar groen 2027	€ 0	€ 0	€ 50.000	€ 0	M
Vervangen beschoeiingen/damwanden 2027	€ 0	€ 0	€ 350.000	€ 0	M
Speelvoorzieningen 2027	€ 0	€ 0	€ 110.000	€ 0	M
Vervangen pompunits electromechanisch 2025	€ 205.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Vervangen pompen hoofdgemalen (GRP) 2025	€ 124.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Vervangen vrijvervalriole ring 2025	€ 400.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Vervangen pompen hoofdgemalen (GRP) 2026	€ 0	€ 124.000	€ 0	€ 0	E
Vervangen vrijvervalriole ring 2026	€ 0	€ 460.000	€ 0	€ 0	E
Vervangen pompunits electromechanisch 2026	€ 0	€ 205.000	€ 0	€ 0	E
Vervangen pompunits electromechanisch 2027	€ 0	€ 0	€ 205.000	€ 0	E
Vervangen pompen hoofdgemalen (GRP) 2027	€ 0	€ 0	€ 88.000	€ 0	E
Vervangen vrijvervalriole ring 2027	€ 0	€ 0	€ 460.000	€ 0	E
Vervangen persleidingen 2025	€ 403.000	€ 0	€ 0	€ 0	E
Vervangen persleidingen 2026	€ 0	€ 403.000	€ 0	€ 0	E
Vervangen	€ 0	€ 0	€ 403.000	€ 0	E

Begroting 2025-2028

Omschrijving investering	2025	2026	2027	2028	Maatsch./Ec.nut
persleidingen 2027					
Wegreconstructie Vlaardingseka de/Willemsoordseweg (2025)	€ 100.000	€ 300.000	€ 0	€ 0	M
Wegreconstructie Ommedijk Schipluiden (2025)	€ 100.000	€ 400.000	€ 0	€ 0	M
Vervangen vrachtwagen DAF 97-BHS-9	€ 0	€ 250.000	€ 0	€ 0	E
Vervangen kunststof 1,1m3 Syntos B11-24 strooier	€ 0	€ 32.000	€ 0	€ 0	E
Vervangen pompunits electromechanisch 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 205.000	M
Vervangen hoofdgemalen 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 88.000	M
Vervangen vrijvervalriole ring 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 460.000	M
Vervangen persleidingen 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 539.000	M
Beschoeiingen 2028	€ 0	€ 0	€ 0	€ 350.000	M
Totaal	€ 4.640.688	€ 7.553.136	€ 3.096.566	€ 2.152.000	

Begroting 2025 - 2028 op taakveld

Programma 1

Vitale dorpen in Midden-Delfland	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 2.537.051	€ 1.569.898	€ 1.370.338	€ 1.238.038	€ 1.240.738	€ 1.243.438
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	€ 2.537.051	€ 1.569.898	€ 1.370.338	€ 1.238.038	€ 1.240.738	€ 1.243.438
I	- € 2.277.592	- € 891.262	- € 664.387	- € 664.787	- € 665.187	- € 665.587
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	- € 2.277.592	- € 891.262	- € 664.387	- € 664.787	- € 665.187	- € 665.587
Totaal	€ 259.459	€ 678.636	€ 705.951	€ 573.251	€ 575.551	€ 577.851

Programma 2

Bestuur en veiligheid	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 3.982.035	€ 4.352.916	€ 4.551.900	€ 4.585.523	€ 4.586.486	€ 4.590.675
0.1 Bestuur	€ 1.276.715	€ 1.298.836	€ 1.499.413	€ 1.536.239	€ 1.522.579	€ 1.528.395
0.2 Burgerzaken	€ 885.667	€ 966.208	€ 981.599	€ 1.013.896	€ 1.036.019	€ 1.030.792
1.1 Provinciale Staten	€ 1.282.675	€ 1.329.028	€ 1.389.979	€ 1.351.779	€ 1.391.579	€ 1.392.379
1.2 Openbare orde en veiligheid	€ 536.979	€ 758.844	€ 680.909	€ 683.609	€ 636.309	€ 639.109
I	- € 318.990	- € 416.690	- € 437.323	- € 494.036	- € 519.636	- € 522.336
0.1 Bestuur	- € 303	- € 19.400	- € 19.400	- € 19.400	- € 19.400	- € 19.400
0.2 Burgerzaken	- € 275.343	- € 375.090	- € 395.123	- € 451.236	- € 476.236	- € 478.336
1.1 Provinciale	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0

Begroting 2025-2028

Bestuur en veiligheid	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Staten						
1.2	- € 43.344	- € 22.200	- € 22.800	- € 23.400	- € 24.000	- € 24.600
Openbare orde en veiligheid						
Totaal	€ 3.663.045	€ 3.936.226	€ 4.114.577	€ 4.091.487	€ 4.066.850	€ 4.068.339

Programma 3

Beheer, verkeer en milieu	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 10.755.444	€ 13.585.509	€ 12.268.703	€ 12.739.903	€ 13.197.450	€ 13.544.275
2.1 Verkeer en vervoer	€ 3.484.944	€ 5.115.818	€ 3.819.991	€ 4.124.033	€ 4.411.960	€ 4.539.388
2.2 Parkeren	€ 20.064	€ 12.782	€ 13.014	€ 13.214	€ 13.396	€ 13.596
2.4 Economische havens en waterwegen	€ 418.781	€ 658.973	€ 497.702	€ 506.302	€ 526.369	€ 546.736
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	€ 1.598.441	€ 1.672.434	€ 1.700.853	€ 1.728.512	€ 1.754.706	€ 1.774.828
7.2 Riolering	€ 1.511.382	€ 2.074.352	€ 2.035.821	€ 2.076.894	€ 2.127.215	€ 2.186.169
7.3 Afval	€ 2.260.357	€ 2.285.421	€ 2.597.485	€ 2.669.840	€ 2.769.408	€ 2.871.186
7.4 Milieubeheer	€ 1.232.860	€ 1.492.425	€ 1.376.527	€ 1.394.201	€ 1.366.733	€ 1.383.982
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	€ 228.614	€ 273.306	€ 227.310	€ 226.907	€ 227.663	€ 228.391
I	- € 5.727.826	- € 5.864.375	- € 6.345.123	- € 6.490.734	- € 6.664.297	- € 6.614.531
2.1 Verkeer en vervoer	- € 468.655	- € 88.800	- € 160.700	- € 93.300	- € 95.500	- € 97.800
2.2 Parkeren	- € 11.832	- € 11.000	- € 11.100	- € 11.200	- € 11.300	- € 11.400
2.4 Economisch	- € 8.403	- € 5.000	- € 5.000	- € 5.000	- € 5.000	- € 5.000

Beheer, verkeer en milieu	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
e havens en waterwegen						
5.7	- € 127.522	- € 23.200	- € 23.300	- € 23.400	- € 23.500	- € 23.600
Openbaar groen en (openlucht) recreatie						
7.2	- €	- €	- €	- €	- €	- €
Riolering	1.911.440	2.431.838	2.538.294	2.581.068	2.628.512	2.449.494
7.3 Afval	- €	- €	- €	- €	- €	- €
	2.734.580	2.795.422	3.090.665	3.257.102	3.377.221	3.500.373
7.4 Milieubeheer	- € 357.224	- € 361.315	- € 364.564	- € 364.564	- € 364.564	- € 364.564
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	- € 108.170	- € 147.800	- € 151.500	- € 155.100	- € 158.700	- € 162.300
Totaal	€ 5.027.618	€ 7.721.134	€ 5.923.580	€ 6.249.169	€ 6.533.153	€ 6.929.744

Programma 4

Onderwijs	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 2.119.736	€ 2.264.739	€ 2.196.179	€ 2.091.978	€ 2.090.411	€ 2.100.995
4.1 Openbaar basisonderwijs	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
4.2 Onderwijshuisvesting	€ 1.119.183	€ 1.097.541	€ 1.028.824	€ 912.854	€ 900.175	€ 899.222
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzenaken	€ 1.000.554	€ 1.167.198	€ 1.167.355	€ 1.179.124	€ 1.190.236	€ 1.201.773
I	- € 398.750	- € 330.795	- € 331.195	- € 331.595	- € 331.995	- € 332.395
4.1 Openbaar basisonderwijs	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
4.2 Onderwijsh	- € 209.398	- € 186.727	- € 187.027	- € 187.327	- € 187.627	- € 187.927

Begroting 2025-2028

Onderwijs	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
uisvesting						
4.3	- € 189.353	- € 144.068	- € 144.168	- € 144.268	- € 144.368	- € 144.468
Onderwijsb eleid en leerlingenz aken						
Totaal	€ 1.720.986	€ 1.933.944	€ 1.864.984	€ 1.760.383	€ 1.758.416	€ 1.768.600

Programma 5

Sociaal domein en welzijn	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 13.395.577	€ 16.811.805	€ 14.456.097	€ 14.557.330	€ 14.368.240	€ 14.499.757
4.3	€ 62.072	€ 54.560	€ 62.284	€ 62.384	€ 62.484	€ 62.584
Onderwijsb eleid en leerlingenz aken						
5.1	€ 174.339	€ 318.736	€ 280.669	€ 270.692	€ 141.944	€ 134.716
Sportbeleid en activering						
5.2	€ 755.987	€ 1.239.290	€ 688.308	€ 702.174	€ 716.574	€ 731.174
Sportaccom modaties						
5.3	€ 111.116	€ 178.165	€ 148.669	€ 150.281	€ 151.890	€ 153.611
Cultuurpres entatie, cultuurprod uctie en cultuurparti cipatie						
5.4 Musea	€ 85.298	€ 178.811	€ 97.596	€ 112.796	€ 114.296	€ 110.896
5.5	€ 84.806	€ 132.778	€ 68.299	€ 54.299	€ 55.299	€ 56.299
Cultureel erfgoed						
5.6 Media	€ 422.549	€ 399.800	€ 417.126	€ 426.926	€ 436.526	€ 446.326
6.1	€ 1.263.768	€ 2.557.880	€ 2.369.580	€ 2.381.932	€ 2.287.259	€ 2.302.059
Samenkrac ht en burgerparti cipatie						
6.2	€ 785.805	€ 1.049.879	€ 584.670	€ 592.331	€ 599.931	€ 607.731
Toegang en eerstelijnsv						

Sociaal domein en welzijn	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
oorzieningen						
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	€ 714.421	€ 839.090	€ 902.846	€ 910.446	€ 918.046	€ 925.746
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	€ 2.878.900	€ 3.072.095	€ 2.693.187	€ 2.746.232	€ 2.798.232	€ 2.851.532
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	€ 2.268.062	€ 2.774.360	€ 2.578.716	€ 2.606.400	€ 2.611.500	€ 2.616.600
6.73a Pleegzorg	€ 112.963	€ 232.493	€ 219.084	€ 219.084	€ 219.084	€ 219.084
6.73b Gezinsgerictht	€ 66.949	€ 25.000	€ 24.198	€ 24.198	€ 24.198	€ 24.198
6.73c Jeugdhulp met verblijf overig	€ 219.819	€ 403.744	€ 380.458	€ 380.458	€ 380.458	€ 380.458
6.74a Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf	€ 1.151.928	€ 817.316	€ 770.176	€ 770.176	€ 770.176	€ 770.176
6.74b Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	€ 611.943	€ 364.050	€ 343.053	€ 343.053	€ 343.053	€ 343.053
6.74c Gesloten plaatsing	€ 2.047	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6.81 Geëscaleerde zorg 18+	€ 316.845	€ 647.486	€ 380.112	€ 363.812	€ 331.512	€ 332.212
6.82 Geëscaleerde zorg 18-	€ 301.235	€ 336.958	€ 327.362	€ 329.776	€ 332.145	€ 334.569
7.1 Volksgezondheid	€ 1.004.726	€ 1.189.314	€ 1.119.705	€ 1.109.880	€ 1.073.633	€ 1.096.733
I	- € 1.266.217	- € 2.034.333	- € 1.955.721	- € 1.909.914	- € 1.710.902	- € 1.713.902
4.3	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0

Begroting 2025-2028

Sociaal domein en welzijn	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken						
5.1 Sportbeleid en activering	- € 49.159	- € 150.776	- € 134.725	- € 124.548	- € 40.700	- € 41.600
5.2 Sportaccommodaties	- € 224.725	- € 208.329	- € 166.246	- € 168.453	- € 170.409	- € 171.709
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	- € 18.894	- € 21.200	- € 21.700	- € 22.200	- € 22.700	- € 23.200
5.4 Musea	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
5.5 Cultureel erfgoed	- € 5.953	- € 1.400	- € 1.400	- € 1.400	- € 1.400	- € 1.400
5.6 Media	- € 18.272	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	- € 390.943	- € 1.437.303	- € 1.433.895	- € 1.420.241	- € 1.361.068	- € 1.361.068
6.2 Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	- € 4.136	- € 11.200	- € 11.500	- € 11.800	- € 12.100	- € 12.400
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	- € 125.206	- € 87.325	- € 87.325	- € 87.325	- € 87.325	- € 87.325
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	- € 9.752	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6.73a Pleegzorg	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6.73b	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0

Sociaal domein en welzijn	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Gezinsgeric ht						
6.73c Jeugdhulp met verblijf overig	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6.74a Jeugdhulp behandelin g GGZ zonder verblijf	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6.74b Jeugdhulp crisis/LTA/ GGZ-verblijf	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6.74c Gesloten plaatsing	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6.81 Geëscaleer de zorg 18+	- € 187.525	- € 15.200	- € 15.200	- € 15.200	- € 15.200	- € 15.200
6.82 Geëscaleer de zorg 18-	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
7.1 Volksgezon dheid	- € 231.652	- € 101.600	- € 83.730	- € 58.747	€ 0	€ 0
Totaal	€ 12.129.360	€ 14.777.472	€ 12.500.376	€ 12.647.416	€ 12.657.338	€ 12.785.855

Programma 6

Economisch e en sociale zaken	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 6.319.971	€ 6.727.482	€ 5.812.630	€ 5.873.949	€ 5.899.717	€ 5.923.865
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	€ 170.369	€ 191.187	€ 278.000	€ 287.000	€ 295.800	€ 304.800
3.1 Economisch ontwikkelin g	€ 17.300	€ 106.852	€ 79.002	€ 79.402	€ 79.802	€ 80.202

Begroting 2025-2028

Economische en sociale zaken	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	€ 73.900	€ 105.264	€ 67.870	€ 75.144	€ 75.069	€ 74.880
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	- € 1.877	€ 73.450	€ 75.349	€ 75.349	€ 75.349	€ 75.349
3.4 Economische promotie	€ 323.233	€ 153.142	€ 248.300	€ 218.600	€ 218.900	€ 219.200
5.6 Media	€ 0	€ 282.000	€ 18.000	€ 78.000	€ 79.800	€ 79.800
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	€ 43.338	€ 70.000	€ 70.000	€ 70.000	€ 70.000	€ 70.000
6.3 Inkomensregeringen	€ 5.166.961	€ 5.055.862	€ 4.404.242	€ 4.417.887	€ 4.431.199	€ 4.444.536
6.4 WSW en beschut werk	€ 188.030	€ 245.425	€ 220.625	€ 220.825	€ 221.025	€ 221.225
6.5 Arbeidsparticipatie	€ 338.716	€ 444.300	€ 351.242	€ 351.742	€ 352.773	€ 353.873
I	- € 3.874.219	- € 3.709.163	- € 3.077.286	- € 3.205.465	- € 3.214.665	- € 3.224.065
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	- € 337.063	- € 10.400	- € 10.800	- € 11.100	- € 11.400	- € 11.700
3.1 Economische ontwikkeling	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	- € 289.050	- € 254.600	- € 260.900	- € 267.200	- € 273.300	- € 279.600
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	€ 0	- € 800	- € 800	- € 800	- € 800	- € 800
3.4 Economische promotie	- € 165.280	- € 154.016	- € 176.429	- € 177.240	- € 177.340	- € 177.440

Economische en sociale zaken	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
5.6 Media	€ 0	- € 240.000	€ 0	- € 18.000	- € 18.000	- € 18.000
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	- € 66.018	- € 70.000	- € 70.000	- € 70.000	- € 70.000	- € 70.000
6.3 Inkomensregeringen	- € 3.016.808	- € 2.979.347	- € 2.558.357	- € 2.661.125	- € 2.663.825	- € 2.666.525
6.4 WSW en beschut werk	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6.5 Arbeidsparticipatie	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Totaal	€ 2.445.752	€ 3.018.319	€ 2.735.344	€ 2.668.484	€ 2.685.052	€ 2.699.800

Programma 7

Ruimtelijke ordening, ontwikkeling en volkshuisvesting	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 7.756.199	€ 13.866.804	€ 5.117.435	€ 4.483.233	€ 4.337.998	€ 4.298.922
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	€ 1.302.944	€ 1.435.044	€ 1.928.939	€ 1.962.581	€ 1.966.821	€ 1.971.109
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	€ 40.608	€ 1.859.922	€ 10.918	€ 0	€ 0	€ 0
8.1 Ruimten en leefomgeving	€ 1.736.391	€ 1.987.868	€ 1.391.085	€ 1.031.885	€ 1.033.885	€ 1.035.885
8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	€ 3.087.951	€ 6.666.068	€ 291.591	€ 157.304	€ 59.268	€ 7.683
8.3 Wonen en bouwen	€ 1.588.306	€ 1.917.902	€ 1.494.902	€ 1.331.463	€ 1.278.024	€ 1.284.245
I	- €	- €	- €	- €	- €	- €

Begroting 2025-2028

Ruimtelijke ordening, ontwikkeling en volkshuisvesting	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
	4.753.712	13.650.775	4.963.649	3.633.968	3.378.294	3.295.985
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	- € 2.621.165	- € 3.271.572	- € 3.029.164	- € 3.050.581	- € 3.051.410	- € 3.051.410
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	- € 138.740	- € 1.832.922	- € 3.920	€ 0	€ 0	€ 0
8.1 Ruimten en leefomgeving	- € 203.756	- € 422.251	- € 417.549	- € 116.683	- € 116.783	- € 116.883
8.2 Grondexploitatie (niet bedrijvente rreinen)	- € 1.039.052	- € 6.666.068	- € 291.591	- € 157.304	- € 59.268	- € 7.683
8.3 Wonen en bouwen	- € 750.999	- € 1.457.962	- € 1.221.425	- € 309.400	- € 150.833	- € 120.009
Totaal	€ 3.002.488	€ 216.029	€ 153.786	€ 849.265	€ 959.704	€ 1.002.937

Algemene dekkingsmiddelen

Algemene dekkingsmiddelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 1.578.742	€ 1.547.586	€ 1.566.153	€ 1.563.413	€ 1.560.233	€ 1.562.972
0.5 Treasury	€ 1.097.908	€ 1.123.035	€ 1.132.634	€ 1.122.706	€ 1.114.653	€ 1.114.722
0.61 OZB woningen	€ 480.834	€ 418.551	€ 427.519	€ 434.707	€ 439.580	€ 442.250
0.62 OZB niet-woningen	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
0.8 Overige	€ 0	€ 6.000	€ 6.000	€ 6.000	€ 6.000	€ 6.000

Algemene dekkingsmiddelen	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
baten en lasten						
2.5 Openbaar vervoer	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6.4 WSW en beschut werk	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
I	- € 37.500.083	- € 38.961.856	- € 40.615.727	- € 39.998.538	- € 41.406.234	- € 42.706.828
0.5 Treasury	- € 3.201.437	- € 3.015.839	- € 3.371.433	- € 3.388.119	- € 3.384.896	- € 3.384.421
0.61 OZB woningen	- € 4.012.898	- € 4.264.545	- € 4.408.182	- € 4.550.507	- € 4.686.497	- € 4.826.567
0.62 OZB niet-woningen	- € 2.372.828	- € 2.298.833	- € 2.372.174	- € 2.447.908	- € 2.521.345	- € 2.596.985
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	- € 27.912.920	- € 29.382.639	- € 30.463.938	- € 29.612.004	- € 30.813.496	- € 31.898.855
0.8 Overige baten en lasten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
2.5 Openbaar vervoer	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
6.4 WSW en beschut werk	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Totaal	- € 35.921.341	- € 37.414.270	- € 39.049.574	- € 38.435.125	- € 39.846.001	- € 41.143.856

Overhead

Overhead	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
U	€ 10.724.867	€ 10.712.618	€ 11.526.034	€ 12.388.467	€ 13.155.791	€ 13.594.910
0.4 Overhead	€ 10.724.867	€ 10.712.618	€ 11.526.034	€ 12.388.467	€ 13.155.791	€ 13.594.910
I	- € 339.358	- € 128.040	- € 91.650	- € 93.850	- € 95.850	- € 98.050
0.4	- € 339.358	- € 128.040	- € 91.650	- € 93.850	- € 95.850	- € 98.050

Begroting 2025-2028

Overhead	Werkelijk 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Overhead						
Totaal	€	€	€	€	€	€
	10.385.509	10.584.578	11.434.384	12.294.617	13.059.941	13.496.860

Beleidsindicatoren

Beleidsindicatoren	Jaarrekening 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Formatie (FTE p/1000 inwoners)	9,00	9,08	9,08	9,04	9,02	8,98
Bezetting (FTE p/1000 inwoners)	7,93	8,05	8,21	8,18	8,15	8,12
Apparaatkosten (kosten p/inwoner)	1.209	1.252	1.281	1.265	1.253	1.240
Externe inhuur (kosten inhuur externen als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen)	21%	2%	5%	2%	2%	2%
Overhead (% van totale lasten)	17%	17%	19%	19%	19%	19%

Beleidsindicatoren

Deze bijlagen kunt u vinden op de website.

Bestandsnaam

- Beleidsindicatoren 2025.JPG
- Waar staat je gemeente - BBV - Midden-Delfland.pdf